

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

**Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису**

САКУН ОЛЕКСАНДРА СЕРГІЙВНА

УДК 330.322:342.01

**ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РЕСУРСУ
СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Подається на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук

**Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело**

_____ О. С. Сакун

Науковий консультант:

Маргасова Вікторія Геннадіївна,

доктор економічних наук, професор, _____

АНОТАЦІЯ

Сакун О.С. Формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 економіка та управління національним господарством. – Чернігівський національний технологічний університет МОН України, Чернігів. – 2020.

У дисертації запропоновано нове вирішення важливої науково-практичної проблеми розроблення теоретичних, методологічних основ формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України. Осмислення усталених наукових поглядів до трактування змістовного наповнення поняття інвестиційного ресурсу стало підґрунтям для уточнення його змісту. Інвестиційний ресурс запропоновано розглядати як сукупність фінансових, матеріально-технічних, інтелектуальних та інформаційно-правових елементів, котрі має у своєму розпорядженні національна економіка і які використовуються для забезпечення інвестиційного розвитку країни. Таке трактування зазначеної дефініції дасть змогу повніше й чіткіше охоплювати сутність і умови нарощення інвестиційного потенціалу для реалізації структурних перетворень економіки країни. Запропоноване дефініційне наповнення поняття інвестиційного ресурсу дозволило структурувати його за такими компонентами, як внутрішня, ресурсна та результативна складові. Внутрішня компонента поєднує організаційно-правову сферу та інституційне середовище формування інвестиційного ресурсу; ресурсна складова являє собою сукупність фінансових, інноваційних, матеріально-технічних ресурсів і господарське середовище; результативна складова передбачає досягнення ефекту економічного зростання. Зазначена структура дає вичерпний опис не лише з погляду побудови та складу елементів, а і функціонального призначення та особливих ознак інвестиційного ресурсу в контексті його впливу на структурування національної економіки.

На основі теоретичного аналізу та узагальнення підходів до поняття «структурна модернізація економіки» сформульовано авторське трактування його сутності як структурного вдосконалення національної економіки з метою нарощування обсягів суспільного виробництва та підвищення національної конкурентоспроможності. Зазначені твердження стали теоретичним базисом розробки та подальшого доведення гіпотези про основоположний вплив системи обернених взаємозв'язків генерування інвестиційного ресурсу, суб'єктів підприємницької діяльності, публічних інституцій та діяльності державного сектору щодо реалізації структурних економічних перетворень на здійснення модернізаційних змін у національній економіці.

З огляду на вищезазначене запропоновано поняття «механізм реалізації структурної модернізації економіки», під яким слід розуміти систему заходів нормативного й регулятивного характеру, що здійснюються суб'єктами структурної політики держави шляхом використання відповідних інструментів з метою забезпечення взаємозв'язку між її елементами та їхнього впливу на інвестиційний розвиток країни. Використання в економічній теорії та практиці цього поняття дозволить визначити основні цілі та ключові пріоритети структурної політики в контексті структурної модернізації економіки, здійснити відбір ефективних методів та інструментів реалізації структурної модернізації економіки, комплексно аналізувати ефективність досягнення поставлених завдань структурної перебудови економіки, проводити структурні економічні перетворення, виробити ефективну інвестиційну, структурну й податкову політику. Обґрунтовано, що в цьому контексті особливого значення набуває розробка механізму структурної модернізації економіки країни, який ґрунтується на визначенні ключовим суб'єктом органи державної влади, що через систему методів прямого та непрямого державного регулювання досягають очікуваних модернізаційних результатів за рахунок акумулювання фінансових, матеріально-технічних, інноваційних, організаційно-економічних та інших видів ресурсів.

Критичне осмислення методик оцінки інвестиційного ресурсу дозволило встановити відсутність єдиного системного уявлення щодо інтегрального показника, критеріїв відбору відповідних індикаторів та їх оптимальних значень, а також єдиного критерію ефективності інвестиційного ресурсу. Також звертає на себе увагу відсутність складових, на основі інтеграції яких можливо здійснити аналіз інвестиційних структурних змін та оцінити їх ефективність, що є необхідною основою для прийняття аргументованих управлінських рішень щодо формування і реалізації інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки.

Обґрунтування єдиного критерію оцінювання ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки репрезентовано послідовністю його виміру. Ранжування оціночних та прогнозних значень цього критерію надасть необхідний аналітичний базис для визначення оптимальної траєкторії структурної модернізації економіки України.

Обґрунтовано методологічну схему дослідження інвестиційного ресурсу з позиції поєднання ключових положень системного та синергетичного підходу, яка складається з трьох блоків: ідентифікації економічної категорії «інвестиційний ресурс»; аналітичного дослідження процесів формування інвестиційного ресурсу; визначення тенденцій формування інвестиційного ресурсу. Такий підхід дозволив окреслити закономірності формування та реалізації інвестиційного ресурсу з позиції його впливу на структурну модернізацію економіки країни, розкрити ознаки такого ресурсу як системи, здатної до самоорганізації та визначено принципи управління інвестиційним ресурсом економіки. Особливого значення набуває розробка концепції реалізації інвестиційного ресурсу в контексті структурної модернізації національної економіки з огляду на особливості вітчизняної структурної політики.

У дисертаційній роботі структурна політика розглядається як сукупність правил, методів і важелів впливу на структурні перетворення з метою максимізації економічного зростання шляхом реалізації пріоритетних

державних програм і проєктів, а також комплексу заходів щодо підтримки розвитку окремих елементів економічної системи. При цьому особливу увагу необхідно приділити розробці інноваційних методів структурної політики, які передбачають цілеспрямований вплив на точки росту обсягів інвестиційного ресурсу в розрізі його компонентів та ініціюють процеси структурування економіки з позиції самоорганізації, а не у застосуванні традиційних прийомів дії такої політики. Таким чином, визначено, що для реалізації пріоритетних завдань щодо активізації інвестиційного розвитку як фінансової основи інноваційних змін в економіці, а отже, і трансформаційних процесів, доцільно використовувати комплексний концептуальний підхід щодо застосування інструментів підтримки формування інвестиційного ресурсу.

Сформульовано такі переваги запропонованого теоретико-концептуального підходу: зведено багато невизначеностей і неврахованих факторів до чіткої об'єктивності досліджуваних об'єктів і визначення цільової орієнтації щодо використання поставленого в дослідженні завдання; виключено невизначеність функціонування об'єктів відповідно до параметрів його резистентності та несприйняття деструктивних впливів; нівельовано невизначеність розподілу фінансових ресурсів та резервів для досягнення певного рівня ефективності модернізації економіки або окремих галузей; запропоновано методику розрахунку показників ефективності інвестиційних структурних зрушень та знижено розмірність вхідних параметрів для обґрунтування відповідних управлінських рішень структурної політики; підвищення чутливості національної економіки до реалізації дії регулятора, що сконцентовано в межах розробленої концепції.

Аргументовано доцільність оцінювання інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки, яке запропоновано здійснювати на основі обчислення відповідного інтегрального показника, в якому відтворено значення ключових індикаторів структурних зрушень економіки, до яких належать: міра загального структурного зрушення за весь період; інтенсивність структурних зрушень протягом року; індекс структурних зрушень; коефіцієнт випередження

структурних зрушень; індикатор прогресивності структурних зрушень. Це дозволить створити інформаційне підґрунтя для визначення ефективної траєкторії структурної модернізації економіки України.

При виборі факторів формування універсального показника пропонується враховувати критерії оцінки стану інвестиційного ресурсу, які були визначені при аналізі вже існуючих методичних підходів. З метою інтерпретації тенденцій формування інвестиційного ресурсу в Україні запропоновано використовувати шкалу оцінки темпів трансформації індексів формування інтегрального індикатора ефективності інвестиційного ресурсу.

Визнано необхідним формування оптимальної структури організаційно-управлінського механізму (системоутворюючого регулятора) та обґрунтовано алгоритм його проектування. Зазначений алгоритм замкненої природи відображає, що прямий цикл проектування забезпечує структурування і композицію організаційно-управлінського регулятора, а обернений – його реконструкцію, а отже, логічним є твердження про те що, сутнісний зміст узагальненого показника ефективності доцільно обґрунтувати на етапі аналізу системи – інвестиційного ресурсу. Це дасть змогу не лише відстежувати стан інвестиційного ресурсу, а й визначати оптимальні шляхи його розвитку. Таким чином, постає важливе питання ролі саме інвестиційного ресурсу для структурної модернізації економіки. Аргументовано, що формування та реалізації інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки, постає неодмінною умовою соціально-економічного розвитку та прогресу національної економіки.

Проведений аналіз стану економіки України надав підстави для таких висновків: структурні зміни вітчизняної економіки не сприяють економічному зростанню; динаміка ВВП ілюструє низькі темпи розвитку національної економіки; рівень відкритості економіки України є високим, що робить її вразливою до тиску зовнішніх факторів; відзначається поступова втрата вітчизняними виробниками своїх позицій як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках; у структурі економіки провідна роль відводиться оптовій і

роздрібній торгівлі, зростає частка сфери послуг; зростаюча частка аграрного сектору свідчить про можливу втрату країною промислового потенціалу. Доведено, що для того щоб структурні зміни в економіці України були позитивними та ефективними, необхідна радикальна зміна пріоритетів і напрямів розвитку відповідно до сучасних світових тенденцій, пов'язаних із посиленням стимулювання формування інвестиційного ресурсу як фінансової основи структурної модернізації національної економіки.

У дисертаційній роботі було проведено оцінювання формування інвестиційного ресурсу національної економіки й виявлено негативні тенденції, а саме: зниження темпів формування інвестиційного ресурсу національної економіки; низька якість такого ресурсу та збереження цієї проєкції на майбутнє; значна частина інвестицій зосереджена в переробній промисловості, що відповідає секторам III-IV технологічних укладів, в той час як сектор інформації та телекомунікацій, який є ключовим в інноваційно орієнтованій економіці, характеризується низьким рівнем активності; регіональні диспропорції інвестиційної активності; незадовільний рівень підтримки інвестиційної діяльності в країні особливо з боку держави.

На основі ретроспективного аналізу вітчизняної практики державного регулювання формування інвестиційного ресурсу економіки було виявлено такі проблеми: відсутність цілісної взаємоузгодженої системи нормативно-правового законодавства щодо здійснення інвестиційної діяльності; відсутність спеціальних інститутів просування інвестицій; регулювання окремих аспектів інвестиційного сектору нормами господарського, податкового, валютного, банківського, фінансового, митного, цивільного й земельного законодавства, правовими актами про приватизацію, підприємництво, інноваційну діяльність, цінні папери та фондовий ринок, концесії тощо; недостатній рівень державної підтримки впровадження високих технологій та інновацій; відсутність єдиної стратегії формування сприятливого інвестиційного клімату в країні; недосконале законодавче забезпечення питань захисту прав власності, адміністрування податків, виділення земельних ділянок, здійснення

підприємницької діяльності; відсутність законодавчо закріплених інфраструктурних та податкових преференцій для інвесторів; недостатній рівень організаційної та інформаційної підтримки інвестиційної діяльності; недостатній розвиток державно-приватного партнерства в процесі реалізації інвестиційних проєктів та інше. Відповідно до виявлених тенденцій та поставлених завдань було удосконалено наукові підходи до визначення змісту державного регулювання процесу формування інвестиційного ресурсу України в контексті структурної модернізації економіки. Визначені на цих засадах мета, завдання і принципи державного регулювання формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України на відміну від наявних підходів закладають випереджальний інноваційний і науково-технічний розвиток.

Система державного управління інвестиційним розвитком як спосіб реалізації державної політики в контексті структурної модернізації економіки має передбачати залучення й активізацію всіх інструментів, що здатні привести національну економіку до стану стабільного розвитку й економічного зростання на основі ефективного інвестування, сприяючи розширенню структурних перетворень.

Стратегії промислового розвитку провідних країн світу сконцентровані на формуванні сприятливих інвестиційних умов, забезпеченні конкурентоспроможності суб'єктів економіки, стимулюванні вільного трансферу технологій та знань, поширенні інновацій, нарощенні екологізації виробництва тощо. Така структура промислової політики найбільш дотична до стратегії індустріалізації через інновації, що ґрунтується на зміцненні конкурентних позицій виробників, охопленні нових ринкових сегментів завдяки конкурентним перевагам. Такий підхід дозволяє синхронізувати промислову політику з цілями соціального та екологічного розвитку країн, створює передумови для модернізації структури економіки.

Критичне осмислення досвіду провідних країн світу щодо активізації процесів формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації

економки було розроблено механізм адаптації закордонного досвіду формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки. Систематизація методів та відповідних інструментів закордонного досвіду стимулювання інвестиційної діяльності дозволило виокремити найбільш прийнятні для застосування в Україні напрями підвищення інвестиційної активності економічних суб'єктів: запровадження комплексу адаптованих до вітчизняних реалій механізмів фінансування інноваційної діяльності; реалізація державної фінансової підтримки інвесторів шляхом надання податкових і митних преференцій за умови участі іноземного інвестора в розбудові інфраструктури та жорсткого звітування щодо своєї діяльності; надання державних гарантій по кредитах, що надаються фінансовими установами суб'єктам інноваційного бізнесу; запровадження податкових пільг для інвесторів, що вкладають капітал в інноваційний сектор. Це дозволить конкретизувати можливості адаптації ключових факторів успіху зарубіжних країн до реалій вітчизняної економічної системи і сприятиме розбудові принципово нової системи формування інвестиційного ресурсу в контексті структурної перебудови економіки України.

Розгортання якісного структурування національної економіки можливе за умови реалізації комплексу за трьома основними напрямами, а саме: організаційно-правовий, економічний та соціальний напрями. Розробка та реалізація організаційно-правового забезпечення вдосконалення структури економіки мають бути спрямовані на формування єдиного організаційно-правового поля, що сприятиме прозорості інвестиційних процесів, а отже, нарощуванню інвестиційного ресурсу для подальшої модернізації економіки країни. Економічний напрям опосередковує заходи впливу на фінансово-кредитну сферу і передбачає реалізацію потенційних резервів нарощення інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України. Соціальний напрям стане основоположним фактором сприяння взаємодії всіх елементів соціальної сфери на засадах інноваційності.

З метою реалізації зазначених напрямів було обґрунтовано необхідність застосування е-технологій для вдосконалення підходів, які знайшли своє відтворення в розробці науково-прикладних положень щодо формування та оцифрування складових платформи інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки. Функціонування запропонованої платформи має реалізовуватись через окремі підсистеми, а саме: підсистему інституційного середовища, організаційно-правову сферу інвестиційної платформи інноваційного розвитку економіки, соціальну сферу інвестиційної платформи, фінансове середовище, господарське середовище. Результатом реалізації даної моделі повинен стати комплекс заходів, виконання яких сприятиме активізації нарощення інвестиційного ресурсу як ключового драйвера структурної модернізації економіки.

У дисертації розроблено алгоритм управління інвестиційним ресурсом структурної модернізації економіки України на основі встановлення національних пріоритетів модернізації економіки та встановлення національних пріоритетів інвестиційної діяльності. Практична значимість застосування описаного алгоритму включає врахування ключових факторів ендogenous та екзогенного впливу на формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України та ґрунтується на застосуванні системного підходу щодо реалізації моделі інвестиційної платформи інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки.

У дисертаційному дослідженні запропоновані методичні підходи до розроблення прогнозних сценаріїв інвестиційного розвитку економіки. На їх основі розроблено базовий, песимістичний та оптимістичний сценарії інвестиційного розвитку економіки України станом до 2030 року, які базуються на оцінці узагальненого інтегрального показника ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки. Визначено, що найбільш вірогідним є песимістичний сценарій. Застосування запропонованого сценарного підходу стає універсальним базисом оптимізації управлінських

рішень у контексті модернізаційних структурних перетворень економіки України.

Ключові слова: інвестиційний ресурс; інвестиційна діяльність; інвестиційна платформа; інвестиційна політика; інвестиційний потенціал; структурні зрушення; структурні перетворення; структурна модернізація економіки; структурна політика.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Монографії:

1. Сакун О. С. Теорія та практика формування інвестиційного ресурсу національної економіки: монографія. Чернігів: ЧНТУ, 2019. 300 с. (18,4 друк. арк.).

2. Маргасова В. Г., Сакун О. С. Аналіз та інтерпретація результатів моніторингу системи стратегічного забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці. Удосконалення методики та організації обліково-аналітичної роботи в сучасних умовах господарювання: монографія. Київ: ТОВ «Кондор», 2016. С. 128–138. (0,5 др. арк.). Особ. внесок автора: запропоновано методик оцінки інвестиційного ресурсу економіки (0,25 друк. арк.).

3. Shkarlet S., Marhasova V., Sakun O. Conception of providing of the economic sustainability to the economic security threats of system-sinergistical type. *Social and economic changes of contemporary society: monograph*. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. P. 59-66. (0,4 друк. арк.). Особистий внесок автора: обґрунтовано концептуальні засади формування інвестиційного ресурсу національної економіки (0,2 друк. арк.).

4. Маргасова В. Г., Клименко Т. В., Сакун О. С. Моделювання та прогнозування макроекономічної динаміки за наслідками реалізації Стратегії забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці в умовах інформаційної економіки. *Актуальні проблеми формування та розвитку інформаційної економіки в Україні: колективна монографія*. Чернігів: ЧНТУ,

2017. С. 61–78.(0,9 друк. арк.). *Особистий внесок автора: розроблено напрями структурної модернізації національної економіки (0,3 друк. арк.).*

5. Marhasova V., Sakun O. Modelling of dynamics of providing the economic sustainability to the economic security threats. *Статистичне та експертно-аналітичне забезпечення управління сталим розвитком економіки і соціальної сфери: монографія / за ред. В. Г. Маргасової. Чернігів: Чернігів. нац. технол. ун-т, 2017. С. 371–384.(0,7 друк. арк.).* *Особистий внесок автора: сформульовано теоретичні аспекти моделювання інвестиційного ресурсу національної економіки (0,4 друк. арк.).*

6. Marhasova V. G., Klymenko T. V., Sakun O. S. Government control of local innovative centers. *Current trends of public management: collective monograph / edited by Shkarlet Serhiy. Kosice, Slovakia, 2017. С. 69-92. (1,2 друк. арк.).* *Особистий внесок автора: запропоновано заходи державного стимулювання інноваційних структурних перетворень економіки (0,4 друк. арк.).*

7. Sakun O., Yankovoi R., Perminova V., Tkalenko N. Research of management concepts of economic development and innovative activity of industrial enterprises transformation in the conditions of the external environment dynamic change. *Foresight management: formation and transformation adaptive business organizations: International collective monograph. Volume 1. Tbilisi. Georgia, 2017. P. 57-66. (0,6 друк. арк.).* *Особистий внесок автора: сформульовано концептуальні засади інноваційних трансформацій промисловості (0,2 друк. арк.).*

8. Sakun O., Dzhereliuk Y. Scientific bases of formation of the system of supply the anti-crisis sustainability of the enterprise in conditions of the competitive environment. *Foresight management: formation and transformation adaptive business organizations: International collective monograph. Volume 1. Tbilisi. Georgia, 2017. P. 197-206.(0,6 друк. арк.).* *Особистий внесок автора: обґрунтовано заходи підтримки інвестиційної активності підприємств (0,3 друк. арк.).*

9. Маргасова В. Г., Сакун О. С. Етапи побудови та запровадження у практику адаптивних властивостей системи забезпечення стійкості національної

економіки. *Формування фінансово-економічної системи управління в сучасних ринкових умовах: монографія в 2 ч. / за наук. ред. д.е.н., проф. Маргасової В. Г., к.е.н. Андросенко О. О. Чернігів: ЧНТУ, 2019. С. 220-227. (0,4 друк. арк.).*
Особистий внесок автора: розроблено послідовність впровадження стимулів формування інвестиційного ресурсу національної економіки (0,2 друк. арк.).

Статті у наукових фахових виданнях України та у наукових періодичних виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз:

10. Сакун О. С. Інструменти державної фінансової підтримки інвестиційної основи структурної модернізації економіки. *Приазовський економічний вісник*. 2019. № 4 (15). С. 56-61. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,6 друк. арк.).

11. Сакун О. С. Структурна політика та модернізація структурних перетворень в економіці. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. № 6. Т. 2 (276). С. 265-270. [Index Copernicus, фахове видання]. (0,6 друк. арк.).

12. Сакун О. С. Системні концепти реалізації інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 34. С. 65-74. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,68 друк. арк.).

13. Сакун О.С. Інвестиційна основа структурних трансформацій національної економіки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. №. 4. Т.2 (272). С. 82-88. [Index Copernicus, фахове видання] (0,7 друк. арк.).

14. Сакун О. С. Особливості структурної модернізації та індикатори модернізаційних структурних зрушень в економіці. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 42. С. 40-45. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,63 друк. арк.).

15. Marhasova V., Sakun O., Zhytar M. Specialty of realization of investment resource of structural modernisation of economy. *International Journal of Advanced*

Biotechnology and Research (IJABR). 2019. Special Issue 1. P. 538-543. URL: <http://www.bipublication.com>. [Міжнародна наукометрична база: Web of Science]. (0,45 друк. арк.). Особистий внесок автора: визначено особливості реалізації інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки (0,15 друк. арк.).

16. Burlutskiy S., Burlutska S., Marhasova V., Sakun O. The relationship between short-term fluctuations and stages of economic cycle: The case of Ukraine. *Revista ESPACIOS*. 2019. Vol. 40 (№ 10). P. 10. URL: <http://www.revistaespacios.com/a19v40n10/19401010.html>. [Міжнародна наукометрична база: Web of Science]. (0,57 друк. арк.). Особистий внесок автора: розкрито особливості інвестиційних структурних зрушень в короткостроковому періоді фази підйому економічного циклу (0,14 друк. арк.).

17. Сакун О. С. Інвестиційний ресурс структурних перетворень в економіці. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2018. № 6.(264). Т. 2. С. 182-188. [Index Copernicus, фахове видання] (0,8 друк. арк.).

18. Сакун О. С., Ніколаєнко Ю. В. Роль і значення інвестиційного ресурсу в контексті інноваційних структурних перетворень в економіці. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018. № 4(16). С. 188-198. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,78 друк. арк.). Особистий внесок автора: розкрито напрями формування інвестиційного ресурсу для структурної модернізації економіки (0,5 друк. арк.).

19. Сакун О. С. Механізм та інструменти сприяння інвестиційному розвитку: зарубіжний досвід. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. № 3. Т. 3 (258). С. 281-290. [Index Copernicus, фахове видання]. (0,5 друк. арк.).

20. Сакун О. С. Основи взаємозв'язку модернізаційних та інвестиційних структурних трансформацій національної економіки. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. № 6. Т. 2 (264). С. 12-18. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,64 друк. арк.).

21. Сакун О. С. Формування та реалізація інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки. *Фінансові дослідження*. 2018. № 2(5). URL:

<https://fr.stu.cn.ua/?l=ua>. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,5 друк. арк.).

22. Сакун О. С. Інвестиційний ресурс інноваційного розвитку економіки. *Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції*. 2017. № 26(15). С. 102-108. [Фахове видання]. (0,5 друк. арк.).

23. Сакун О. С. Витоки наукового розуміння сутності та специфічних ознак інвестиційного ресурсу. *Молодий вчений*. 2017. № 2 (42). С. 322-326. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,46 друк. арк.).

24. Sakun O., Yevtushenko Y. Foreign experience of financial instruments of assistance to investment development. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 6, Т. 3 (253). С. 69-73. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,62 друк. арк.). *Особ.внесок автора: узагальнено світовий досвід стимулювання інвестиційної діяльності*. (0,31 друк. арк.).

25. Сакун О. С. Зарубіжний досвід державної підтримки розвитку інновацій. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 17. С. 52-56. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,57 друк. арк.).

26. Маргасова В. Г., Клименко Т. В., Сакун О. С. Modelling and prognostication of macroeconomic dynamics of providing the economic sustainability to the economic security threats. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 1 (9). Ч. 1. С. 43–54. [Міжнародна наукометрична база Web of Science, фахове видання]. (1,03 друк. арк.). *Особистий внесок автора: розробка методичних підходів щодо моделювання структурних трансформацій економіки*. (0,35 друк. арк.).

27. Сакун О. С. Шляхи удосконалення інвестиційного забезпечення розвитку локальних інноваційних центрів. *Інфраструктура ринку*. 2016. Вип 2. С. 94-100. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,63 друк. арк.).

28. Шкарлет С. М., Маргасова В. Г., Сакун О. С. Механізм управління в системі стратегічного забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці. *Науковий вісник Полісся*. 2016. №3 (7). С. 29-37. [Міжнародна наукометрична база Web of Science, фахове видання]. (0,72 друк. арк.).
Особистий внесок автора: формулювання стратегічних напрямів формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки (0,24 друк. арк.).

29. Ніколаєнко Ю. В., Сакун О. С. Пропозиції щодо удосконалення механізму фінансування локальних інноваційних центрів в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент»*. 2015. № 10. С. 89-93. [Фахове видання]. (0,5 друк. арк.).
Особистий внесок автора: розробка пропозицій щодо сприяння нарощенню інвестиційного ресурсу підтримки інновацій (0,35 друк. арк.).

30. Ніколаєнко Ю. В., Сакун О. С. Комплексний стратегічний підхід до розвитку локальних інноваційних центрів в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2015. № 11. С. 26-29. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,47 друк. арк.).
Особистий внесок автора: розроблено механізм трансформації інноваційного потенціалу в інвестиційний ресурс (0,25 друк. арк.).

31. Ніколаєнко Ю. В., Сакун О. С. Банківське кредитування як джерело фінансування діяльності локальних інноваційних центрів. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. №4. URL: <http://global-national.in.ua>. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,58 друк. арк.).
Особистий внесок автора: запропоновано підходи щодо формування доходної частини місцевого бюджету (0,3 друк. арк.).

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

32. Marhasova V., Sakun O. The most popular financial tools for support of investment resource. *Modern Science – Moderní věda*. Praha. Ceska Republika. 2019. № 3. Р. 88-93. (0,42 друк. арк.).
Особистий внесок автора: узагальнено світову практику формування інвестиційного ресурсу економіки (0,21 друк. арк.).

33. Сакун О. С. Комплексний стратегічний підхід до поєднання наукового потенціалу, освітніх можливостей і виробничих потужностей в системі локальних інноваційних центрів. *Scientific journal «Progressive researches "Science & Genesis"»*. Prague, Czech Republic. 2014. P. 144-147. (0,3 друк. арк.).

Опубліковані праці апробацийного характеру:

34. Сакун О. Сучасні проблеми інвестиційної діяльності в економіці України. *Проблеми і тенденції розвитку сучасної економіки в умовах інтеграційних процесів: теоретичні та практичні аспекти: тези доп. IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 17-18 жовтня 2019 р.)*. Херсон, 2019. С. 10. (0,1 друк. арк.).

35. Сакун О. С. Інноваційні напрями інвестиційної діяльності в економіці України. *Маркетингові технології в умовах глобалізації економіки України: тези доп. XIV міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 28-30 листопада 2019 р.)*. Хмельницький, 2019. С. 18. (0,1 друк. арк.).

36. Сакун О. С. Зарубіжний досвід фіскального стимулювання інвестиційної діяльності. *Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку: тези доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 27 листопада 2019 р.)*. Чернігів, 2019. С. 159-160. (0,18 друк. арк.).

37. Shkarlet S., Marhasova V., Sakun O. Foreign experience of financial assistance to investment development. *Innovation and Entrepreneurship: collection of scientific articles*. Montreal, Canada, 2019. P. 18-22. (0,26 друк. арк.).
Особистий внесок автора: узагальнено закордонний досвід фінансової підтримки інвестиційного ресурсу економіки (0,1 друк. арк.).

38. Маргасова В. Г., Сакун О. С. Податкові інструменти як стимулятори інноваційного розвитку національної економіки. *Державний фінансовий контроль, незалежний аудит та аналіз: проблеми та перспективи розвитку: матеріали I всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ірпінь, 18-20 грудня 2018 р.)*.

Ірпінь, 2019. С. 283-287. (0,2 друк. арк.). *Особистий внесок автора: окреслено податкові інструменти сприяння інноватизації економіки (0,1 друк. арк.).*

39. Маргасова В. Г., Сакун О. С. *Моделювання макроекономічної динаміки за наслідками реалізації стратегії забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці. Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти: VII міжнар. наук.-практ. конф. студ., асп. і мол. вч. (м. Чернігів, 12 грудня 2018 р.). Чернігів, 2018. URL: <https://www.stu.cn.ua/media/files/conference/inoroz2018-p.pdf>. (0,2 друк. арк.).* *Особистий внесок автора: розроблено теоретичні основи моделювання структурних зрушень економіки (0,1 друк. арк.).*

40. Margasova V. G., Sakun O. S. *Foreign experience of support to investment development. Статистичне та експертно-аналітичне забезпечення управління сталим розвитком економіки і соціальної сфери. Сучасні комп'ютерні технології аналізу даних та статистики: зб. матеріалів IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 5 грудня 2018 р.). Чернігів, 2018. С. 66-70. (0,41 друк. арк.).* *Особистий внесок автора: виокремлено ключові фактори успіху інвестиційного розвитку зарубіжних країн (0,2 друк. арк.).*

41. Маргасова В. Г., Сакун О. С. *Роль інвестиційного ресурсу в структурній модернізації економіки. Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку: тези доп. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 27 листопада 2018 р.). Чернігів, 2018. С. 91-92. (0,2 друк. арк.).* *Особистий внесок автора: доведено особливий аспект впливу інвестиційного ресурсу на структурування економіки (0,1 друк. арк.).*

42. Ніколаєнко Ю. В., Сакун О. С. *Модель інтеграції секторів вищої освіти, бізнесу та держави в умовах інформаційної економіки. Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах інформаційного суспільства: зб. тез I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 9 листопада 2018 р.). Чернігів, 2018. С. 124-126. URL: <https://www.stu.cn.ua>. (0,24 друк. арк.).* *Особистий внесок автора: аргументовано підхід щодо формування інноваційного потенціалу інвестиційного ресурсу економіки (0,12 друк. арк.).*

43. Сакун О. С. Інвестиційні важелі фінансового механізму розвитку вітчизняних підприємств. *Професійний менеджмент в сучасних умовах розвитку ринку: VII наук.-практ. конф. з міжнар. уч. (м. Харків, 1 листопада 2018 р.).* Харків, 2018. С. 12-15. (0,12 друк. арк.).

44. Сакун О. С. Інвестиційний ресурс як провідний важіль структурної модернізації економіки. *Issues and trends in modern economy under integration: theoretical and practical aspects: III International Scientific and Practical Conference.* (м. Херсон, 11-12 жовтня 2018 р.). Херсон, 2018. С. 17-20. (0,12 друк. арк.).

45. Сакун О. С. Фінансово-інвестиційні важелі механізму розвитку вітчизняних підприємств. *Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика: матеріали V юв. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький – м. Мукачєво, 5-7 жовтня 2018 р.).* Хмельницький, 2018. С. 34-37. (0,13 друк. арк.).

46. Margasova V. G., Sakun O. S. Investment resource as instrument of innovative development of economy. *Ukraine – EU. Innovations in Education, Technology, Business and Law: collection of international scientific papers.* Chernihiv, 2018. P. 312-315. (0,28 друк. арк.). *Особистий внесок автора: ідентифіковано інвестиційний ресурс як стимул інноваційного розвитку (0,14 друк. арк.).*

47. Маргасова В. Г., Сакун О. С. Сутність санації як механізм фінансової стабілізації підприємств. *Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку: тези доп. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 27 листопада 2017 р.).* Чернігів, 2017. С. 140-141. (0,17 друк. арк.). *Особистий внесок автора: виокремлення інвестиційного ресурсу як інструменту санації (0,08 друк. арк.).*

48. Margasova V. G., Sakun O. S., Perminova V. A. Policy of management sanitation measures as constituent of crisis management system of enterprise. *Форсайт-менеджмент: краєві світові практики розвитку та інтеграції освіти, науки і бізнесу: матеріали I міжнар. наук.-практ. конф. (Грузія, м. Тбілісі, 24-30 жовтня 2017 року).* Херсон, 2017. С. 129-133. (0,35 друк.

арк.). *Особистий внесок автора: розробка стратегічних рішень щодо активізації інвестиційної діяльності підприємств (0,12 друк. арк.).*

49. **Sakun O. S., Perminova V. A. Financial safety and its role in innovative development of the economic entities Ukraine.** *Форсайт-менеджмент: краєві світові практики розвитку та інтеграції освіти, науки і бізнесу: матеріали I міжнар. наук.-практ. конф. (Грузія, м. Тбілісі, 24-30 жовтня 2017 року). Херсон, 2017. С. 151-154. (0,4 друк. арк.).* *Особистий внесок автора: визначення значення інвестиційного ресурсу для інноваційного розвитку суб'єктів господарювання (0,2 друк. арк.).*

50. **Сакун О. С. Теорія інвестиційного ресурсу інноваційного розвитку економіки.** *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: виклики постіндустріальної економіки: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 18–19 травня 2017 р.). Львів, 2017. С. 840-843. (0,2 друк. арк.).*

51. **Маргасова В. Г., Сакун О. С. Інвестиційний ресурс інноваційного розвитку як чинник забезпечення управління економічним потенціалом.** *Статистичне та експертно-аналітичне забезпечення управління сталим розвитком економіки і соціальної сфери: зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 5 грудня 2017 р.). Чернігів, 2017. С. 64-67. (0,3 друк. арк.).* *Особистий внесок автора: визначення особливостей інвестиційного ресурсу інноваційного розвитку економіки. (0,15 друк. арк.).*

52. **Сакун О. С. Наукові підходи до розуміння сутності та специфічних функцій інвестиційного ресурсу.** *Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 10-річчю факультету міжнародного туризму та управління персоналом Запорізького національного технічного університету: в 2 т. / за заг. ред. проф. В. М. Зайцевої (м. Запоріжжя, 30–31 березня 2017 р.). Запоріжжя, 2017. Т. 2. С. 383-385. (0,2 друк. арк.).*

53. **Margasova V., Sakun O. Financial mechanisms and instruments of assistance to investment development: foreign experience. Ukraine – EU. Modern Technology, Business and Law: collection of international scientific papers: in 2**

parts. Part 1. Modern Priorities of Economics. Societal Challenges. Chernihiv, 2017. P. 33-35. (0,28 друк. арк.). *Особистий внесок автора: узагальнення зарубіжної практики використання фінансових інструментів підтримки інвестиційного ресурсу (0,14 друк. арк.).*

54. Sakun O. Theoretical dominants and methodological bases of forming and realization of investment resource of innovative economy. *Perspective scientific research: proceedings of 4th International Scientific Conference.* (США, м. Моррісвілл, 29 березня 2017 р.). Morrisville, 2017. P. 77-80. (0,19 друк. арк.).

55. Маргасова В. Г., Сакун О. С. Роль і значення податкових інструментів для розвитку локальних інноваційних центрів. *Трансформація фіскальної політики України в умовах євроінтеграції: зб. наук. пр. за матеріалами VIII наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ірпінь, 1–15 грудня 2016 р.).* Ірпінь, 2016. С. 148-151. (0,18 друк. арк.). *Особистий внесок автора: визначення функцій податкових інструментів для стимулювання інноваційної діяльності (0,1 друк. арк.).*

56. Маргасова В. Г., Возна Н. І., Сакун О. С. Стратегічне забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці. *Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку: тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 30 листопада 2016 р.).* Чернігів, 2016. С. 162-163. (0,2 друк. арк.). *Особистий внесок автора: визначення стратегічних імперативів формування інвестиційного ресурсу національної економіки (0,1 друк. арк.).*

57. Маргасова В. Г., Сакун О. С. Необхідність формування механізму управління в системі стратегічного забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці. *Global Challenges Of National Economies Development = Глобалізаційні виклики розвитку національних економік: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Ч. 1 / відп. ред. А. А. Мазаракі (м. Київ, 19 жовтня 2016 р.).* Київ, 2016. С. 338-349. (0,6 друк. арк.). *Особистий внесок автора: визначено особливості управління стратегічного забезпечення стійкості економіки в контексті інвестиційних перетворень (0,3 друк. арк.).*

58. Сакун О. С. Формування організаційно-економічних механізмів підтримки локальних інноваційних центрів в Україні. *Економіка і менеджмент: сучасні трансформації в епоху глобалізації*: Міжнар. наук.-практ. конф.(Литва, м. Клайпеда, 29 січня 2016 р.). Клайпеда, 2016. С.24-28. (0,25 друк. арк.).

59. Сакун О. С. Створення локальних інноваційних центрів як пріоритетний напрямок розвитку економіки знань. *Україна – ЄС. Сучасні технології, економіка і право*: зб. міжнар. наук. пр. I міжнар. наук.-практ. конф. Частина 1. Сучасні пріоритети економіки, управління та суспільного розвитку. Охорона навколишнього середовища. (Словаччина, м. Кошице, березень 30 – квітень 2, 2015 р.). Чернівці, 2015. С. 237-239. (0,26 друк. арк.).

60. Сакун О. С. Удосконалення фінансування локальних інноваційних центрів в Україні. *The global systemic crisis: new milestone in development or an impasse?: professional scientific publication of the International Scientific and Practical Congress of Economists and Jurists*. (Швейцарія, м. Давос, 28 липня 2015 р.). Давос, 2015. Р. 8-10. (0,19 друк. арк.).

ABSTRACT

Sakun O. S. Forming of investment resource of structural modernization of economy of Ukraine. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The thesis for the degree of doctor of economic sciences, specialty 08.00.03 – Economics and Management of National Economy. – Chernihiv National University of Technology, Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernihiv. – 2020.

New solution of important science and practical problem of development of theoretical, methodological bases of forming of investment resource of structural modernization of economy of Ukraine is offered in dissertation. The comprehension of withstand scientific looks to interpretation of the rich in content filling of concept of investment resource became subsoil for clarification of his maintenance. It is suggested to examine an investment resource as an aggregate of financial, material

and technical, intellectual and informatively legal elements which a national economy has in the order and which are used for providing of investment development of country. Such interpretation of noted definition will enable completer and more expressly to engulf essence and terms of increase of investment potential for realization of structural transformations of economy of country. The definition filling of concept of investment resource is offered allowed to structure it after such components, as internal, resource and effective constituents. Internal component combines an organizational and legal sphere and institutional environment of forming of investment resource; a resource constituent shows by itself the aggregate of financial, innovative, material and technical resources and economic environment; an effective constituent foresees achievement of effect of the economy growing. The noted structure gives exhaustive description not only from point of construction and to composition elements but also functional setting and special signs of investment resource in the context of his influence on structuration of national economy.

On the basis of theoretical analysis and generalization of going near a concept «structural modernization of economy» author interpretation of his essence is formulated as structural perfection of national economy with the purpose of increase of public production and increase of national competitiveness volumes. The noted assertions became the theoretical base of development and subsequent leading to of hypothesis about fundamental influence of the system of reverse intercommunications of generating of investment resource, subjects of entrepreneurial activity, public institutions and activity, state a sector in relation to realization of structural economic transformations on realization of modernization changes in a national economy.

Taking into account afore-mentioned a concept «mechanism of realization of structural modernization of economy», under which it follows to understand the system of measures of normative and regulating character, which are carried out the subjects of structural policy of the state by the use of the proper instruments with the purpose of providing of intercommunication between its elements and their influence on investment development of country, is offered. The use in an economic theory and

practice of this concept will allow to define primary purposes and key priorities of structural policy in the context of structural modernization of economy, to carry out the selection of effective methods and instruments of realization of structural modernization of economy, complex to analyse efficiency of achievement of the put tasks of the structural re-erecting of economy, conduct structural economic transformations, produce an effective investment, structural and tax policy. Grounded, that development of mechanism of structural modernization of economy of country acquires in this context of the special value, which is based on determination a key subject public authorities, that through the system of methods of direct and indirect government control arrive at the expected modernization results due to the accumulation of financial, material and technical, innovative, organizationally economic and other types of resources.

The critical comprehension of methods of estimation of investment resource allowed to set absence of the unique system presentation in relation to an integral index, criteria of selection of the proper indicators and them optimum values, and also unique criterion of efficiency of investment resource. Also pays attention on itself absence of constituents, on the basis of integration of which it is possible to carry out the analysis of investment structural changes and estimate their efficiency which is necessary basis for acceptance of the argued administrative decisions in relation to forming and realization of investment resource of structural modernization of economy.

The ground of the unique criterion of evaluation of efficiency of investment resource of structural modernization of economy is presented the sequence of his measuring. Ranging of evaluation and prognosis values of this criterion will be given by a necessary analytical base for determination of optimum trajectory of structural modernization of economy of Ukraine.

Grounded methodological chart of research of investment resource from position of combination of key positions of approach of the systems and synergistical, which consists of three blocks: authentications of economic category are a «investment resource»; analytical research of processes of forming of investment

resource; determination of tendencies of forming of investment resource. Such approach allowed to outline conformities to law of forming and realization of investment resource from position of his influence on structural modernization of economy of country, to expose the signs of such resource as a system, apt at self-organization and certainly principles of management of economy an investment resource. The special value is acquired by development of conception of realization of investment resource in the context of structural modernization of national economy, taking into account the features of domestic structural policy.

In dissertation work a structural policy is examined as an aggregate of rules, methods and levers of influence, on structural transformations with the purpose of maximization of the economy growing by realization of the foreground state programs and projects, and also to the complex of measures on support of development of separate elements of the economic system. Thus the special attention must be spared development of innovative methods of structural policy, which foresee purposeful poured in on the points of growth of volumes of investment resource in the cut of his components and initiator the processes of structuration of economy from position of self-organization, but not in application of traditional receptions of action of such policy. Thus, certainly, that for realization of foreground jobs in relation to activation of investment development as financial basis of innovative changes in an economy, and consequently, and transformation processes, it is expedient to use complex conceptual approach in relation to application of instruments of support of forming of investment resource.

Such advantages are formulated offered theoretical and conceptual to approach: many vaguenesses are erected and unexpected factors to clear objectivity of the probed objects determination of having a special purpose orientation in relation to the use of the task put in research; the vagueness of functioning of objects is eliminated in accordance with the parameters of its resistant and intolerance of destructive influences; the vagueness of allocation of financial resources and backlogs is leveled for achievement of certain level of efficiency of modernization of economy or separate industries; the method of calculation of indexes of efficiency of

investment structural changes is offered and the dimension of entry parameters is mionectic for the ground of the proper administrative decisions of structural policy; sensitization national economy to realization of action of regulator, that it is concentrated within the limits of the developed conception.

Argued expedience of evaluation of investment resource of structural modernization of economy, which it is suggested to carry out on the basis of calculation of the proper integral index, the value of key indicators of structural changes of economy, to which belong, is reproduced in which: a measure of general structural change is for all period; intensity of structural changes for a year; index of structural changes; coefficient of passing of structural changes; indicator of progressiveness of structural changes. It will allow to create informative subsoil for determination of effective trajectory of structural modernization of economy of Ukraine.

At the choice of factors of forming of universal index it is suggested to take into account criteria estimations of the state of investment resource, which were certain at the analysis of already existent methodical approaches. With the purpose of interpretation of tendencies of forming of investment resource in Ukraine it is suggested to use the scale of estimation of rates of transformation of indexes of forming of integral indicator of efficiency of investment resource.

It is acknowledged the necessity of forming of optimum structure organizationally administrative to the mechanism (system creation regulator) and grounded algorithm of his planning. The noted algorithm of the reserved nature represents, that the direct cycle of projecting provides structuration and composition organizationally administrative regulator, and reverse – his reconstruction, and consequently, logical is assertion about that, it is expedient to ground essence maintenance of the generalized index of efficiency on the stage of analysis of the system – investment resource. It will enable not only to watch the state of investment resource but also determine the optimum ways of his development. Thus, the important question of role exactly of investment resource appears for structural modernization of economy. Argued, that forming and realization of investment

resource of structural modernization of economy, appears the necessary condition of socio-economic development and progress of national economy.

The conducted analysis of the state of economy of Ukraine gave grounds for such conclusions: the structural changes of domestic economy are not instrumental in the economy growing; the dynamics of GDP illustrates the low rates of development of national economy; a level of openness of economy of Ukraine is high, that does it impressionable to pressure of external factors; a gradual loss is marked by the domestic producers of the positions both on internal and on oversea markets; in the structure of economy leading role taken a wholesale and retail trade, part of sphere of services grows; growing part agrarian a sector testifies to the possible loss the country of industrial potential. It is well-proven that for that structural changes in the economy of Ukraine were positive and effective, the radical change of priorities and directions of development is needed in accordance with modern world tendencies, related to strengthening of stimulation of forming of investment resource as financial basis of structural modernization of national economy.

In dissertation work the evaluation of forming of investment resource of national economy was conducted and found out negative tendencies, namely: slowing down forming of investment resource of national economy; low quality of such resource and maintainance of this projection is on the future; considerable part of investments is concentrated in processing industry which answers the sectors of III-iv of the technological modes, in that time as a sector of information and telecommunications, which is key in innovative oriented economy, characterized the low level of activity; regional disproportions of investment activity; unsatisfactory level of support of investment activity in a country especially from the side of the state.

On the basis of retrospective analysis of domestic practice of government control of forming of investment resource of economy were found out such problems: absence of the integral mutually agreed system normatively legal legislations in relation to realization of investment activity; absence of the special institutes of promotion of investments; adjusting of separate aspects investment a sector by the

norms of economic, tax, currency, bank, financial, custom, civil and landed laws, by legal certificates about privatization, enterprise, innovative activity, securities and fund market, concessions and others like that; insufficient level of state support of introduction of high-tech and innovations; absence of the unique strategy of forming of favorable investment climate is in a country; imperfect legislative providing of questions of defense of ownership, administration of taxes, selection of lot lands, course of business rights; absence of legislatively fastened infrastructural and tax preferences is for investors; insufficient level of organizational and informative support of investment activity; insufficient development state private partnerships in the process of realization of investment projects et al. In accordance with found out tendencies and put tasks the scientific going were improved near determination of maintenance of government control of process of forming of investment resource of Ukraine in the context of structural modernization of economy. A purpose, task and principles of government control of forming of investment resource of structural modernization of economy of Ukraine, is certain on these principles unlike present approaches mortgage LED innovative and scientific and technical development.

System of state administration investment development as a method of realization of public policy in the context of structural modernization of economy must foresee bringing in and activation of all instruments which are able to bring a national economy over to stable development and economy growing status on the basis of the effective investing, instrumental in expansion of structural transformations.

Strategies of industrial development of leading countries of the world are concentrated on forming of favorable investment terms, providing of competitiveness of subjects of economy, stimulation of free transfer of technologies and knowledge, distribution of innovations, increase of ecologization of production, and others like that. Such structure of industrial policy most tangent to strategy of industrialization through innovations, that is based on strengthening of competition positions of producers, scope of new market segments, due to competitive edges. Such approach allows to synchronize an industrial policy with the aims of social and ecological

development of countries, creates pre-conditions for modernization of structure of economy.

The critical comprehension of experience of leading countries of the world in relation to activation of processes of forming of investment resource of structural modernization of housekeeper was developed mechanism of adaptation of overseas experience of forming of investment resource of structural modernization of economy. Systematization of methods and proper instruments of overseas experience of stimulation of investment activity allowed to select most acceptable to application in Ukraine directions of increase of investment activity of economic subjects: introduction of complex of the mechanisms of financing of innovative activity adapted to domestic realities; realization of state sponsorship of investors by the grant of tax and custom preferences on condition of participating of foreign investor in re-erecting of infrastructure and hard accounting in relation to the activity; a grant of state guarantees is on credits which get financial institutions the subjects of innovative business; introduction of tax deductions is for investors which inlay a capital in an innovative sector. It will allow to specify possibilities of adaptation of key factors of success of foreign countries to realities of the domestic economic system and will be instrumental in re-erecting on principle of the new system of forming of investment resource in the context of the structural re-erecting of economy of Ukraine.

Development of high-quality structuration of national economy is possible on condition of realization of complex after three basic directions, namely: organizational and legal, economic and social directions. Development and realization of the organizational and legal providing of perfection of structure of economy must be directed on forming of the unique organizational and legal field which will be instrumental in transparency of investment processes, and consequently, to the increase of investment resource for subsequent modernization of economy of country. Economic direction mediate the measures of influence on a financial and credit sphere and foresees realization of potential backlogs of increase of investment resource of structural modernization of economy of Ukraine. Social

direction will become the fundamental factor of assistance co-operation of all elements of social sphere on principles of innovation.

With a purpose realization of the noted directions the necessity of application of e-technologies was grounded for perfection of approaches which found the recreation in development scientifically applied positions in relation to forming and digitizing of constituents of platform of investment resource of structural modernization of economy. Functioning of the offered platform must be realized through separate subsystems, namely: subsystem of institutional environment, organizational and legal sphere of investment platform of innovative development of economy, social sphere of investment platform, financial environment, economic environment. The complex of measures implementation of which will be instrumental in activation of increase of investment resource as a key driver of structural modernization of economy must become the result of realization of this model.

In dissertation the algorithm of management of structural modernization of economy of Ukraine an investment resource is developed on the basis of establishment of national priorities of modernization of economy and establishment of national priorities of investment activity. Practical meaningfulness of application of the described algorithm includes the account of key factors of endogenous and exogenous influence on forming of investment resource of structural modernization of economy of Ukraine and based on application of approach of the systems in relation to realization of model of investment platform of investment resource of structural modernization of national economy.

In dissertation research the methodical going is offered near development of prognosis scenarios of investment development of economy. On their basis the base, pessimistic and optimistic scenarios of investment development of economy of Ukraine are developed by the state to 2030 year, which are based on the estimation of the generalized integral index of efficiency of investment resource of structural modernization of economy. Certainly, that most reliable is a pessimistic scenario. Application of the offered scenario approach becomes the universal base of

optimization of administrative decisions in the context of modernization structural transformations of economy of Ukraine.

Keywords: investment resource; investment activity; investment platform; investment policy; investment potential; structural changes; structural transformations; structural modernization of economy; structural policy.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	35
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ДОМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РЕСУРСУ СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ.....	48
1.1. Витоки наукового розуміння сутності та специфічних ознак інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки.....	48
1.2. Наукова концептуалізація формування інвестиційного ресурсу як ключового фактору структурування національної економіки.....	70
1.3. Базові основи взаємозв'язку модернізаційних та інвестиційних структурних трансформацій в національній економіці.....	92
1.4. Методичний інструментарій оцінювання інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки.....	119
Висновки до розділу 1.....	138
Список використаних джерел до розділу 1.....	140
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РЕСУРСУ СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ.....	152
2.1. Компоненти евристичного простору формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки.....	152
2.2. Системні концепти реалізації інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки в розрізі структурної політики.....	175
2.3. Проектування системо утворюючого регулятора та добір найвагоміших важелів впливу інвестиційного ресурсу в контексті структурної модернізації національної економіки.....	196
Висновки до розділу 2.....	211
Список використаних джерел до розділу 2.....	213
РОЗДІЛ 3. ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РЕСУРСУ УКРАЇНИ.....	217
3.1. Стан та проблеми структурних трансформацій економіки України.....	217

3.2. Тенденції формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки.....	236
3.3. Особливості державного впливу на формування інвестиційного ресурсу в Україні та його удосконалення	259
Висновки до розділу 3.....	281
Список використаних джерел до розділу 3.....	284
РОЗДІЛ 4. СВІТОВИЙ КОНТЕКСТ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РЕСУРСУ СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ.....	288
4.1. Концепції та механізми формування і реалізації промислової політики у світі.....	288
4.2. Механізми та інструменти сприяння інвестиційному розвитку: зарубіжний досвід та його впровадження у вітчизняну практику.....	312
4.3. Можливості використання зарубіжного досвіду щодо якісного оновлення структури економіки України.....	332
Висновки до розділу 4.....	348
Список використаних джерел до розділу 4.....	350
РОЗДІЛ 5. НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РЕСУРСУ СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	357
5.1. Шляхи прискорення динаміки формування і нагромадження інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України.....	357
5.2. Розбудова механізму управління інвестиційним ресурсом у контексті структурної модернізації національної економіки.....	377
5.3. Просторово-часова динаміка та прогнозування інвестиційного розвитку структурної модернізації економіки України.....	393
Висновки до розділу 5.....	409
Список використаних джерел до розділу 5.....	411
ВИСНОВКИ.....	416
ДОДАТКИ.....	422

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВВП	— валовий внутрішній продукт
ВЕД	— види економічної діяльності
ВНП	— валовий національний продукт
ВПЗ	— вільні промислові зони
ЄС	— Європейський Союз
ІКТ	— інформаційно-комунікаційні технології
ІР	— інвестиційний ресурс
МВФ	— Міжнародний валютний фонд
МІП	— міжнародна інвестиційна позиція
НБУ	— Національний банк України
НДДКР	— науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи
НТП	— науково-технічний прогрес
НТР	— науково-технічні розробки
ОВЗ	— основні виробничі засоби
ОЕСР	— Організація економічного співробітництва та розвитку
ООН	— Організація об'єднаних націй
ПІІ	— прямі іноземні інвестиції
СЕС	— складна економічна система
АНВАР	— Agence Nationale de Valorisation de la Recherche
ЕІМ	— European Investment Monitor
ІРС	— Investment Partnership of Canada
РАІІЗ	— Polish Information & Foreign Investment Agency
RISE	— Renaissance of Industry for a Sustainable Europe Strategy
UNCTAD	— United Nations Conference on Trade and Development
WAIPA	— World Association of Investment Promotion Agencies

ВСТУП

Актуальність теми. Національне господарство характеризується диспропорціями соціально-економічного розвитку, які поглиблюються під впливом кризових явищ у глобальній економіці та є суттєвою перешкодою на шляху економічного відновлення та підйому. Успішні зміни економічної системи країни значною мірою залежать від якісної модернізації її архітектури для вирішення накопичених проблем розвитку й усунення наявних структурних деформацій. Необхідність здійснення такої модернізації національної економіки в умовах нарощення тиску процесів глобалізації з метою забезпечення рівноправної інтеграції України в європейський економічний простір, а також формування інноваційного типу економічного розвитку країни вимагає формування якісно нових підходів до вирішення цього питання. Формування інвестиційного ресурсу є фундаментальним параметром відтворювального процесу, що визначає можливості оновлення основного капіталу, здійснення структурних реформ, формування базису стійкого довгострокового розвитку економіки. Важливими нині є пошук можливостей мобілізації інвестиційного ресурсу для забезпечення висхідного розвитку економіки України на засадах науково-технічного прогресу й наявних умов макросередовища та формування теоретико-методологічного базису окреслених процесів.

Теоретичні основи формування інвестиційного ресурсу національної економіки висвітлюються в наукових працях відомих учених-економістів, серед яких: І. Бланк, М. Бондар, Ю. Воробйов, О. Воробйова, В. Виговська, О. Гальцова, А. Дука, М. Забаштанський, Т. Затонацька, С. Захарін, О. Клокар, І. Кобушко, Т. Майорова, В. Маргасова, А. Роговий, Н. Ткаченко, А. Череп, Г. Александер, Дж. Бейлі, Дж. Л. Голден, Е. Домар, А. Маркус, А. Кейн, Р. Келлі, Дж. Нейсбіт, Д. Норт, Д. Олвей, В. Стрік, Е. Тоффлер, Д. Форрестер, Х. Ченері, Ф. Шарп, Л. Шміттер, Й. Шумпетер та інші.

Науковим дослідженням з питань структурної модернізації національної економіки присвятили свої наукові розробки Т. Артьомова, І. Барановська, І. Бевз, А. Гальчинський, В. Геєць, Н. Главацька, П. Дудкін, С. Єрохін, Ю. Макогон, Ю. Павленко, Ю. Пахомов, О. Пелех, В. Сіденко, А. Чухно, Л. Шинкарук, С. Щегель, С. Якубовський, У. Бек, В. Грайдер, А. Джонс, П. Дікен, П. Друкер, Н. Кондратьєв, Д. Кендрик, Дж. Б. Кларк, В. Льюїс, Д. Медоуз, В. Парето, Д. Розенау, Р. Робертсона, Р. Солоу, Дж. Стігліц, Дж. Сорос, Я. Тінберген, Дж. Томсон, Т. Фрідман, С. Хантінгтон, Р. Харрод та інші.

Науковий внесок вказаних науковців є фундаментальним та може бути використаний як основа для подальших досліджень з метою побудови дієвої моделі структурної модернізації національної економіки з огляду на виклики сьогодення та потреби країни. Комплексного вивчення потребують специфічні характеристики інвестиційного ресурсу для структурування національної економіки. Залишається невирішеним питання оцінювання інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки. Об'єктивно необхідним є пошук резервів прискорення динаміки формування і нагромадження інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки, а також розбудови механізму управління інвестиційним ресурсом у контексті структурної модернізації економіки України. Крім того, важливим є впорядкування термінологічного апарату обраного напрямку дослідження.

Невідкладність вирішення окреслених проблем обумовили вибір теми дисертаційної роботи, визначили мету, завдання, логіку та зміст дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано в межах планів науково-дослідних робіт Чернігівського національного технологічного університету за темами:

– «Оцінка та регулювання економічної безпеки регіонального співробітництва депресивних територій в рамках євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U003443), у межах якої авторкою розроблено методичні підходи щодо оцінки інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки;

– «Формування фінансово-економічної системи управління в сучасних ринкових умовах» (номер державної реєстрації 0112U003284), де дисертанткою обґрунтовано резерви формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України;

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення теоретико-методологічних основ формування інвестиційного ресурсу та обґрунтування практичних рекомендацій щодо реалізації його впливу на структурну модернізацію економіки України в сучасних умовах.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність постановки та вирішення таких завдань дослідження:

- висвітлити еволюцію наукової думки щодо трактування економічної суті інвестиційного ресурсу економіки країни;
- з'ясувати вихідні основи взаємозв'язку інвестиційного ресурсу та структурних трансформацій національної економіки;
- побудувати концептуальну схему формування та реалізації інвестиційного ресурсу з позиції системного моделювання просторово-часової модернізації економіки;
- обґрунтувати індикатори структурних зрушень національної економіки;
- сформулювати компоненти евристичного простору формування інвестиційного ресурсу в контексті структурної модернізації економіки;
- розширити науковий простір пізнання особливостей формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки з позиції системного та синергетичного підходів;
- формалізувати архітектуру системоутворюючого регулятора інвестиційного ресурсу, а також обґрунтувати найвагоміші важелі впливу;
- визначити системно-функціональні характеристики інвестиційного ресурсу України та особливості державного впливу на його формування;
- оцінити рівень інвестиційної основи структурних зрушень в економіці України;

- систематизувати світовий досвід формування інвестиційного ресурсу та розкрити загальносвітові тенденції інвестиційного розвитку;
- визначити основні напрями формування, нагромадження та реалізації інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України;
- обґрунтувати теоретичні контури механізму управління інвестиційним ресурсом та обґрунтувати його роль у структурній модернізації економіки;
- розробити інструментарій оцінки інвестиційного розвитку економіки України й запропонувати процедури його використання в універсальних моделях прогнозно-аналітичної оцінки для довгострокового прогнозу економічної динаміки в Україні.

Об'єктом дослідження є процес формування інвестиційного ресурсу національної економіки.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні основи формування інвестиційного ресурсу економіки України в контексті її структурної модернізації.

Методи дослідження. У роботі використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, які ґрунтуються на сучасних теоретико-методологічних підходах, що дало змогу забезпечити досягнення поставленої мети та вирішення сформульованих завдань, зокрема: *діалектичний* – для обґрунтування теоретичних основ формування інвестиційного ресурсу; *синтезу, індукції та дедукції* – для формулювання узагальнень, теоретичних висновків на основі вивченого матеріалу; *ретроспективного аналізу* – у процесі вивчення світового досвіду державного впливу на формування інвестиційного ресурсу національної економіки; *логіко-аналітичний* – для окреслення тенденцій формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України; оцінки структури економіки України як результату впливу інвестиційного ресурсу; *статистичної обробки інформації* – для визначення кількісних параметрів формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки; *наукового*

абстрагування – для формулювання й розкриття змісту певних понять і визначень; *графічної візуалізації* – для наочного подання інформації тощо.

Теоретичною основою дослідження є фундаментальні праці з економічної теорії, наукові розвідки вітчизняних і закордонних учених із проблем формування інвестиційного ресурсу.

Статистичну і фактологічну основу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти, що регламентують інвестиційну діяльність, матеріали Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, дані Державної служби статистики України, монографії, збірники наукових праць, матеріали міжнародних науково-практичних конференцій, інтернет-ресурси та власні напрацювання авторки.

Наукова новизна одержаних результатів. Основні результати дослідження, які становлять його наукову новизну та виносяться на захист, полягають у такому:

вперше:

- запропоновано методологічну схему дослідження інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки, яка ґрунтується на дифузії положень системного й синергетичного підходів, послідовно окреслюючи науково-дослідницькі завдання та напрями їх вирішення, які відтворюються через обґрунтування вихідних домінант, які визначають економічну природу, сутність, тенденції та перспективи розвитку інвестиційного ресурсу економіки; участь такого ресурсу в забезпеченні якісних і незворотних змін її структури; архітектуру відповідного організаційно-управлінського механізму; інструментарію оцінювання та виявлення резервів нарощення інвестиційного ресурсу;

- доведено фундаментальний вплив на забезпечення модернізації економіки країни зворотних взаємозв'язків між формуванням інвестиційного ресурсу, підприємницьким сектором, публічними інститутами та діями органів державної влади щодо ініціації та реалізації структурних зрушень в економіці країни. На цій основі обґрунтовано необхідність розробки механізму структурної модернізації економіки країни, що дозволяє здійснити ефективну

мобілізацію її фінансових, науково-технологічних й організаційно-економічних резервів з метою забезпечення динамічного висхідного вектора економічного розвитку в умовах вирішення завдань модернізації;

- розроблено алгоритм управління інвестиційним ресурсом у контексті забезпечення структурної модернізації економіки, репрезентований послідовністю вибору оптимального набору засобів формування умов для підтримки стратегічних інвестиційних пріоритетів у контексті формування глобального інвестиційно-інноваційного простору;

- обґрунтовано методологічні засади оцінювання ефективності інвестиційного ресурсу національної економіки шляхом розрахунку та інтегративного поєднання розробленої сукупності індикаторів у розрізі його складових, що характеризують інвестиційні зрушення в економіці країни. Це дасть змогу не лише відстежувати стан інвестиційного ресурсу, а й визначати стратегічні полюси його розвитку;

удосконалено:

- наукові підходи до визначення змісту державного регулювання процесу формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки на основі концепції стійкого розвитку економічної системи держави. Визначені на цих засадах мета, завдання і принципи державного регулювання на відміну від наявних підходів закладають фундаментальні підвалини вдосконалення структури економіки України. Засобом реалізації заходів державного регулювання запропонована змішана стратегія, яка є результатом органічного поєднання стратегії інвестиційного розвитку та стратегії модернізації структури економіки. Це дає змогу виявити ключові проблеми формування та розробити цільові орієнтири й завдання для нарощування інвестиційного ресурсу;

- аргументацію щодо зміни підходів до визначення контурів системи державного впливу на формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки країни, що на відміну від наявних передбачає виокремлення системоутворюючого регулятора та репрезентує послідовність

дій, спрямованих на вибір найвагоміших важелів впливу в контексті якісного структурування економічної системи держави та обмеження розгортання спіралі асиметрії взаємодії складових інвестиційного ресурсу за допомогою впровадження тіх-регулювання (поєднання правових, фінансово-економічних та організаційно-адміністративних елементів), вбудованого в економічну політику держави. Запропонований підхід дозволить збалансувати регулюючу і стимулюючу функції держави за допомогою узгодження напрямків структурної політики з інструментами грошово-кредитної, інвестиційної, фінансової та антимонопольної політики тощо;

– теоретичну архітектуру механізму реалізації структурної модернізації економіки, під яким слід розуміти систему заходів нормативного й регулятивного характеру, що здійснюються суб'єктами структурної політики держави шляхом використання відповідних інструментів з метою забезпечення взаємозв'язку між її елементами та їхнього впливу на висхідний розвиток країни. Визначено, що ключовими (спеціальними) елементами механізму реалізації структурної політики виступають інвестиційна політика та управління стимулюючими функціями податкової, амортизаційної, науково-технічної політики, загальним елементом – політика регулювання економічного розвитку; об'єктом впливу є структура економіки; рушійною силою механізму реалізації – сукупність прямих і непрямих важелів структурної політики. Такий підхід сприятиме нагромадженню інвестиційного ресурсу для вирішення ключових проблем якісної трансформації структури економіки країни;

набули подальшого розвитку:

– наукове пояснення змістовного наповнення поняття «інвестиційний ресурс», який запропоновано розглядати як динамічну систему відбору та комбінації фінансових, матеріально-технічних, інтелектуальних та інформаційно-правових компонент, що можуть бути спрямовані на забезпечення розвитку економічної системи країни. Це створило підґрунтя для виокремлення у структурі інвестиційного ресурсу внутрішньої, ресурсної та результативної складових: ресурсної, втіленої у фінансових, матеріальних, інноваційних, інформаційних

ресурсах та господарського середовища, внутрішньої, що включає інституційне та організаційно-правове середовище, а також результативної, що передбачає зростання ефективності функціонування економічної системи. Це сприяло поглибленню наукового пояснення суті та умов інвестиційного забезпечення якісного структурування національної економіки;

- теоретичне обґрунтування якісних характеристик інвестиційного ресурсу за рахунок виокремлення таких класифікаційних ознак, як сфера походження фінансових ресурсів, ступінь реалізації, ступінь прогнозованості, ступінь керованості, ступінь впливу на структурні зрушення в економіці, локалізація структурних змін, тривалість дії, характер і обсяг очікуваних прибутків. Запропонована класифікація дозволила узагальнити варіативність форм прояву інвестиційного ресурсу та враховувати їхні особливості при виборі комбінації складових такого ресурсу для забезпечення досягнення поставлених цілей структурної модернізації національної економіки;

- пропозиції щодо застосування е-технологій у процесі структурної модернізації економіки країни в частині обґрунтування доцільності створення інвестиційної платформи, представленої як лояльне середовище вибору фінансових інструментів банківської та парабанківської систем, а також механізму їх взаємодії в процесі перерозподілу тимчасово вільних грошових коштів у вигляді інвестиційного капіталу для вирішення завдань структурування національної економіки на засадах науково-технічного прогресу. Практичне застосування запропонованої технології забезпечить створення ефективного механізму мобілізації інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України;

- узагальнення закордонного досвіду щодо використання інвестиційних інструментів для структурного вдосконалення економіки країни й обґрунтування пропозицій з імплементації його елементів у вітчизняну практику, зокрема: удосконалення нормативно-правової бази регулювання інвестиційної діяльності в частині надання більшої самостійності як місцевим органам влади, так і приватному сектору щодо прийняття інвестиційних рішень

та обрання інструментів реалізації інвестиційної політики; формування позитивного інвестиційного іміджу країни шляхом створення відповідних інституцій зі сприяння та просування інвестицій, що дозволить зменшити рівень бюрократизму, залежність від послідовності стадій бюджетного процесу та сприятиме пришвидшенню інтеграції вітчизняної економіки до світового інвестиційного простору; поєднання інструментів фінансового стимулювання інвестиційної діяльності (податкові пільги, спеціальні умови кредитування та преференції для інвесторів) із жорсткою системою звітування та контролю всіх учасників інвестиційного процесу. Це створює підвалини для розробки актуальних заходів щодо формування сприятливого інвестиційного клімату в контексті структурних перетворень національної економіки;

– методичні положення з моделювання інвестиційного розвитку країни на основі поєднання інтегративного та сценарного підходів, що на відміну від загальноприйнятої практики надало змогу обґрунтувати варіанти такого розвитку до 2030 року, які ґрунтуються на оцінці єдиного інтегрального індикатора ефективності інвестиційного ресурсу, інвестиційних витрат та структурної модернізації економіки. Ці сценарії формують основу для прийняття оптимальних управлінських рішень на шляху структурної трансформації України.

Практичне значення роботи полягає в доведенні науково обґрунтованих теоретичних положень, методологічних засад, науково-методичних підходів і висновків до рівня практичних рекомендацій щодо формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки в Україні.

Основні положення, висновки та рекомендації дослідження були використані в роботі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України щодо розробки алгоритму управління інвестиційним ресурсом у контексті забезпечення структурної модернізації економіки (довідка № 37110/35567-07 від 20.12.2018 р.); Департаменту економічного розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації при розробці рекомендацій щодо регулювання процесу формування інвестиційного ресурсу в Чернігівській області (довідка

№ 01-01/723 від 28.08.2019 р.); Агенції регіонального розвитку Чернігівської області щодо обґрунтування доцільності створення інвестиційної платформи (довідка № 34 від 24.04.2019 р.) щодо визначення контурів системи державного впливу на формування інвестиційного ресурсу; Чернігівської обласної ради при розробленні рекомендацій щодо формування Стратегії розвитку Чернігівської області та м. Чернігова на 2018-2019 рр. у контексті сучасних факторів розвитку інвестиційного ресурсу національної економіки (довідка № 01-05/1246 від 14.05.2018 р.); Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій (довідка № 68 від 19.02.2019 р.) при розробці методичних положень з моделювання інвестиційного розвитку країни; ТОВ «Молодіжна Інвестиційна Компанія» (довідка № 41/2 від 26.03.2019 р.) щодо ефективного механізму мобілізації інвестиційного ресурсу в регіоні; ТОВ БІК «Полісся-Чернігів» (довідка № 82 від 15.05.2019 р.).

Окремі теоретичні та науково-методичні положення дисертаційної роботи впроваджено в навчальний процес Чернігівського національного технологічного університету (акт № 346 від 06.02.2019 р.) при викладанні дисциплін «Інвестування», «Управління інвестиційними процесами», «Інвестиційний менеджмент».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним і завершеним науковим дослідженням. Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, одержано авторкою особисто та є її науковим доробком. Обсяг особистого внеску в працях дисертантки, опублікованих у співавторстві, наведено в списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертаційної роботи доповідались, обговорювались і отримали позитивну оцінку на міжнародних і вітчизняних наукових конференціях, зокрема: Міжнародному науково-практичному конгресі економістів і правознавців «The global systemic crisis: new milestone in development or an impasse?» (Давос, 2015 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції «Україна – ЄС. Сучасні технології, економіка і право» (Кошпце, 2015 р.); Міжнародній

науково-практичній конференції «Економіка і менеджмент: сучасні трансформації в епоху глобалізації» (Клайпеда, 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Глобалізаційні виклики розвитку національних економік» (Київ, 2016 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку» (Чернігів, 2016 р.); VII науково-практичній інтернет-конференції «Трансформація фіскальної політики України в умовах євроінтеграції» (Ірпінь, 2016 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Статистичне та експертно-аналітичне забезпечення управління сталим розвитком економіки і соціальної сфери» (Чернігів, 2017 р.); IV Міжнародній науковій конференції «Perspective scientific research» (Моррисвільт, 2017 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Україна – ЄС. Сучасні технології, економіка і право» (Словаччина – Австрія – Угорщина, 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 10-річчю факультету міжнародного туризму та управління персоналом Запорізького національного технічного університету «Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації» (Запоріжжя, 2017 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: виклики постіндустріальної економіки» (Львів, 2017 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції «Форсайт-менеджмент: кращі світові практики розвитку та інтеграції освіти, науки і бізнесу» (Тбілісі, 2017 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку» (Чернігів, 2017 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Україна – ЄС. Сучасні технології, економіка і право» (Словаччина – Чехія, 2018 р.); V Ювілейній міжнародній науково-практичній конференції «Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика» (Хмельницький – Мукачево, 2018 р.); III Міжнародній науково-практичній

конференції «Issues and trends in modern economy under integration: theoretical and practical aspects» (Херсон, 2018 р.); VII Науково-практичній конференції з міжнародною участю «Професійний менеджмент в сучасних умовах розвитку ринку» (Харків, 2018 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах інформаційного суспільства» (Чернігів, 2018 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку» (Чернігів, 2018 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Статистичне та експертно-аналітичне забезпечення управління сталим розвитком економіки і соціальної сфери» (Чернігів, 2018 р.); VII Міжнародній науково-практичній конференція студентів, аспірантів і молодих вчених «Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти» (Чернігів, 2018 р.); I Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Державний фінансовий контроль, незалежний аудит та аналіз: проблеми та перспективи розвитку» (Ірпінь, 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Innovation and Entrepreneurship» (Монреаль, 2019 р.); V Міжнародній науково-практичній конференції «Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку» (Чернігів, 2019 р.); XIV Міжнародній науково-практичній конференції «Маркетингові технології в умовах глобалізації економіки України» (Хмельницький, 2019 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми і тенденції розвитку сучасної економіки в умовах інтеграційних процесів: теоретичні та практичні аспекти» (Херсон, 2019 р.); VIII Науково-практичній конференції з міжнародною участю «Професійний менеджмент в сучасних умовах розвитку ринку» (Харків, 2019 р.).

Публікації. Основні положення, висновки й результати дослідження опубліковано в 60 наукових працях, у тому числі: 1 одноосібна монографія; 8 розділів у колективних монографіях; 22 статі в наукових фахових виданнях і виданнях, внесених до наукометричних баз даних; 2 статті в зарубіжних

періодичних виданнях; 27 праць апробаційного характеру. Загальний обсяг наукових робіт становить 44,92 друк. арк., з яких 39,5 друк. арк. належить особисто автору.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 458 сторінок. Робота містить 50 таблиць, 53 рисунки, 14 додатків. Список використаних джерел налічує 323 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ДОМПАНТИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РЕСУРСУ СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. Витоки наукового розуміння сутності та специфічних ознак інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки

На сьогодні ключовою характерною особливістю структурних економічних змін є становлення постіндустріальної моделі суспільства. Цей етап відзначається переходом до шостого технологічного укладу, що спричинило глибинні перетворення не лише у виробничому секторі, а і призвело до структурних трансформацій суспільства в цілому.

Зазначені трансформаційні процеси відбуваються під впливом глобалізації, а саме виникнення єдиного, проте диференційованого, глобального соціально-економічного і науково-технічного середовища, що супроводжується поетапним переходом акцентних позицій при ухваленні вагомих технологічних і економічних рішень із національного рівня на наддержавний.

Приклади світової практики доводять, що характерною особливістю та вирішальною умовою стійкого довгострокового економічного розвитку на сучасному етапі є інноваційна складова економічної системи та модернізаційна здатність її окремих складових. Інновації, перетворюючи науку на продуктивну силу, а знання – на основний капітал економічного розвитку, спричиняють перехід національної економіки на більш високий технологічний рівень, що неодмінно призводить до радикальних структурних перетворень.

Епоху індустріалізації змінює етап економіки знань, яка базується на використанні інтелектуального та людського капіталу, як основного ресурсу розвитку. Спроможність до інновацій та модернізації стає вирішальною рисою для передових економік світу.

Розбудова нового інтелектуального типу національного господарства вимагає перебудови структурної організації вітчизняної економіки шляхом активізації всієї сукупності організаційно-економічних, фінансових та інфраструктурних чинників сприяння модернізаційним змінам.

Обмеженість державних фінансових можливостей актуалізує необхідність пошуку альтернативних джерел фінансування активізації модернізаційного векторурозвитку економіки. Одним із ефективних інструментів залучення фінансових ресурсів є інвестування.

Питання трактування інвестиційного ресурсу та його ролі у розвитку інноваційних процесів висвітлені в працях таких вітчизняних та закордонних вчених, як І.А. Бланк [1], М.І. Бондар [2], Ю.Н. Воробйов, О. Н. Воробйова [3], А.П. Дука [4], О.О. Клокар [5], І.М. Кобушко [6], Т.В. Майорова [7], А.В. Череп [8], Й. Шумпетер [9] та інші.

Сутність категорії “інвестиційний ресурс” досі не має єдиного загальноприйнятого визначення. Загально відомим є визначення поняття «інвестиційні ресурси». Також поза увагою науковців залишаються структура та специфічні ознаки інвестиційного ресурсу як джерела стимулювання інноваційних змін в економіці.

Дослідження сутнісного наповнення дефініції “інвестиційний ресурс” доцільно розпочати з ідентифікації поняття „інвестиція”. Даний термін, незважаючи на широкий спектр досліджень, не має єдиного однозначного трактування. Наявність широкого спектру відмінностей при визначенні цього поняття вимагає уточнення та подальшого розвитку його сутності як економічної категорії.

Існує ряд думок, що розглядають інвестиції як довгострокове вкладення грошей з метою отримання більшої грошової винагороди в майбутньому. Такої точки зору дотримуються У. Шарп, Г. Александер та Дж. Бейлі. Вони вважають, що термін “інвестиція” означає «відмову від певної цінності зараз задля (можливо, непевно) цінності у майбутньому» [16]. Це, на наш погляд, також досить вузьке трактування даної економічної категорії, адже

інвестування капіталу відбувається не тільки у грошовій, а й в інших формах рухомого та нерухомого майна, нематеріальних активів тощо. Професор Бостонського університету А. Дж. Маркус та професор Каліфорнійського університету А. Кейн, трактують інвестиції як «витрачання у даний час грошових або інших засобів в очікуванні отримання майбутньої вигоди» [10]. Учені наголошують, що основною особливістю інвестицій є жертвування чим-небудь, що має вартість, щоб отримати з цього вигоду. У разі дотримання такого принципу слід враховувати, що до інвестицій можна буде віднести усі господарські операції суб'єктів підприємництва, а також усі дії фізичних осіб, оскільки вони спрямовані на отримання певної вигоди. Таким чином, аналіз трактування терміна "інвестиції" у зарубіжній економічній літературі свідчить, що в різних школах і напрямках економічної думки визначення поняття «інвестиції» містить загальну суттєву рису - зв'язок інвестицій з одержанням доходу як цільової установки інвестора.

Такий зв'язок вбачає і вітчизняний вчений Федоренко В.Г., вважаючи інвестиціями вкладання капіталу з метою подальшого його збільшення. Причому приріст капіталу в результаті його інвестування він вважає компенсацією за ризик втрат від інфляції та неодержання процентів від банківських вкладань капіталу [33]. До такої ж думки схильні Борщ Л.М. та Герасимова С.В., які вважають, що інвестиції є не що інше, як вилучення економічних благ із поточного споживання і використання їх як ресурсів для збільшення можливостей створення благ у майбутньому й одночасно як створення запасу [20].

Схожої думки дотримується і А.П. Дука - «під інвестиціями слід розуміти всі види економічних ресурсів, які вкладаються у поточному періоді у відповідні об'єкти, створення яких сприяє забезпеченню розширеного відтворення, а використання компенсує інвестору відмову від поточного споживання вкладених ресурсів шляхом отримання у майбутньому вигід» [24]. Таке трактування сутності інвестицій нам здається доцільним.

На думку А.М. Мороза, інвестиції - це сукупність витрат, що реалізуються у формі довгострокових вкладень капіталу в різні галузі економіки з метою отримання підприємницького доходу, прибутку, процента [29].

Узагальнений аналіз трактувань сутності інвестицій наведений в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Теоретичні аспекти визначення дефініції „інвестиція”*

Автор/Джерело	Визначення
1	2
Боді Зві, Кейн Алекс, Маркус Алан Дж.	Це витрачання в даний час грошових чи інших коштів в очікуванні отримання майбутніх вигод.
Гітман Л., Джонком М.	Засіб розміщення капіталу, який має забезпечити збереження або зростання капіталу.
Долан Е. Дж., Д. Ліндсей	Збільшення обсягу капіталу, що функціонує в економічній системі, тобто збільшення пропозиції виробничих ресурсів.
Кейнс Дж.	Збільшення чистої цінності всіх видів капітального майна, тобто витрати на закупівлю та створення капітального майна, яке буде використано у процесі виробництва кінцевого продукту, а також витрати на послуги, що збільшують вартість такого капітального майна.
Макконнелл К. Р., Брю С. Л.	Витрати на виробництво і накопичення засобів виробництва і збільшення матеріальних запасів.
Фішер С., Дорнбуш Р., Шмалензі Р.	Витрати на створення нових потужностей з виробництва машин, фінансування житлового, промислового, сільськогосподарського будівництва, а також товарних запасів.
Шарп У., Александр Г., Бейли Дж.	Це відмова від певної цінності зараз за (можливо, невизначену) цінність в майбутньому.
Про інвестиційну діяльність : Закон України	Всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект.
Податковий кодекс України	Господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно.
Азріліян А. Н., Азріліян О. М., Калашнікова Е. В., Квардакова О. В.	Грошові кошти, цінні папери, інше майно, у тому числі майнові права, інші права, що мають грошову оцінку, вкладаються в об'єкти підприємницької і (чи) іншої діяльності з метою отримання прибутку і (чи) досягнення іншого корисного ефекту.

Продовження таблиці 1.1

1	2
Бланк І.А.	Вкладання капіталу у всіх його формах у різноманітні об'єкти (інструменти) його господарської діяльності з метою отримання прибутку, а також досягнення економічного або неекономічного ефекту, здійснення якого базується на ринкових принципах і пов'язано з факторами часу, ризику та ліквідності.
Борщ Л.М., Герасимова С.В.	Вилучення економічних благ із поточного споживання і використання їх як ресурсів для збільшення можливостей створення благ у майбутньому й одночасно як створення запасу.
Гаврилишин Б. Д., Устенко О. А.	Довготермінові вкладення капіталу в різні сфери та галузі народного господарства всередині країни та за її межами з метою привласнення прибутку.
Гуторов О.І.	Економічна категорія розширеного відтворення, яка є основним інструментом формування мікроекономічних та макроекономічних пропорцій та визначає темпи економічного росту.
Дем'яненко М. Я., Саблук П.Т., Скупий В.М.	Всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти економіки з метою одержання у майбутньому прибутку або досягнення соціального ефекту.
Дука А.П.	Всі види економічних ресурсів, які вкладаються у поточному періоді у відповідні об'єкти, створення яких сприяє забезпеченню розширеного відтворення, а використання компенсує інвестору відмову від поточного споживання вкладених ресурсів шляхом отримання у майбутньому вигод.
Кушлін В. І.	Грошові засоби, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери, технології, машини, обладнання, інше майно, а також інші майнові права, що мають грошову оцінку, що вкладаються в об'єкти підприємницької чи іншої діяльності для досягнення стратегічних цілей інвестора, отримання прибутку або корисного ефекту.
Крутик О.Б., Нікольская О.Г.	Динамічний процес зміни форм капіталу, послідовного перетворення початкових ресурсів і цінностей в інвестиційні витрати та перетворення вкладених коштів у приріст капітальної вартості у формі доходу або соціального ефекту.
Ліпсіц І.В., Коссов В.В.	Потік оплат і виплат (витрати), що починаються з виплат (витрат).
Мартиненко В.Ф.	Довгострокове вкладення капіталу у розвиток суспільного виробництва з метою його зростання, яке забезпечується перетворенням його з грошової на товарну, виробничу та споживчу форми і спрямовується на задоволення індивідуальних, колективних та суспільних потреб.
Малий І.Й.	Значна кількість вкладень капіталу практично в усі види діяльності прибуткового характеру, а також у підприємницьку діяльність, де досягається соціальний ефект.
Мороз А.М.	Сукупність витрат, що реалізуються у формі довгострокових вкладень капіталу в різні галузі економіки з метою отримання підприємницького доходу, прибутку, процента.

Продовження таблиці 1.1

1	2
Мочерний С.В.	Довготермінові вкладення капіталу в різні сфери та галузі народного господарства всередині країни та за її межами з метою привласнення прибутку.
Подшиваленко Г. П.	Сукупність витрат, що реалізуються у формі цілеспрямованого вкладення капіталу на певний термін у різні галузі і сфери економіки, в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності для отримання прибутку (доходу) і досягнення як індивідуальних, цілей інвестора, так і позитивного соціального ефекту.
Румянцева Е. Е.	Один з ключових чинників економічного зростання, довгострокові і короткострокові вкладення капіталу, що складаються з капітальних витрат (капітальних вкладень); витрат, пов'язаних з приростом оборотного капіталу (при розширенні виробництва) або оборотним капіталом в повному об'ємі, необхідним для запуску виробництва (при створенні нових виробництв), а також витрат, необхідних для підготовки інвестиційного проекту.
Федоренко В. Г.	Це вкладення капіталу з метою його подальшого збільшення. Приріст капіталу в результаті його інвестування є компенсацією за ризик втрат від інфляції та неодержання процентів від банківських вкладень капіталу.
Фещенко В. В., Резнікова О. О., Романченко О. В., Новошинська Л. В., Стасюк Ф. Ф.	Спосіб розміщення грошових коштів або інших активів, який має забезпечити збереження або зростання капіталу та принести позитивну величину доходу.
Черваньов Д. М., Нейкова Л. І.	Інвестиції як економічна категорія відображають відносини, пов'язані з довгостроковим авансуванням грошових, майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності, в їхні основні та обігові фонди, а також у науково-технічний розвиток, якісне вдосконалення виробничої бази та освоєння випуску нових видів продукції від моменту авансування до реального відшкодування й отримання прибутку або соціального ефекту.
Якуба К. І.	Вартість всього об'єкта інвестування, або сума витрат понесених від початку інвестиційного проекту до його ліквідації.

Джерело: складено авторкою на основі [1;10;11;12;13;14;15; 16;17;18;19; 20;21; 22;23;24;25;26;27;28; 29;30;31; 32;33;34;35;36]

Зазначений аналіз надав можливість виокремити спільні та відмінні властивості поняття „інвестиція”, а саме:

1) спільними характеристиками більшості трактувань є наступне:

– більшість дефініцій визначає дане поняття в контексті довгостроковості та спрямованості на збільшення та оновлення (модернізацію) основного капіталу;

- інвестиція є одним із видів ресурсів;
- інвестиція розглядається як сукупність певних дій або процес (господарські операції, розміщення активів, довгострокові вкладення);
- кінцевим результатом є економічний або соціальний ефект.

2) відмінності наведених тверджень полягають у наступному, що частина авторів розглядає інвестиції як спосіб розміщення ресурсів, активів та цінностей в цінні папери або придбання устаткування з метою розширення виробництва, інша частина говорить про інвестиції як про сукупність цінностей, які розміщуються з певною метою (цільове фінансування), також існує трактування інвестицій як господарських операцій.

Заслуговує на увагу той факт, що деякими авторами була здійснена спроба періодизації еволюції економічної думки щодо формування дефініції інвестиції на основі відповідних ознак та розвитку економічної науки.

Гуменна К. визначає три етапи у розвитку економічної думки стосовно трактування поняття інвестицій [37].

Перший етап (до XVII ст.) характеризується відсутністю самого поняття інвестицій як такого. Дана дефініція ототожнювалось із сумами грошей або їхеквівалентів, які були внесками у товариство або компанію, загальною сумою активів фірми. Вперше теорія інвестицій була сформована меркантилістами – велике значення надавалось ролі грошей в контексті предмету дослідження створення грошима додаткової вартості. Пізніше французькими фізіократами П. де Буагільбером та Ф. Кене було розвинуто і сформульовано поняття інвестицій як початкових авансових внесків або капітальних вкладень. Інвестиції розглядались в якості необхідних витрат виробництва, що визначали вартість товарів і в грошовому виразі поділялися на основний і оборотний капітал, відшкодовуючись в ціні товару. Ж.Тюрго визначав інвестиційний капітал як “нагромаджену вартість” [37].

Не застосовуючи сам термін інвестицій, подальшому розвитку їх теорії сприяв А.Сміт. Він розглядав причини нарощення капіталу як фактору виробництва та вводить дефініції основного та оборотного капіталів.

Економісти Ж.-Б. Сей, Т. Мальтус, Н. Сеніор, Ф. Бастіа, Дж. Мілльс своїх працях розвинули теорію капіталу як ключового фактору стимулювання економічного розвитку та започаткували його поділ на “природний” і “людський” капітали тощо [37].

Другий етап (XVIII – XIX ст.) відзначається розвитком таких економічних теорій, як кейнсіанство, марксистська теорія та неокласична теорія. Дж. Кейнс розглядав інвестиції у двох аспектах: перший – як приріст вартості капітального майна, тобто як реалізовані попит і пропозицію; другий – як суму акумульованого доходу, тобто потенційний інвестиційний попит. Окрім того, Дж. Кейн трактував інвестиції як “поточний приріст капітального майна внаслідок виробничої діяльності даного періоду” та “частину доходу за даний період, яка не була використана на споживання”. Він розмежовував поняття інвестицій та заощаджень, підкреслюючи різні аспекти відтворення і факторів впливу. Інвестиції в його трактуванні є чинником створення доходу і на відміну від заощаджень залежать від процентної ставки [37].

К. Маркс визначав інвестиції як функцію від прибутку і вважав що інвестиції не пов’язані із заробітною платою, не залежать від її розмірів. Він також наголошував на інноваціях як ключовому факторі інвестування [37].

Представники неокласичної школи Й. Шумпетер, Дж. Робінсон та Е. Чемберлін наголошували на перевагах монополій у їх здатності мобілізувати значні інвестиційні ресурси, зокрема в науково-технічні досягнення, які сприяють розширенню інвестиційного потенціалу суспільства. Ними було доведено, що монополії сприяли виникненню інституційних інвесторів, інвестиційних фондів, розбудові інвестиційної інфраструктури, що значно покращило інвестиційний клімат та підвищило суспільну ефективність інвестиційної діяльності. Дослідження транснаціонального руху капіталу дало їм змогу пояснити поведінку фірм-інвесторів та відхилення в закономірностях міжнародної міграції капіталів. Вони започаткували засади трьох теорій: монополістичних переваг, інтернаціоналізації та еклектичної [37].

Третій етап (XX – XXI ст.) можна окреслити як період інституціоналізму з основним акцентом на соціальних, етичних, правових та політичних проблемах. Характерними представниками цього періоду є А. Шпітгоф, Д. Коммонс, М. Портер, Р. Коуз, Д. Б'юкенен. Цей період відзначається виникненням теорії трансформації і теорії міжнародного руху капіталів. Поширення набула думка про необхідність контролю держави за інвестиційною діяльністю, створення транснаціональних корпорацій розглядалось як спосіб регулювання інвестицій.

Щодо розвитку української економічної думки з питань трактування поняття інвестицій, то вперше його почали визначати як вкладення, що мають довгострокове спрямування. В перших публікаціях Д. Єрмошенка, Д. Таганова, А. Квас із питань інвестування концентрувалася увага на матеріальному та фінансовому характері таких вкладень і було здійснене розмежування між поняттями “інвестиції” та “капітальні вкладення” [37].

З початком етапу незалежності України почався новий щабель розвитку наукових підходів щодо ідентифікації інвестиції. Наприклад, А. Пересада визначає економічну сутність інвестицій не тільки в рамках довгострокового вкладення капіталу в економіку, а і як вкладення тільки у високоефективні проекти, результатом яких є прибуток, дохід, дивіденди [38]. У визначенні Д. Черваньова та Л. Нейкової інвестиції представлено “економічною категорією, що відображає відносини, пов’язані з довготерміновим авансуванням грошових, майнових та інтелектуальних цінностей, які вкладаються в об’єкти підприємницької діяльності, в їх основні та оборотні фонди, а також у науково-технічний розвиток, якісне удосконалення виробничої бази та освоєння випуску нових видів продукції від моменту авансування до реального відшкодування і одержання прибутку або соціального ефекту” [39].

С. Реверчук надає наступне трактування інвестицій: “...інвестиції – це видатки на створення, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння основного капіталу, а також не пов’язані з цим зміни оборотного капіталу,

оскільки зміни у товаро-матеріальних запасах здебільшого залежать від руху видатків на основний капітал,, [40].

Ретроспективний аналіз розвитку теоретичних підходів до трактування поняття “інвестиції” свідчить про те, що формування системи наукових знань про інвестиції взаємопов’язана із розвитком та удосконаленням економічної теорії загалом. Жодна із проаналізованих інвестиційних теорій не була вичерпною, а була поширеною лише певний період, після чого удосконалювалась та розвивалась, тому процес наукового пошуку триває й досі.

На нашу думку, висхідною точкою розуміння сутності категорії “інвестиційний ресурс” має виступати визначення категорії “ресурс”. Проаналізуємо наукові підходи до визначення економічної категорії „ресурс” (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Підходи до сутнісного трактування поняття „ресурс”*

Джерело	Визначення	Підхід
1	2	3
Великий енциклопедичний словник	Від франц. Ressource – допоміжний засіб. Грошові кошти, цінності, запаси, можливості, джерела коштів, доходів (природні ресурси, економічні ресурси)	Як засіб
Великий економічний словник	Сукупність засобів і джерел їх отримання, можливих і доступних для використання при вирішенні певних і непередбачених завдань в режим звичайних, оптимальних і екстремальних умов безвідносно часу використання.	
С. Ожегов	1. Запаси, джерела чого-небудь. Природні ресурси. Економічні ресурси. Трудові ресурси (частина населення країни, здатна працювати, брати участь у процесі виробництва). 2. Засіб, до котрого звертаються в необхідному випадку	
Економічна енциклопедія	Основні елементи виробничого потенціалу, які має в розпорядженні система і які використовуються для досягнення цілей розвитку	
Ю. Дерев’янка	Субстанція, що здатна завдяки своєму енергоінформаційному потенціалу задовольняти потреби людства (у тому числі будь-яких відкритих стаціонарних систем)	
Д. Розенберг	Спосіб; засіб; ресурси, допоміжний засіб; природні ресурси.	

Продовження таблиці 1.2

1	2	3
Електронний словник	Кількісна міра можливості виконання будь-якої діяльності; умови, що дозволяють за допомогою певних перетворень отримати бажаний результат	Як у мова
Большой энциклопедический словарь	Все, що необхідно людині (фізичній особі) і організації (в тому числі юридичній особі) для досягнення мети, для задоволення власних потреб і потреб суб'єктів або об'єктів зовнішнього середовища. Ресурси можуть бути трудові, інформаційні, матеріальні, фінансові.	
В. Новицький	Матеріальні та інформаційні об'єкти, джерела, передумови отримання необхідних людям матеріальних і духовних благ, які можна використовувати та реалізовувати при існуючих технологіях і соціальні-економічних відносинах.	
Дж. Блек	Все, що сприяє економічній діяльності: природні ресурси (наземні, копалини, підводні); людські ресурси, включаючи здібності і кваліфікацію; товари виробничого призначення, або вироблені людиною засоби виробництва.	

**Джерело: складено авторкою на основі [41, 42, 43; 44; 45;47;48]*

Отже, серед дефініцій цієї категорії можна виділити такі, в яких ресурси визначаються, як:

- матеріальні засоби, цінності, запаси, кошти, які в разі потреби можна використати;
- джерела, засоби забезпечення виробництва; засоби, можливості, цінності, запаси фірми, джерела її доходів, які забезпечують стабільну роботу фірми за основними видами її діяльності та отримання прибутку ;
- можливість, яку можна використати в разі необхідності; джерело будь-чого, доходи від будь-чого;
- це засіб, до якого можна звернутися у скрутних обставинах, вихід, можливість.

В усіх наведених вище визначеннях категорії “ресурс” мова йде, в першу чергу, саме про “можливість” використання будь-чого, а не про конкретний процес використання.

Під терміном ресурси розуміють виробничі блага, створені природою або людьми. З точки зору обмеженості ресурси визначаються як категорія „економічні ресурси”.

Під „факторами виробництва” розуміються економічні ресурси, що використовуються в процесі виробництва. Таким чином, економічні ресурси постають потенційними факторами виробництва.

За значенням і роллю в процесі відтворення економічні ресурси – це „запас” продуктивних сил. Вони визначають процес виробництва й наступні ланки відтворення – „потік”. Перехід з „запасу” в „потік” є залученням ресурсів у господарський обіг, їх освоєння.

Для вичерпного трактування сутності поняття «інвестиційний ресурс» доцільним є аналіз та узагальнення дефініційного визначення поняття інвестиційного ресурсу (табл.1.3).

Таблиця 1.3

Узагальнення трактування та визначення поняття інвестиційного ресурсу*

Автор	Сутність поняття
1	2
Ангелко І.	«... інвестиційні ресурси – це майнові та інтелектуальні цінності, які вкладаються суб'єктом господарювання в об'єкти підприємницької та інші види діяльності з метою отримання прибутку (доходу) або досягнення соціального ефекту»
Бланк І.	«інвестиційні ресурси підприємства — це всі форми капіталу, що залучаються підприємством для здійснення вкладень в об'єкти реального та фінансового інвестування»
Бондар М.	«... до інвестиційних ресурсів слід відносити економічні ресурси, що перебувають у будь-якій формі (матеріальній, нематеріальній, фінансовій) на правах користування інвестора, можуть бути індивідуалізовані і оцінені і вкладені за потреби в той чи інший інвестиційний об'єкт для досягнення мети інвестування»
Воробйов Ю., Воробйова О.	"інвестиційні ресурси підприємства формують всю сукупність економічних ресурсів, які використовує підприємство у своїй діяльності для досягнення основної мети інвестування"
Дука А.	«... під інвестиційними ресурсами розуміють усі види грошових та інших активів підприємства, які можуть бути використані для здійснення інвестиційної діяльності»
Клокар О.	«... сукупність фінансових, матеріальних і нематеріальних ресурсів, які використовуються інвестором для вкладення в інвестиційні об'єкти з метою одержання прибутку»

Продовження табл.1.3

1	2
Кобушко І.	«... фінансові (вкладення, кредити, бюджетні та позабюджетні кошти) та/або матеріальні і матеріально-речові (капітальне майно, ноу-хау, патенти, права, ліцензії, нерухомість та ін.) ресурси»
Майорова Т.	« Під інвестиційними ресурсами, ми вважаємо фінансові, матеріальні та нематеріальні ресурси, що залучаються для здійснення вкладень в об'єкти інвестування»
Старік Д.	«...інвестиційні ресурси підприємства – кошти у вигляді матеріальних та інтелектуальних цінностей, що вкладені у виробничу, підприємницьку та іншу діяльність»
Трояновська О.	«... ресурси у формі фінансових, матеріальних, нематеріальних та трудових, які залучаються для здійснення вкладень в об'єкти інвестування»
Череп А.	«... грошові засоби, виражені в грошовому еквіваленті інші інвестиції, в тому числі основні і нематеріальні активи, кредити, займи, права землекористування і т.п.»
Авторське визначення інвестиційного ресурсу	Інвестиційний ресурс – це сукупність фінансових, матеріально-технічних, інтелектуальних та інформаційно-правових елементів, котрі має в своєму розпорядженні національна економіка і які використовуються для забезпечення інвестиційного розвитку країни.

**Джерело: систематизовано авторкою за даними [48; 1; 2; 3; 4; 5; 6; 49; 50; 51; 52;*

53]

Як видно з таблиці 1.3, більшість авторів трактує поняття інвестиційного ресурсу з позиції певної сукупності ресурсів, активів або засобів, що існують у розпорядженні підприємства. В контексті національної економіки цей термін майже не зустрічається, а тому доцільним є запропонувати авторське тлумачення інвестиційного ресурсу як сукупності фінансових, матеріально-технічних, інтелектуальних та інформаційно-правових елементів, котрі має в своєму розпорядженні національна економіка і які використовуються для забезпечення інвестиційного розвитку країни. Запропонована дефініція дасть змогу повніше і чіткіше охоплювати сутність і умови реалізації інвестиційного розвитку в контексті структурної модернізації економіки країни.

Являючи собою складну динамічну систему, інвестиційний ресурс містить комплекс взаємодіючих елементів, науковий відбір і комбінація яких забезпечують появу нових і вдосконалення наявних елементів. Це стало

основою виокремлення у структурі інвестиційного ресурсу внутрішньої, ресурсної, та результативної складових (рис.1.1).

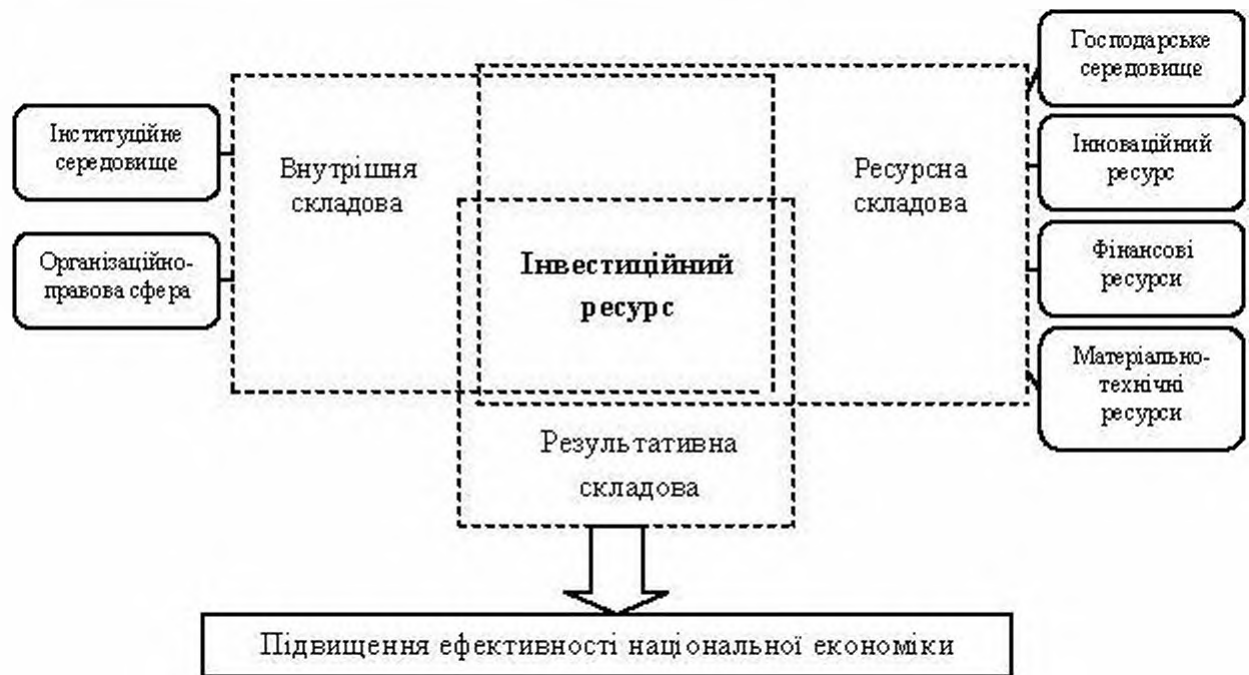

Рис. 1.1 Структура інвестиційного ресурсу*

**Джерело: розроблено авторкою*

Зазначена структура дає вичерпний опис не лише з точки зору побудови та складу елементів, а і функціонального призначення та особливих ознак інвестиційного ресурсу. Внутрішня компонента поєднує організаційно-правову сферу та інституційне середовище формування інвестиційного ресурсу; ресурсна складова являє собою сукупність фінансових, інноваційних, матеріально-технічних ресурсів і господарське середовище; результативна складова передбачає досягнення ефекту економічного зростання.

Ключовим аспектом формування інвестиційного ресурсу є структурний елемент „ресурсна складова”. Вона включає у себе основні компоненти, що мають різне функціональне призначення, – матеріально-технічні, інноваційні, фінансові, господарське середовище та інші види ресурсів. Матеріально-технічні ресурси є „речовою основою” і визначають техніко-технологічну базу ресурсу, яка згодом буде впливати на масштаби і темпи інвестиційної діяльності. У свою чергу, самі вони формуються в секторах, що виготовляють засоби виробництва, які шляхом застосування нових технологій закладають в

них реалізовані або ще нереалізовані можливості модернізації економіки і виробництва зокрема.

Наступна компонента ресурсної складової – інноваційний ресурс, що являє собою сукупність інтелектуальних і інформаційних компонент. Цей вид ресурсів у формах інновацій, розробок, винаходів, інтелектуальних ресурсів, наукових розробок і проектів тощо, на відміну від інших, практично невичерпний.

Ресурсна складова інвестиційного ресурсу національної економіки включає фінансові ресурси. Вони характеризуються сукупністю джерел і запасів фінансових можливостей, які є в наявності і можуть бути використані для реалізації конкретних цілей і завдань. Фінансові ресурси виконують функцію забезпечення, а також страхову функцію, будучи вартісним виразом матеріально-технічних, інноваційних, господарських та інших видів ресурсів у складі інвестиційного ресурсу. Значення цього ресурсу неоднозначне. З одного боку, він приводить в рух всю систему, а з іншого – його лімітований характер може загальмувати або погасити формування та реалізацію самого інвестиційного ресурсу.

Господарське середовище (господарський ресурс) є компонентом ресурсної складової інвестиційного ресурсу, який не просто виконує, дублює функцію забезпечення, а виступає інфраструктурою. Це сукупність виробничих і господарських елементів, які створюють відповідні умови для відтворення і нарощення капіталу [54].

Важливим є те, що інноваційна компонента безпосередньо впливає на умови формування інвестиційного ресурсу, оскільки вона формує не лише ресурсну складову, а й внутрішню та результативну складові.

Одне з пояснень цьому, запропоноване Н.Кругловою та М. Кругловим, полягає у тому, що не кожний однаковою мірою сприймає інновації на будь-якому рівні [55].

Так, їх сприйняття може набувати форми визнання, якщо система зацікавлена та готова до впровадження, або ж заперечення, якщо система

непідготовлена, а інновації знаходяться у кардинально протилежній площині до інтересів системи.

Ступінь визнання або заперечення інновацій залежить від співвідношення факторів, що їх обумовлюють. При цьому, якщо вплив таких факторів є збалансованим, система може залишатись байдужою до інновацій.

Фінансовий ресурс постає на перше місце в ресурсній складовій інноваційного потенціалу країни. Лише його активізація сприяє активізації інвестицій, швидкому їх оборненню. Важливість цієї складової підтверджується тим, що її збільшення, у свою чергу, сприяє розвитку інших складових.

Результативна складова, будучи результатом кількісної та якісної зміни, має потенційні можливості виведення на новий рівень функціонування як інвестиційного ресурсу, так і системи в цілому.

Діалектична природа сутності інноваційного ресурсу буде розкрита в подальшому дослідженні.

Визначення ключових елементів та характеру їх взаємодії надає можливість ідентифікації якісних характеристик інвестиційного ресурсу за допомогою виокремлення таких класифікаційних ознак, як:

- сфера походження фінансових ресурсів;
- ступінь реалізації;
- ступінь прогнозованості;
- ступінь керованості;
- ступінь впливу на структурні зрушення в економіці;
- локалізація структурних змін;
- тривалість дії;
- характер і обсяг очікуваних прибутків (рис.1.2).

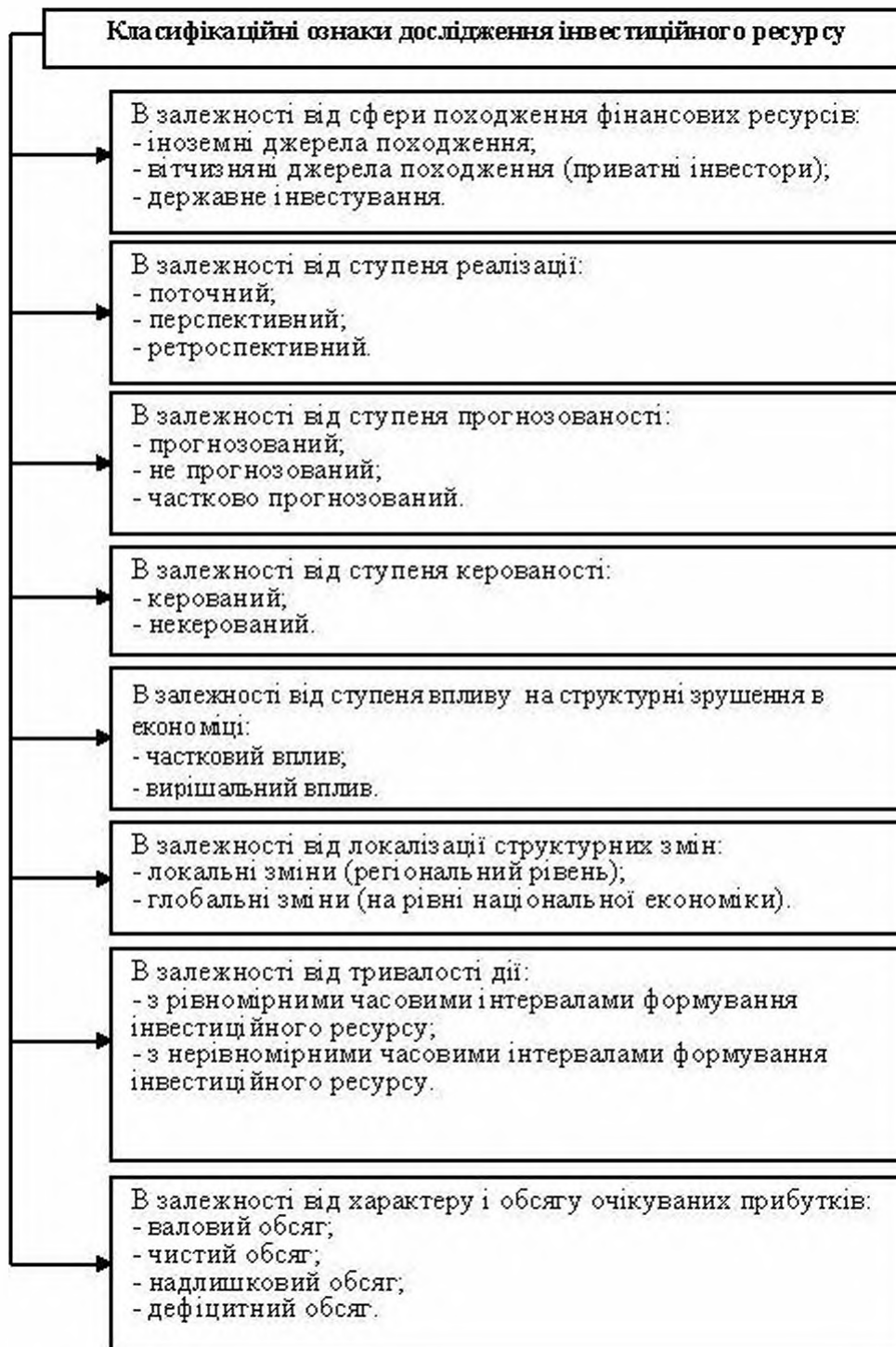

Рис.1.2 Класифікаційні ознаки дослідження інвестиційного ресурсу*

**Джерело: систематизовано авторкою*

Це дало змогу виокремити загальні та специфічні ознаки інвестиційного ресурсу, зокрема визначено дві авторські специфічні ознаки інвестиційного ресурсу: структурозмінність та модернізаційно-утворюючий характер. Структурозмінність характеризує інвестиційний ресурс як джерело стимулювання і здійснення прогресивних структурних змін, які торкаються

найважливіших макроекономічних пропорцій. Оскільки інвестиційний ресурс виступає матеріальною основою сприяння модернізаційних та структурних зрушень в економіці, то логічним є твердження про модернізаційно-утворюючий характер (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Загальні та специфічні ознаки інвестиційного ресурсу *

Ознака	Сутність
1	2
Загальні ознаки інвестиційного ресурсу	
Цільовий характер	завжди має чітке обгрунтоване цільове спрямування та призначення;
Строковість	період використання інвестиційного ресурсу обмежений часовими рамками;
Матеріальна складова	може мати матеріальну або інтелектуальну форму (торгова марка, ноу-хау, винаходи, розробки, інвестиційні проекти та ін.);
Обмежений кількісний характер	як і будь-який інший ресурс є вичерпним, тобто є обмеженим в кількості;
Вартісне вираження	є цінністю, вартість яких може бути виражена в грошовому еквіваленті;
Наявність ризику	наявність ризику вкладення капіталу, оскільки досягнення кінцевих результатів інвестування має ймовірнісний характер;
Підвищення конкурентоспроможності економіки	забезпечує економічне зростання та якісне оновлення основних фондів на принципово новій, конкурентоспроможній основі як на рівні окремого підприємства, так і національної економіки загалом.
Специфічні ознаки інвестиційного ресурсу	
Спрямованість на відтворення	об'єктами інвестиційних вкладень є об'єкти господарської діяльності або інших сфер суспільного життя, а основною метою такого залучення інвестицій є покращення роботи цього суб'єкта господарювання;
Здатність утворювати додаткову вартість	потенційна здатність приносити прибуток як власнику інвестицій, так і власнику об'єкта інвестування;
Трансформаційна здатність	здатність трансформуватись в різні види активів і економічні, соціальні та екологічні ефекти;
Ресурсоутворююча здатність	формування у вигляді різних ресурсів, за рахунок різних джерел, які також мають відмінності у попиту, пропозиціях та ціні;
Сприяння інноваційному розвитку	реалізуються досягнення науково-технічного прогресу і підвищення на цій основі ефективності виробництва і на мікрорівні, і на макrorівні;
Взаємозв'язок з результатами економічної та господарської діяльності	взаємозв'язок із активами, прибутком і соціальними, екологічними та іншими позитивними результатами економічної та господарської діяльності;

Продовження табл. 1.4

1	2
Потенційна здатність забезпечувати економічне зростання та розвиток	здатність забезпечувати економічне зростання та розвиток національної економіки навіть за умов кризи за рахунок трансформаційної здатності та утворення додаткової вартості;
Специфічні ознаки інвестиційного ресурсу, визначені автором	
Структурозмінність	є джерелом стимулювання і здійснення прогресивних структурних змін, які торкаються найважливіших макроекономічних пропорцій;
Модернізаційно-утворюючий характер	виступає матеріальною основою сприяння модернізаційних та структурних зрушень в промисловій політиці.

**Джерело: складено авторкою*

Спираючись на визначення специфічних ознак, логічним вважати твердження про відповідну роль інвестиційного ресурсу для структурної модернізації національної економіки.

Даний результат може бути розглянутий більш детально з позиції формування інвестиційного ресурсу. Якщо розглянути процес кругообігу інвестицій (рис. 1.3), це дає змогу зрозуміти важливість значення інвестиційного ресурсу для структурної модернізації національної економіки. Ключовим аспектом у даному контексті стає відтворюючий ефект інвестиційного ресурсу в контексті перетворення основного та оборотного капіталу. Це дає підстави стверджувати, про існування певного взаємозв'язку між інвестиційним ресурсом та оновленням виробництва і як наслідок, структурних зрушень як в промисловості, так і в національній економіці в цілому.

Підґрунтям інвестиційної діяльності є процес перетворень, який перманентно повторюється в певній послідовності: формування фонду нагромадження; витрати коштів фонду нагромадження; приріст основного капіталу; виробництво продукції; реалізація продукції; отримання прибутку; формування фонду нагромадження. Постійне відтворення цього процесу перетворень являє собою кругообіг інвестицій. Проте кругообіг реальних інвестицій має певні відмінності порівняно з кругообігом фінансових інвестицій [56].

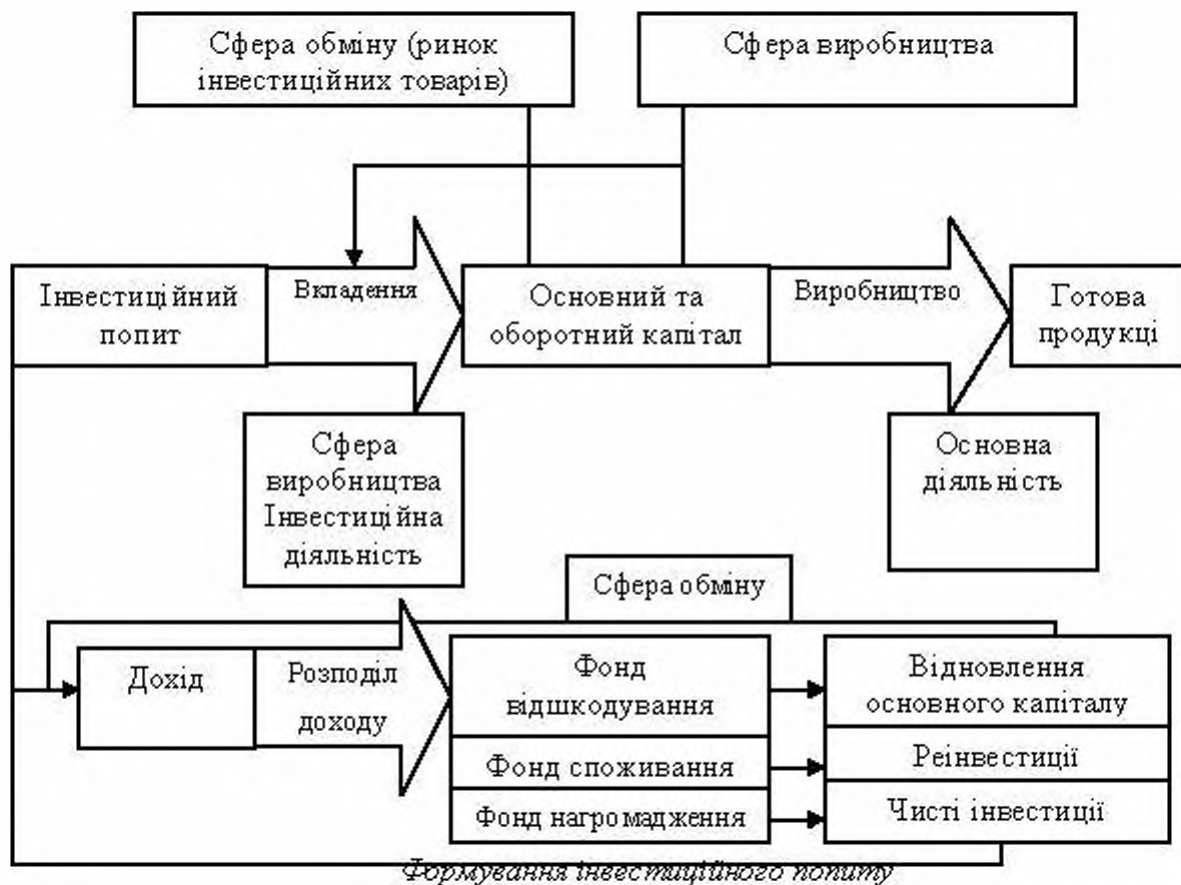

Рис. 1.3. Кругообіг інвестицій*

**Джерело: побудовано авторкою на основі [56]*

Кругообіг реальних інвестицій, проходячи три стадії, породжує кругообіг фінансових інвестицій. Останній в свою чергу здійснює зворотний вплив на кругообіг реальних інвестицій, що призводить до злиття, неподільності потоків реальних і фінансових інвестицій на локальних та національних ринках капіталів [56].

Послідовність руху інвестиційного процесу репрезентована наступними етапами:

- 1-й етап – реалізація інвестиційного попиту (придбання інвестиційних товарів, монтаж), тобто процес створення виробничих потужностей;
- 2-й етап – процес виробництва продукції (інвестиційних товарів, споживчих товарів, товарів спеціального призначення, робіт, послуг);
- 3-й етап – реалізація виробленої продукції та отримання прибутку;

4-й етап – розподіл прибутку та формування інвестиційного попиту. Система зазначених етапів руху інвестицій являє собою їх кругообіг. Як видно з рис. 1.3, інвестиційна діяльність функціонує як у сфері виробництва, так і у сфері обігу. У галузі виробництва інвестиційна діяльність є процесом створення нових інвестиційних товарів, що мають матеріально-речову форму. Така діяльність входить до складу кругообігу інвестицій конкретного підприємства тільки за умови її здійснення для власних виробничих потреб [56].

За умов стрімкого розвитку продуктивних сил, постійного поглиблення суспільного поділу праці, що зумовлює підвищення її ефективності, істотно зменшується необхідність створення інвестиційних товарів для організації власного виробництва. Необхідні товари та послуги купуються на ринках інвестиційних товарів [56].

Таким чином, інвестиційний ресурс забезпечує зростання технічного рівня виробництва, удосконалення галузевої структури економіки країни. Він є відповідним індикатором, що в першу чергу негативно рефлексує на негативні тенденції господарської кон'юнктури і є передвісником економічного спаду, але зазначений ресурс відіграє вирішальну роль для протидії економічному спаду та сприяння економічному зростанню [56].

Відповідно до проведеного дослідження з урахуванням визначення дефініції „інвестиційний ресурс національної економіки”, її структури та взаємозв'язку зі структурними змінами економіки доцільно визначити передумови формування інвестиційного ресурсу:

1. Урахування пріоритетів стратегічного розвитку України і загальних тенденцій науково-технічного прогресу та світового розвитку.
2. Забезпечення індивідуальної надійності національної економіки та органічності функціонування інвестиційного ресурсу.
3. Урахування можливостей науково-технічного потенціалу держави й оцінка можливостей комерціалізації здійснених досліджень.
4. Урахування впливу чинників ендогенного й екзогенного середовища формування інвестиційного ресурсу.

5. Формування єдиної віртуальної платформи для перерозподілу тимчасово вільного капіталу та координації дій суб'єктів інвестиційної діяльності в контексті формування інвестиційного ресурсу.

Останні дві передумови свідчать про необхідність створення національного ринку інвестиційного ресурсу. Оскільки інвестиційна діяльність в країні приводить до комерціалізації наукових дослідження та інтелектуального ресурсу в цілому, що неминуче призводить до зміни рівня технологічного укладу промисловості та піднесення рівня економіки на якісно новий рівень за рахунок структурних зрушень в бік високотехнологічних та інноваційних орієнтирів.

Основними висновками з дослідження категорії інвестиційного ресурсу національної економіки та його специфічних ознак є те, що головним критерієм модернізації національної економіки стає її здатність до формування потужного інвестиційного ресурсу. Економічне зростання держави повинно ґрунтуватися на використанні фінансових, матеріально-технічних, інтелектуальних та інформаційно-правових резервів як найсуттєвіших складових інвестиційного ресурсу країни. Економічний розвиток, що не спирається на потужний інвестиційний ресурс, стає обмеженим і низько ефективним, нездатним забезпечити необхідний рівень конкурентоспроможності національної економіки на довготривалий період.

Для з'ясування сутності інвестиційного ресурсу національної економіки в єдності його складових елементів як об'єкту дослідження було проаналізовано існуючі трактування економічних категорій „інвестиція” і „ресурс”. І на основі системного підходу надано авторське визначення дефініції „інвестиційний ресурс”.

У ході дослідження було визначено, що формування інвестиційного ресурсу відбувається за рахунок інноваційної та інвестиційної діяльності. А саме, інноваційний потенціал, як результат науково-технічної діяльності, є базисом формування національного інвестиційного ресурсу.

Логіка подальшого дослідження потребує від нас визначення особливостей формування інвестиційного ресурсу в контексті його впливу на структурні трансформації національної економіки.

1.2. Наукова концептуалізація формування інвестиційного ресурсу як ключового фактору структурування національної економіки

Ідеальною моделлю ефективного розвитку національної економіки є безперервне зростання виробництва благ та послуг, яке дозволяло б у максимально можливих межах задовольняти усезростаючі потреби членів суспільства. А це у свою чергу передбачає необхідність забезпечення стійких темпів економічного зростання за умов повного використання обмежених виробничих ресурсів суспільства, насамперед трудових, стабільності цін та стійкого становища національної економіки на світовому ринку. Саме в даному контексті набуває ключового значення роль інвестиційного ресурсу в інноватиці.

Під інноватикою слід розуміти міждисциплінарний науковий напрям, що займається розвитком наукових основ інноваційно-інвестиційної методології стосовно до систем різного типу, плануванням та організацією побудови проектів і забезпечує інтеграцію знань, що формують інноваційну діяльність керованих систем з метою підвищення їх соціально-економічної ефективності.

Яненко І. Г. визначає інноватику як «комплексну міждисциплінарну сферу знань про інновації, наука про виникнення, виробництво і розповсюдження нововведень, про зміст, умови і результати зазначених процесів» [57].

Інноватика та інноваційно-інвестиційна діяльність керованих об'єктів орієнтовані на кінцевий результат, ринок і споживача. Відповідно до цього необхідно приділяти увагу методам та інструментам розробки та обґрунтування векторних критеріїв оптимальних інноваційних організаційно-технологічних

систем, що функціонують в умовах конкуренції, протиріч і невизначеності ринкової сфери. Саме це визначає роль і місце інвестиційного ресурсу в управлінні інноваційним розвитком економіки в контексті інноватики.

Наука – інноватика на сьогодні перебуває на початковій стадії свого розвитку. Предметом інноватики є створення, розвиток і розповсюдження інновацій.

Термін «інноватика» вперше було запропоновано у 80-х роках XX ст. науковою школою професора Санкт-Петербурзького державного технічного університету В. Г. Колосова у якості визначення напряму наукової діяльності, що передбачала розробку і розвиток теоретичних основ наукової методології і методів прогнозування створення і реалізації інновацій, а також методів планування та організації інноваційної діяльності [59]. Особливістю інноватики є те, що вона є особливим типом міждисциплінарної методології. Ця наука реалізує інтеграцію знань, результатом якої є збереження спеціальними науками своєї самостійності та особливостей, проте їх теоретико-концептуальні основи і фактичні дані поєднуються в площині дослідження інновацій та інноваційної діяльності, колаборуючи наукові знання різних сфер з метою підвищення рівня практичної ефективності їх застосування.

Г. Гамідов та ряд інших науковців виокремлюють в інноватиці як у науковому напрямі дві взаємодоповнюючі складові: теоретичну та прикладну інноватику. Теоретична інноватика присвячена питанням формування та розвитку наукової методології інноватики, теоретичним проблемам створення інноваційних складних організаційно-технічних систем (нових знань, ідей, нових технологій, винаходів тощо).

Прикладна інноватика позиціонується в різних галузях господарювання як напрям інноваційної діяльності щодо таких аспектів як планування, організація та реалізація інновацій.

Кінцевим результатом інноваційних досліджень є досягнення практичного ефекту для забезпечення суспільного добробуту держави, людства в цілому.

Відповідно до досвіду розвинених країн, життєздатність національних економік насамперед визначається масштабами та якістю впровадження інновацій, які є результатом розвитку науки та інноваційної діяльності. Відсутність фундаментальних інноваційних змін призводить до економічного спаду. Саме так трактував відомий європейський маркетинголог Ж. Ж. Ламбен і зазначав, що уповільнення розвитку світової економіки може бути подоланий лише за умови настання нової хвилі інноваційного розвитку, що дасть довгостроковий стимул наступному періоду зростання [60]. У зарубіжних країнах, зокрема в США, Німеччині, існує багато літератури з питань інноватики, яка містить різні погляди щодо сутності теорії інноваційного розвитку, аналізуються успіхи і невдачі бізнес-сектору протягом тривалого часу. Автори додержуються тверджень, що нововведення функціонують за певними законами і можуть бути передбаченими. Так, дедалі більша кількість дослідників підтримують хвильову, циклічну концепцію розвитку нововведень [61,62].

Проте існує інша точка зору, згідно з якою теорія нововведень відсутня, а є певні підходи до вирішення практичних проблем.

Виникнення і розвиток тієї чи іншої наукиобумовлений потребами практичного її застосування, що і становить базис для розвитку теорії. Практична необхідність, потреба вирішення конкретних завдань активізують розвиток науки, а тому розвиток теорії інноватики взаємообумовлений із набуттям практичного досвіду, теоретичним його узагальненням.

Вітчизняні науковці почали активно використовувати термін «інновації» після набуття Україною незалежності. До цього періоду в українською науковою спільнотою застосовувалось поняття науково-технічного прогресу (НТП), а проблематика нововведень розглядалась лише в межах економічних досягнень НТП та впровадження нової техніки у виробництво. Насамперед приділялась увага проблемам взаємодії науки і виробничого сектора, способи впровадження досягнень НТП у виробництво та підвищення його ефективності.

Теорія розвитку науково-технічного прогресу не враховувала організаційно-управлінських, соціальних інновацій, а також багатьох важливих факторів становлення ринкової економіки.

З переходом України до незалежності і взяття курсу на модернізацію іде пошук шляхів активізації інноваційної діяльності та усвідомлення сутності і форм її організації, а термін «інновація» активно використовується як самостійно, так і для визначення споріднених понять: «інноваційний процес», «нововведення» тощо [58].

Інноватика, як наука, має два напрями розвитку: теоретичні та прикладні. У рамках теорії інноватики досліджуються концептуальні основи інновацій, інноваційної діяльності та інноваційних процесів, проблеми закономірностей і синтезу інноваційного розвитку складних соціально-економічних і технічних систем (формування нових знань, ідей, нових технологій, винаходів, відкриттів).

В рамках прикладної інноватики вирішуються питання планування, організації, управління та реалізації інновацій та інноваційної діяльності.

Основними поняттями теорії інноватики є: інновація; інноваційна діяльність; інноваційний процес.

Термін «інновація» походить від латинського слова «innovatio», що означає «відновлення, оновлення, новація». Вперше він з'явився у наукових дослідженнях культурологів у ХІХ ст. і означав буквально введення деяких елементів однієї культури до іншої, а також копіювання досвіду, традицій. Для характеристики ж явищ, пов'язаних з появою та впровадженням чогось нового та відповідними змінами виробничо-технічного характеру у той час користувалися термінами «нововведення» та «технічний прогрес». Важливі думки та висновки стосовно їх ролі в економічному розвитку суспільства ще раніше висловлювалися вченими різних наукових шкіл – фізіократами, представниками класичної політичної економії, марксизму, які обґрунтовували вплив технічного прогресу на продуктивність праці, ресурсозбереження, розширене відтворення, структуру капіталу, рівень безробіття тощо.

В економічну теорію термін «інновація» ввів відомий австрійський економіст Йозеф Шумпетер, який у 1911 році у роботі «Теорія економічного розвитку» охарактеризував дві сторони господарського життя: рутинний кругообіг і нові комбінації. Рутинний кругообіг пов'язаний з постійним повторенням та поновленням виробництва у старих формах. Нові комбінації, у розумінні Й. Шумпетера, означають розвиток – для виробництва чогось нового необхідно принципово нове поєднання ресурсів та підприємницького таланту, що, зрештою, і створює інновацію [9].

Й. Шумпетер трактує інновацію як нову науково-організаційну комбінацію виробничих факторів, мотивовану підприємницьким духом. Найважливішими, на його думку, є впровадження нового продукту і нових методів виробництва, масова поява яких свідчить про початок фази піднесення економіки, її виходу з кризи та депресії. Вчений доводить, що інноваційну діяльність слід розглядати тільки за умов циклічності й динамічної конкуренції старих товарів і технологій з новими, які приходять їм на зміну, і визнає оновлення, що постійно повторюється, стимулом прогресу, дорогою від застарілого до сучасного [9].

Таким чином, закладається уявлення про інновації, з одного боку, як статичне явище – кінцевий результат науково-виробничого циклу, а з іншого – як циклічний процес, механізм «творчого руйнування» наявної економічної дійсності. Саме друге розуміння сутності інновацій знайшло свій подальший розвиток у науковому доробку російського вченого-економіста М.Д. Кондратьєва. Відомо, що він став одним із перших у Росії дослідників проблем інновацій. Ще у 1926 році у науковій доповіді «Великі цикли економічної кон'юнктури» М.Д. Кондратьєв ввів поняття «довгої хвилі», що характеризує вплив радикальних технологічних змін на світовий промисловий розвиток. До таких інновацій він відносив створення парових машин, будівництво залізниць, електроенергетику, автомобілебудування тощо [63]. Згідно з теорією М. Кондратьєва, економічна еволюція відбувається хвилеподібно, за циклами, що мають тривалість приблизно у 50 років. Цікаво, що основні ідеї цієї теорії були

статистично перевірені та розвинуті Й. Шумпетером у надрукованій у 1939 р. праці «Економічні цикли» [64].

Після світової кризи 1930-х років почалися, а в 1950-1970-х роках отримали широке поширення емпіричні дослідження технічних та організаційно-економічних інновацій, що впроваджувалися різними типами виробничих структур. Якраз у цей період інновації трактуються як перетворення потенційного науково-технічного прогресу на реальний, із комерційним впровадженням його досягнень.

З кінця 80-х років XX ст. інновації почали розглядатися у контексті підвищення ефективності управління компаніями, чому сприяла поява книги відомого американського спеціаліста у сфері менеджменту Пітера Ф. Друкера «Інновації і підприємництво: практика і принципи» [65]. Менеджери та підприємці тепер почали цілеспрямовано шукати джерела інновацій та змін, а також можливості проведення успішних нововведень. Теорія інновацій постійно оновлюється, збагачується, що відображає складний і багатогранний процес розвитку науки і техніки, всього господарського життя. Сьогодні під інноваціями у широкому сенсі розуміють будь-які технічні, організаційні, економічні та управлінські зміни існуючої практики функціонування певної організації. Деякі автори, що працюють у сфері менеджменту, особливу увагу звертають на соціальні інновації. Вважається, що успіх японських компаній на міжнародних ринках був заснований саме на соціальних інноваціях – на розвитку таких інститутів, як: освіта, трудові відносини та угоди, виховання та корпоративні цінності. Різні аспекти теорії інновацій як окремої сфери науки досліджували досліджували такі вчені, як: І. Бузько, П. Доль, Р. Доул, А. Гриньов, С. Ільєнкова, Ф. Котлер, О. Лапко, С. Мочерний, М. Портер, Б. Санто, І. Труніна. Розглянемо еволюцію поглядів на термін «інновація» в табл. 1.5.

Проблема інновацій та всіх дотичних до цього поняття категорій стала однією з найактуальніших у сучасній науковій економічній літературі. Адже давно стало зрозуміло, що досягнення високих рівнів соціально-економічного

суспільного розвитку можливе лише на основі інновацій – кардинально нових підходів до організації та управління виробництвом.

Таблиця 1.5

Наукові підходи щодо змістовного трактування дефініції «інновація»*

Автор	Визначення
1	2
Й. Шумпетер	«Нова науково-організаційна комбінація виробничих факторів, мотивована підприємницьким духом».
М. Кондратьєв	«Циклічний процес, механізм «творчого руйнування» наявної економічної дійсності».
Ф. Котлер	«Автомат з виробництва принципово нової продукції».
П. Доль	«Нова вигода від споживання товарів чи послуг».
П. Друкер	«Спосіб збереження цін і прибутку протягом тривалого часу».
М. Портер	«Стратегічний пріоритет виробників».
Р. Доул	«Стратегічна зброя глобальної конкуренції».
Б. Санто	«Техніко-економічний цикл, у якому використання результатів досліджень і розробок безпосередньо викликає технічні й економічні зміни».
А. Гриньов	«Впроваджений у виробництво якісно новий об'єкт».
І. Бузько, І. Труніна	«Втілення нової ідеї, практики або продукту, що має чисто комерційну спрямованість».
С. Мочерний	«Втілення нових форм організації праці і управління, що охоплює не тільки окреме підприємство, але і їх сукупність, галузь».
С. Ільєнкова	«Кінцевий результат інноваційної діяльності, представленого у вигляді нового або удосконаленого продукту».
О. Лапко	«Комплексний процес, який передбачає створення, розробку і доведення до комерційної реалізації нового технічного рішення для його поширення».
Закон України «Про інноваційну діяльність»	«Новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентноздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери».

* Джерело: складено авторкою на основі [9; 63; 64; 65; 66; 67; 68; 69; 70; 71; 72]

Водночас система управління інноваціями передбачає формування ефективного механізму здійснення інноваційної діяльності. Вирішення завдання потребує насамперед чіткого розуміння сутності поняття «інноваційна діяльність» та виявлення чинників ефективності інноваційної діяльності. В економічній літературі представлені різні тлумачення поняття «інноваційна діяльність» (табл. А.1 Додатка А).

Як свідчить аналіз, термін «інноваційна діяльність» відрізняється різноманіттю формулювань. Наразі в розумінні інноваційної діяльності відсутня єдність поглядів. Проаналізувавши наукову літературу з проблем інноватики, можемо виокремити декілька підходів щодо теоретичних поглядів на поняття «інноваційна діяльність».

Перший підхід – під інноваційною діяльністю вважається діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок для розширення і відновлення номенклатури і поліпшення якості продукції, що випускається (товарів, послуг), удосконалення технології виготовлення з подальшим упровадженням і ефективною реалізацією на внутрішньому і зарубіжному ринках [81; 82]. Цей підхід здебільшого співзвучний із Законом України «Про інноваційну діяльність», згідно з яким: інноваційна діяльність – «це діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію наукових досліджень і розробок, обумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг» [71].

Другий підхід – під інноваційною діяльністю розуміється процес [83;84;85;86], спрямований на розробку і реалізацію результатів закінчених наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень у новий або удосконалений продукт, реалізований на ринку; у новий або удосконалений технологічний процес, використовуваний у практичній діяльності, а також пов'язані з цим додаткові наукові дослідження і розробки.

Таким чином, інноваційна діяльність — процес, спрямований на реалізацію результатів завершених наукових досліджень і розробок або певних науково-технічних досягнень в новий чи вдосконалений продукт, який реалізується на ринку, у новий або вдосконалений технологічний процес, що використовується в практичній діяльності, а також пов'язані з цим процесом наукові розробки та дослідження. Розглядаючи наведене визначення поняття «інноваційна діяльність», необхідно вказати на відсутність у ньому процесу розробки інновації. Хоча потрібно зауважити, що інноваційна діяльність означає весь інноваційний процес, який розпочинається розробкою ідеї й

закінчується реалізацією готової продукції. Пропонуємо власне визначення, що повніше розкриває суть інноваційної діяльності: інноваційна діяльність — це діяльність, спрямована на розробку інновацій, реалізацію результатів завершених наукових досліджень або певних науково-технічних досягнень в новий чи вдосконалений продукт, що реалізується на ринку, у новий або вдосконалений технологічний процес, що використовується в практичній діяльності, а також пов'язані з цією діяльністю наукові розробки та дослідження.

Широке тлумачення інноваційної діяльності як нової охоплює все, що розуміється під науково-технічним прогресом [87]. Однак, на нашу думку, при цьому відбувається змішування наукових і інноваційних пріоритетів, породжуючи неправильні уявлення про однаковість вимог до інфраструктур, що забезпечують науковий або інноваційний розвиток. Науково-технічний прогрес розподіляють умовно на дві головні взаємозалежні і взаємодоповнюючі складові: складову науково-технічних досягнень і складову виробничо-технічних досягнень.

Інноваційна діяльність є ланкою між науковою і виробничою сферою, у результаті взаємозв'язку яких реалізуються техніко-економічні потреби суспільства. Інноваційна діяльність має забезпечити усунення розриву між наявним обсягом і рівнем вже отриманих і перевірених науково-технічних досягнень та їхнім застосуванням на підприємствах. Як самостійний вид діяльності інноваційна діяльність має такі особливості [88]:

1) у ході реалізації інновацій відбувається трансформація об'єкта управління: міняється специфіка продукту, предмети праці, технологія;

2) управління інноваційною діяльністю, на відміну від традиційного управління підприємством, характеризується високою нестабільністю і мінливістю всіх елементів системи управління і високим ризиком;

3) управління інноваціями нерідко мотивується зовнішніми економічними факторами. При цьому досить часто інноваційні проекти мають

іміджеву або соціальну спрямованість. Традиційні фінансові підходи до обґрунтування економічної ефективності інноваційних рішень не завжди адекватно враховують вплив інновацій на внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства, недооцінюється позитивний ефект інновацій;

4) управління інноваціями припускає не тільки організаційно-технічні аспекти, але і координацію діяльності.

Основною функцією інноваційної діяльності є забезпечення безперервності інноваційного процесу на всіх етапах, а головним завданням в умовах існування економіки знань – забезпечення випуску високотехнологічної продукції на базі розробки високих технологій і тим самим формування конкурентних переваг регіону в загальному комплексі конкурентоспроможної національної економіки.

Раніше у наукових колах не існувало єдності щодо розуміння сутності поняття інноваційної діяльності та її структурних елементів. На рівні держави теж немає єдиної прийнятої офіційною статистикою класифікації інноваційних процесів. А тому актуальним залишається питання розгляду категорійного апарату та дослідження понять «інноваційна діяльність» та «інноваційний процес» (табл. А.2 Додатка А).

Інноваційний процес має циклічний характер розвитку, здійснюється в просторі і часі, основними його етапами є: науковий, технічний, технологічний, експлуатаційний. В економічній літературі існують різні підходи до визначення стадій інноваційного процесу. У дослідженнях вітчизняних вчених домінує схема, згідно з якою інноваційний процес передбачає дослідження, розробку, виробництво, маркетинг, продаж.

В американській літературі більш поширеним є виокремлення в інноваційному процесі таких стадій: фундаментальні і прикладні дослідження, розробки, дослідження ринку, конструювання, дослідне виробництво, ринкове випробування, комерційне виробництво, що, на нашу думку, є більш деталізованим, ніж вітчизняне. Усі вказані стадії взаємозумовлені і забезпечують успіх нововведення лише за умови інтеграції їх у єдине ціле

(Додаток Б). Специфіка інноваційного процесу така, що з розробленням інновації центр уваги поступово переміщується від сфери досліджень до сфери збуту. Водночас елементи інноваційного процесу перебувають у тісній взаємодії, постійно обмінюючись інформацією.

Таким чином, взаємозв'язок категорій «інноваційна діяльність» та «інноваційний процес», полягає у тому, що інноваційний процес є складовою інноваційної діяльності. Інноваційна діяльність є ширшим поняттям і може включати декілька інноваційних процесів, адже за своєю сутністю вона є сукупністю процесів дослідження та моделювання станів ринку інновацій, генерування науково-технічної ідеї, НДДКР, виробництва та оформлення новачки з подальшим її впровадженням на ринок, тобто перетворенням в інновацію. А інноваційний процес – це комплекс послідовних дій, що призводять до перетворення інновації в товар як кінцевий продукт інноваційної діяльності.

Проблема інновацій та інвестицій стала однією з найактуальніших у сучасній науковій економічній літературі. Адже давно стало зрозуміло, що досягнення високих рівнів соціально-економічного суспільного розвитку можливе лише на основі інноваційно-інвестиційного вектору, а отже і кардинально нових підходів до організації та управління виробництвом.

Система управління інноваційним розвитком економіки передбачає наступні складові:

- методи та інструменти стратегічного аналізу в частині визначених тенденцій інноваційного розвитку під впливом інвестиційного ресурсу;
- інвестиційний механізм реалізації інноваційної політики на шляху модернізації економіки;
- підходи до оцінки синергетичного ефекту впливу інвестиційного ресурсу на інноваційний розвиток економіки;
- взаємодія інвестиційного ресурсу та інститутів управління інвестиційного розвитку.

Беручи за основу вищезазначене, логічно стверджувати про відповідне місце інвестиційного ресурсу в системі інноватики (рис. 1.4), що проявляється через його функціональну властивість забезпечити трансформацію фінансових ресурсів в інноваційний потенціал для структурного перетворення національної економіки в бік інноваційної моделі.

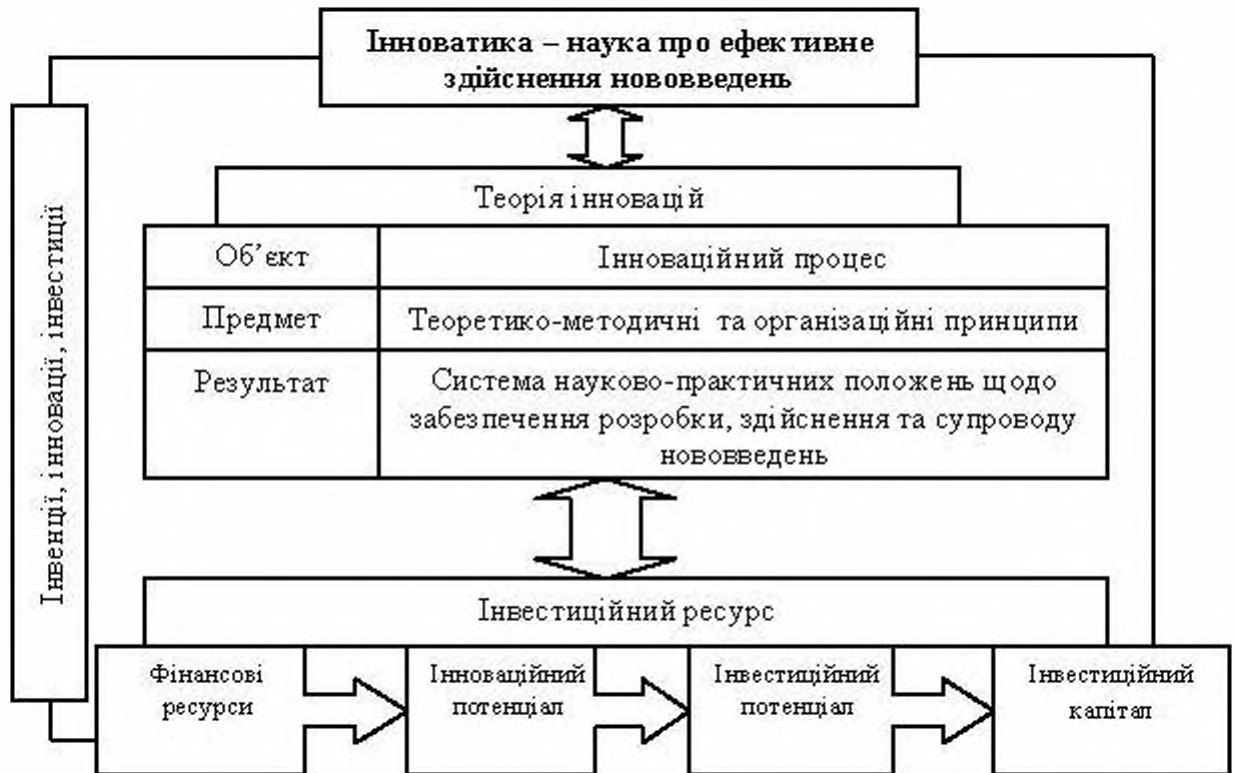

Рис. 1.4. Місце інвестиційного ресурсу в інноватиці*

**Джерело: складено авторкою на основі [55]*

Вплив на інноваційний розвиток економіки відбувається за рахунок ефекту синергії і, як наслідок, системно-синергетичної взаємодії. Синергетика – це, по суті, нова концепція, заснована на властивості самоорганізації нелінійних динамічних систем різної природи. Синергетичні системи будь-якої природи володіють наступними двома фундаментальними властивостями:

1) обов’язково обмінюються із зовнішнім середовищем інформацією, енергією та речовиною;

2) між елементами (компонентами) системи обов'язково узгоджене взаємодія, тобто є когерентність (узгодженість) поведінки між елементами системи [94].

Одним із елементів взаємодії є інноваційний потенціал, що трансформується в інвестиційний потенціал в процесі фінансування інновацій. Розглянемо більш детально етимологію дефініційного наповнення поняття «інноваційний потенціал», що сприятиме поглибленню розуміння його ролі у формуванні інвестиційного ресурсу модернізаційних перетворень національної економіки.

Вперше поняття інноваційного потенціалу було запроваджено К. Фріменом, який визначав його як фактор забезпечення розвитку економічної системи за рахунок нововведень. Узагальнено інноваційний потенціал представляють сукупністю різних видів ресурсів (матеріальних, фінансових, інформаційних, науково-технічних), що використовуються під час інноваційної діяльності в країні.

Вітчизняні вчені Л. Мартюшева та В. Калишенко, трактують інноваційний потенціал як комплексну характеристику спроможності країни до інноваційного розвитку. Вони визначають цей вид потенціалу як „сукупність організованих в певних соціально-економічних формах ресурсів, що можуть при певних діючих внутрішніх і зовнішніх чинниках інноваційного середовища бути спрямованими на реалізацію інноваційної діяльності з метою задоволення потреб суспільства” [95].

У своїй праці „Оценка трудового потенциала” І. Джаін підкреслював, що інноваційний потенціал слід розуміти як сукупну здатність науково-технічних знань і практичного досвіду, які є в розпорядженні суспільства на сучасному етапі його розвитку [96].

Закон України „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” інноваційний потенціал визначається як „сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничо-соціальних та культурно-освітніх можливостей країни (сектору економічної діяльності, регіону,

підприємства тощо), необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки» [97].

Ю. Яковець зазначає, що інноваційний потенціал – це основна ресурсна база розвитку країни [98].

Додержуючись думки Ніколаєва А.І., який трактує інноваційний ресурс як «сукупність факторів і умов, необхідних для здійснення інвестиційного процесу» [99], відзначимо трансформаційну здатність інноваційного ресурсу перетворюватись в інвестиційний потенціал.

Сутність взаємодії інноваційного та інвестиційного потенціалу полягає в тому, що необхідною умовою реалізації інвестиційного потенціалу для забезпечення переходу економіки до якісно нової структури є залучення і використання інноваційного потенціалу. Тоді як, інноваційний потенціал може бути ефективним за наявності інвестиційного потенціалу.

Ми погоджуємося з думкою Ткаленко Н.В. про те, що інвестиційний потенціал розглядається як максимально можлива здатність залучати у виробництво і ефективно використовувати інвестиційні ресурси для здійснення реальних і фінансових інвестицій, які матеріалізуються у новостворюваних факторах суспільного виробництва та суспільній інфраструктурі [100].

Іванов С.В. [101], використовуючи ресурсний підхід до визначення, удосконалив і конкретизував поняття інвестиційного потенціалу – це сукупність ресурсів, факторів та умов для інвестування.

В таблиці 1.6 репрезентовані результати наукового дискурсу щодо інтерпретації інвестиційного потенціалу, систематизовані І.В.Юхновським [102].

Відповідно до матеріалів Щорічних зборів Європейського банку реконструкції та розвитку, інвестиційний потенціал України розглядається як сума:

- інтелектуального потенціалу (рівень використання науково-технічних знань у виробництві ВВП);
- земельного потенціалу (забезпеченість України земельними ресурсами);

- ресурсно-сировинного (забезпеченість України запасами корисних копалин);
- енергетичного (рівень енергетичної насиченості економіки);
- комунікаційного (рівень розвитку транспорту, зв'язку);
- правового (забезпечення правових умов для вкладення інвестицій).

Таблиця 1.6

Наукові підходи до трактування категорії «інвестиційний потенціал»*

Підхід	Трактування
1	2
Як ресурсів інвестицій	впорядкована сукупність фінансових, технічних і трудових ресурсів, які спрямовуються в економіку і розширюють її можливості для вирішення проблеми соціального розвитку
Як здатності до освоєння ресурсів	здатність економічної системи і її окремих суб'єктів освоїти інвестиційні ресурси
Як можливості взаємодії інвестора та реципієнта	діалектика взаємодії інвесторів та реципієнтів інвестицій стосовно використання джерел довгострокового прогресивно направленої розвитку в окремо визначеному господарському середовищі
Як інвестиційної привабливості	сума окремих потенціалів, що характеризують основні макроекономічні параметри системи і впливають на її інвестиційну привабливість
Як ресурсного забезпечення розширеного відтворення	можливості системи задовольняти потреби розширеного відтворення
Як взаємодію інвестиційного попиту та пропозиції	реальна пропозиція інвестиційних ресурсів, опосередкована конкретним (або потенційним попитом)

Джерело: складено авторкою на основі [102]

Формування інвестиційного потенціалу потребує перегляду підходів до управління та прийняття управлінських рішень. Основою прийняття рішень повинні стати всебічний аналіз конкретної економічної ситуації та орієнтація на перспективу, тобто прогнозування та розробка певної інвестиційної стратегії, як складової інвестиційної політики.

Інвестиційний капітал має декілька дефініцій: по-перше, інвестиційний капітал – це створений грошовий капітал, який є в розпорядженні суб'єктів

ринку, і який у процесі інвестування набуває форми позичкового капіталу; друге визначення інвестиційного капіталу розкриває його як грошовий вираз вартості цінних паперів, які дають право власності на реальний капітал; третє визначення трактує інвестиційний капітал як кошти, вкладені на тривалий строк у виробництво товарів, робіт або послуг для одержання прибутку [17].

Капітал має три важливі властивості: він мобільний, вразливий і плинний, а тому винятково розбірливий і селективний. Він направляє туди, де уряди стабільні, інвестиційний клімат сприятливий і є певні можливості одержати прибуток. Через мобільність і вразливість капітал мігрує між регіонами і країнами залежно від змін у податковій, валютній, торговій політиці та інших елементів середовища його перебування. Капітал плинний у світовому масштабі й не може бути примножений за рішенням того чи іншого уряду. Він скрізь має високий попит. Достатня пропозиція капіталу — запорука ефективного інноваційного розвитку національної економіки і важливе завдання для країни [103].

Для поглибленого розуміння сутності інвестиційного ресурсу доцільно розглянути фінансові та організаційні ресурси, що визначають рівень інвестиційного ресурсу та конкурентної сфери національної економіки в процесі його формування (рис.1.5).

Фінансові ресурси представлено всіма видами надходжень та наявних грошових коштів на рахунках підприємницьких структур та населення у вигляді заощаджень, а також резервним фондом та золотовалютним резервом держави. У якості організаційних ресурсів виступають державне управління, державно-приватне партнерство, приватний бізнес-сектор.

Слід відмітити, що існує ряд адміністративних, економічних та інфраструктурних перешкод екзогенного походження, що стримують формування та розвиток інвестиційного ресурсу. Для подолання та уникнення таких стримуючих бар'єрів слід розглядати інвестиційну діяльність як процес ефективного розміщення інвестиційного ресурсу, що сприятиме подальшому виходу національної економіки на новий якісний рівень [104].

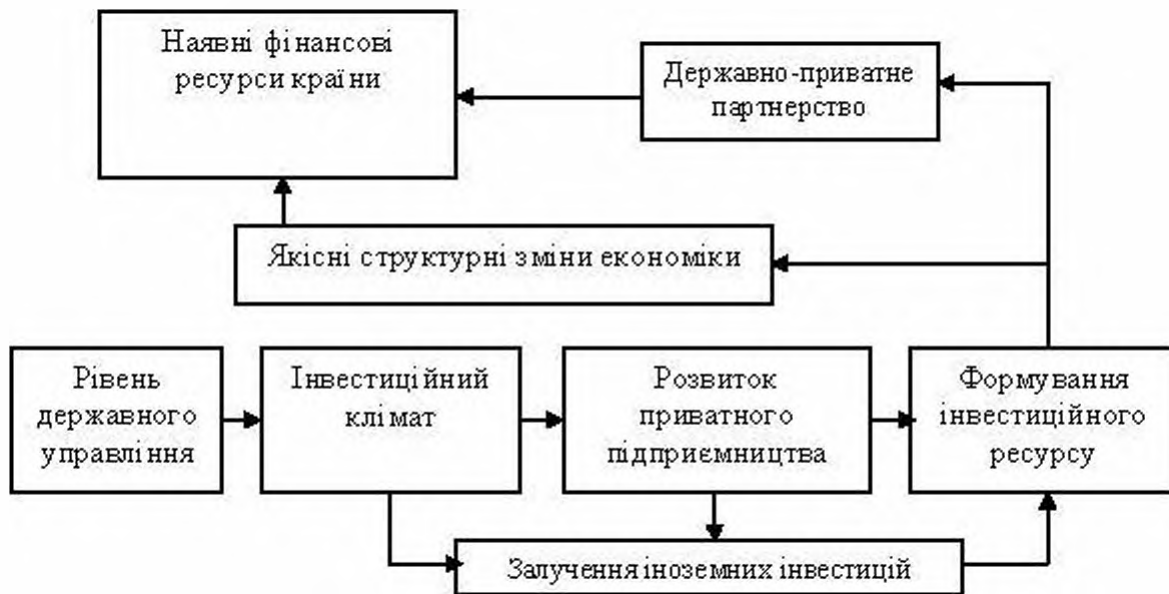

Рис.1.5. Фінансові та організаційні ресурси, що визначають рівень інвестиційного ресурсу та конкурентної сфери, а також національної безпеки економіки*

**Джерело: складено авторкою на основі [105]*

Кінцевий результат формування та реалізації інвестиційного ресурсу може бути досягнутий економічною системою країни в організаційному поєднанні ресурсного, інноваційного та організаційного потенціалів. Для подальшого розвитку концепції формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки важливим є визначення ключових векторів та кінцевої мети як результату структурних перетворень (рис.1.6).

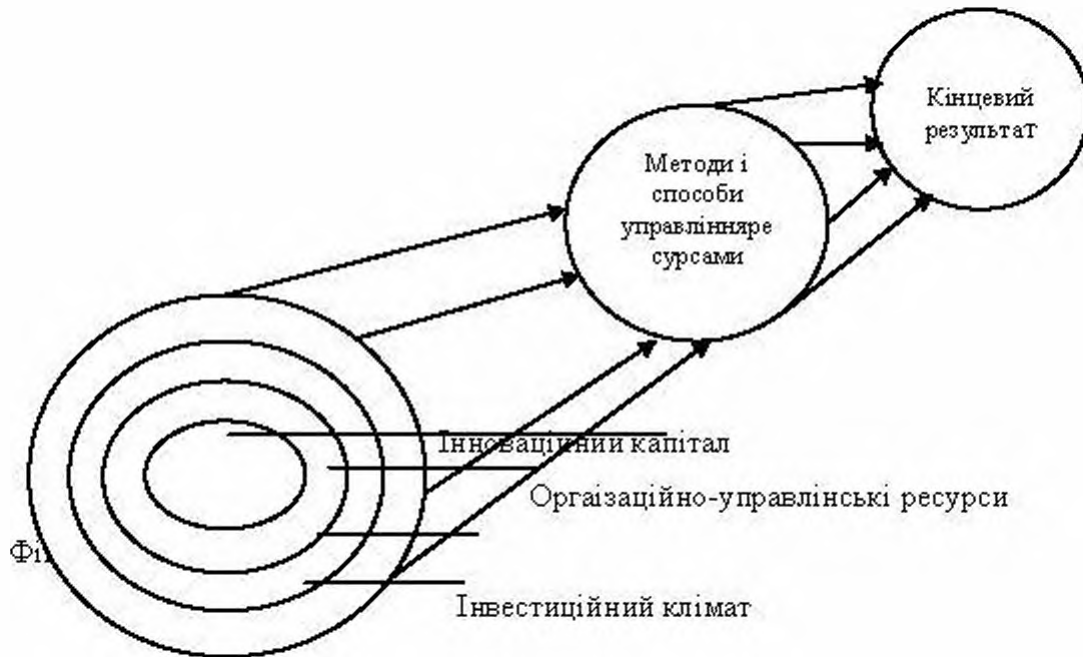

Рис. 1.6 Вектори реалізації інвестиційного ресурсу соціально-економічної системи в процесі досягнення кінцевого економічного результату*

**Джерело: складено авторкою на основі [106]*

Узагальнюючи вищевикладене, пропонуємо систематизувати всі фактори та умови формування та реалізації інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки, що формують відповідне середовище взаємодії:

- державних органів влади, наукових організацій (науково-дослідні інститути, лабораторії, технопарки, бізнес-інкубатори);
- фінансових організацій (банківські та пара банківські установи);
- інвестиційних організацій (інвестиційні компанії, інвестиційні фонди, приватні інвестори);
- суспільних організацій (громадські організації, асоціації та фонди);
- підприємницьких структур.

В контексті перерозподілу тимчасово вільного капіталу під час інвестиційного процесу, формуючи фактори розвитку інвестиційного ресурсу і впливаючи через його формування та реалізацію на структурні зрушення національної економіки (рис.1.7).

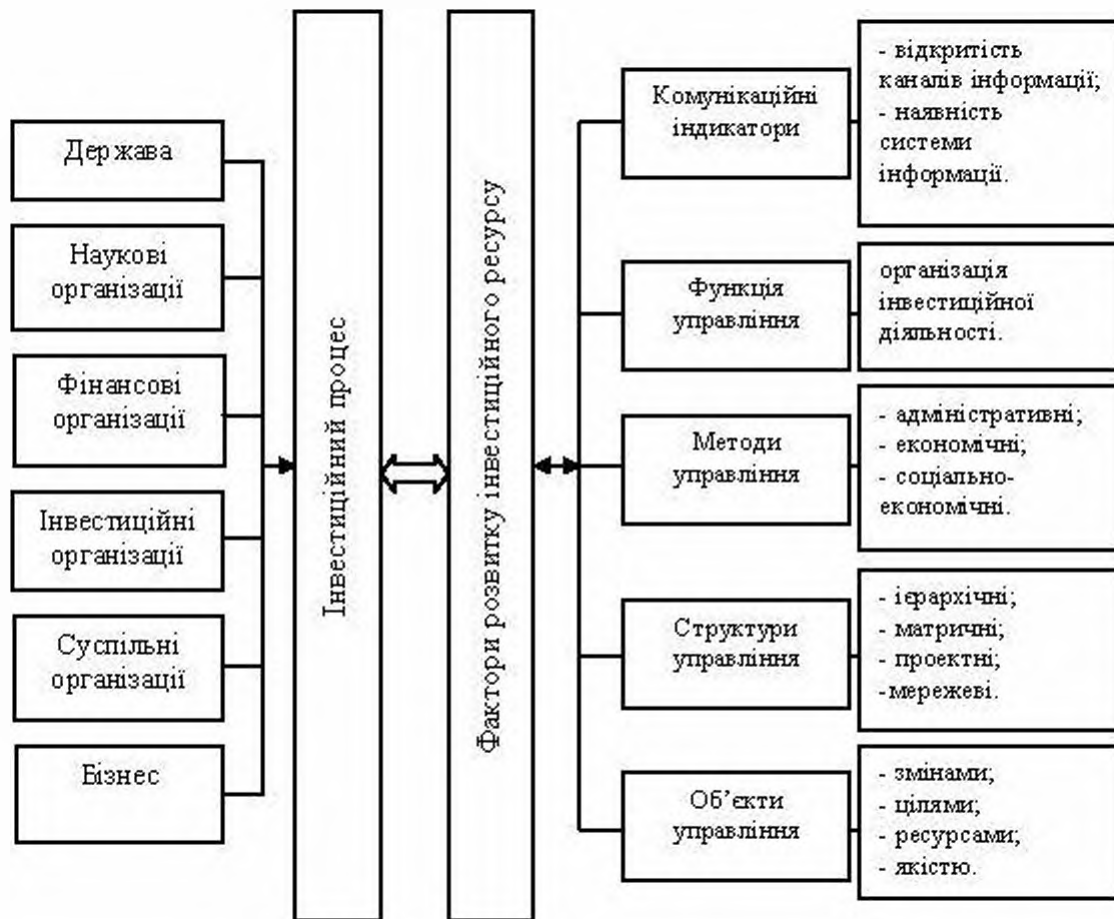

Рис. 1.7. Середовище формування та реалізації інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки*

**Джерело: розроблено авторкою*

Репрезентована архітектура інвестиційного середовища, в якому формується інвестиційний ресурс передбачає врахування комунікаційних можливостей системи, методи та функції управління відповідно до різного типу структур управління та специфікацію інвестиційного процесу в залежності від об'єктів управління в зазначеному інвестиційному просторі.

Виходячи із зазначених особливостей формування інвестиційного ресурсу, доцільним є визначення його ролі як драйвера структурування національної економіки. Такий підхід до інвестиційного ресурсу є логічним за умови врахування того, що основною метою інвестиційного ресурсу є досягнення ефективного зростання економіки країни, а саме структура визначає висхідний вектор економічного розвитку держави.

На нашу думку, саме поняття драйверу характеризує можливість забезпечити перехід економічної системи на принципово новий рівень структурування, визначити напрям структурних змін і призвести до модернізаційних перетворень відповідно до його взаємозв'язку з інноваційним потенціалом. Основними функціями будь-якого драйверу соціально-економічних процесів у суспільстві є визначення напрямку руху, встановлення швидкості змін та визначення готовності системи до нового. Відбувається перехід від сталої соціально-економічної структури етапу індустріального суспільства приходить до більш динамічної постіндустріальної структури, межі якої, не матимуть чітких визначень. Це означає, що реалізація інноваційного розвитку у постіндустріальному суспільстві вимагає відповідної реалізації інвестиційного ресурсу, який може виконувати функцію драйверу у динаміці функціонування, створення, модифікації сучасних економіко-виробничих об'єднань.

Інвестиційний ресурс в процесі відтворення відіграє визначальну роль у забезпеченні відновлення та збільшення виробничих ресурсів, а отже, і відповідних темпів економічного зростання. Саме інвестиційний ресурс визначає умови збереження, оновлення і зростання економічного потенціалу країни, отже, забезпечує відповідний обсяг виробництва, характер динаміки продукції промисловості, сільського господарства, валового випуску та ВВП, включаючи національний дохід [56].

Даний ресурс є одним із найважливіших чинників, що визначають стан та характер розвитку економіки країни, розглядається як один з найважливіших показників циклічності розвитку. Послідовне щорічне нагромадження інвестиційного ресурсу є ознакою зростання національної економіки, а скорочення – відповідно її спаду. Чітке наукове розуміння функціональної ролі інвестиційного ресурсу щодо структурних економічних змін має надзвичайно важливе значення для розробки структурної політики держави, метою якої є забезпечення оптимальної структури національної економіки для забезпечення економічного зростання.

Інвестиційний ресурс активно впливає на характер і динаміку суспільного відтворення. Цей вплив пояснюється тим, що інвестиції безпосередньо пов'язані, по-перше, з товарним ринком, по-друге, з виробництвом інвестиційних товарів. Інвестиції є складовою сукупного попиту. Зростання інвестиційного ресурсу свідчить про підвищення сукупного попиту і водночас зумовлює зростання виробництва продукції як підприємствами, галузями, так і економікою країни в цілому, що створює об'єктивні передумови подальшого підвищення сукупного попиту та обсягів національного виробництва на основі розширеного відтворення основного капіталу, під час якого створюються додаткові робочі місця, зростає капіталоозброєність і продуктивність праці.

Ми вважаємо, що в умовах необхідності структурної модернізації національної економіки відповідно до вимог переходу до постіндустріального суспільства в Україні саме інвестиційний ресурс покликаний стати драйвером. У межах нашого дослідження важливою характеристикою інвестиційного ресурсу національної економіки є те, що він як драйвер має вирішальний вплив інноваційні зміни в економіці, а отже стимулює модернізацію національної економічної системи. Ключовими питаннями розвитку постіндустріального типу економічного розвитку стають: інтелектуалізація зі здатністю до постійних інновацій, високотехнологічний рівень та екологізація виробництв, співпраці бізнесу, науки та виробництва в єдиній системі, що можливо забезпечити в умовах обмеженості державних ресурсів лише за умови формування та реалізації інвестиційного ресурсу [107].

Логіка нашого дослідження створила підставидля виокремлення функцій інвестиційного ресурсу з точки зору драйвераструктурування національної економіки. Серед цих функцій: визначення напряму структурних змін економіки; визначення темпів економічних структурних перетворень; ідентифікація готовності економічної системи до модернізації (рис.1.8).

Функція визначення напряму структурних змін національної економіки пояснюється роллю інвестиційного ресурсу в забезпеченні економічного

зростання і якісного оновлення основних фондів на принципово новій, конкурентоспроможній основі.

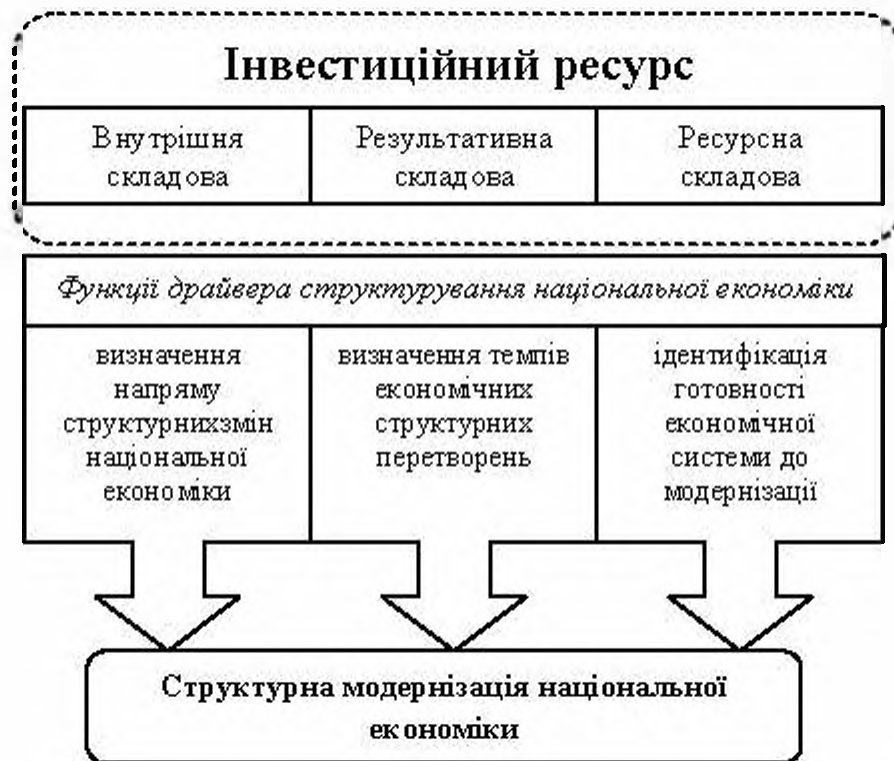

Рис. 1.8. Функції інвестиційного ресурсу як драйвера структурування національної економіки*

Джерело: розроблено авторкою

Визначення темпів економічних структурних перетворень здійснюється фінансуванням запровадження новітніх технологій, прогресивного обладнання та устаткування, реалізацією інноваційних науково-технічних досягнень і підвищення на цій основі ефективності виробництва. Третя функція – ідентифікація готовності економічної системи до модернізації здійснюється через здійснення прогресивних структурних змін у виробничій сфері, що стосуються найважливіших мікро- і макропропорцій.

Добір цих функцій пояснюється тим, що при імплементації інноваційно-орієнтованої моделі економічного розвитку в умовах розбудови постіндустріального суспільства інвестиційний ресурс стає провідною ланкою забезпечення фінансування зазначених прогресивних змін.

На нашу думку, стимулювання формування інвестиційного ресурсу сприятиме створенню умов для продукування прогресивних структурних змін національної економіки. Ступінь модернізації економіки оцінюється динамікою інноваційного процесу, наслідками його реалізації та структурою економічної системи. Важливою рисою інноваційно-орієнтованої економіки є стабільне зростання частки наукоємного сектора виробництва. Стратегіями економічного розвитку розвинутих країн світу передбачена динаміка модернізаційних структурних зрушень, що ґрунтується на стимулюванні розвитку інвестиційного ресурсу.

1.3. Базові основи взаємозв'язку модернізаційних та інвестиційних структурних трансформацій в національній економіці

Україна знаходиться перед об'єктивною необхідністю активізації створення конкурентоздатних господарських систем, модернізації і реконструкції діючих господарських структур, забезпечення диверсифікації капіталу підприємств у напрямі інноваційно орієнтованих структурних перетворень.

Спираючись на це визначення, логічним вважати твердження про відповідну роль інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки.

Незважаючи на значний обсяг досліджень щодо структурної модернізації національної економіки, залишається невизначеною роль інвестиційних процесів, а саме значення формування інвестиційного ресурсу для структурної перебудови економіки на національному рівні.

Для поглиблення сутнісного розуміння структурної модернізації національної економіки та значення інвестиційного ресурсу для цього процесу доцільно здійснити теоретичний аналіз наукових підходів до визначення даного поняття.

Етимологія терміну «модернізація» та похідних від нього категорій визначається англійським еквівалентом «осучаснення» і є предметом наукових досліджень різного спрямування.

В економічній науці відзначається низка теорій та підходів щодо трактування зазначеної дефініції (табл.1.7).

Таблиця 1.7

Аналіз наукових теорій модернізації *

Теорія	Представники	Сутність
1	2	3
Класична теорія модернізації	Е. Хаген, Т. Парсон, Ш. Ейзенштад, Д. Ептер	Модернізацію визначали як процес витіснення традиції сучасністю, або висхідного розвитку від традиційного суспільства до сучасного. Рух і сила модернізації вбачалася в політичній еліті, яка діє “зверху”.
Критична теорія	К. Гриц, М. Зингер, М. Леві	Модернізація традиційного суспільства може відбуватися в рамках національних традицій і не обов’язково повинна супроводжуватися її радикальним руйнуванням, як це стверджувалося раніше.
Теорія системної життєздатності перехідних систем	Ф. Риггс, М. Зингер, Д. Левина,	Модернізація набула специфічних національних форм, що пояснювалось адаптацією традиції до нововведень та оновлення суспільства, а не її глобальним розчиненням, як було прогнозовано класичною теорією.
Теорії контрмодернізації	С. Хантінгтон, З. Бауман, Дж. Гасфілд, Д. Белл	Модернізація може підсилювати традицію. Традиційні символи і форми лідерства можуть виявитися життєво важливою частиною ціннісної системи, на якій ґрунтується модернізація. Послідовність етапів модернізації може бути скорочена за рахунок швидкої адаптації новоутворених систем під дією глобального впливу та внутрішніх чинників.
Теорія «модернізації в обхід модерніти»	А. Абдель-Малек, А. Турен, Ш. Ейзенштадт	Модернізація, при збереженні національної культури без жорсткого нав’язування суспільству західних цінностей. Компроміс між розвитком як універсальною ціллю і культурою як ціннісним вибором, економічним розвитком і соціальними перетвореннями.
Теорія неомодернізації	Е. Тирижян	Модернізація трактується як історично обмежений процес, що регламентує інститути і цінності сучасності: демократію, ринок, освіту, розумне адміністрування, самодисципліну, трудову етику тощо.

Продовження таблиці 1.7

1	2	3
Теорія постмодернізації	Р. Інґдхарт, Дж. Александер	Ключовими компонентами модернізації є індустріалізація, урбанізація, зростання професійної спеціалізації та підвищення рівнів формальної освіти в будь-якому суспільстві. Епоху модернізації змінить пост модернізація, що являє собою відмову від акценту на економічну ефективність, бюрократичні структури влади і науковий раціоналізм, які були характерні для модернізації, і починає перехід до більш гуманного суспільства, де самостійності, багатогранності і самовираженню особистості надається великий простір.
Теорія екологічної модернізації	А. Мол, О. Яницький, І. Кулясов	Зміна технології та техніки викликає вже не тільки прискорення соціальних процесів, але й екологічних. Глобалізація сприяє розповсюдженню екологічної модернізації.
Теорія пізнього модерну	Е. Гідденс	Сучасний етап є радикалізованим або універсалізованим модерном, за яким може настати постмодерн. Відмінності сучасного суспільства від досучасного: 1) більша швидкість зміни соціальних процесів, особливо – швидкість зміни технології; 2) тотальна глобалізація; 3) зміна внутрішньої природи сучасних інститутів.
Теорія рефлексивної модернізації та суспільства ризику	У. Бек	Розподіл на природне і соціальне середовище втрачає сенс. Суспільство зі всіма його системами – економічною, політичною, сімейною, культурною – не можна сприймати автономним від середовища. Екологічні проблеми стають не проблемами оточуючого середовища, і в своєму генезисі та наслідках – це цілком суспільні проблеми. Особливої уваги потребують екологічні ризики в контексті модернізації.

Джерело: систематизовано авторкою на основі [108]

Неокласична теорія модернізації зосередила увагу дослідників на формуванні індустріального суспільства через трансформацію традиційно-аграрного шляхом зміни систем управління, технологічного оновлення і удосконалення організації праці. В даному контексті виокремлюють «первинну» та «вторинну» модернізацію.

«Первинна» (класична «чиста») модернізація здійснювалася в період промислових революцій і отримала назву «модернізації першопрохідників».

«Вторинна» модернізація мала місце в країнах третього світу шляхом формування індустріального суспільства методом адаптації вдалих економічних моделей розвинених ринкових країн.

На думку Шарко М.В. та Бетіної В.О. « ... вирішальним чинником модернізації виступає руйнація або зміна традиційних цінностей, які перешкоджають соціальним нововведенням та економічному зростанню, на цінності, які стимулюють суб'єкти підприємництва до інноваційної діяльності і побудови нових організаційно-економічних відносин» [109]. Ці ж автори виокремлюють п'ять основних підходів до сутнісного трактування поняття «модернізація».

Перший підхід ґрунтується на визначенні модернізації як переходу від традиційного суспільства до більш сучасного, світського і прогресивного. Традиційними, при цьому підході, вважаються суспільства від примітивних до племінних федерацій, патримоніальних, феодальних, імперських систем, міст-держав тощо. А сучасними – суспільства, розвиток яких спирається на науку, техніку, індустрію і демократію.

Другий підхід розглядає модернізацією як динамічне, саморегульоване і якісне вдосконалення економічної, соціальної та політичної сфер.

Третій підхід наполягає на виокремленні двох основних модернізаційних переходів: від аграрного до індустріального суспільства і індустріального до інформаційного (постіндустріального).

Четвертий підхід трактує модернізацію єдиним безперервним процесом удосконалення і розвитку, а п'ятий пропонує розглядати модернізаційні трансформації у кожній країні окремо [109; 110].

На нашу думку, досить правильним є твердження М. Балджі, який відмічає, що «модернізація відображає процеси змін в технологічному та соціальному розвитку суспільства як у глобальному масштабі, так на рівні кожної країни, галузі й окремого підприємства, та супроводжується структурно-технологічними змінами у виробництві, інвестиційні та інноваційні діяльності, інституціональному устрої держави, у змісті економічної політики,

яка проводиться стосовно нових сучасних вимог» [111]. Таким чином процес модернізації впливає на зміну пропорцій компонентів економічної системи, що саме по собі означає створення нової структури, отже, отже, відбуваються структурні зміни національної економіки. Модернізація являється тим поняттям, за допомогою якого часто описують прогресивні соціально-економічні зміни. Зокрема, за одним із напрямів трактування даного поняття є рух суспільства уперед [112]. Схожої думки дотримується К. Бужимська, визначаючи, що це є «сукупність різного роду економічних, політичних, державно-правових, психологічних, культурологічних зрушень та перетворень конкретної соціально-економічної системи у напрямі її осучаснення і постійного вдосконалення; наближення соціально-економічних систем та їхніх фрагментів до максимально можливого рівня розвиненості» [108].

Т. Руженська визначає, що змістовно модернізацію економіки можна трактувати як прагнення наблизити її стан до певного ідеалу, впроваджуючи удосконалення, які відповідають сучасним світовим вимогам і нормам [113]. Вона стверджує, що під процесом модернізації слід розуміти використання можливостей у напрямі формування підвищення конкурентоздатності та ефективності режиму функціонування соціально-економічних систем через поширення інноваційних практик та реструктуризацію інституціональної підсистеми, що забезпечить перехід суспільного розвитку на новий, вищий рівень функціонування.

Логіка нашого подальшого дослідження потребує теоретичного аналізу змістовного наповнення таких категорій як структурні зміни, структурні перетворення, структурні зрушення та структурна трансформація в контексті їх зв'язку з модернізацією економіки країни.

Логічно припустити, що ці поняття є взаємозв'язаними, оскільки вони характеризують динаміку структури економічної системи, а тому часто використовуються як синонімічні. Схожість у застосуванні понять „структурні зміни”, „структурні зрушення”, „структурні перетворення”, „структурна трансформація” зумовлена такими причинами, як їх сутнісна пов'язаність і

термінологічна невизначеність. Тому необхідним є термінологічне уточнення й упорядкування цих понять з метою з'ясування їх відповідності та тотожності.

Для сутнісного розмежування понять „структурні зрушення”, „структурні зміни”, „структурні перетворення”, „структурна трансформація” О.Клімова пропонує застосувати концепцію рівнів рівноваги економічної системи, яку розроблено М.Д. Кондратьєвим [114]. Згідно з даною концепцією рівень рівноваги першого порядку відповідає короткостроковому періоду, коли зберігається рівень рівноваги між попитом і пропозицією, та йому відповідають певний рівень і співвідношення ринкових цін. Якщо ж розглядати період, який є достатнім для того, щоб відбулися зміни «у розмірі виробництва на базі наявного запасу основних капітальних благ, але не для того, щоб відбулися зміни в самому наявному запасі основних капітальних благ, що залучені до виробництва»[63], то відбудуться відповідні зміни у співвідношенні попиту та пропозиції на новому рівні й у співвідношенні цін, але при незмінному обсязі виробничих сил. Тобто мова йде про рівновагу другого порядку, яка базується на новому рівні та співвідношенні цін, але на незмінному обсягу виробничих сил.

Рівновага третього порядку може встановитися після досить тривалого періоду, протягом якого зміняться та прийдуть у нове співвідношення не тільки попит, пропозиція, ринкові ціни та розміри виробництва, але й сформується новий розподіл запасу капітальних благ [114].

Отже, поняття „структурні зрушення”, „структурні зміни”, „структурні перетворення”, „структурна трансформація” характеризують структурні зміни в економічній системі, які розрізняються за масштабом, наслідками, причинами та рушійними силами.

Чим тісніший взаємозв'язок структурних зрушень у важливих компонентах суспільного відтворення (суспільному продукті, чинниках виробництва, регіонах, інституційних формах), тим вищі темпи економічного зростання, краща ефективність функціонування господарства та зрештою якість життя.

Кобзистий М.О. визнає структурними зрушеннями в економіці структурні зміни, які обумовлюють якісне перетворення характеристик економічної системи, що відображені в кількісних показниках [115].

О.Лебедева трактує структурні зрушення економіки як економічні трансформації позитивного або негативного характеру, що перетворюють елементи економічної системи на якісному рівні та мають основною метою досягнення прогресу [116]. В даному визначенні слід звернути увагу на характер структурних зрушень, який може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Суперечливість даного поняття пояснюється можливою невідповідністю змін структурі потреб суб'єктів, що породжує незбалансованість динаміки співвідношення кількісних показників різних компонентів економічної структури. Зазначені протиріччя та їх вплив на змістовне наповнення категорії структурні зрушення відображені нами в Додатку В.

Структурні зрушення мають місце в економічній та соціальній сфері, і знаходять свій прояв у вигляді змін: рівня ВВП, обсягів виробництва продукції в окремих галузях; міжрегіональних і міжгалузевих диспропорцій; обсягів, структури та об'єктів інвестування; співвідношення між виробництвом засобів виробництва і виробництвом предметів споживання; структури доходів і витрат населення, глибини його розшарування за рівнем добробуту; чисельності статевовікових груп населення; чисельності населення певної національності, віросповідання тощо.

До основних чинників, які обумовлюють структурні зрушення, слід віднести: кероване і некероване переміщення ресурсів; імпульси з боку попиту і пропозиції; НТП та НТР; ефекти структурних зрушень попередніх періодів; ефекти поточних структурних зрушень; здобутки та вади державного регулювання суспільних процесів; переваги й недоліки ринкових механізмів; природні, техногенні та інші чинники.

Наслідки структурних зрушень можна розподілити на групи: затилом змін: прогрес, еволюція, модернізація за параметрами змін: розвиток, зростання, рецесія, стагнація, криза.

Головними стимулами структурних зрушень є динамічно змінні суспільні потреби та науково-технічний прогрес, що визначають інтенсивність і ефективність структурних перетворень. Структурна політика, що проводиться, як правило, спільно з державою, бізнесом та суспільними інститутами, в тому або іншому ступені опосередкує всі ці процеси, додаючи їм різного ступеню динамізму.

М. Шашина зазначає, що коли у процесі структурних змін відбувається перетворення якісних властивостей структури, то має місце структурне зрушення, отже спрацьовує закон переходу кількості в якість. Таким чином, першопричиною структурних зрушень є структурна зміна[117].

Відповідно до твердження М. Геєця «...можна визначити межі переступивши які, зміна у структурі економіки переростає у структурне зрушення» [118]. Таким чином, взаємозв'язок між поняттям структурної зміни та зрушення полягає в тому, що останнє може бути результатом першого, але при цьому не всяка зміна може призвести до структурного зрушення.

Етапи структурної зміни, як економічного явища, що розвивається і проходить стадії зародження, становлення та загасання, були сформульовані у своїх працях О. Ю. Красильниковим [119].

Зміни у структурі економіки в різних теоріях, за допомогою яких пояснюють внутрішньосистемні перетворення, розглядаються як еволюційні та синергетичні процеси.

Теорія структурних трансформацій економіки розглядає зміни в секторальній структурі як еволюційний розвиток основних секторів, що спричиняє зміну їх ролі в економіці. На відміну від К. Кларка, який у 40-х роках XX століття розглядав лише три основні сектори економіки – виробництво сировини, переробку сировини в кінцевий продукт та сферу

послуг, сучасні дослідники доповнюють їх перелік інформаційним та науковим обслуговуванням та виробництвом інформаційних продуктів і знань [120].

Синергетичний підхід пояснює структурні зміни в економіці не тільки закономірностями еволюційного розвитку структури економіки, але й впливом низки чинників, які мають випадковий характер (стадіальні та циклічні флуктуації) [121].

На відміну від розглянутих підходів, прихильники інституційної теорії вважають, що структурні зміни в економіці мають генетичне походження, яке закладене в минулому економічній системі, зумовлені дією механізмів селекції та спонтанною самоорганізацією економічної системи завдяки появі неформальних інституцій.

Говорячи про зміни у пропорційному розподілі між елементами економічної системи, можна стверджувати про структурні зміни, адже зміни частини призводять до зміни цілого. Зміни економічної структури відбуваються під впливом суспільних потреб, а вони є динамічними. Отже, формується неоднорідна динаміка кількісних характеристик структурних елементів, що пояснюється різнонаправленістю та часовими лагами у процесі змін, які супроводжуються якісним перетворенням взаємозв'язків між структурними елементами, а це призводить до змін основних пропорцій економічної системи.

Узагальнено сутність структурних змін в економіці можна представити наступною схемою (рис. 1.9).

Зміни можуть мати різнонаправлений характер. Не всі зміни пропорційних співвідношень дають позитивний ефект в цілому для економіки. Зокрема, зміна співвідношення між державним та приватним секторами України не надали очікуваного ефекту оптимізації економічної структури та зростання ефективності функціонування обох секторів.

Рис. 1.9. Рушійні сили та фактори структурних змін*

**Джерело: розроблено авторкою*

Отже, в зазначених теоріях структурні зміни розглядаються переважно як похідні або супутні результати трансформаційних реформ, що здійснюються за радикальними або градуалістськими моделями. Керований ефект структурних трансформації забезпечується через інструментарій структурного регулювання в рамках задекларованої структурної політики, яка виражає відношення держави до структури і структурних перетворень як засобу вирішення стратегічних і тактичних завдань в економіці та соціальній сфері.

Як свідчить практика, структурна трансформація економіки є фактором прогресу, необхідність яких пояснюється, насамперед, неможливістю функціонування старих елементів системи та заміною їх на нові, що ведуть до виправлення негативних тенденцій або спричиняють зростання кризових явищ.

Власне структурні трансформації в економіці можна характеризувати як суттєві зміни у внутрішній структурі економічної системи, що супроводжуються змінами соціально-економічних відносин, форм власності, господарського механізму, а це, в свою чергу, призводить до трансформації

економічної системи до якісно нового рівня розвитку. Структурні трансформації в економіці виявляються у формі змін кількісних характеристик господарської системи, часток, пропорцій, елементів структури.

Вони є основою формування нового рівня продуктивних сил і виробничих відносин.

Структурні трансформації характеризують структурні зрушення як динамічний процес, як результат розвитку, як діалектичну необоротність. При цьому структурні пропорції слід розглядати як:

- 1) економічні пропорції та їх динаміку (між споживанням і нагромадженням, між державною і приватною формами власності);
- 2) частку окремих галузей, видів діяльності у відповідних макроекономічних показниках (у ВВП, у сукупних основних фондах, в трудових ресурсах);
- 3) результативність, ступінь впливу окремих факторів-ресурсів на досягнення конкретних соціально-економічних результатів (вплив нових технологій на забезпечення економічного зростання, збільшення експорту наукоємної продукції);
- 4) зниження диференціації соціально-економічного розвитку регіонів і життєзабезпечення їх населення;
- 5) ступінь комплексного ресурсного забезпечення розвитку усіх рівнів економіки, яка характеризує здатність до саморозвитку та відтворення;
- 6) відповідність основних пріоритетів (соціальних, науково-технологічних, галузевих) кращій світовій практиці з урахуванням національної специфіки;
- 7) конкурентоспроможність основних сфер і секторів економіки України на світових ринках [122].

Таким чином, структурна трансформація економіки – це процес якісних та кількісних змін макроекономічних пропорцій, що впливають на технологічний рівень і соціально-економічний розвиток країни, з метою визначення прогресивного вектору розвитку національної економіки.

Як правило, структура економіки постійно змінюється через вплив структурних трансформацій як на окремі сектори та галузі, так і на економічну систему в цілому.

Виходячи з вищенаведеного, зауважимо, що саме категорія «модернізація» на відміну від всіх розглянутих, передбачає позитивний характер змін та спрямованість на розвиток за рахунок інновацій та науково-технічного прогресу. З огляду на це, пропонуємо наступне визначення структурної модернізації економіки: це структурне вдосконалення національної економіки з метою нарощування обсягів суспільного виробництва, підвищення національної конкурентоспроможності. На відміну від наявних трактувань, у цьому визначенні акцентовано на ролі інвестицій як базису структурних трансформацій, що дає змогу досягати поставленої мети через практичну реалізацію інвестиційного ресурсу як вирішальної передумови економічного зростання країни [123].

Досліджуючи структурну модернізацію економіки, важливо визначитись із такими параметрами: встановити мету і головні завдання процесу, механізм її формування, реалізацію та регулювання модернізаційного процесу, методичні підходи до оцінки (виміру) передумов реалізації та ступеня досягнення мети модернізації.

Для визначення мети розглянемо необхідність структурної модернізації в контексті національної економіки з позиції ключових параметрів успіху. Відповідно до сучасних концепцій, розвиненою може вважатися країна, що знаходиться на людиноцентристських позиціях цивілізаційних змін, має вільний ринок капіталу, товарів і послуг, високий ступінь впровадження інформаційно-технологічних інновацій, стабільне економічне зростання, переконання суспільства у доцільності наукового знання як основи прогресу, високі рівні індексу людського розвитку (Human Development Index) та валового національного показника щастя (Gross National Happiness), прозорі політичні конструкції і суспільні комунікації, переважну питому вагу середнього класу у структурі населення.

За визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) структурно стійкою є така національна економіка країни, в якій галузева структура відповідає технологічній структурі.

Сучасна “типова” стійка національна технологічна структура оцінюється за технологічною структурою переробної промисловості. Її вигляд такий:

- близько 50 % – сумарна частка високотехнологічних (20 %) та середньо технологічних (30 %) виробництв;
- приблизно 50 % – сумарна частка низькотехнологічних (30 %) та середньонизькотехнологічних (20 %) виробництв.

Співвідношення цих показників з показниками ядра галузевої структури – це емпіричне правило сталого розвитку економіки: питома вага галузей переробної промисловості повинна становити 1/5 від національної економіки, тоді як в цих галузях 1/5 – частка високотехнологічних виробництв та половина – високотехнологічних та середньовисокотехнологічних виробництв.

Узагальнюючи досліджений матеріал щодо сучасної структури національної економіки, можна сформулювати систему вимог постіндустріального суспільства до структури національної економіки (табл. 1.8).

Таблиця 1.8

Вимоги постіндустріального суспільства до структури національних економік*

№ з.п.	Вимога	Нормативні параметри
1	Галузева структура національної економіки	20 % – переробні галузі промисловості; 25 % – фінансова сфера; 22 % – сфера послуг; 33 % – інші галузі.
2	Технологічна структура національної економіки	20 % – високотехнологічні виробництва; 30 % – середньотехнологічні виробництва; 20 % – середньонизькотехнологічні виробництва; 30 % – низькотехнологічні виробництва.
3	Технологічна структура галузей переробної промисловості (у межах 20 % від структури національної економіки)	50 % – сумарна частка високотехнологічних та середньовисокотехнологічних виробництв, з яких: – 20 % – високотехнологічні; – 30 % – середньовисокотехнологічні. 50% – сумарна частка середньонизькотехнологічних та низькотехнологічних виробництв.

Джерело: складено авторкою на основі [124]

Тобто пріоритетною метою національної економіки повинен бути перехід країни на більш високі рівні конкурентних світових ринків за рахунок зміни пропорцій своїх структурних компонентів. Країни, які не здійснили своєчасно зазначений перехід, в подальшому неминуче зіштовхнуться з економічними проблемами, супроводженими довгостроковими стратегічними загрозами (табл. 1.9).

Таблиця 1.9

**Стратегічні загрози для національної економіки за умови відмови від
своєчасної структурної модернізації***

Проблеми	Загальна характеристика економічної системи	Стан бізнесу і виробництва	Стан наукової сфери
1	2	3	4
Стагнація темпів зростання до зниження ВВП	Вимушений імпорт технологій через не здатність створити власні	Посилення конкуренції.	Зниження попиту на наукову діяльність.
Офшоризація капіталу та відтік фінансових ресурсів за кордон	Значний дефіцит державного бюджету	Банкрутство з метою виведення капіталу або дійсне.	Відтік наукових кадрів за кордон.
Втрата нових ринків	Занепад виробництва. Скорочення робочих місць. Соціальна напруженість. Ресурсна залежність.	Зникнення споживання, деградація етносу.	Відсутність створення нових наукових кадрів.

**Джерело: складено авторкою на основі [105]*

Фундаментальний вплив на забезпечення модернізації економіки країни мають зворотні взаємозв'язки між формуванням інвестиційного ресурсу, підприємницьким сектором, публічними інститутами та діями органів державної влади щодо ініціації та реалізації структурних зрушень в економіці країни. Найбільший ефект такої взаємодії буде досягнутий за умови створення інвестиційної платформи реалізації нових інноваційних технологій для модернізації економіки.

Це пояснюється тим, що розв'язання проблеми структурної модернізації вимагає концентрації значних ресурсів, а також координації діяльності по їх розподілу і використанню. Тому проблемними аспектами інвестиційного забезпечення структурної модернізації національної економіки повинні бути розробка адекватного ринковим відносинам інвестиційного механізму, пошук шляхів подолання перешкод інвестиційному процесу і визначення пріоритетів для інвестиційних програм.

За висновками економічних теорій ринкової економіки, особливе місце з точки зору вирішення завдань розвитку національної економіки, у т.ч. на модернізаційних засадах, займають інвестиції.

Так, у теорії стадій Ростоу розвиток є результатом поступових процесів, які поділено на п'ять стадій: традиційне суспільство; створення передумов для економічного злету; економічний бум; рух до зрілості; стадія масового виробництва і споживання. Пізніше В. Ростоу додав шосту стадію – пошук якості життя, в якій пріоритетом стає духовний розвиток людини [125]. У рамках цієї теорії важливим фактором і передумовою переходу з однієї стадії на іншу є інвестиції в інфраструктуру (транспорт, зв'язок, наука і науково-технічні розробки).

Р. Харрод – представник неокейнсіанського напрямку запровадив поняття гарантованого темпу зростання, при якому інвестиції *ex-post* (фактичні інвестиції) дорівнюють заощадженням *ex-ante* (заощадженням, що очікувалися) [126].

Забезпечення гарантованого темпу економічного зростання потребує додаткового капіталу, у т. ч. капіталовкладень, “що прямо або не прямо підпорядковані впливу центральної влади” [126].

У рамках теорій циклічних коливань було доведено, що в умовах ринкової економіки коливання в розмірах приватних інвестицій є характерною рисою динамічної економіки [127]. Для підтримки стійкого розвитку держава повинна здійснювати певні заходи на всіх стадіях економічного циклу, а не тільки в періоди кризи або депресії.

Згідно з теорією “великого поштовху”, яка пов’язує темпи зростання валового національного продукту країни і темпи зростання інвестицій (у розрахунку на душу населення) [125], для початку стійкого економічного зростання необхідні великі інвестиції, що потребує відповідної грошово-кредитної і податкової політики держави.

Разом з тим, на основі моделі Солоу було показано, що збільшення інвестицій не може бути довільним, оскільки має позитивний вплив на економічне зростання тільки до моменту досягнення сталого стану, а надалі темпи зростання залежать від технічного прогресу [127].

“Нова” або ендогенна теорія зростання базується на припущенні щодо постійного або зростаючого граничного доходу з капіталу, що обумовлюється наявністю позитивних зовнішніх ефектів інвестицій у сферу знань (в широкому значенні слова).

Процес економічного зростання (модель Ромера) доцільно представити за допомогою трисекторної моделі [128]. Перший сектор – дослідницький (сектор науки), що на основі наявних (накопичених) знань і з використанням людського капіталу генеруються нові знання. Вони представлені в двох формах: знання, які доступні всім, і внутрішні знання дослідницьких організацій, які знаходяться в їх винятковому користуванні.

Другий – сектор виробництва технологічного обладнання (створення основного капіталу, який потім буде використаний при виробництві). У цьому секторі, крім праці і капіталу, також використовуються знання в двох формах – накопичені загальнодоступні і внутрішні знання конкретних підприємств.

Третій – сектор виробництва кінцевої продукції споживчого призначення. У дослідницькому секторі зростання знань прямо залежить від обсягу накопичених знань, а також обсягу людського і реального капіталу. Позитивний зовнішній ефект в національній економіці загалом зумовлений тим, що використання загальнодоступних знань не має прямої оплати, але приносить дохід.

Аналіз взаємозв'язків між економічним зростанням та інвестиціями в інфраструктуру, проведений Ашіном і Шанкерманом на основі мікроекономічної моделі [129], показав, що зростання конкуренції завдяки інфраструктурі сприяє зростанню обсягів виробництва, а також підвищує частку на ринку підприємств з меншими витратами. Ефект інвестицій в інфраструктуру буде тим вищим, чим більші диференціація витрат і частка підприємств з високими витратами.

Отже, розширення інвестиційної діяльності, зокрема інвестицій в інфраструктуру, може слугувати ефективним інструментом структурної модернізації економіки.

Держава може сприяти нагромадженню виробничих факторів не тільки прямо, тобто здійснюючи інвестиції за рахунок бюджетних коштів у певні види економічної діяльності, а й впливаючи на цей процес непрямим чином. Таке стає можливим тоді, коли держава створює умови для залучення інвестицій. Загалом, з точки зору модернізаційного розвитку національної економіки, важливим є не просто збільшення державних інвестицій (адже вони можуть знижувати привабливість приватних інвестицій, пов'язаних з ризиком), а саме вплив держави на формування сукупного капіталу у вигляді єдиного інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки країни.

Під інвестиційним ресурсом структурної модернізації економіки розуміємо систему специфічних елементів, яка здатна забезпечувати самоорганізацію регульованої системи управління.

Інвестиційні структурні зміни активно впливають на характер і динаміку суспільного відтворення. Цей вплив зумовлений тим, що інвестиційний ресурс безпосередньо пов'язаний, по-перше, з товарним ринком, по-друге, з виробництвом інвестиційних товарів. Інвестиції є складовою сукупного попиту. Їх збільшення відображає підвищення сукупного попиту і водночас зумовлює зростання виробництва продукції підприємствами, галузями і економікою країни в цілому, що створює об'єктивні передумови подальшого підвищення сукупного попиту та обсягів національного виробництва на основі розширеного

відтворення основного капіталу, під час якого створюються додаткові робочі місця, зростає капіталоозброєність і продуктивність праці.

Формування інвестиційного ресурсу – це процес, під час якого створюється нова вартість, що є складовою доданої вартості. Їх збільшення означає відповідне зростання ВВП. Проте зміна обсягу інвестиційного ресурсу і зміна обсягу ВВП відбувається з певним часовим лагом.

Інвестиції, що здійснюють підприємства для збільшення свого виробничого апарату, відіграють стимулюючу роль для всієї економіки країни. Наприклад, придбання підприємством інвестиційних товарів, машин, механізмів, устаткування, супроводжується загальним підвищенням попиту на товарному ринку. Якщо підприємницький сектор чутливий до зростання попиту на інвестиційну продукцію, то він збільшує обсяг виробництва продукції не тільки виробничого призначення, а й споживчого характеру, оскільки зростання виробництва супроводжується збільшенням доходів робочої сили, а отже, і попиту населення на споживчі товари та послуги. Зростання зайнятості, виробництва веде до збільшення доходів не тільки домогосподарств і підприємницького сектору, а й держави у формі податків та інших обов'язкових платежів. Це, у свою чергу, породжує зростання попиту держави, а значить, зумовлює необхідність подальшого збільшення суспільного продукту.

За першим приростом доходу йде другий і нове підвищення попиту та нові інвестиції. Таким чином, у процесі відтворення інвестиційний ресурс відіграє роль економічного стимулу.

Інвестиції, з одного боку, є важливим компонентом видатків підприємств, а з другого – їм притаманна значна мінливість. Різкі зміни в обсязі інвестицій можуть істотно змінювати сукупний попит, а звідси й обсяг виробництва та рівень використання економічного потенціалу. Крім того, інвестиції, зумовлюючи збільшення основного капіталу, внаслідок приєднання до існуючих засобів виробництва (цехів, заводів, фабрик) нових, що сприяє

збільшенню обсягу національного виробництва, забезпечує економічне зростання в довгостроковому періоді.

Вплив інвестицій на процес відтворення по-різному виявляється в коротко- і довгостроковому періодах. У короткостроковому періоді їх вплив на зміну обсягу виробництва справляється через зміну величини сукупного попиту, а в довгостроковому – через капіталотворення, тобто завдяки збільшенню виробничих потужностей, економічного потенціалу підприємств і країни в цілому.

Інвестиційні та модернізаційні структурні зміни пов'язуються мультиплікативним ефектом, тобто коли відбувається приріст загальної суми інвестицій, дохід збільшується на суму, яка в певну величину разів більша від приросту інвестицій. І навпаки, якщо інвестиції зменшуються, то зменшується і дохід, але це зменшення є в певну кількість разів більшим від того чинника, який його спричинив.

Частка споживчих витрат у ВВП вказує на те, наскільки структура суспільного виробництва відповідає інтересам населення, зростанню його добробуту. Великий відсоток споживчих витрат у ВВП вказує на те, щосупільне відтворення здійснюється в інтересах людини і що воно характеризується високим науково-технічним рівнем, що дає можливість виробляти багато різноманітної продукції народного споживання та високотехнологічні машини, устаткування, які забезпечують високу продуктивність праці.

Збільшення видатків домогосподарств на придбання споживчих товарів вітчизняного виробництва забезпечує безперервність інвестиційного процесу та гарантоване зростання національної економіки. І навпаки, зменшення реальних доходів населення або спрямування суттєвої їх частки на придбання імпортованих товарів спричинює скорочення інвестицій у національну економіку та перехід економіки від сталого економічного зростання до конвульсивного розвитку, постійної загрози виникнення економічної кризи, посилення інфляційних процесів.

Вплив інвестицій на модернізацію виробництва значною мірою задається відтворювальною структурою капітальних вкладень. Вона характеризується співвідношенням їх часток: на технічне переозброєння та реконструкцію діючих підприємств і на будівництво нових підприємств та розширення діючих. Якщо із загальної суми капітальних вкладень переважна частина направляється на нове будівництво, то це неминуче зумовлює: по-перше, старіння основного капіталу; по-друге, зростання тієї частки, яка йде на будівельно-монтажні роботи; по-третє, зниження ефективності капітальних вкладень і суспільного виробництва в цілому, що виражається у підвищенні рівня капіталомісткості продукції та зниженні її рентабельності.

Таким чином, можна дійти висновку, що роль інвестиційного ресурсу полягає у впливі його на процеси трансформації шляхом стимулювання розвитку національної економіки, створення додаткового доходу, удосконалення структури основного капіталу, створенні сприятливих економічних умов для виникнення нових структур та системних утворень тощо. При цьому важливу роль в стимулюванні та реалізації структурних змін відіграють певні групи факторів, які утворюють систему впливу на національну економіку та особливості її трансформації. Серед найбільш суттєвих таких факторів слід виділити наступні групи. Фактори економічного зростання – ця група являє собою сукупність природних і трудових ресурсів, основний та людський капітал, технологічні інновації, управлінські технології та інституціональне середовище, то б то всі чинники, що є стимуляторами зростання реального сектору економіки країни, а отже джерелом приросту ВВП.

Фактори зміни економічної структури містять у своєму складі ринкові процеси зміни попиту і пропозиції, чинники зміни інвестиційного попиту підприємств, держави та іноземних інвесторів, технологічний прогрес та соціально-політичні зрушення.

Фактори конкурентоспроможності економіки включають рівень відкритості національної економіки, досконалість державного управління,

ступінь розвиненості фінансової системи, розвиток інфраструктури, рівень технологічного розвитку, рівень менеджменту та розвитку інституціонального середовища. Поєднання всіх цих факторів з особливими факторами впливу інвестиційних структурних змін на структурні трансформації економіки утворюють єдину систему взаємозв'язку модернізаційних та інвестиційних структурних трансформацій в національній економіці (рис. 1.10).

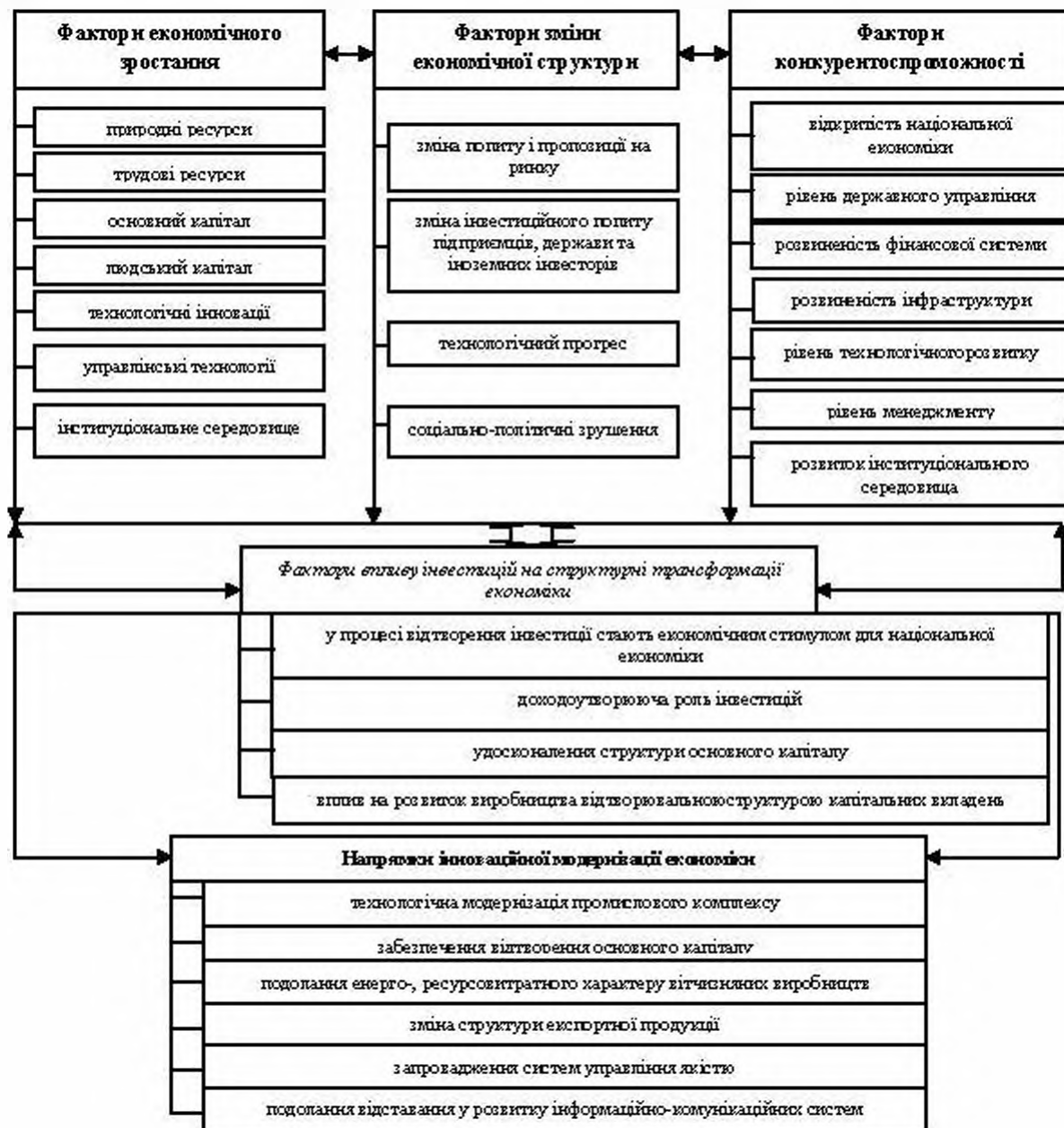

Рис. 1.10. Взаємозв'язок модернізаційних та інвестиційних структурних трансформацій в економіці*

Джерело: розроблено авторкою

Таким чином, модернізаційні та інвестиційні структурні трансформації в національній економіці пов'язані в єдину систему через мережу

взаємоузгоджених факторів та елементів, ключовим жерелом яких є інвестиційний ресурс, що являє собою сукупність фінансових, матеріально-технічних, інтелектуальних та інформаційно-правових елементів, котрі має в своєму розпорядженні національна економіка і які використовуються для забезпечення розвитку країни.

Важливою передумовою успішного формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки країни є наявність надійної основи для погодження інтересів головних економічних суб'єктів у рамках програми структурної модернізації. Тому доцільною є розробка схеми взаємодії основних суб'єктів економіки для концентрації зусиль щодо формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки шляхом активізації інвестиційної та інноваційної діяльності, створення ефективної інвестиційної інфраструктури.

Основними учасниками такої взаємодії мають стати: державні органи влади (законодавчі й виконавчі); органи місцевого самоврядування; виробничий сектор; фінансово-кредитні установи; наукові організації; заклади і центри освіти; приватні та інституційні інвестори; венчурні компанії, локальні інноваційні центри (технополіси, технопарки, бізнес-інкубатори); некомерційний сектор. Поєднання діяльності всіх учасників у єдиний процес, координація і узгодження їхніх дій вимагаєспільності їх інтересів, але це супроводжується певними труднощами, тому що різні економічні й соціальні групи мають свої інтереси та утворюють інституційну структуру сучасного суспільства.

На розвиток процесу об'єднання фінансових ресурсів держави і приватного сектору впливають два різноспрямовані фактори: нестача державних фінансових ресурсів і наявність ресурсів у бізнесу. З одного боку, в Україні і навіть у розвинених країнах держава не має достатніх фінансових ресурсів, щоб у повному обсязі створювати, модернізувати, розширювати і обслуговувати інфраструктуру, що знаходиться у власності держави. З другого боку, приватний бізнес має значні фінансові ресурси, які є мобільнішими, ніж державні; він часто випереджає державний сектор у технічних і технологічних

нововведеннях. Однак для нього часто ускладнений доступ до тих сфер, які традиційно вважаються державними, або ризики діяльності виявляються дуже високими.

Вирішення проблеми об'єднання різних учасників у єдину схему взаємодії вбачається в дотриманні принципу рентабельності й виконанні вимоги зниження витрат (приватних і суспільних) на здійснення інвестиційної діяльності, підвищення віддачі від інвестиційних проектів, формування прогресивної структури національної економіки.

Це утворило фундамент для розроблення відповідних напрямів структурної модернізації економіки, а саме: технологічна модернізація промислового комплексу; забезпечення відтворення основного капіталу; подолання енерго-, ресурсовитратного характеру вітчизняних виробництв; зміна структури експортної продукції; збільшення частки високотехнологічної продукції; подолання багатоукладності та відставання в розвитку інформаційно-комунікаційних систем.

Реалізація запропонованих напрямів сприятиме підвищенню рівня інноваційності вітчизняної економіки та сприятиме її інтеграції в глобальний економічний простір.

Відповідно до поданої схеми порядок проведення модернізації національної економіки характеризується такими етапами:

1. На основі вивчення причин і наслідків державної політики та напрямів науково-технічного прогресу, а також оцінки її ефективності та сучасного стану окремих характеристик національної економіки, проводиться аналіз умов формування прибуткової частини і нарощування стратегічного потенціалу.

2. Визначаються напрями розвитку галузей реального сектора та масштабів реструктуризації виробництва. Враховуються досягнення науково-технічного прогресу, використання світових аналогів, доцільність, ступінь можливої реалізації нових організаційних, технічних і технологічних рішень. Відповідно до цих вимог визначається необхідний рівень інвестиційного

забезпечення оновлення, модернізації та автоматизації реального сектора економіки.

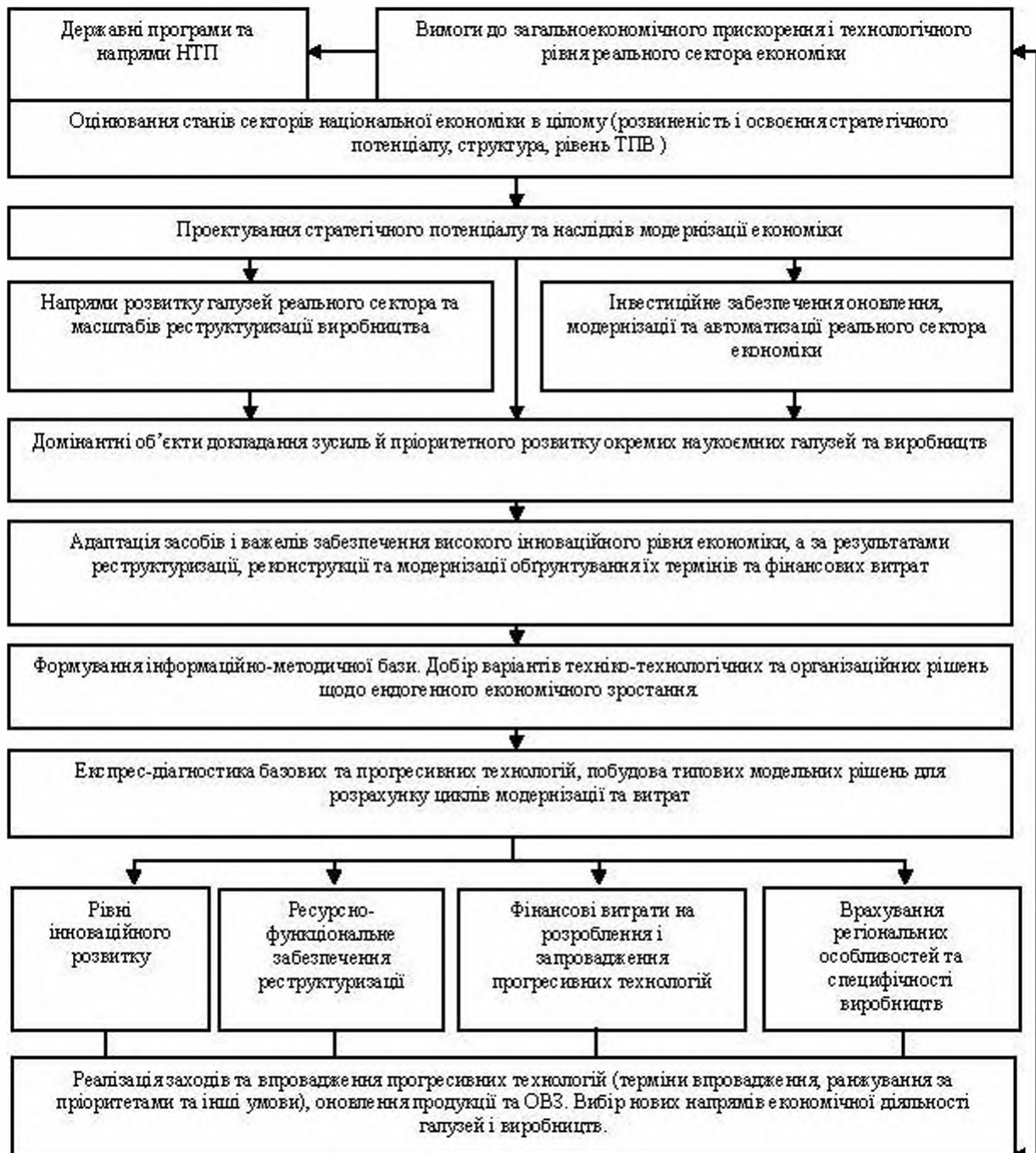

Рис. 1.11. Схема реалізації напрямів модернізації національної економіки*

**Джерело: розроблено авторкою*

3. Після визначення масштабів оновлення і добору варіантів техніко-технологічних рішень проводиться їх ранжування за значенням і обираються пріоритетні об'єкти розвитку окремих наукоємних галузей та виробництв.

4. Експрес-діагностика базових та прогресивних технологій, побудова типових модельних рішень для розрахунку циклів модернізації та витрат. Розробка конкретних рекомендацій щодо реалізації політики забезпечення резистентності національної економіки до деструктивних впливів, подальший розвиток прогресивних технологій та удосконалення системи забезпечення ендогенного зростання.

5. Реалізація заходів та впровадження прогресивних технологій (терміни впровадження, ранжування за пріоритетами та інші умови), оновлення продукції та ОВЗ. Вибір нових напрямів економічної діяльності галузей і виробництв.

Розглянемо переваги застосування запропонованої схеми для різних суб'єктів національної економіки. Так, співпраця з іншими суб'єктами інноваційної діяльності є перевагою для державних структур, оскільки вони делегують свої обов'язки щодо організаційної діяльності для реалізації програм підтримки й розвитку науково-технічної та інноваційної сфери. При цьому загальна схема фінансування дозволяє адміністрації мінімізувати контроль за витратою коштів по окремих напрямках. У результаті підвищується ефективність витрачання бюджетних коштів, що спрямовуються на ці потреби.

Результатом ефективної інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання має стати збільшення податкових надходжень у державний, регіональний і місцевий бюджети від підприємств, що здійснюють інвестиції. Аналізуючи мотивацію органів державної влади у становленні й розвитку інфраструктури інвестиційної діяльності, слід назвати і сприяння стійкому економічному зростанню в регіоні. Це питання є не тільки економічним, але й соціальним – владі необхідно, щоб населення могло швидко змінити або знайти місце роботи без великих соціальних потрясінь, безпогіршення економічного становища, без посилення соціальної й політичної напруженості.

Перевагою для наукових установ та організацій є одержання додаткового фінансування; бази для практичного застосування винаходів і можливість

їхньої швидкої комерціалізації; адміністрація може надати їм законодавчу підтримку й охорону авторських прав тощо.

Суб'єкти господарювання отримують такі переваги від співпраці:

- одержання державного замовлення;
- економія на прикладних дослідженнях;
- скорочення трансакційних витрат;
- підвищення якості своєї продукції й доведення її до світових стандартів (а тим самим і забезпечення надійного споживчого та інвестиційного попиту);

проведення реконструкції виробництва шляхом застосування екологічно безпечних і природоохоронних технологій, а головне — одержання прибутку від участі в інфраструктурі й інноваційної діяльності, зокрема від участі в комерційному трансфері технологій.

Отже, активність процесів модернізації економіки ґрунтується на таких чинниках: диференціація наявних фінансових ресурсів; мінімізація матеріальних та сировинних витрат з використанням прогресивних технологій; скорочення руху ресурсів та втрат при транспортуванні. Таким чином, ефективне здійснення модернізаційних структурних зрушень в економіці України, подолання економічної та інвестиційної кризи можливе лише за умови формування інвестиційного ресурсу. Це передбачає необхідність вжиття суб'єктами господарювання, державними органами влади та інституційними утвореннями різноманітних заходів, спрямованих на збільшення інвестиційних ресурсів. На цій основі очевидно є необхідність розробки механізму структурної модернізації економіки країни, що дозволяє здійснити ефективну мобілізацію її фінансових, науково-технологічних й організаційно-економічних резервів з метою забезпечення динамічного висхідного вектору економічного розвитку в умовах вирішення завдань модернізації (рис. 1.12).

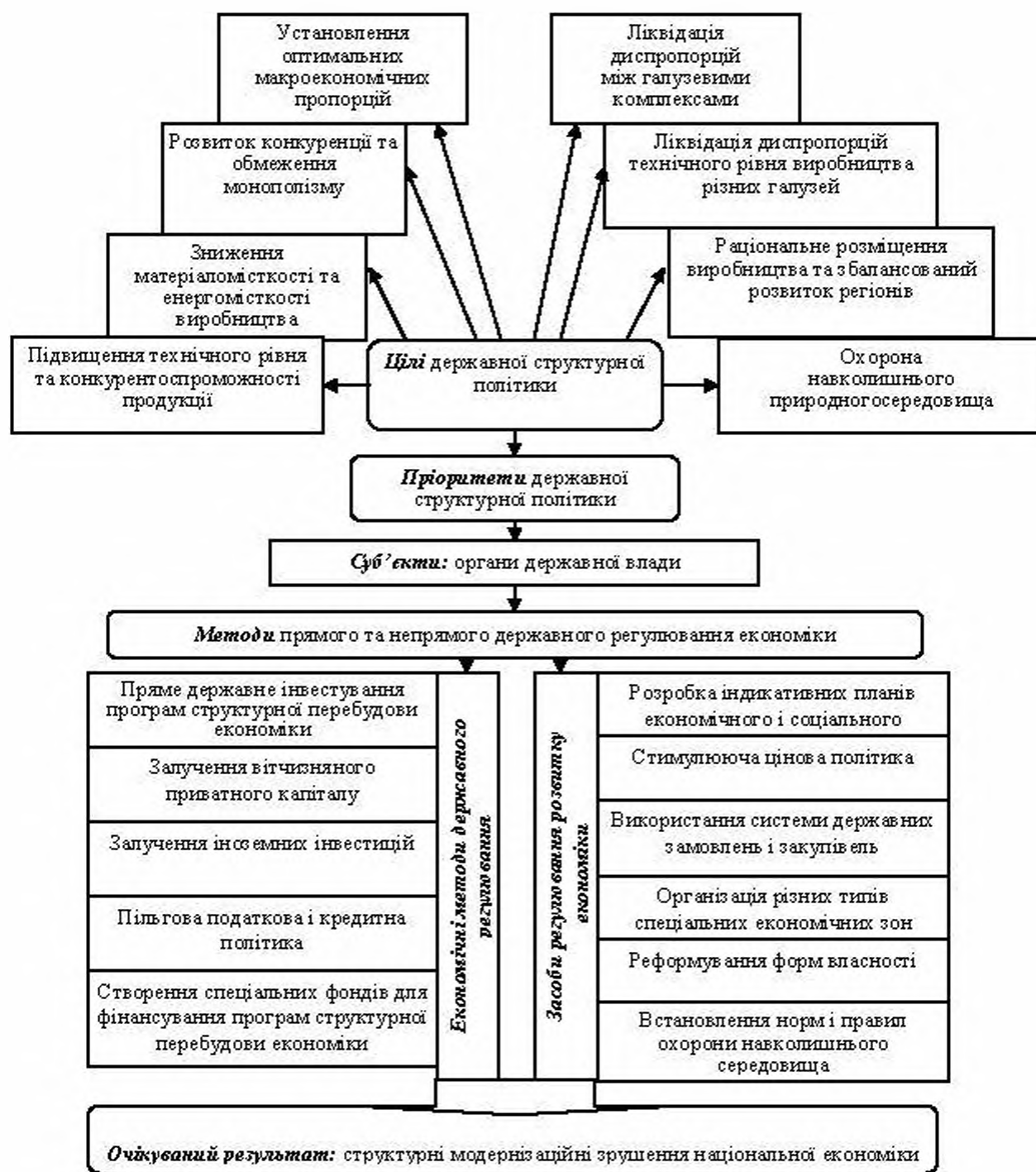

Рис. 1.12. Механізм реалізації структурної модернізації економіки*

*Джерело: розроблено авторкою

Виходячи з цього нами запропоновано поняття «механізм реалізації структурної модернізації економіки», під яким слід розуміти систему заходів нормативного і регулятивного характеру, що здійснюються суб'єктами структурної політики держави шляхом використання відповідних інструментів з метою забезпечення взаємозв'язку між її елементами та їхнього впливу на

інвестиційний розвиток країни. Даний механізм ґрунтується на визначенні ключовим суб'єктом органи державної влади, що через систему методів прямого та непрямого державного регулювання досягають очікуваних модернізаційних результатів за рахунок акумулювання фінансових, матеріально-технічних, інноваційних, організаційно-економічних та інших видів ресурсів.

Дослідження процесів активізації ендегенного зростання вимагає визначення пріоритетів у вирішенні проблем модернізації національної економіки, розвитку світових технологій та їх технічного забезпечення. При цьому ключовим завданням загальноекономічного прискорення будь-якої країни світу є необхідність забезпечення високої ефективності національної економіки.

Складний характер взаємозв'язків між елементами національного господарства вимагає використання такої системи показників, яка сформує адекватну інформаційну базу для обґрунтування напрямів та режимів економії. Тому основу макросистемної трансформації повинні складати адаптивні моделі етапів реструктуризації, що враховують структуру та обсяги енергоспоживання, сировинну базу та фінансове забезпечення, створення і впровадження безвідходних наукомістких технологій та запровадження організаційних заходів з метою оптимізації витрат виробництва.

1.4. Методичний інструментарій оцінювання інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки

Формування інвестиційного ресурсу національної економіки неможливе без його адекватної оцінки, аналізу динаміки та прогнозування тенденцій. Інвестиційний розвиток в контексті модернізаційних змін національної економіки вимагає перебудови та трансформації всіх структурних елементів соціально-економічного устрою суспільства, систем взаємодії між ними,

орієнтирів і рушійних сил економічних та соціальних процесів, їх механізмів, показників і способів виміру ефективності. Інвестиційний ресурс національної економіки є невід'ємною складовою інвестиційної діяльності країни, і тому в його оцінці адекватним є використання показників, що визначають стан та ефективність інвестиційної діяльності в масштабах національної економіки.

Підходи до оцінки інвестиційних процесів як і будь-які інші методологічні, методичні підходи, теорії створюються на основі об'єктивного відображення реалій та сутності розвитку суспільства. Сучасна національна економічна система характеризується ринковим типом господарювання та превалюванням в ній відтворювальних процесів в якості головного джерела для фінансового забезпечення інвестиційного процесу. Інвестування представлено в Україні у вигляді складної соціально-економічної системи, яка ґрунтується на ринкових механізмах і підходах до господарювання. Наукові економічні джерела не містять єдиного універсального підходу щодо оцінки інвестиційної діяльності на макрорівні, а також неоднозначно трактується питання щодо місця аналізу інвестиційної діяльності країни і схеми його взаємодії з іншими аспектами комплексного економічного аналізу. Слід виокремити два основних підходи, які відображені на рис. 1.13 [130].

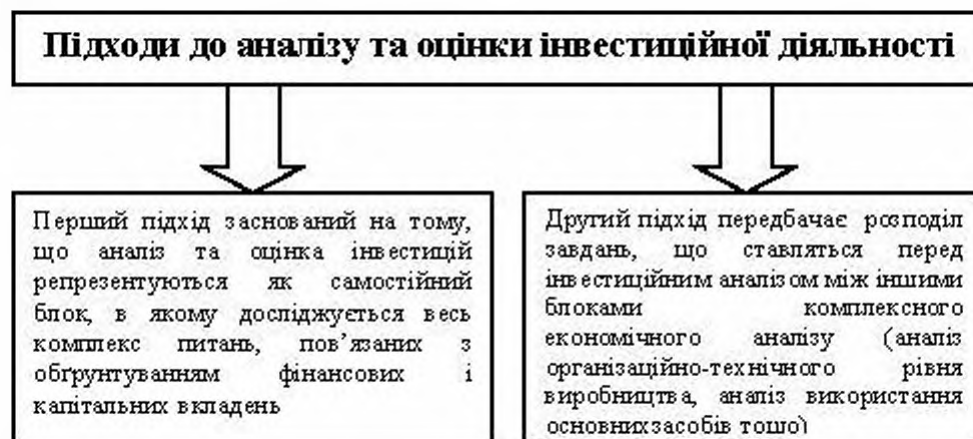

Рис. 1.13 Підходи до аналізу та оцінки інвестиційної діяльності*

**Джерело: складено автором на основі [130]*

В умовах ринку і конкурентного середовища, на думку Сеніва Б.Г., другий підхід є хибним, оскільки він недооцінює значення інвестиційної діяльності для підвищення ефективності господарювання. Таке бачення є

логічним, оскільки аналіз та оцінка інвестицій в країні повинні бути представлені як цілісний структурно-відокремлений блок, організаційно взаємопов'язаний з іншими блоками комплексного аналізу національної економіки. Різноманітність зовнішніх і внутрішніх факторів, від яких в тій чи іншій мірі залежить формування інвестиційного ресурсу держави, зумовлює необхідність комплексного використання в аналітичних дослідженнях комплексу індикаторів [130]. Важливо зазначити, що на сьогоднішній день відсутня система універсальних показників, які б характеризували інвестиційний ресурс країни як комплексне явище на макрорівні. На основі загальновідомих статистичних даних та ґрунтуючись на загальновідомих статистичних та економічних дослідженнях вітчизняних науковців, нами було згруповано наступні індикатори ефективності інвестиційної діяльності в національній економіці (табл. 1.11).

Таблиця 1.11

Основні індикатори ефективності інвестиційної діяльності в економіці*

№	Найменування показника	Спосіб розрахунку показника	Характеристика показника
1	Обсяг прямих іноземних інвестицій, млн. дол. США (I_1)		Характеризує абсолютний обсяг прямих надходжень іноземного капіталу. У грошовому виразі показує рівень участі іноземних інвесторів в економіці країни.
2	Обсяги освоєння капітальних інвестицій, млрд. грн. (I_2)		Показник дозволяє визначити у грошовому вимірі рівень використання капітальних інвестицій.
3	Частка прямих іноземних інвестицій в інвестиціях в основний капітал, % (I_3)	$K_3 = (ПІ / ІОК) \times 100$, де ПІ – обсяг прямих іноземних інвестицій, ІОК – інвестиції в основний капітал.	ПІ є джерелом фінансування зовнішніх дисбалансів тому стійкість країни значною мірою пов'язані з потоками прямих іноземних інвестицій.

**Джерело: розроблено авторкою*

За державною статистикою інвестиційна діяльність в Україні характеризується такими основними показниками як обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну за країнами інвесторами та за видами економічної

діяльності, обсяг прямих інвестицій з України за видами економічної діяльності, країнами та регіонами, обсяг прямих інвестицій на одну особу, темпи зміни прямих інвестицій за регіонами та на одну особу, обсяг інвестицій в основний капітал, обсяг капітальних інвестицій; індекс капітальних інвестицій; обсяг капітальних інвестицій на одну особу постійного/наявного населення. Також з недавнього часу в Україні відповідно до вимог шостого видання Керівництва з платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції (МВФ, 2009) складається міжнародна інвестиційна позиція України (далі – МІП). Дані МІП включають такі категорії:

- прямі інвестиції: інструменти участі в капіталі, боргові інструменти;
- портфельні інвестиції: інструменти участі в капіталі; боргові цінні папери;
- похідні фінансові інструменти;
- інші інвестиції: інші інструменти участі у капіталі, валюта і депозити, кредити, торгові кредити та аванси;
- резервні активи.

Міжнародна інвестиційна позиція – це статистичний звіт, що відображає вартість і структуру зовнішніх фінансових активів та зобов'язань країни на певний момент часу. Система статистичних форм та інших джерел, що використовується державною статистикою, подана в таблиці 1.12.

Як видно з табл. 1.12, система статистичного спостереження отримує дані, необхідні для розрахунку короткострокових індикаторів зміни обсягів інвестицій в Україні та її регіонах, а також задовольняє потреби системи національних рахунків в інформації для визначення валового нагромадження основного капіталу, насамперед для макроекономічного прогнозування.

Інформація державного статистичного спостереження за інвестиціями поділяється на кілька підгруп:

1. Статистика капітальних інвестицій.
2. Статистика інвестицій зовнішньоекономічної діяльності.
3. Статистика інвестиційних проектів.

Таблиця 1.12

**Статистичні джерела інформації для дослідження інвестиційного
ресурсу України***

Назва форми	Періодичність	Респонденти	Термін подання
Форма №2 – інвестиції "Звіт про капітальні інвестиції"	квартальна	Господарські організації, їхні філії, представництва, інші відокремлені підрозділи, виділені на окремий баланс, установи, заклади, органи державної влади й органи місцевого самоврядування	До 25-го числа після звітного періоду
Форми № 2-ОЗ ІНВ "Звіт про наявність і рух необоротних активів, амортизацію та капітальні інвестиції"	річна		До 20-го лютого після звітного року
Дані ДСС "Основні показники щодо початку та завершення будівництва"			
Дані ДСС "Структурні зміни в економіці України та її регіонів"			
Форма № 10-ЗЕЗ "Звіт про іноземні інвестиції в Україні"	квартальна	Юридичні особи (резиденти) усіх видів економічної діяльності, які одержали інвестиції від зарубіжних партнерів-нерезидентів та мають пов'язані з цим зобов'язання перед нерезидентами, а також постійні представництва нерезидентів в Україні	До 7-го числа після звітного періоду
Форма № 13-ЗЕЗ "Звіт про іноземні інвестиції з України в економіку країн світу"	квартальна	Юридичні особи (резиденти) усіх видів економічної діяльності, які здійснювали інвестиції за межами України, а також постійні представництва нерезидентів в Україні	До 7-го числа після звітного періоду
Форма № 1-ПІ "Звіт підприємств про реалізацію інвестиційного проекту в спеціальній (вільній) економічній зоні або на території пріоритетного розвитку"	квартальна	Підприємства, що реалізують інвестиційні проекти в спеціальних (вільних) економічних зонах або на території пріоритетного розвитку (за кожним проектом)	Протягом 40-ка днів після звітного періоду

*Джерело: складено авторкою

Перша підгрупа охоплює:

- інвестиції у матеріальні активи (земля, існуючі будівлі та споруди, будівництво та перебудова будівель, машини та обладнання);
- інвестиції у нематеріальні активи (патенти, ліцензії, торгові марки та подібні права, програмне забезпечення та бази даних).

Одним із ключових аспектів формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки є залучення прямих іноземних інвестицій (ПП).

Для оцінки конкурентних переваг залучення ПП використовуються різноманітні методики, розроблені провідними національними агенціями та міжнародними організаціями. Одним із найвпливовіших міжнародних рейтингів є оцінювання інвестиційної привабливості країн, розроблене Конференцією ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD) [131], яке складається з рейтингів країн за показниками індексу фактичного залучення прямих іноземних інвестицій (Inward FDI Performance Index), індексу потенціалу залучення прямих іноземних інвестицій (Inward FDI Potential Index), а також індексу прямих інвестицій за кордон (Outward FDI Performance Index).

Але наряду з Конференцією ООН з торгівлі і розвитку (UNCTAD) оцінкою інвестиційного клімату національних економік займається низка відомих аналітичних компаній, міжнародних інститутів та організацій, які складають власні рейтинги інвестиційного клімату за допомогою багатофакторного методу аналізу:

- 1) інвестиційна привабливість країн світу – European attractiveness survey (компанія Ernst & Young) [132];
- 2) інвестиційний ризик та надійність країн (журнал Euromoney) [133];
- 3) індекс умов ведення бізнесу – Doing Business (Всесвітній Банк) [134];
- 4) індекс економічної свободи – Index of Economic Freedom (газета Wall Street Journal у співпраці з організацією The Heritage Foundation) [135];
- 5) індекс сприйняття корупції – Corruption Perceptions Index (неурядова організація Transparency International) [136];

б) індекс глобальної конкурентоспроможності – Global Competitiveness Index (Всесвітній економічний форум) [137].

Дослідження інвестиційної привабливості європейських країн, яке проводиться компанією Ernst & Young, ґрунтується на двофокусній методології, що відображає наступні аспекти:

1. Рівень привабливості країн “розширеної” Європи та її конкурентів з точки зору іноземних інвесторів. У поняття “привабливості” входить поєднання іміджу країни, довіри інвесторів і сприйняття даної країни чи регіону з точки зору можливостей та конкурентних переваг для ПП.

2. Реальний показник привабливості країн “розширеної” Європи для іноземних інвесторів, тобто оцінка реальних обсягів ППІ в Європі, яка ґрунтується на даних, отриманих за допомогою European Investment Monitor (EIM).

Ця унікальна база даних дозволяє відстежувати інвестиційні проекти, які сприяли створенню нових підприємств і нових робочих місць. Цей моніторинг не включає портфельні інвестиції та операції злиття і поглинання, а тому відображає лише реальні інвестиції у виробництво чи надання послуг з боку іноземних компаній у країнах Європи [132].

Щодо самого дефініційного визначення терміну «інвестиційна привабливість», то його можна визначити як сукупність об’єктивних і суб’єктивних умов, що сприяють або перешкоджають процесу надходження інвестицій в економіку країни.

Інвестиційна діяльність являє собою складний багатогранний процес, ефективність якого обумовлюється багатьма факторами. Для поглибленого аналізу та оцінки формування інвестиційного ресурсу національної економіки доцільним є з’ясування переліку факторів впливу на результативність інвестиційної діяльності та інвестиційного процесу в цілому.

Саме факторний аналіз ефективності інвестування є базисом для розробки науково обґрунтованої інвестиційної політики з метою підвищення ефективності формування інвестиційного ресурсу.

Фактор ефективності інвестицій – це чинник, що визначає напрям руху інвестиційного процесу, обумовлює його характеристики, особливості і закономірності розвитку. Рівень ефективності інвестиційного процесу або діяльності є результатом дії фактору чи факторів ефективності інвестування [138].

Слід зазначити, що в науковій літературі питання факторного аналізу досліджень недостатньо розкрито і фактори, що впливають на ефективність інвестування, розглянуті достатньо поверхово. Крім того, серед авторів немає єдності поглядів не тільки на класифікацію факторів, а і на методику оцінки ступеня їх впливу на рівень ефективності інвестиційного процесу.

Ми поділяємо погляди Ковтун Н.В., яка зазначає, що дослідження такої складної проблеми, як ефективність інвестування, передбачає виділення двох рівнів факторів: первинні (прості) і комплексні (складні). Комплексні фактори самі по собі представляють окремий напрям дослідження і передбачають розкладання на первинні (рис. 1.14).

До основних комплексних факторів, що впливають на ефективність інвестиційного процесу на макрорівні належать:

- рівень ресурсного забезпечення капітальних та фінансових інвестицій;
- рівень галузевої та регіональної концентрації інвестиційних ресурсів;
- інвестиційний клімат в країні, який виражається через [138]:

➤ природно-географічні умови: геостратегічне положення, забезпеченість природними та людськими ресурсами;

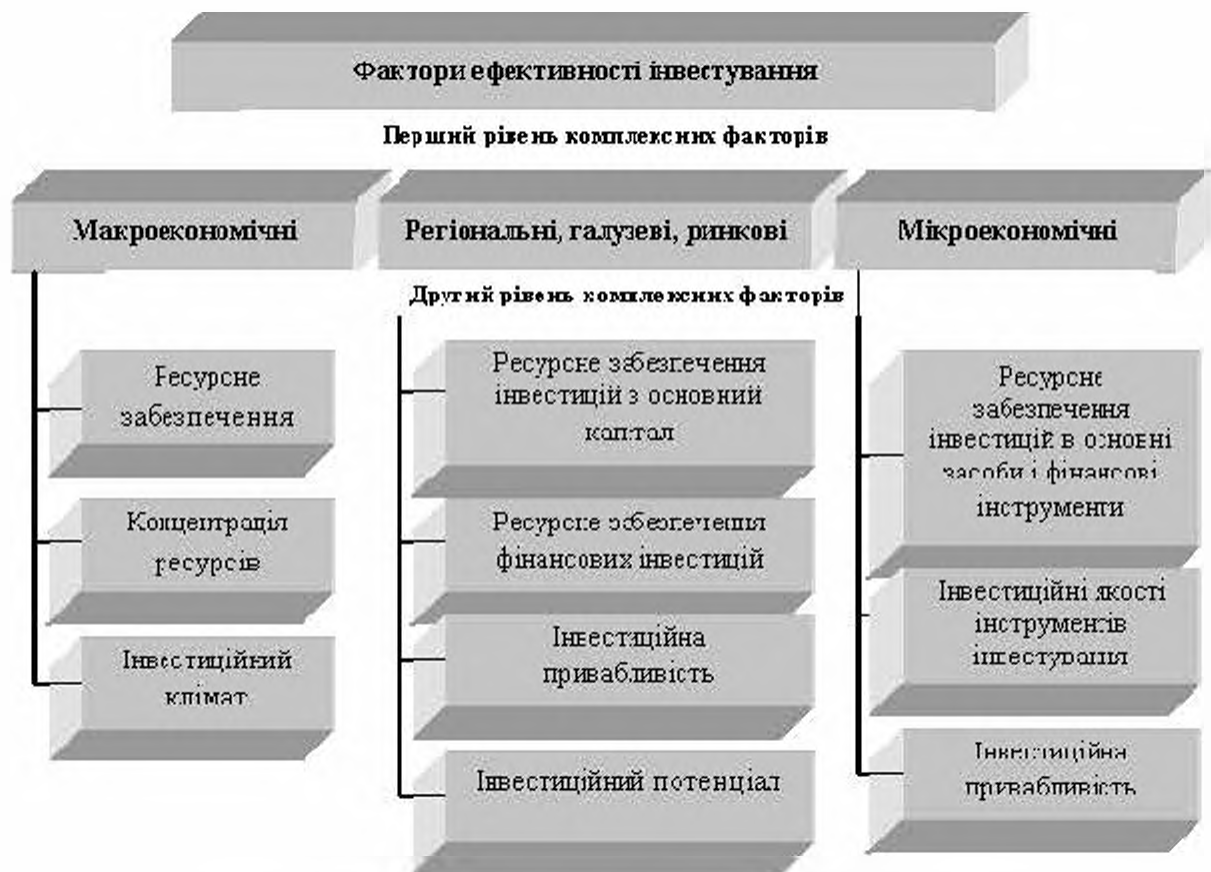

Рис. 1.14. Багаторівнева система факторів ефективності інвестування*

**Джерело: побудовано автором на основі [138]*

- сучасну економічну динаміку країни: знаходження на етапі піднесення чи спаду, рівень інвестування, стабільність національної валюти, показники фінансової стабільності тощо;
- стратегію та тактику державної політики: прозорість та послідовність, здатність реалізувати поставлені стратегічні цілі та дотримуватись поточних зобов'язань, структурну, бюджетну, грошово-кредитну, валютну політику, ставлення до іноземних інвесторів;
- стан внутрішнього ринку країни: перспективи реалізації результатів виробничої діяльності, рівень доступу до виробничих ресурсів;
- наявний виробничий потенціал країни: його ресурсозабезпеченість, здатність до виробництва інвестиційних товарів, потреба в інвестиціях;

- фінансову систему країни: її спроможність до акумулювання усіх фінансових ресурсів, забезпечення їхнього постійного руху та цільового використання;
- податкову систему країни: рівень податкового навантаження, наявність податкових стимулів до інвестування;
- ринок праці: наявність вільних трудових ресурсів, вікову структуру робочої сили, рівень професійної кваліфікації, наявність виробничої культури;
- розвиток інфраструктури: рівень розвитку транспортної, енергетичної, телекомунікаційної мережі, готельної, житлової мережі тощо як для виробничих, так і для споживчих потреб;
- інституційну систему країни: урегульованість відносин власності, розвиток ринкових інститутів, наявність інституцій з підтримки інвестицій, інформаційне забезпечення, розвиток підприємницької та правової культури бізнесу;
- зовнішньоекономічні відносини країни: динаміку і структуру поточних та капітальних операцій, участь у різного роду міжнародних організаціях та угодах;
- соціально-політичну ситуацію в країні: рівень соціальної напруженості, послідовність державної політики, перспективи її подальшої динаміки;
- правове поле: характеристики національного законодавства, спроможність держави до забезпечення виконання його вимог та наявність відповідної інфраструктури, рівень розвитку корупції, “тінізації” економіки.

До факторів, що впливають на ефективність інвестиційного процесу на мезорівні, необхідно включити:

- ресурсне забезпечення інвестицій в основний капітал на рівні регіону, галузі і ринку нерухомості;
- ресурсний потенціал фінансових інвестицій на рівні ринку цінних паперів;
- інвестиційну привабливість регіону, галузі, ринку;

- інвестиційний потенціал регіону, галузі, ринку.

До факторів, що впливають на ефективність інвестицій на мікрорівні (на рівні окремих підприємств, організацій, установ, індивідуальних та інституційних інвесторів), слід включити:

- ресурсне забезпечення інвестицій в основні засоби на рівні підприємств, а також у фінансові інвестиційні інструменти на рівні індивідуальних та інституційних інвесторів;
- інвестиційні якості інструментів інвестування: якість і конкурентноздатність продукції, що випускається, рівень використання наявних ресурсів на підприємстві, якість цінних паперів;
- інвестиційна привабливість підприємств й імітованих ними цінних паперів, об'єктів нерухомості.

Таким чином, фактори різних рівнів взаємообумовлені своєю дією. Так, інвестиційна привабливість кожного окремого підприємства формує привабливість галузі і регіону, а вони, відповідно, обумовлюють інвестиційний клімат в країні. Можна стверджувати, що інвестиційна привабливість є основним фактором забезпечення ефективного процесу інвестування на всіх рівнях. З іншого боку, ефективна інвестиційна діяльність сприяє зростанню інвестиційної привабливості.

Необхідно зазначити, що інвестиційний клімат в країні створює загальний фон для інвестиційної привабливості як на регіональному рівні, так і на рівні галузі, ринку та окремого підприємства. В той же час інвестиційна привабливість кожного підприємства впливає на формування й інвестиційної привабливості галузі, регіону, ринку, і на інвестиційний клімат в країні, однак вона може істотно відрізнятися від загального фону.

До чинників, що формують інвестиційний клімат країни, належать такі:

- рівень розвитку продуктивних сил та стан інвестиційного комплексу – це стан та структура виробництва, рівень розвитку робочої сили, стан ринку інвестиційних товарів та послуг;

- політичне та правове середовище – створення відповідного законодавчого та нормативного поля, яке залежить від політичної волі законодавчої та виконавчої гілок влади; заходи з державної підтримки та стимулювання інвестиційної діяльності; досягнення стабільності національної грошової одиниці; валютне регулювання; забезпечення привабливості об'єктів інвестування;
- стан фінансово-кредитної системи та діяльність фінансових посередників: інвестиційна діяльність комерційних банків; рівень розвитку та функціонування пара банківської системи; інвестиційна політика Національного Банку;
- статус іноземного інвестора: режим іноземного інвестування; діяльність міжнародних фінансово-кредитних інституцій; наявність вільних економічних та офшорних зон;
- інвестиційна активність населення: відносини власності в державі; стан ринку нерухомості; стабільність національної валюти тощо.

Аналіз впливу факторів на ефективність інвестування потрібно проводити з використанням ряду статистичних методів, методик і прийомів: як простих, так і складних багатомірних. Так, для оцінки інвестиційного ресурсу національної економіки на макrorівні доцільно виокремити єдиний показник ефективності із застосуванням інтегрального методу.

Інтегральний підхід до оцінки інвестиційного ресурсу національної економіки для своєї прикладної придатності має включати в себе обґрунтування відповідних критеріїв та індикаторів.

Критичне осмислення методик оцінки інвестиційного ресурсу дозволило встановити відсутність єдиного системного уявлення щодо інтегрального показника, критеріїв відбору відповідних індикаторів та їх оптимальних значень, а також єдиного критерію ефективності інвестиційного ресурсу. Також звертає на себе увагу відсутність складових, на основі інтеграції яких можливо здійснити аналіз інвестиційних структурних змін та оцінити їх ефективність, що є необхідною основою для прийняття аргументованих управлінських рішень

щодо формування і реалізації інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки.

Критерій відображає природу і зміст категорії, а індикатори – форму її прояву. Критерій можна відобразити через сукупність знаків, які характеризують інтегральну оцінку інвестиційного ресурсу національного господарства, а також сутність процесу його формування з урахуванням впливу факторів прямого та опосередкованого впливу.

Таким чином критерій оцінювання інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки враховує як цілі функціонування національної економіки, так і вплив чинників ендогенного та екзогенного середовища на інвестиційні процеси в країні з урахуванням застосування прогресивних технологій.

Стосовно дефініційного визначення сутності поняття «критерій ефективності інвестиційного ресурсу», то його можна сформулювати як міру, яка визначає ступінь результативності інвестиційних процесів економіки країни. Тому критерій характеризує результат у порівнянні з обсягами, формами, напрямками і рівнем використання інвестиційних ресурсів із загальним обсягом випуску продукції (ВВП). Він також передбачає наявність оптимального співвідношення результату діяльності національного господарства і необхідних для його досягнення затрат інвестиційного ресурсу з урахуванням модернізаційних процесів.

При цьому запропонований критерій оцінювання та прогнозування макроекономічної динаміки розглядається як показник досягнення максимально можливого результату.

Дуже часто в літературних джерелах можна зустріти ототожнення критерію ефективності з показниками ефективності. Однак усі показники за своєю природою мають визначену кількісну величину, виражену в числовому або відсотковому виразі, але показник дозволяє здійснити оцінку лише однієї зі складових інвестиційного процесу чи забезпечення макроекономічної

динаміки. Таким чином, категорії «показники» та «критерії оцінки» в економічній літературі належать до різних філософічних категорій.

На нашу думку, критерій повинен бути єдиним, оскільки він відбиває загальну оцінку інвестиційного зростання, а показник відображає формальну модель кількісного прояву інвестиційних процесів,

В зазначеному контексті доцільно стверджувати, що показники – це кількісно виражені вимірники, що характеризують стан національної економіки, а критеріями оцінки можна назвати вимоги перебування значень індикаторів у визначених межах, вихід за рамки яких буде означати зниження рівня ефективності чи темпів зростання до неприпустимого значення. Відповідно до цього визначення, критерій ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки повинен мати свої межі, перевищення яких зумовлює необхідність застосування управлінських рішень, що будуть здійснювати вагомий вплив на врівноваження деструктивних факторів для стабілізації інвестиційних процесів. Слід зазначити, що граничні значення можна охарактеризувати як величини, недотримання яких перешкоджає ефективному розвитку економіки та призводить до руйнівних тенденцій в економічній системі. Критерій, як гранична величина може знаходитись в наступних секторах:

1) значення не виходять за рамки меж, досліджувана система знаходиться в секторі стійкої стабільності, балансує в координатах «стійкість – нестійкість»;

2) вихід за межі значень – досліджувана система знаходиться в «кризовому» секторі, що спричиняє необхідність розроблення заходів щодо усунення негативної ситуації ;

3) занадто близьке наближення до мінімально допустимих значень – це означає, що об'єкт дослідження перебуває в небезпечному секторі, що зумовлює зниження ефективності та відтік інвестиційного ресурсу [139].

Відповідно до такої градації в подальших розділах нами буде здійснено застосування прогнозних сценаріїв, що відповідає базовому, песимістичному та оптимістичному рівням.

З огляду на визначені функціональні цілі діяльності національної економіки доцільно застосувати єдиний критерій ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації з урахуванням його впливу на загальноекономічне зростання, добір адаптивних технологій та підтримання оптимальної для України траєкторії інвестиційного зростання.

При цьому, оціночний і прогнозний показник-індикатор ефективності інвестиційного ресурсу з обґрунтованими межами його змін слід розраховувати з використанням сформованої в програмному забезпеченні інформаційно-аналітичної інформації, тенденцій розвитку інвестиційних процесів в Україні до 2030 року.

Обґрунтування обчислення єдиного критерію оцінки ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки носить характер евристичного процесу, що базується на принципах, які відображають специфіку проблем загальноекономічного прискорення. Визначивши той факт, що критерій – це головна відмінна риса, визначальна міра вірогідності пізнання суті інвестиційного ресурсу, у відповідності з яким здійснюється оцінювання та прогнозування інвестиційної динаміки. Враховуючи дефініційну особливість поняття «критерію» як досягнення інвестиційної ефективності з урахуванням впливу на модернізаційні структурні зміни, визначимо сутність процесу забезпечення високої ефективності процесу формування інвестиційного ресурсу як базовий чинник ендогенного зростання економіки. Він полягає в тому, що на одиницю інвестицій необхідно досягти максимально можливого обсягу випуску продукції, що активізує модернізаційні процеси в національній економіці і спричинить структурні зміни.

Для побудови єдиного мінімаксного критерію оцінювання ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки слід побудувати комплекс модельних рішень. Основною перевагою економіко-

математичних методів є можливість розглядати складну систему в єдиному комплексі елементів, що її утворюють, з їх складними структурними взаємозв'язками таким чином, що і кількісні, і якісні особливості інвестиційних взаємозв'язків відображаються у математичних виразах і максимально об'єктивно описують ефективність функціонування національної економіки (Додаток Д). У процесі моделювання можна практично реалізувати аналітичні та прогнозно-економічні завдання за кількома критеріями оптимізації з наступним аналізом одержаних даних по кожному варіанту. Запропоновану класифікацію щодо критеріїв наведено в таблиці 1.13.

Таблиця 1.13

Обґрунтування критеріїв за сутністю оцінки досліджуваного процесу та характерними особливостями об'єкту дослідження*

Вид критерію	Сутнісні риси критерію оцінювання та прогнозування
1	2
1. Змістовний	Використовується для порівняльної оцінки процесів тільки у вузькому діапазоні зміни його значень.
2. Відносної корисності	Дає більш об'єктивну оцінку у порівнянні із змістовним критерієм, оскільки враховує вагомість окремих значень показників, що в загальному випадку нелінійно залежить від інших, на кінцевий результат і досягнення необхідних темпів приросту.
3. Мінімально допустимий та максимально можливий	Найбільш доцільний для використання при оцінюванні процесів забезпечення ендегенного зростання шляхом підвищення інноваційності національної економіки. Формуються критеріальні показники за використання ланцюгових чи базових модельних рішень.
4. Варіативні критерії для отримання компромісного варіанту	Результат формулюється принципом компромісу, який закладено попередньою умовою. У більшості випадків такий критерій не забезпечує виділення єдиного варіанту вирішення проблем забезпечення ендегенного зростання національної економіки.
5. Порядкова шкала	Універсальний критерій, що характеризується декількома показниками. Забезпечує оцінювання процесів ендегенного зростання порівняно до попереднього визначення найбільш вагомих значень складових.

**Джерело: складено автором на основі [139]*

Таким чином, кожне завдання стосовно забезпечення визначених темпів формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки, що виникає в практиці оптимального прогнозування, є одно

варіантною з погляду вибору критерію оптимізації системи. Чим ширші межі економічної системи, яку слід оптимізувати, та чим складніші взаємозв'язки її елементів як із зовнішнім, так і внутрішнім середовищем, тим більше питання вибору єдиного критерію.

Доцільність застосування методів моделювання і прогнозування для розв'язання завдань формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки не викликає сумніву. При їх застосуванні можливе певне спрощення складу системи забезпечення інвестиційного зростання.

Отже, є можливість чітко формалізувати математичний опис сучасного і майбутнього становища національної економіки в наближеному до реальності аспекті, а таким чином і врахувати основні умови, що визначають базис її органічного та результативного функціонування в умовах нестійкого зовнішнього середовища.

При оптимізації діяльності об'єкта дослідження майже відсутні суперечливі умови, які належить врахувати в математичній моделі, хоча можливість оптимізації обмеженої системи за декількома критеріями також існує. При математичному моделюванні інвестиційний ресурс структурної модернізації національної економіки можна розглядати як сукупність взаємопов'язаних елементів. Відповідно формуються математичні моделі, що описують складові, і загальна економіко-математична модель, що пов'язує результати математичного опису підсистем в єдину узагальнену модель формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки. Така ієрархічна система математичних моделей складна, оскільки описує основні елементи, завдання щодо забезпечення загальноекономічного зростання шляхом формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки в наближеній до реальності дійсності поставлених завдань. Для кожної моделі властиві власні принципи побудови і економічна інтерпретація, тому ієрархічність структури-атрактора в національній економіці описується традиційними етапами (рис. 1.15), а саме :

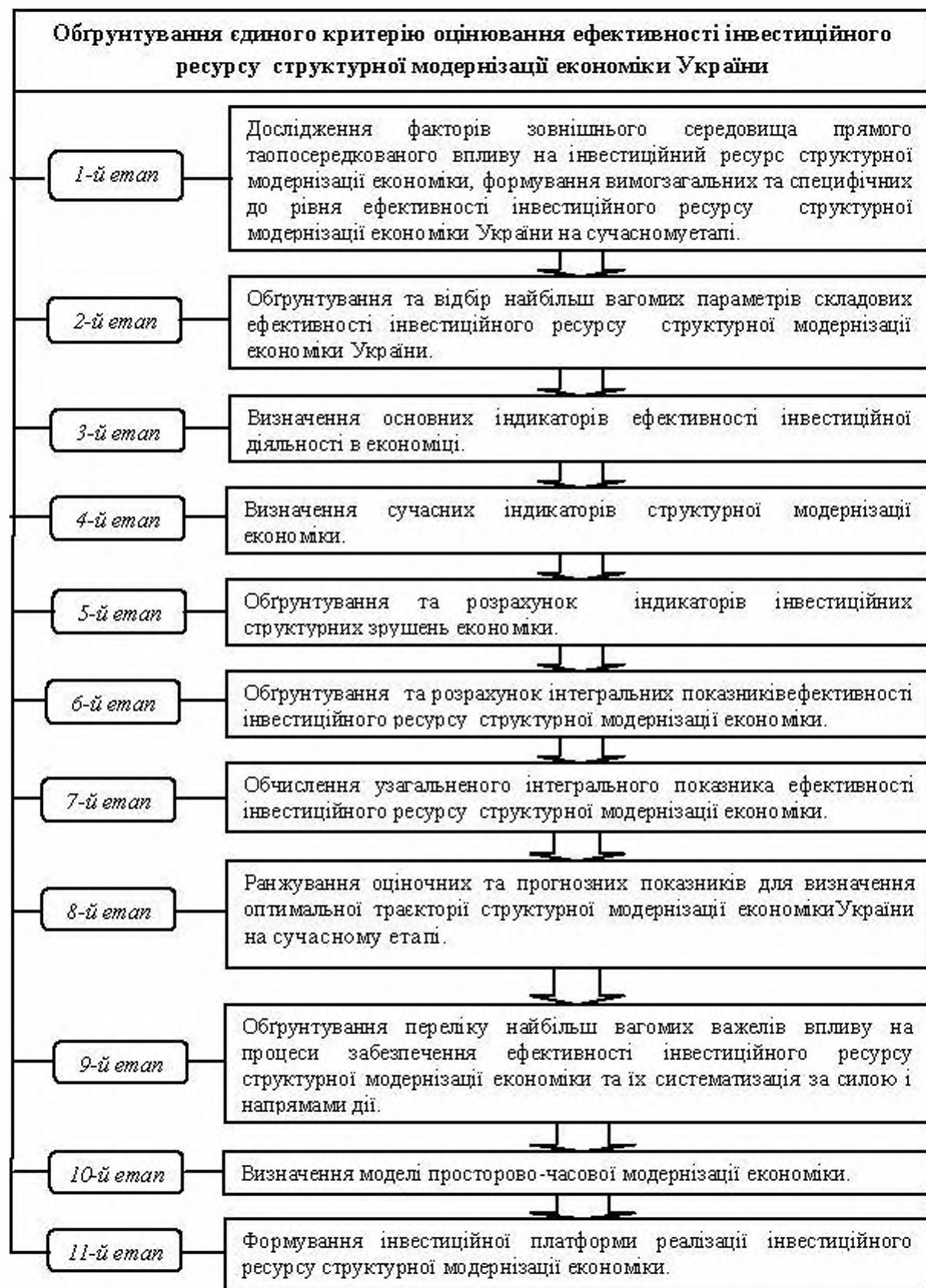

Рис. 1.15. Послідовність обґрунтування єдиного критерію оцінювання ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України*

**Джерело: побудовано авторкою*

- 1) дослідження факторів впливу на інвестиційний ресурс структурної модернізації економіки;
- 2) обґрунтування та відбір найбільш вагомих параметрів складових ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України;
- 3) визначення основних індикаторів ефективності інвестиційної діяльності в економіці;
- 4) визначення сучасних індикаторів структурної модернізації економіки;
- 5) обґрунтування та розрахунок індикаторів інвестиційних структурних зрушень економіки;
- 6) обґрунтування та розрахунок інтегральних показників ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки;
- 7) обчислення узагальненого інтегрального показника ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки;
- 8) ранжування оціночних та прогнозних показників для визначення оптимальної траєкторії структурної модернізації економіки України на сучасному етапі;
- 9) обґрунтування переліку найбільш вагомих важелів впливу на процеси забезпечення ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки та їх систематизація за силою і напрямками дії;
- 10) визначення моделі просторово-часової модернізації економіки;
- 11) формування інвестиційної платформи реалізації інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки[140].

Ранжування оціночних та прогнозних значень цього критерію надасть необхідний аналітичний базис для визначення оптимальної траєкторії структурної модернізації економіки України.

Таким чином, можна стверджувати, що запропонований єдиний критерій оцінки ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки, обґрунтовані моделі та методи забезпечення, як найважливіший практичний інструментарій наукового пізнання і

прогнозування можливих структурних змін в економіці, формують організаційно-економічне підґрунтя для розробки об'єктивної системи управлінських рішень, розробки ефективного механізму та відповідного алгоритму формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки.

Висновки до розділу 1

1. Інвестиційний ресурс запропоновано розглядати як сукупність фінансових, матеріально-технічних, інтелектуальних та інформаційно-правових елементів, котрі має у своєму розпорядженні національна економіка і які використовуються для забезпечення інвестиційного розвитку країни. Таке трактування зазначеної дефініції дасть змогу повніше й чіткіше охоплювати сутність і умови нарощення інвестиційного потенціалу для реалізації структурних перетворень економіки країни.

2. Запропоноване дефініційне наповнення поняття інвестиційного ресурсу дозволило структурувати його за такими компонентами, як внутрішня, ресурсна та результативна складові. Внутрішня компонента поєднує організаційно-правову сферу та інституційне середовище формування інвестиційного ресурсу; ресурсна складова являє собою сукупність фінансових, інноваційних, матеріально-технічних ресурсів і господарське середовище; результативна складова передбачає досягнення ефекту економічного зростання. Зазначена структура дає вичерпний опис не лише з погляду побудови та складу елементів, а і функціонального призначення та особливих ознак інвестиційного ресурсу в контексті його впливу на структурування національної економіки.

3. Визначено специфічні ознаки інвестиційного ресурсу, а саме: структурозмінність та модернізаційно-утворюючий характер. Такий підхід дозволив ідентифікувати взаємозв'язок інвестиційного ресурсу та модернізаційних структурних змін в економіці, визначити оптимальну структуру його складових для досягнення очікуваного ефекту модернізації

національної економіки та виокремити пріоритетні напрями реалізації інвестиційного потенціалу в контексті структурних перетворень.

4. На основі теоретичного аналізу та узагальнення підходів до поняття «структурна модернізація економіки» сформульовано авторське трактування його сутності як структурного вдосконалення національної економіки з метою нарощування обсягів суспільного виробництва та підвищення національної конкурентоспроможності.

5. З огляду на вищезазначене запропоновано поняття «механізм реалізації структурної модернізації економіки», під яким слід розуміти систему заходів нормативного й регулятивного характеру, що здійснюються суб'єктами структурної політики держави шляхом використання відповідних інструментів з метою забезпечення взаємозв'язку між її елементами та їхнього впливу на інвестиційний розвиток країни. Використання в економічній теорії та практиці цього поняття дозволить визначити основні цілі та ключові пріоритети структурної політики в контексті структурної модернізації економіки, здійснити відбір ефективних методів та інструментів реалізації структурної модернізації економіки, комплексно аналізувати ефективність досягнення поставлених завдань структурної перебудови економіки, проводити структурні економічні перетворення, виробити ефективну інвестиційну, структурну й податкову політику.

6. Було розроблено та доведено гіпотезу про основоположний вплив системи обернених взаємозв'язків генерування інвестиційного ресурсу, суб'єктів підприємницької діяльності, публічних інституцій та діяльності державного сектору щодо реалізації структурних економічних перетворень на здійснення модернізаційних змін у національній економіці. Це дало можливість визначити такі фактори впливу інвестиційного ресурсу на структурні трансформації економіки: 1) у процесі відтворення інвестиції стають економічним стимулом для національної економіки; 2) доходуутворююча роль інвестицій; 3) удосконалення структури основного капіталу; 4) вплив на розвиток виробництва відтворювальною структурою капітальних вкладень.

7. Критичне осмислення методик оцінки інвестиційного ресурсу дозволило встановити відсутність єдиного системного уявлення щодо інтегрального показника, критеріїв відбору відповідних індикаторів та їх оптимальних значень, а також єдиного критерію ефективності інвестиційного ресурсу. Також звертає на себе увагу відсутність складових, на основі інтеграції яких можливо здійснити аналіз інвестиційних структурних змін та оцінити їх ефективність, що є необхідною основою для прийняття аргументованих управлінських рішень щодо формування і реалізації інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки.

8. Обґрунтування єдиного критерію оцінювання ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки репрезентовано послідовністю його виміру. Ранжування оціночних та прогнозних значень цього критерію надасть необхідний аналітичний базис для визначення оптимальної траєкторії структурної модернізації економіки України.

Список використаних джерел до розділу 1

1. Бланк І.А. Інвестиційний менеджмент: початковий курс. 2/е вид., перероб. і доп. К.: Ельга, Ника-Центр, 2006. 552 с.
2. Бондар М.І. Інвестиції та джерела фінансування інвестиційних ресурсів в обліку. *Фінанси, облік і аудит*. 2010. № 15. С. 220-227.
3. Воробйов Ю.Н. Інвестування: навч. пос. для вузів. Сімферополь: Таврія, 2004. 340 с.
4. Дука А. П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування навч. посіб. К. : Каравела, 2007. 424 с.
5. Клокар О.О. Формування інвестиційних ресурсів агропромислового виробництва. *Економіка АПК*. 2012. № 10. С. 90-95.
6. Кобушко І.М. Стратегія розвитку інвестиційного ринку: теоретичні засади та вітчизняні реалії: монографія. Суми : Сумський державний університет, 2012. 517 с.

7. Майорова Т. В. Формування інвестиційних ресурсів в Україні. *Фінанси, облік і аудит*. 2010. №15. С.122-132.
8. Череп А.В. Інвестознавство : підручник. К. : Кондор, 2006. 398 с.
9. Шумпетер Й. Теория экономического развития, исследования предпринимательской прибыли, капитала и цикла конъюнктуры. М.: Прогресс, 1982. 455 с.
10. Боди Зви, Кейн Алекс, Маркус Алан Дж. Принципы инвестиций/ пер. з англ. 4-е изд. М.: Вильямс, 2008. 984 с.
11. Гитман Л., Джонком М. Основы инвестирования / пер. с англ. М., 1999. 1008 с.
12. Долан Э. Дж., Линдсей Д. Рынок: макроэкономическая модель/ пер с англ. В. Лукашевича и др.; под общ ред. Б. Лисовика и В. Лукашевича. СПб, 1992.
13. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег: монография /пер. с англ. Н. Н. Любимова; ред. И. Н. Панин. М.:Гелиос АРВ, 2017. 352 с.
14. Макконнелл К. Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и політика /пер. с 14-го англ. изд. М.: ИНФРА-М, 2003. 972 с.
15. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика/ пер. с англ. М.,1995. 864 с.
16. Шарп У., Александер Г., Бэйли Дж. Инвестиции / пер. с англ. Буренина А. Н., Васина А. А. М.: ИНФРА-М, 2001. 1028 с.
17. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 № 1560-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
18. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
19. Большой экономический словарь / А. Н. Азриляян, О. М. Азриляян, Е. В. Калашникова, О. В. Квардакова. 7-е изд., доп.М.: Институт новой экономики, 2008. 1472 с.
20. Борщ Л.М., Герасимова С.В. Інвестування теорія і практика: Навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2007. 685с.

21. Економічна енциклопедія: у трьох томах. / укл. Гаврилишин Б. Д., Устенко О. А.; ред. Мочерний С.В. К.: Видавничий центр «Академія», 2000. Т.1. 864 с.
22. Гуторов О.І. Інвестування: навчальний посібник. Харків: Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва, 2003. 293 с.
23. Словник-довідник фінансиста АПК / М.Я. Дем'яненко, П.Т. Саблук, В.М. Скупий. Київ, 1997 р. 234 с.
24. Дука А.П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування Навч. посіб. 2-е вид. К.: Каравела, 2008. 432 с.
25. Кушлін В. И. Государственное регулирование рыночной экономики: учебник. Москва : Издательство РАГС, 2005. 829 с.
26. Липсиц И.В., Коссов В.В. Экономический анализ реальных инвестиций: Учебное пособие. М.: Экономистъ, 2004. 347 с.
27. Мартиненко В.Ф. Державне управління інвестиційним процесом в Україні: монографія К.: Вид-во НАДУ, 2005. 296 с.
28. Малий І.Й. Теорія розподілу суспільного продукту: Монографія. К.: КНЕУ, 2000. 248с.
29. Банківська енциклопедія / під ред. д.е.н., проф.. А.М. Мороза. К.: ЕЛЬТОН, 1992. 330с.
30. Економічна енциклопедія: У трьох томах /Ред. кол.: С.В. Мочерний (відп.ред.) та ін. К.: Видавничий центр «Академія», 2000.Т.1.864с.
31. Инвестиции: Учебное пособие / Г.П. Подшиваленко, Н.И. Лахметкина, М.В. Макарова и др. 4-е изд., стер. М.: КНОРУС, 2007. 200с.
32. Румянцева Е. Е. Новая экономическая энциклопедия.3-е изд. М.: ИНФРА-М, 2008. 826 с.
33. Федоренко В. Г. Менеджмент: підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. К.: Алерта, 2014. 344 с.
34. Словник-довідник фінансового ринку/ за ред. В.В. Фещенко, О.О. Резнікова, О.В. Романченко, Л.В. Новошпінська, Ф.Ф. Стасюк. К. : Українське агентство фінансового розвитку, 2005. 324 с.

35. Черваньов Д.В., Нейкова ЛІ. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України: Монографія. К.: Т-во «Знання», КОО, 1999. 514с.
36. Якуба К.І. Особливості інвестицій у людський капітал. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2013. № 5. С. 180-185.
37. Гуменна К. Еволюція теоретичних підходів до тлумачення поняття «інвестиції». *Ефективність державного управління*. 2013. Вип. 34. С. 326-332.
38. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом перспективи. К. : Лібра, 2002. 472 с.
39. Черваньов Д. М., Нейкова ЛІ. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України. К. : Знання, 1999. 514 с.
40. Реверчук С. К., Реверчук Н.Й., Скоморович І.Г. Інвестологія: наука про інвестування: навч. посіб. К. : Атака, 2001. 264 с.
41. Герасимова Е.М. Економічне знання у дискурсі становлення глобалізованого світу: соціально-філософський аналіз. Монографія. Чернігів, 2008. 336с.
42. Ожегов С. И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. 4-е изд. доп. М.: ИТИ Технологии, 2006. 944с.
43. Онишко С. В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку: монографія. Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. 434с.
44. Новицький В. Є. Економічні ресурси цивілізаційного розвитку: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : НАУ, 2004. 268 с.
45. Дерев'янка Ю.М. Наукові підходи до визначення категорії «ресурс». *Механізм регулювання економіки*. 2009. № 1. С.160-165.
46. Экономика: Толковый словарь. Англо-русский / под ред. Дж. Блэк. М.: Весь Мир, 2000. 840 с.
47. Бизнес и менеджмент. Терминологический словарь / под ред. Д. М. Розенберг. М.: ИНФРА-М, 1997. 464 с.

48. Ангелко І.В. Основні джерела формування інвестиційних ресурсів підприємства в умовах його розвитку/ І.В. Ангелко// Молодий вчений. – 2015. – № 2 (17). – С.893-897.
49. Майорова Т. В. Формування інвестиційних ресурсів в Україні. *Фінанси, облік і аудит*. 2010. №15. С.122-132.
50. Старик Д.Э. Как рассчитать эффективность инвестиций. М.: Финансстатинформ, 1997. 92 с.
51. Трояновська О. Б. Конспект лекцій з курсу «Інвестування». Х: ХНАМГ, 2009. 118 с.
52. Череп А.В. Инвестознaвствo : підручник. К. : Кондор, 2006. 398 с.
53. Сакун О. С. Витоки наукового розуміння сутності та специфічних ознак інвестиційного ресурсу. Молодий вчений. 2017. № 2 (42). С. 322-326.
54. Сакун О. С. Інвестиційний ресурс інноваційного розвитку економіки. Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. 2017. № 26(15). С. 102-108.
55. Круглова Н. Ю. Стратегический менеджмент : учебник для вузов. М.: РДЛ, 2003. 464 с.
56. Гусев В. О., Соколова О.М. Управління структурними зрушеннями та інноваційно-інвестиційними процесами в економіці України: навч. посіб./за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В. Г. Бодрова. К. : НАДУ, 2011. 284 с.
57. Яненко І. Г. Організаційно-управлінські ресурси інноваційного розвитку економіки: методологія та практика : монографія. Миколаїв: Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2012. 380 с.
58. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2003. 504 с.
59. Гамидов Г. О., Колосов В. Г., Османов Н. О. Основы инноватики и инновационной деятельности. С.Пб.: Политехника, 2000.
60. Ламбен Ж.-Ж. Стратегический маркетинг. Европейская перспектива: Пер. с фр. С.Пб.: Наука, 1996.

61. Клинов В. Г. НТП и большие циклы конъюнктуры мирового хозяйства. *США: экономика, политика, идеология*. 1993. № 7.
62. Лукашевич И. Развитие идей Н. Д. Кондратьева в теориях длинных волн нововведений. *Вопр. экономики*. 1992. № 3.
63. Кондратьев Н. Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. Избранные труды. М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2002. С.767.
64. Schumpeter J. Business Cycle. A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of Capitalist Process. New York: MacGraw-Hill, 1939. 272 p.
65. Drucker P. Beyond the Information Revolution. *The Atlantic Monthly*. vol. 284. №4. October 1999. pp. 47-57.
66. Бузько И.Р., Трунина И.М., Загирняк Д.М. Экономический риск и управление инновационной деятельностью предприятия. Учеб. Пособие. К., 1996. 136 с.
67. Инновационный менеджмент: учебник / под ред. С. Д. Ильенковой. М.: Юнити, 1997 г. 327 с.
68. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання. К.: ІЕП НАНУ. 1999. 254 с.
69. Мочерний С. В. Методологія економічного дослідження: монографія. Львів : Світ, 2001. 416 с.
70. Портер М. Конкуренция / Пер с англ. М.: Издательский дом «Вильямс», 1993. 495 с.
71. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.06.2002 р. №40- IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>.
72. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Пер. с венг. общ. ред. и вступ. ст. Б.В. Сазонова. М.: Прогресс, 1990. С. 296.
73. Завлин П.Н., Казанцев А.К., Миндели Л.Э. Инновационный менеджмент. М.: Изд-во "ЦИСН", 1998. 568 с.
74. Загородній А.Г., Поліщук О.О., Загородній А.Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. К. : Знання, 2007. 27 с.

75. Ильенкова С.Д. Инновационный менеджмент. М.: Изд-во "Банки и биржи", ЮНИТИ, 1997. 327 с.
76. Інноваційне законодавство України: Повне зібрання нормативно-правових актів / за заг. ред. В.В. Костицького, В.Л. Рижова. К.: Вид-во «Статистика», 2003. Т. 1. 284 с.
77. Микитюк П. П. Інноваційний менеджмент: Навчальний посібник. Тернопіль: Економічна думка, 2006. 295 с.
78. Перспективи інноваційного розвитку: Аналітична доповідь. URL: <http://www.niss.gov.ua>.
79. Фатхутдинов Р. А. Інноваційний менеджмент: підручник для студ. вузів за фахом і напрямком «менеджмент». М. : Бізнесшкола «Интел-Синтез», 1998. 412 с.
80. Mensch G. Statement in Technology: innovation overcome the depression. Cambridge: Mass, 1979. P.10.
81. Большой юридический словарь / под ред. А.Я. Сухарева, В.Е. Крутских. 2-е изд., пер. и доп. М.: ИНФРА-М, 2002. 704 с.
82. Сапелкин В.Е. Инновационная деятельность предприятий как объект управления. *Управление в научно-инновационной сфере: Материалы республиканской научно-методической конференции* (Минск, 16–17 декабря 2004 г.). Минск: УП "Технопринт", 2005. С. 106–107.
83. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент. СПб.: Издательство «Питер», 2005. 208 с.
84. Кузьмін О. Є., Дорошкевич К. О., Вороновська М. М. Інноваційна діяльність промислових підприємств: види та особливості. *Економічний простір*. 2012. № 57. С. 276-283.
85. Медынский В.Г., Шаршукова Л. Г. Инновационный менеджмент: Учебное пособие. М.: ИНФРА-М, 2005. 240 с.
86. Соловьев В.П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (Синергетические эффекты инноваций). К.: Фенікс, 2004. 560 с.

87. Ерохин Д.В., Ларичева Е. А. Анализ теоретических положений инновационной деятельности. *Вестник Брянского государственного технического университета*. 2004. №2. С.133-137.

88. Пашигорева Г.И. Проблемы организации инновационной деятельности в сфере услуг. *Проблемы современной экономики*. 2006. № 1/2. (17/18). С. 22-27.

89. Грищенко С.І. Інноваційний менеджмент як інструмент побудови інноваційної економіки. *Маркетинг в Україні*. 2000. № 4. С.15-17.

90. Кузьмін О. Є., Дорошкевич К.О., Вороновська М.М. Інноваційна діяльність промислових підприємств: види та особливості. *Економічний простір*. 2012. № 57. С. 276-283.

91. Оберемчук В.Ф. Маркетинг инновационной деятельности. *Стратегія економічного розвитку України*. Наук. зб. Вип. 1/ Головний редактор О.П. Степанов. К.; КНЕУ, 2002. С.191-197.

92. Федоренко В. Г. Инвестознaвство: Підручник. 3-тє вид. допов. К.: МАУП, 2004. 480 с.

93. Харів П. С. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів. Тернопіль: Економічна думка, 2003. 326 с.

94. Прангишвили И.В. Системный подход и общесистемные закономерности. Серия "Системы и проблемы управления". М.: СИНТЕГ, 2000. 528 с.

95. Мартюшева Л., Калищенко В. Інноваційний потенціал підприємства як об'єкт економічного дослідження. *Фінанси України*. 2002. № 10. С.61-66.

96. Джайн И.О. Оценка трудового потенциала: монографія. Сумы : ИТД "Университетская книга", 2002. 250 с.

97. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 №3715-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17/ed20121205>.

98. Яковец Ю.В., Кушлин В.И., Козырев А.Н. Инновации: теория, механизм, государственное регулирование. М. : РАГС, 2000.

99. Николаев А.И. Инновационное развитие и инновационная культура. *Наука и наукознание*. 2001. № 2. С. 54–65.
100. Ткаленко Н. В. Формування інноваційного ресурсу в умовах розбудови в Україні постіндустріального суспільства : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Київ, 2015. 454 с.
101. Иванов С.В. Инвестиции. Организация управления и финансирование: Учебник для вузов. М.: Финансы, ЮНИТИ, 2000. 413 с.
102. Южновський І.В. Сутність та структура інноваційно-інвестиційного потенціалу економіки: основні підходи та напрями формування. *Український соціум*. 2010. №2(33). С.159-171.
103. Страховий та інвестиційний менеджмент: Підручник під керівн. і наук. ред. В. Г. Федоренка, В. Б. Захожая та ін. К.: МАУП. 2002. 344 с.
104. Сакун О. С. Інвестиційний ресурс структурних перетворень в економіці. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2018. № 6. (264). Т. 2. С. 182-188.
105. Ксенофонтова Т.Ю. Региональные особенности управления развитием человеческого и интеллектуального капитала в условиях изменений внешней среды: дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.05. Санкт-Петербург, 2014. 322 с.
106. Гвишиани Д.М., Громека В.И. Теоретические аспекты исследований инновационного процесса и формирования инновационной политики. *Инновационная политика развитых капиталистических государств*. М.: 1990.
107. Сакун О. С. Формування та реалізація інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки. *Фінансові дослідження*. 2018. № 2(5). URL: <https://fr.stu.cn.ua/?l=ua>.
108. Бужимська К.О. Теорія модернізації: виникнення, розвиток, сучасний стан. Вісник ЖДТУ. 2008. № 2(44). С. 216 -227.
109. Структурна модернізація економіки: прогнозні сценарії та перспективи розвитку регіону: колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. Шарко М.В. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2018. 338 с.

110. Михальченко М.І., Горелов М.Є., Дергачов О.П. Політичні зміни в Україні в контексті трансформаційної і модернізаційної парадигм: порівняльний аналіз. Сучасна українська політика: Аналітичні доповіді Ін-ту політ. і етносоц. дослід. ім. І.Ф. Кураса НАН України. К., 2008. С. 7-88.

111. Балджи М.Д., Бойко О. С. Сутність модернізації в контексті сучасної економічної категорії. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки*. 2015. Ч. 1, № 11. С. 64-67.

112. Федотова В.Г. Типология модернизаций и способов их изучения. *Вопросы философии*. 2000. № 4. С. 10-13.

113. Т.М. Руженська. Особливості та фактори модернізаційних процесів в економіці України. *Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки*. 2013. Вип. 33. Ч. II. С. 223-229.

114. О.І. Клімова. Структурні зміни в економіці: основні поняття та види. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Сер. : Економічні науки*. 2009. Вип. 24(1). С. 60-65.

115. Кобзистий М.О. Інституціональні умови реалізації структурних зрушень у трансформаційній економіці. *Науково-технічна інформація*. 2005. № 2. С.34-38.

116. Лебедева О. А. Структурна політика держави: сутність і особливості її реалізації. *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського*. URL: www.nbu.gov.ua/portal/.../13%20.pdf.

117. Шашина М.В. Визначення поняття структурна модернізація економіки. *Підприємництво та інновації*. 2018. №5. С.72-75.

118. Гесць В.М. Структурні зміни та економічний розвиток України: монографія. Київ. НАН України, Ін-т екон. та прогнозув, 2011. 696 с.

119. Красильников О.Ю. Структурные сдвиги в экономике: теория и методология. Саратов: Научная книга, 1999. 74 с.

120. Гражевська Н. Загальні закономірності глобальних системних трансформацій. *Банківська справа*. 2007. № 6 (78). С. 60-68.

121. Цивилизационная структура современного мира. : Вв 3-х т. – Т. 1: Глобальные трансформации современности / под ред. Ю.Н. Пахомова, Ю.В. Павленко. К.: Наукова думка, 2006. 536 с.

122. Мельник А. Ф., Желюк Т. Л., Длугопольський О. В., Панухник О. В. Макроекономіка та макроекономічна політика. К.: Знання, 2008. 699 с.

123. Основи взаємозв'язку модернізаційних та інвестиційних структурних трансформацій національної економіки. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. № 6. Т. 2 (264). С. 12-18.

124. Пирог О. В. Адаптація структури національної економіки України до вимог постіндустріального суспільства. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2011. № 698. С. 93–103.

125. Нуриев Р. Теории развития: кейнсианские модели становления рыночной экономики. *Вопросы экономики*. 2000. № 4. С. 137–156.

126. Харрод Р. Ф. К теории экономической динамики. Классики кейнсианства. М.: Экономика, 1997. Т. 1. С. 39–194

127. История экономических учений: (современный этап): Учебник / Под общ. ред. А. Г. Худокормова. М.: ИНФРА-М, 1998. 733 с.

128. Мэнкью Н. Г. Макроэкономика: Пер. с англ. – М.: Изд-во МГУ, 1994. 736 с.

129. Aghion P., Schankerman M. Competition, Entry and the Social Returns to Infrastructure in Transition Economies. *Economics of Transition*. 1999. № 1, Vol. 7. P. 79–101.

130. Сенів Б.Г. Роль економічного аналізу в підвищенні ефективності інвестиційних проектів. Ефективність інвестиційного процесу в Україні: стан, проблеми і перспективи: збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції. Тернопіль: Принтерінформ, 2005. 352 с.

131. Офіційний сайт United Nations Conference on Trade and Development – URL: <http://www.unctad.org/>.

132. Ernst & Young, European attractiveness survey 2018. URL: <http://www.ey.com/GL/en/Issues/Business-environment>

133. Euromoney, Country Risk Methodology. URL: <http://www.euromoney.com/Article/2773899/Euromoney-Country-Risk-Methodology.html>

134. The World Bank, Doing Business 2018. Doing Business in a More Transparent World. URL: <http://www.doingbusiness.org/reports/globalreports/doing-business-2018>.

135. Heritage Foundation & Wall Street Journal, The Index of Economic Freedom. URL: <http://www.heritage.org/index/Ranking>.

136. Transparency International, Corruption Perceptions Index. URL: <http://cpi.transparency.org/cpi2018/results/>.

137. The World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2017-2018 URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2017-18.pdf

138. Ковтун Н.В. Факторний аналіз ефективності інвестиційного процесу та діяльності. *Облік і фінанси АПК: бухгалтерський портал*. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/faktorniy-analiz-efektivnosti-investitsiynogo-procesu-ta-diyalnosti.html>.

139. Данилишин Б.М., Микитенко В.В. Феноменологічні альтернативи економічного зростання України: монографія у 2-х томах. Том 1. К.: ЗАТ «Нічлава», 2008. 336 с.

140. Shkarlet S., Marhasova V., Sakun O. Conception of providing of the economic sustainability to the economic security threats of system-sinergistical type. *Social and economic changes of contemporary society: monograph*. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. P. 59-66.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РЕСУРСУ СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

2.1. Компоненти евристичного простору формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки

Відповідно до основної ідеї нашого дослідження пропонуємо аналізувати інвестиційний ресурс як складну економічну систему структурного типу. Ефективне дослідження таких систем з метою оцінки, прогнозування, управління та прийняття рішень, на нашу думку, можливе за умови поєднання системного та синергетичного підходів.

Сутність системного підходу полягає у цілісному описі об'єкта, визначенні основних напрямів його роботи, прогнозуванні розвитку, прийнятті управлінських рішень, комплексному всебічному розгляді як єдиного цілого з урахуванням всіх взаємозв'язків об'єктів, їх властивостей і накладених обмежень.

Структура системи відносно цілі управління може бути представлена як структурна ієрархічна схема виду (рис.2.1).

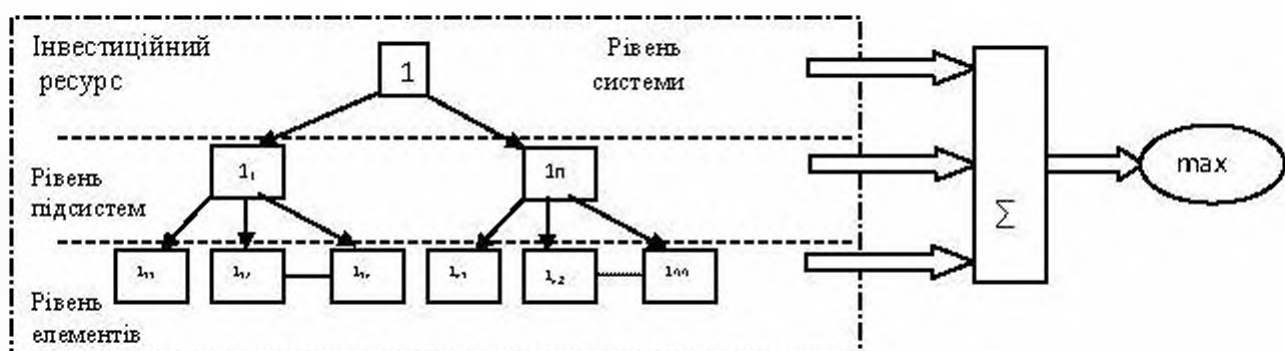

Рис. 2.1. Структурна ієрархічна схема інвестиційного ресурсу як складної економічної системи з визначенням мети функціонування

Джерело: складено автором на основі [1]

У теорії системного аналізу під входами у систему розуміють існуючу ситуацію, тобто сукупність обставин на початку вирішення проблеми, а під виходами – бажану ситуацію, тобто ті умови, які повинні бути після вирішення проблеми. Отже, системою при системному аналізі вважається сукупність взаємозв'язаних дій, мета яких – вирішити проблему, тобто перетворити існуючу ситуацію на бажану. Окремі дії – елементи системи, а часткові групи взаємозв'язаних дій, – підсистеми[2].

Оновлення структури інвестиційного ресурсу відбувається саме через послідовність „порядок – біфуркація, хаос – інший порядок”. Структура інвестиційного ресурсу передусім повинна формуватися згідно з пріоритетами державної інвестиційної політики й відповідати стратегії інвестиційного розвитку країни.

Так, у певний період часу структура інвестиційного ресурсу є ефективною і впорядкованою (порядок) з точки зору цілей економічного розвитку країни. Однак, при зміні цілей і пріоритетів розвитку національної економіки структура інвестиційного ресурсу набуває незбалансованості (хаос). Далі поступово відбувається оптимізація структури даного ресурсу (перехід до нового порядку). Характеристика дисипативності також є притаманною інвестиційного ресурсу як складній системі. Інвестиційний ресурс є відкритою системою, що характеризується зміною структури, іноді зовсім неочікуваною. Це пояснюється непередбачуваними та незапланованими аспектами інвестиційної діяльності та модернізаційними процесами, що тісно пов'язані з ним, як було доведено вище [3].

Ключовою складовою поняття системного підходу є термін „система”, першопочатковим значенням якого є сполучення, організм, пристрій, організація, лад, союз. Воно також виражало визначені акти діяльності та їхні результати (щось, поставлене разом; щось, приведене в порядок). Первісне слово „система” було пов'язано з формами соціально-історичного буття. Демокрит уподібнював утворення складних тіл з атомів утворенню слів зі складів і складів із букв. Платон, Аристотель наділяли його вищим

узагальненим змістом, що дозволяє застосовувати його як до фізичних, так і до штучних об'єктів.

В античній (давній) філософії термін „система” характеризував упорядкованість і цілісність природних об'єктів, а термін „синтагма” – упорядкованість і цілісність штучних об'єктів, насамперед продуктів пізнавальної діяльності. Саме в цей період була сформульована теза про те, що ціле більше суми його частин.

Астрономія була однією з перших наук, що перейшла до онтолого–натуралістичної інтерпретації системності світобудови. Велику роль у становленні нового трактування системності буття зіграло відкриття М. Коперника (1473-1543). Він обґрунтував геліоцентричну систему світу, пояснивши, що Земля, як і інші планети, обертається навколо Сонця і, крім того, обертається навколо своєї осі.

Ідея системної організації наукового знання одержала ґлибоку та ґрунтовну розробку в німецькій класичній філософії. Структура наукового знання, принципи та підстави побудови теоретичних систем стали в ній предметом спеціального філософського, логіко-методологічного аналізу.

Німецький математик і філософ І. Ламберт (1728-1777) підкреслював, що „усяка наука, як і її частина, з'являється як система, оскільки система є сукупність ідей і принципів, що може трактуватися як ціле. У системі повинні бути субординація і координація” [4].

Новий етап в інтерпретації системності наукового знання пов'язаний з іменем І. Канта (1724-1804). Його заслуга полягає не тільки в усвідомленому системному характері науково-теоретичного знання, а й у перетворенні цієї проблеми в методологічну, виявленні визначених процедур і засобів системного конструювання знання.

Об'єктивний ідеаліст Г. Гегель (1770-1831) виходив з єдності змісту та форми знання, тотожності думки й дійсності, пропонував історичне трактування становлення системи відповідно до принципу сходження від абстрактного до конкретного. Теоретичне природознавство XIX-XX ст.

виходить із розрізнення предмета й об'єкта знання. Ціле розуміється вже не як проста сума, а як функціональна сукупність, що формується деяким відношенням, яке заздалегідь задається, між елементами.

Марксизм підкреслює активний характер людського пізнання, пов'язує системність наукового знання з формами пізнавальної діяльності людини, наголошує на єдності природи та діяльності людини, проводить ідею про те, що „людина в процесі виробництва може діяти лише так як діє сама природа, тобто може змінювати лише форми речовин”[5].

Спроби розробити загальні принципи системного підходу були закладені лікарем, філософом і економістом О. Богдановим у роботі „Общая организационная наука (тектология)”. Тектологія (грецьк. – будівельник) – оригінальна загальнонаукова концепція, історично перший розгорнутий варіант загальної теорії систем. Для побудови тектології використовувався матеріал різних наук, передусім – природних. Аналіз цього матеріалу приводить до висновку про існування єдиних структурних зв'язків і закономірностей, загальних для будь-яких різнорідних явищ.

Основна ідея тектології – визнання необхідності підходу до будь-якого явища з боку його організованості (в інших авторів – системності). Під організованістю розуміється властивість цілого бути більше суми своїх частин. Чим більше ціле відрізняється від суми своїх частин, тим більше воно є організованим. Тектологія розглядає всі явища як безперервні процеси організації та дезорганізації. Принципи організованості й динамічності тісно пов'язані з принципом цілісного розгляду окремих явищ і всього світу загалом.

Австрійський біолог і філософ Л. фон Берталанфі (1901-1972) першим із західних учених розробив концепцію організму як відкритої системи та сформулював програму побудови загальної теорії систем. У своїй теорії він узагальнив принципи цілісності, організації, еквіфінальності (досягнення системою того самого кінцевого стану за різних початкових умов), ізоморфізму [4].

Л. Берталанфі стверджує про нерозривність природно-наукового (біологічного) та філософського (методологічного) досліджень. Спочатку була створена теорія відкритих систем, що межує із сучасною фізикою, хімією і біологією. У 1940-50 рр. Л. Берталанфі узагальнив ідеї, що містяться в теорії відкритих систем, і висунув програму побудови загальної теорії систем, що є загальною теорією організації. У силу загального характеру досліджуваного предмета (системи) загальна теорія систем дає можливість охопити одним формальним апаратом велике коло спеціальних систем.

Найбільш поширена версія світ-системного аналізу, розроблена І. Валлерстайном. Згідно з ученням Валлерстайна, сучасна світ-система зародилася в так званому „довгому 16-му столітті” (приблизно 1450-1650 роки) і поступово охопила собою весь світ. До цього часу у світі одночасно співіснувало безліч „історичних систем”. Ці „історичні системи” Валлерстайн поділяє на два типи: мінісистеми та світ-системи (світ-економіки і світ-імперії).

Мінісистеми були характерні для первісних суспільств. Вони засновані на відносинах взаємного обміну. Світ-системи характерні для складних аграрних суспільств. Світ-економіки становлять системи суспільств, об'єднаних тісними економічними зв'язками, що постають в якості визначених одиниць, які еволюціонують, але не об'єднані в єдине політичне утворення.

З XVI століття феодальна Європа трансформується в капіталістичний світ-економіку. Весь сучасний світ становить одну єдину світ-систему – капіталістичну світову економіку. Капіталістична світ-система складається з ядра (найбільш високорозвинені країни Заходу), напівпериферії (у XX столітті – соціалістичні країни) і периферії (третій світ). Історія ядра – історія боротьби за гегемонію.

Світ-імперії характеризуються стягненням податків (данини) з провінцій і захоплених колоній. Згідно з Валлерстайном, всі докапіталістичні світ-економіки рано чи пізно перетворювалися на світ-імперії через їх політичне об'єднання під владою однієї держави. Єдиний виняток із цього правила – середньовічна європейська світ-економіка, яка перетворилася не на світ-

імперію, а в сучасну капіталістичну світ-систему. Щодо майбутнього Валлерстайн заперечував теорію модернізації, згідно з якою можна побудувати ядро без периферії.

Основні положення системного підходу І. Блауберга, уточнюються через дані ним конкретні визначення понять цілого, цілісності, системи та встановлення взаємовідносин між ними[6].

Ціле – конкретний об’єкт, що володіє інтегративними („емерджентними”) властивостями. З гносеологічної точки зору інтегративність виступає як результат узагальнюючої функції цілісності, пов’язаної з уже відомими особливостями складноорганізованих об’єктів.

Цілісність – уявлення про повноту явища і водночас про сутність інтеграції, процесів новоутворення, структурні рівні, ієрархічні організації процесів і явища і т.п., існуючі в кожний даний момент у філософському й науковому пізнанні.

Використовуючи ці визначення, стверджує І. Блауберг, легко встановити взаємовідносини цілого до цілісності та системи до цілісності. Ціле – конкретний об’єкт (клас об’єктів), у якому на основі застосування відповідних дослідницьких процедур виявлено наявність інтегративних властивостей.

У визначенні, яке наводиться в роботах І. Блауберга, В. Садовського, Є. Юдіна, враховуються такі ознаки: система становить цілісний комплекс взаємопов’язаних елементів і утворює особливу єдність із середовищем; досліджувана система зазвичай є системою більш високого порядку відносно своїх складових, які, своєю чергою, є системами нижчого порядку [6].

Розвиток науки призвів до виникнення таких понять, як великі та складні системи, що мають специфічні для них проблеми. Вирішення цих проблем викликало до життя безліч прийомів, методів і підходів. Теоретична думка стала відображати системність світу та системність людського пізнання як на філософському, так і на загальнонауковому рівнях. Системний підхід припускає, що дослідник повинен розглядати об’єкт, що вивчається, як сукупність взаємопов’язаних елементів, орієнтованих на досягнення різних

цілей в умовах змінного зовнішнього середовища. Для вивчення великих і складних систем, з метою управління та проектування, необхідним було узагальнення методів дослідження систем і методів дії на них. У результаті виникли такі науки як загальна теорія систем, системний аналіз, кібернетика, які є ланками сполучення абстрактних теорій системності і системної практики.

У 1969 році побачила світ праця відомого бельгійського вченого російського походження, Нобелівського лауреата І. Пригожина „Пізнання складного”, написана у співавторстві з Г. Ніколісом. У ній зокрема стверджується: „Ми все ще далекі від того, щоб дати визначення складного, і малоймовірно, що ця мета буде досягнута до кінця цієї книги” [3]. Значно пізніше, у 2000-му році, у широко відомій науковій громадськості статті „Послання майбутнім поколінням” І. Пригожина викладені положення не просто підтверджують, а визнають, що наука у відповідних дослідженнях „... досі перебуває у дитячому віці ...” [7].

У вітчизняних наукових дослідженнях домінують погляди про складність структурної побудови, взаємозалежності та взаємодії різноякісних складових частин, які функціонують у межах системи. Особливо ґрунтовно нові підходи до визначення сутності складних систем та їх відмінності від традиційних системних досліджень викладені у праці А. Гальчинського [8].

У його науковій статті „Методологія складних систем” найважливіші світоглядні позиції включають твердження про те, що:

по-перше, складні системи – це, насамперед, динамічні, з точки зору наявного потенціалу саморозвитку, системи, тоді як прості – такого потенціалу в собі не містять;

по-друге, складні системи належать до класу неупорядкованих систем;

по-третє, генетика складності пов’язується зі специфікою перехідних систем. При цьому системи, що становлять передісторію нового, реалізуються через механізми біфуркації та хаосу. Йдеться про взаємозалежність: порядок – біфуркація, хаос – інший порядок;

по-четверте, поняття складного органічно кореспондується зі специфікою так званих дисипативних систем, які виключають можливість зворотного розвитку, базуються на принципах незворотності процесів;

по-п'яте, при розгляді генетики складних систем треба враховувати те, що для їх визначень притаманними є не детерміністські закономірності, а імовірнісний підхід [8].

Системний підхід витікає з самої природи складних систем, має за мету ліквідацію проблеми або з'ясування її причин. Він залучає для цього широкий спектр засобів, використовує можливості різних наук і практичних сфер діяльності. Системний аналіз надає велике значення методологічним аспектам будь-якого системного дослідження. З іншого боку, прикладна спрямованість системного підходу приводить до використання всіх сучасних засобів наукових досліджень математики, обчислювальної техніки, моделювання, натурних спостережень і експериментів.

Поняття „система” на сьогодні не має однозначного визначення. У різних сферах дослідження це поняття визначають як:

– підмножину декартового добутку своїх входів і виходів (М. Месарович) [9];

– скінченну сукупність елементів та деякого регулюючого пристрою, який встановлює зв'язок між елементами, управляє такими зв'язками, створюючи неподільну одиницю функціонування (Т. Данелян) [10];

– комплекс вибірково залучених елементів, взаємодіючих для досягнення заданого результату, який вважають основним системно утворюючим фактором (П. Анохін) [11];

– комплекс взаємодіючих елементів, пов'язаних для виконання певної мети (Л. фон Берталанфі) [12];

– поняття, яке служить для відтворення в знанні цілісного об'єкта за допомогою специфічних принципів, визначених понятійних і формальних засобів; як правило, це відтворення здійснюється з певною практичною спрямованістю. Слід мати на увазі, що зображення цілісного об'єкта (цілого) у

вигляді системи не є єдиною можливою формою його відображення у знанні, оскільки можуть існувати структурне, функціональне, структурно-функціональне, поелементне й інші його зображення (І. Блауберг) [6].

З точки зору системного підходу ми визначаємо інвестиційний ресурс, спираючись на трактування терміну „система” надане П. Анохіним, Л. фон Берталанфі та І. Блаубергом. Методологічним ключем для дослідження інноваційного ресурсу є розуміння поняття „система” як комплексу скінченної множини спеціально відібраних взаємодіючих елементів, що утворюють цілісний об’єкт задля досягнення визначеної мети.

Це дає нам підстави встановити загальні принципи існування інвестиційного ресурсу як складної економічної системи:

- володіє загальною метою;
- складається із взаємопов’язаних елементів (підсистем), які утворюють її внутрішню структуру, працюють та існують при взаємодії із зовнішнім середовищем, яке накладає певні обмеження
- функціонування системи потребує обов’язкової наявності ресурсів;
- керується з центру управління, який забезпечує досягнення мети.

Останній з принципів вказує на те, що з точки зору управління інвестиційний ресурс становить частину більш глобальної системи – надсистеми, системи більш високого рівня, а саме частини інвестиційного потенціалу національної економіки.

Метою функціонування (існування) інвестиційного ресурсу як системи є максимізація ефективності інвестиційної діяльності задля забезпечення структурних модернізаційних змін національної економіки.

Як правило, будь-яка економічна система характеризується як складна економічна система багаторівнева по вертикалі та багатоелементна по горизонталі. Структура системи подається у вигляді ієрархії – підпорядкованості компонент (елементів, підсистем) за ступенем їх

важливості(рис. 2.2). Крім того, кожен рівень структури має свою власну мету, яка не вступає в конфлікт із загальною метою системи, і містить в собі чітко визначену для свого рівня кількість необхідної інформації.

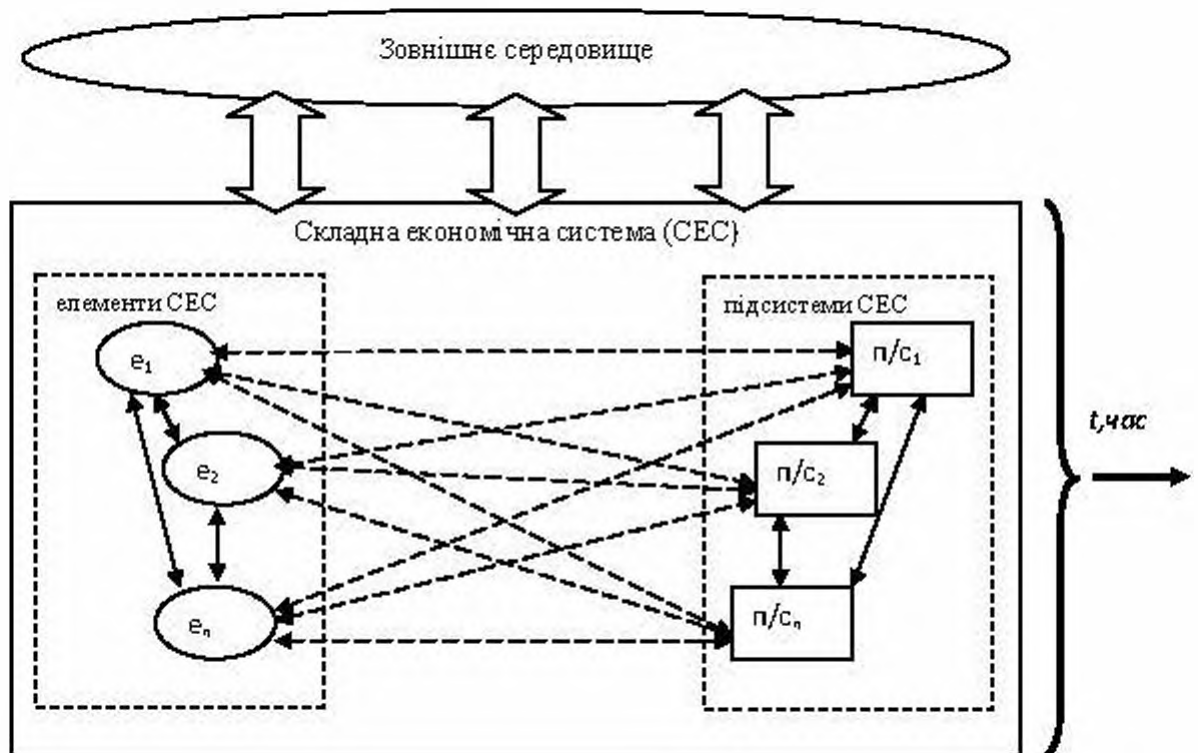

Рис. 2.2. Складна економічна система та її взаємодія з зовнішнім середовищем*

Джерело: складено авторкою на основі [1]

За визначенням О. Малиновського, системний підхід – це „... напрям методології спеціально-наукового пізнання та соціальної практики, в основі якого лежить дослідження об’єктів як систем” [13].

Загальна теорія систем у широкому розумінні (Л. фон Берталанфі) – фундаментальна наука, що охоплює всю сукупність проблем, пов’язаних із дослідженням і конструюванням систем або до їх визначених підкласів (наприклад, до закритих і відкритих систем); розробити засоби для їхнього дослідження й опису та застосувати ці засоби до конкретних випадків. З огляду на достатню спільність одержуваних результатів можна стверджувати, що деякі формальні системні властивості відносяться до будь-якої сутності, що є

системою (до відкритих систем, ієрархічних систем тощо), навіть якщо її особлива природа, частини, відносини і т. д. не відомі або не досліджені [4].

Методологія системного підходу спонукає до переходу від вузькоспеціальних уявлень про предмет дослідження до всебічного представлення, яке розкривається через наявні ознаки, властивості та особливості. Оскільки фокус нашого дослідження зосереджено на інвестиційному ресурсі структурної модернізації економіки, доцільно розглянути методологію системного підходу в предметній площині структурної модернізації національної економіки. Дослідження структурних змін є доволі різноманітним, тому в розрізі системного підходу ми переходимо від розуміння простого співвідношення елементів економічної системи до виявлення сутності їх динаміки, компонентів, які є взаємопов'язані і спрямовані на досягнення певних цілей. За твердженням науковців [13], природа розвитку макроекономічних структур дає можливість виявити чинники, які детермінують схильність до структурних трансформацій: рівні заощадження та нагромадження основного капіталу, розподіл факторних доходів, диференціація доходів населення, наявність активного компоненту розвитку, модернізація структури виробництва.

Відповідно, виділення факторів структурних трансформацій (табл. 2.1) змін, зрушень та модернізації з методологічного погляду найбільш повно може бути виконано на основі макроекономічних моделей.

Таблиця 2.1

Дефініційний аналіз факторів структурних змін національної економіки в контексті системного підходу*

Науковець	Фактори структурних змін національної економіки
1	2
А. Сміт	Рівень нагромадження капіталу
Дж. М. Кейнс	Коливання «граничної» ефективності капіталу
Р. Харод	Взаємозв'язок капітального коефіцієнта з мультиплікатором
Дж. Хікс, П. Самуельсон, Е. Хансен	Зміни рівня капітальних вкладень
Р. Солоу	Зменшення граничної продуктивності капіталу, постійна віддача від масштабу виробництва та норма прибутку

Продовження таблиці 2.1

1	2
Е. Фелпс	Залежність між нормою заощаджень та підвищенням рівня споживання
Д. Рікардо	Рівень нагромадження капіталу залежить від рівня розподілу доходів
В. Парето	Принцип розподілу та оптимальності доходів
С. Кузнець	Макроструктура країни та рівень розподілу доходів
Й. Шумпетер	Нововведення та їх поширення
Р. Гаррод	Формування заощаджень, рух торговельного балансу та експорт капіталу
Е. Домар	Репатріація інвестиційних доходів
Х. Ченері, А. Страута	Спільні технологічні знання, подібність людських бажань, доступ на зовнішні ринки, нагромадження капіталу за умови збільшення доходу

Джерело: складено автором на основі [13]

На основі розглянутих факторів у табл. 2.1 можна окреслити функціональні ознаки структурних змін, які лежать в основі модернізації:

- зміни структури попиту, торгівлі, виробництва і зайнятості трудових ресурсів;
- зрушення у галузевій структурі економічної діяльності, розміщення зайнятості;
- послідовні зміни у структурах, які призводять до заміни традиційного сільськогосподарства новим галузям промисловості.

Отже, за методологією системного підходу ознаками структурної трансформації є зміни соціально-економічних відносин, форм власності, господарського механізму, а це, своєю чергою, якісно новий рівень розвитку.

А ознаками структурних зрушень, що мали позитивний характер, тобто лягли в основу структурної модернізації, є здатність країни у цілому стрімко відповідати на зміни внутрішньої і зовнішньої кон'юнктури, а також пристосовуватися за рахунок здатності приймати нові технологічні рішення, адаптувати макроекономічні параметри за напрямками підтримки інноваційного середовища.

Застосування системного підходу дає змогу узгодити цілі та завдання систем різного рівня, у тому числі вищого порядку, із завданнями структурних

змін, спрямувати методи, процедури, важелі та їх досягнення, а також розкрити функціональні особливості структурної модернізації щодо потреб національної економічної системи; змодельовати оптимальний сценарій розвитку та оцінити ефективність структурних зрушень, прогнозувати подальший розвиток інвестиційного ресурсу з урахуванням впливу чинників та процесів різної природи тощо. Але також наявні недоліки методології, які проявляються у нівелюванні специфіки різних системних об'єктів та елементів унаслідок відокремлення їх за формальними ознаками подібності, а також зосередження уваги на функціональних і структурних зв'язках системи тощо.

Усуненню цих та інших недоліків сприятиме використання синергетичного підходу до дослідження інвестиційного ресурсу структурних зрушень, які призводять до модернізації національної економіки.

Починаючи з 1970-х років, в економічній науці усе більше підтверджується думка, що найважливішим фактором виникнення й функціонування будь-якої системи є синергетичний початок, який проявляється в об'єднаній поведінці окремих компонентів або елементів, що поєднуються в єдине ціле. Не є винятком й економічні системи. Існує дві обов'язкові передумови прояву синергетичного ефекту. Перша припускає наявність у компонентів системи (суб'єктів) можливості реагувати на зміни зовнішнього середовища. Саме тому так важлива економічна свобода окремих господарюючих суб'єктів на будь-яких рівнях економічної системи.

Будь-яка складна соціально-економічна система прагне до впорядкування своєї структури, утворення та збереження цілісності та рівноваги. Однак поняття цілісності відносне, оскільки її абсолютизація доводить образ системи до замкнутості та нерухомості, позбавляючи її динаміки, джерел розвитку. При трансформаційних змінах у реальній практиці складна, багатовимірна система знаходиться у постійній напрузі через наявність у її структурі істотних, природних внутрішніх протиріч, які неминуче призводять до порушення стабільності системи, виникнення хаосу й, відповідно, пошуку нею нових можливостей як в середині, так зовні системи для покращення свого стану. У

такому стані безпорядку актуалізуються потреби й зростає попит системи на інновації, які можуть оптимізувати її структуру й вивести на новий, більш високий рівень функціонування та розвитку.

Вахрушев Д.С. вважає, що синергетичний підхід слід розглядати як розвиток системного підходу, спричинений необхідністю дослідження само організованих систем [14].

М.С. Каган з приводу цього зазначає, що синергетика тому і є розвитком теорії систем, що від вивчення структури системних об'єктів як способу їх організації, що зумовлює їх цілісність (системно-структурний підхід, структуралізм), і від вивчення функціонування систем (функціональна система П.К. Анохіна), а також від синтезування цих підходів (структурно-функціональна соціологія Т. Парсонса), синергетика дійшла до дослідження того, як побудова та функціонування складних систем проявляється в їх розвитку.

Ключові відмінності синергетичного та системного підходів відображені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Порівняльний аналіз системного та синергетичного підходів*

Системний підхід	Синергетичний підхід
1	2
1. Фокусування на статичності систем, їх морфологічному, рідше на функціональному описі	1. Фокусування на процесах росту, розвитку та руйнуванні систем
2. Велика увага приділяється впорядкованості та рівновазі	2. Розглядає хаос як ключовий фактор руху систем і не тільки в деструктивному контексті
3. Вивчає процеси організації систем	3. Вивчає процеси самоорганізації систем
4. Абстрагування від кооперативних процесів	4. Акцентують увагу на кооперативності процесів, що лежать в основі самоорганізації і розвитку систем
5. Проблема взаємозв'язку розглядається, в основному, як взаємозв'язок компонентів всередині системи	5. Вивчає сукупність внутрішніх та зовнішніх взаємозв'язків системи
6. Джерело руху бачить в самій системі	6. Визнає велику роль середовища в процесі змін

Джерело: складено автором на основі [14]

Сучасні інвестиційні процеси в контексті модернізації впроваджуються, як правило системно, тобто належать до так званих складних систем. Складним системам притаманна низка властивостей, які потрібно враховувати в їх моделюванні, інакше неможливо твердити про адекватність побудованої моделі.

Серед цих властивостей зазначимо, зокрема, такі:

- емерджентність як прояв у найяскравішій формі властивості цілісності системи, тобто наявність у системи таких властивостей, які не є притаманними жодному з її елементів, котрий розглядається окремо, поза системою. Емерджентність — це результат виникнення між елементами системи так званих синергетичних зв'язків, які забезпечують збільшення загального ефекту до більших обсягів, ніж сума ефектів окремо взятих елементів системи, що діють (функціонують) незалежно. Тому інвестиційний ресурс потрібно досліджувати й моделювати, зважаючи на синергізм;

- динамічність інвестиційних процесів та їх впливу на структурну модернізацію, що полягає в зміні у часі параметрів і структури інвестицій під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників (навколишнього середовища) під впливом глобалізацій, світового науково-технологічного прогресу та економічних циклів;

- неможливість ізолювати процеси, котрі здійснюються в системах незалежно від процесів у навколишньому середовищі з тим, щоб спостерігати та досліджувати їх окремо;

- активна реакція на нові чинники, що з'являються. Спроможність інвестиційного ресурсу як системи до активних, не завжди передбачуваних дій залежно від ставлення суб'єктів управління та самої системи загалом до цих чинників, способів і методів їх впливу тощо.

У дослідженні інвестиційного ресурсу синергетичний ефект самоорганізації означає, що дана система іманентно здатна самостійно підтримувати, відтворювати або удосконалювати рівень своєї організації за рахунок перебудови існуючих і утворення нових зв'язків між елементами при

зміні внутрішніх чи зовнішніх факторів за рахунок підвищення стійкості, збереження цілісності, забезпечення ефективних дій чи розвитку.

Дослідження сучасних тенденцій функціонування та розвитку інвестиційного ресурсу демонструє нелінійну динаміку та хаотичність процесів, що відбуваються. Тому для визначення механізмів ефективного управління та розвитку економіки і проведення модельних експериментів, необхідно застосовувати принципово нові інноваційні підходи, в основі яких лежить системно-синергетична парадигма.

Синергетика – (від грец. Synergetikos – спільний, узгоджений, діючий), науковий напрямок, що вивчає зв'язки між елементами структури (підсистемами), які утворюються у відкритих системах (економічних, фізико-хімічних та інших) завдяки інтенсивному (потоківому) обміну речовиною та енергією з навколишнім середовищем у нерівноважних умовах [15].

Синергетика виникла як відповідь на кризу стереотипного, лінійного мислення, основними рисами якого є:

- 1) уявлення про хаос як про деструктивне явище;
- 2) розгляд випадкового як другорядного, побічного фактора, яким можна знехтувати; світ вважається незалежним від мікрофлуктуацій (коливань) рівнів життя;
- 3) погляд на нерівноважність та нестійкість, як на випадкові неприємності, які повинні бути подолані, оскільки вони відіграють негативну, руйнівну роль;
- 4) процеси, які відбуваються в світі, є зворотними в часі, передбачуваними, розвиток лінійний, поступальний, безальтернативний;
- 5) минуле є лише історичним інтересом, світ пов'язаний жорсткими причинно-наслідковими зв'язками; причинні зв'язки мають лінійний характер.

Синергетика наголошує перш за все на тому, що системи можуть проходити через ієрархію нестійкого розвитку, і в них (системах) розвиваються дедалі більш складні структури та організаційні об'єднання. Такі нестійкості викликані зміною зовнішніх параметрів і можуть призвести до нової просторово-часової організації системи. Зокрема, це демонструється

виникненням раптових структурних змін, існуванням граничних циклів і хаосу, роллю, яку відіграють стохастичні процеси в економічній еволюції, ефектами часових масштабів і швидкостей установа відносної рівноваги системному об'єднанні.

Різні науковці закономірно відзначали, що класична ймовірність аксіоматично визначена як характеристика генеральної сукупності статистично однорідних випадкових подій. У той же час не існує скільки-небудь переконливих доказів, що це умова однорідності виконується для економічних систем. Крім того, розглядати інвестиційні процеси, як випадкові, теж некоректно, оскільки в їх основі лежать цілком цілеспрямовані осмислені дії, і їх учасники при формуванні політики поведінку не керуються механізмами випадкового вибору. Учасники економічного громадського інвестиційного обміну керуються раціональними принципами, а не випадковими. Кожен учасник може задати параметри, що описують його дії, але не ті, які описують дії інших, і ці параметри не можна описати шляхом статистичних припущень.

В загальному випадку для дослідження синергетичних ефектів в інвестиційного ресурсу економічної системи в контексті модернізації них структурних змін необхідно забезпечити виконання наступних дій: оцінювання потенціалу синергії взаємодії за різними напрямками економічної діяльності; визначення можливих ефектів синергії взаємодії елементів інвестиційного ресурсу; планування множини впливових синергетичних ефектів управлінської взаємодії елементів інфраструктури інвестиційної діяльності; формування дерева цілей щодо досягнення синергетичних ефектів взаємодії на різних рівнях елементів інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки; контроль за досягненням синергетичних ефектів в інвестиційного ресурсу.

Отже, виявляється необхідним дослідження процесів формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки як системи та побудови відповідних моделей для визначення умов виникнення синергетичних ефектів.

Доцільно вибудовувати сценарії майбутніх подій, моделювати абстрактні логічні конструкції системних зв'язків. Інноваційна модель представляє собою інформаційну систему. Діагностика процесів формування інвестиційного ресурсу та побудова моделі – важливий етап стратегічного управління інвестиційним розвитком національної економіки.

При дослідженні синергетичності об'єктів на різних системних рівнях виділяються три основні рівні: мікрорівень, проміжний рівень та макрорівень. На мікрорівні формується джерело синергізму, який передається на проміжний рівень, де доповнюється, трансформується, модифікується новими рисами, підвищуючи мотиваційні засади зростання якості та розмірів ефекту, - та в удосконаленому вигляді спрямовується на макрорівень для остаточної оцінки синергетичного результату та організації регуляторного стимулу для створення ефекту зворотного зв'язку.

Отже, мікрорівень виступає джерелом початкової синергії та ініціатором прямого зв'язку: "мікрорівень-проміжний рівень- макрорівень", а макрорівень - отримувач синергетичного ефекту та організатор стимулюючого зворотного зв'язку: "макрорівень - проміжний рівень-мікрорівень", при цьому проміжний рівень – це підсилююча чи послаблююча прямий або зворотній зв'язок синергетична ланка.

Синергетичний ефект – це результат, отриманий від тісної злагодженої взаємодії окремих елементів системи. Необхідно зауважити, що даний ефект може бути як позитивним, так і негативним. «При низькій організованості системи сума її властивостей буде менше суми властивостей компонентів» [16].

Вивчення синергії як явища, здатного збільшувати позитивний ефект функціонування інвестиційного ресурсу, є досить актуальним в сучасний період. Синергію можна розрізняти за характером виникнення структурну, функціональну та адміністративну [17].

Структурною вважається синергія, що виникає завдяки самому пристрою системи, і залежить від присутніх в ній інформаційних потоків, взаємозв'язків між групами та їх позиціонування відносно один одного.

Структурна складність перебудови економічної системи визначається великою кількістю її елементів, різноманітністю взаємозв'язків між ними, рядом ієрархічних рівнів, характером підсистем, роль яких виконують практично всі елементи макроекономіки.

Сукупність різноманітних взаємопов'язаних процесів роблять економіку динамічним організмом, який не може постійно невдосконалюватись, видозмінюючись.

Структурна перебудова економіки – це сукупність змін у відносинах, що складаються у виробничій та невиробничій сфері, змін, направлених на досягнення балансу відтворення ресурсів (технологічних, технічних, природних, трудових, інвестиційних, фінансових інноваційних, організаційних) та на формування нової економіки.

Результатом структурної перебудови економіки повинно бути інтелектуально-інформаційне суспільство, в якому синергетичний ефект проявляється в механізмі застосування і дозволяє забезпечити рівноважне економічне зростання.

Сучасні системи практикують два основних підходи для обчислення синергетичного ефекту: на основі статистичних даних та на основі багатофакторного аналізу та експертного методу.

У економічних системах параметри управління генеруються самою системою, а також накладаються на неї ззовні і вже після цього починають чинити на неї зворотний вплив, призводячи до нестійкості та флуктуацій. Для економіки це має принципове значення, оскільки розширюється коло явищ, що вводять у дію механізми самоорганізації.

Синергетичні ефекти при моделюванні модернізаційних процесів, які проявляються від поєднання діяльності окремих підприємств можуть реалізовуватися за рахунок трьох основних груп факторів:

- 1) мінімізації витрат та максимізація прибутку;
- 2) збільшення конкурентних переваг та підвищення рентабельності;
- 3) підвищення інвестиційної привабливості.

Вибір між існуючими різними можливостями розвитку визначаються динамікою флуктуації, тобто двома антагоністичними проявами— випадковостями малих масштабів і впорядкованості у більших масштабах. При цьому випадковість виступає в ролі елемента, що потрібний для оцінювання просторових етапів, а впорядкованість дозволяє економічній системі підтримувати режим, що охоплює макропросторові сфери та часові інтервали. Необхідною передумовою цих явищ можна вважати нелінійну динаміку, яка за визначених умов призводить до нестійкості та біфуркацій.

Щодо відкритості системи, то модернізаційні процеси обмінюються з зовнішнім середовищем інформацією, енергією тощо, тому повністю формалізувати його цілісність складно.

Термін «когерентність» означає погоджене протікання у часі декількох коливальних чи хвильових процесів, що проявляється при їх накладанні, і при визначених умовах може дати «лазерний» ефект. В синергетиці під поняттям когерентності розуміють таку погодженість взаємодії елементів, що проявляється в масштабі всієї системи.

Погоджена взаємодія, що призводить до макроекономічних ефектів, є наслідком самоорганізації. В процесі самоорганізації здійснюється зв'язок структурних рівнів різного масштабу у вигляді кооперації частин системи та виникненням нової властивості, що забезпечує появу синергетичного ефекту.

З іншої сторони синергетичний ефект при моделюванні інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки досягається шляхом інтеграції, або координації множини функцій і процесів, таким чином приводячи до утворення диверсифікованих (багато профільних, багатогалузевих) структур.

Одним з ефектів синергізму є поява більшої сукупної рентабельності в результаті узгодженої взаємодії учасників модернізаційних процесів у порівнянні з сумарною рентабельністю від їх автономної діяльності.

Оцінка синергетичного ефекту при моделюванні — дуже важлива й відповідальна процедура. Від величини синергетичного ефекту й імовірності матеріалізації залежить ухвалення управлінських рішень стратегічного

характеру. Для визначення синергетичного ефекту використовується наступна формула:

$$S = R_s - (R_1 + R_2 + R_3 + \dots + R_n), (2.1)$$

де: S - синергетичний ефект,

R_s - сумарна рентабельність інвестицій,

$R_1, R_2, R_3, \dots, R_n$ - рентабельність інвестицій окремих елементів економічної системи.

Не існує єдиного беззаперечного способу визначення даного ефекту в економічних системах. При моделюванні для досягнення синергетичного ефекту необхідно враховувати такі рівні: мікрорівень, проміжний рівень та макрорівень.

Тому виникає необхідність відслідковувати вплив учасників мікрорівня на показники макрорівня. Використовуючи економіко-математичне моделювання, можна більш детально промодельовати та прослідкувати процеси формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки, тобто відслідкувати вплив флуктацій учасників системи, діючих на мікрорівні, на показники макрорівня, таким чином досягти синергетичного ефекту при моделюванні зазначених процесів.

Згідно з таким трактуванням процедура дослідження системно-синергетичного характеру повинна включати в себе значну міру формалізації та істотну інформаційну складову.

Нами запропоновано застосування методологічної схеми дослідження, яка вимагає поєднання системного та синергетичного підходів до вивчення інвестиційного ресурсу національної економіки (рис.2.3).

Дана схема складається з трьох блоків: ідентифікації економічної категорії «інвестиційний ресурс»; аналітичного дослідження процесів формування інвестиційного ресурсу; визначення тенденцій формування інвестиційного ресурсу. Такий підхід дозволив окреслити закономірності

формування та реалізації інвестиційного ресурсу з позиції його впливу на структурну модернізацію економіки країни, розкрити ознаки такого ресурсу як системи, здатної до самоорганізації та визначено принципи управління інвестиційним ресурсом економіки.

Це, своєю чергою, означає, що у системно-синергетичній площині інвестиційний ресурс ми вивчаємо як: такий, що утворюється із складових частин та взаємодій між ними; цілісну структуру, в якій взаємодії елементів вносять нові якості в об'єкт; структуру, яка при взаємодії із зовнішнім середовищем виявляє основні характеристики функціонування.

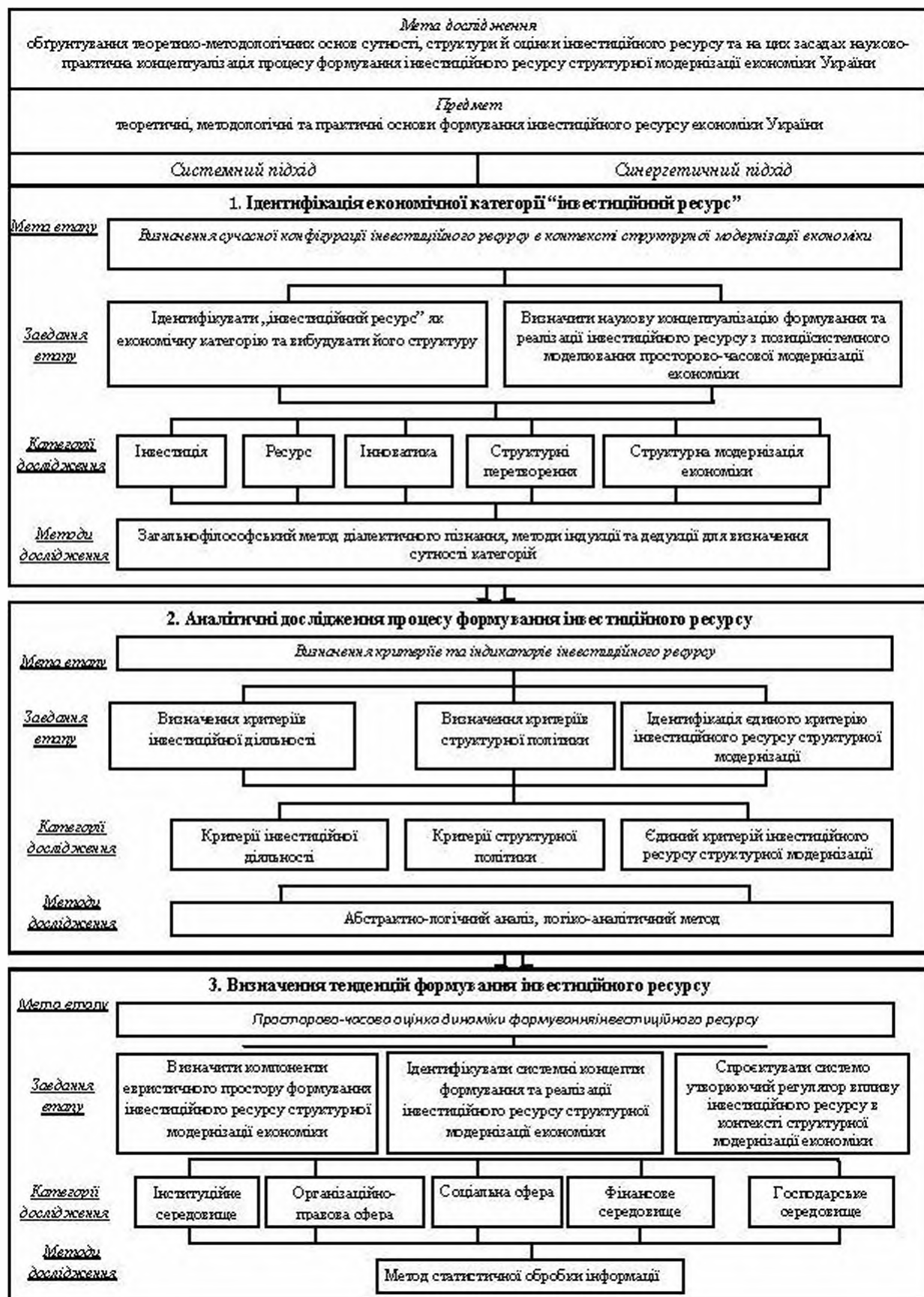

Рис. 2.3. Методологічна схема дослідження інвестиційного ресурсу в системно-синергетичній площині*

Джерело: побудовано авторкою.

2.2. Системні концепти реалізації інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки в розрізі структурної політики

Відповідно до розгортання логічного ланцюгу нашого дослідження важливим аспектом формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки є структурна політика. Та перш ніж приступити до вивчення та семантичного аналізу даної категорії доцільним є розгляд методологічної основи структурних змін в економіці як об'єкта структурної політики та відповідного впливу інвестиційного ресурсу в даному контексті.

У вітчизняній економічній науці та практиці ще з початку 90-х років XX ст. реструктуризація економіки завжди визнавалася пер шочерговим пріоритетом поряд з комерціалізацією та лібералізацією внутрішньої і зовнішньої торгівлі, «малою» та «великою» приватизацією, лібералізацією цін, макроекономічною стабілізацією. Але декларування пріоритетності реструктуризації вищими органами державного управління не означало реальних змін, поготів теоретичне тлумачення категорій «структурні реформи», «реструктуризація», «структура економіки» тощо у практичних заходах було доволі розпливчастим.

Динамічні властивості структури економіки характеризуються структурними змінами, що було зазначено в розділі 1. Дослідники тенденцій та закономірностей структурної динаміки економічних систем (Н. Кондратьєв, П. Милуков, М. Туган-Барановський, Й. Шумпетер, Ю. Яковец та інші) вказують на циклічність зміни структури економіки, що включає такі фази розвитку як криза, депресія, поживлення та підйом. Таблиця 2.3 демонструє різноманітність пріоритетів розвитку структури економіки за різними галузевими класифікаціями.

Таблиця 2.3

**Пріоритети розвитку структури економіки за різними галузевими
класифікаціями**

Класифікаційна ознака	Відповідний сектор	Зміст сектору	Показник прогресивності структури
Еволюційна теорія економічного розвитку	I сектор	Сільське господарство, видобувна промисловість	Частка галузі послуг в загальному продукті
	II сектор	Оброблююча промисловість	
	III сектор	Сфера послуг	
Ступінь розвитку інтелектуально-інформаційного (інформаційного виробництва)	I сектор	Сільське та лісове господарство	Частка галузей четвертого сектору
	II сектор	Промисловість та будівництво	
	III сектор	Інформаційні послуги (організаційно-управлінська, консультативна, науково-дослідна, проектно-конструкторська діяльність, ділові послуги)	
	IV сектор	Сфера послуг, за мінусом галузей третього сектору	
Ступінь участі в утворенні кластеру	Галузі, що здійснюють поставки іншим галузям	Матеріали та металопродукти, нафта і хімія, напівпровідники та комп'ютери	Наявність у кластері галузей всіх секторів (за М. Портером)
	Індустріальні і підтримуючі галузі	Транспорт, виробництво та передача електроенергії, телекомунікації та оборона	
	Товари та послуги кінцевого споживання	Харчові продукти, текстиль та одяг, житлове будівництво та побутові прилади, охорона здоров'я, товари індивідуального призначення	

Джерело: складено авторкою

Проблема дослідження динамічної складової структурних змін економіки знайшла достатньо широке відображення в економічній літературі. Класифікація економічних шкіл, які займалися вивченням структурної перебудови економіки, представлена в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

**Класифікація економічних шкіл, які займалися вивченням
структурної перебудови економіки***

Школи	Ключовий фактор структурної перебудови	Основні індикатори оцінки структурної перебудови
Інноваційні теорії	Радикальні інновації	Базові та покращувальні інновації, темп науково-технічного прогресу
Теорії перенасичення в капітальній галузі	Галузі, що виробляють засоби виробництва	Прибуток, безробіття, обсяг виробництва галузей первинного сектору
Теорії, пов'язані з робочою силою	Техніко-економічна парадигма	Динаміка базових та покращувальних інновацій, динаміка робочої сили у розрізі її кваліфікації, динаміка заробітної плати та цін
Цінові теорії	Зміни в попиті та пропозиції сировини та харчових продуктів, а, відповідно, і в цінах	Динаміка відносних цін, індексів цін, робочої сили
Інтеграційний підхід та монетарні концепції	Інновації, модернізація	База грошей, кількість грошей в обігу, реальна заробітна плата
Соціологічні пояснення та цикли класової боротьби	Протиріччя між розвитком виробничих сил та системою сформованих у суспільстві відносин та інститутів	Динаміка прибутку, зайнятості, інновацій, продуктивність праці, фондомісткість
Концепції техніко-економічних систем та технологічних укладів	Радикальні інновації, науково-технічний прогрес	Валовий продукт, норма прибутку, капіталоотдача, органічне склад капіталу, продуктивність праці, фондоозброєність, реальна заробітна плата

Джерело складено авторкою

Особливу увагу до процесів модернізації як основної мети структурних змін та рушійної сили економічного зростання під впливом руху капіталів приділено в окремих економічних теоріях. Для більш глибокого розуміння ролі інвестиційного ресурсу в трансформаційних процесах національної економіки, нами був проведений аналіз найбільш відомих з них (Додаток Е).

Так, модель взаємозв'язку вивозу капіталу та темпів економічного зростання (Р. Харрод) встановлює залежність темпів зростання, формування заощаджень, руху торговельного балансу і експорту капіталу [27]. За Дж. М. Кейнсом темп економічного зростання узалежнюється величиною інвестицій та їх співвідношенням до заощаджень. При цьому економічне зростання поділяє-

ться на природне, тобто залежне від збільшення чисельності населення і використання потенційних можливостей збільшення обсягів виробництва; гарантоване – підтримуване підприємцями (уразі повного збігу з інтересами бізнесу); фактичне – реально існуюче у конкретний момент. Обсяги інвестицій узалежнюються зростанням чисельності населення, технічного прогресу і коефіцієнта «капітал–продукт». Для стабільного економічного зростання необхідно, щоб фактичне зростання, що відрізняється від гарантованого, досягало б рівня природного темпу зростання.

В країнах з низькою схильністю населення до заощаджень і високою до імпортування (хронічно пасивний торговельний баланс) існує необхідність імпорту капіталу. Саме до таких відноситься економіка України). Необхідність імпорту капіталу обґрунтовується низьким, близьким до стагнації, природним темпом зростання внаслідок нестачі капіталу, імпорт якого має сприяти збільшенню природного темпу.

Модель базується на припущеннях щодо гнучкої реакції підприємництва на зміни фактичних темпів зростання, інвестицій та заощаджень і відповідно посилення чи послаблення інвестиційної активності. Очевидно, що для перехідних економік, особливо пострадянського типу, це припущення є не зовсім коректним насамперед через недосконалість інституційної побудови цих економік.

Динамічна модель (Е. Домар) базується на концепції впливу репатріації інвестиційних доходів на економіку країни – донора. Цей вплив визначається не стільки абсолютною величиною зростання доходів на експортований капітал, скільки співвідношенням темпів зростання доходів з темпом зростання ВВП країни, від якого залежить темп зростання експорту. Необхідність імпорту капіталу і, отже, лібералізація умов його залучення обумовлюється особливостями капіталоутворення в країнах з недостатнім розвитком економіки: нестачею фінансових заощаджень внаслідок низької схильності до заощаджень; нестачею реальних заощаджень через неохочість населення використовувати частину капіталів, зайнятих у виробництві споживчих товарів, для здійснення

продуктивних інвестицій; нестачею валюти для придбання імпортних ресурсів внаслідок постійновід'ємного сальдо платіжного балансу [18].

Неважко побачити, що вказані особливості повною мірою стосуються вітчизняної економіки. Варто зробити лише одне доповнення: нестача капіталу внаслідок структурних деформацій в економіці, пов'язаних із співвідношенням легального і нелегального секторів, нелегітимністю первинного нагромадження капіталу і зумовленого цим експорту національного капіталу з країни навіть за рою з цим пов'язана і схильність до інвестицій у швидкооборотні та високорентабельні галузі виробництва і обіг споживчих товарів, а не у продуктивний сектор економіки.

До складніших моделей економічного розвитку, що враховують більшу кількість чинників, відноситься модель «трифазного розвитку» слаборозвиненої економіки (Х. Ченері, А. Страут). Універсальними чинниками, на основі яких відбувається структурна трансформація економіки, є: спільні технологічні знання; подібність людських бажань; доступ на ті самі зовнішні ринки; нагромадження капіталу за умови збільшення доходу; зростання рівня вмінь, освіченості при збільшенні доходів. Період, протягом якого країна, що розвивається, потребує зарубіжного капіталу, розбивається на три фази, лімітуючи подальший розвиток специфічними чинниками кожної з компонент фаз [19].

Для першої фази це «кваліфікаційний ліміт» менеджерів, кваліфікованої праці, необхідних для зростання продуктивності інвестицій.

Друга фаза обмежується чинником нестачі інвестицій, рівень яких не дозволяє економіці розвиватися без зовнішнього припливу капіталу. Завершення цієї фази пов'язується з моментом досягнення середньою схильністю до заощаджень рівня необхідної норми інвестицій.

Найважливішим чинником стримування економічного зростання у третій фазі стає «торговельний ліміт», або нездатність експорту компенсувати зростання імпорту. У цій фазі само підтримувальне зростання, досягнуте наприкінці другої фази, перетворюється на стабільне зростання за умови

подолання невідповідності структурної побудови економіки завданням експортної експансії та імпортозаміщення. Саме цим обумовлена необхідність структурної перебудови економіки за рахунок перерозподілу інвестиційних потоків, що дозволило б подолати «торговельний ліміт» – знизити граничну схильність до імпортування і забезпечити вищі темпи зростання експорту порівняно з темпами зростання ВВП.

Наведені моделі розглядають економічне зростання лише як функцію імпорту зарубіжного капіталу. Але акцент на подоланні дисбалансу між інвестиціями і заощадженнями, імпортом та експортом не вирішує проблему ефективності використання імпортованих капітальних ресурсів, залежності інвестиційного процесу від зрушень у структурі соціально-економічної системи країни, перерозподілу інвестиційних потоків, зовнішніх чинників такого перерозподілу і, головне, ролі держави у цьому процесі та обумовленої ним перебудови структури економіки.

У розглянутих моделях під «структурою» розуміється просте співвідношення елементів соціально-економічної системи (галузей, секторів, відтворювальної структури тощо). Однолінійність та статичність причинно-наслідкових зв'язків цих моделей істотно зменшують їхню прикладну значущість, хоча й не заперечують теоретичну вагомість.

Модель системної динаміки світового розвитку (Д. Форрестер) визначає основні рівні, на яких будується структура світової економіки: населення, капіталовкладення, природні ресурси; частка фондів, інвестованих у сільське господарство; забруднення (рівень забруднення). Порівнюючи цю модель з розглянутими вище, можна припустити, що неврахування наведених елементів (рівнів) істотно знижує ступінь адекватності моделей реальним економічним процесам. Ще очевиднішою стає необхідність врахування таких системних передумов структурних реформ, як роль держави та інституцій, якість людського капіталу (хоча частково вона й відображена у «кваліфікованому ліміті» другої фази розвитку економіки у моделі «трифазного розвитку») та

зовнішніх впливів системи наддержавного регулювання як відображення глобалізації світових господарських зв'язків [22].

Структурні зміни в економіці – достатньо складний процес, що впливає на рівень якості життя та рівень зайнятості значних верств населення. Структурна політика держави має зменшити втрати населення та його опір щодо структурних зрушень. Неоінституціональна теорія, наголошуючи на взаємодії між інституціями та організаціями, визначає напрям інституційної зміни як наслідок «замикання», що виникає від «...взаємозв'язку між інституціями та організаціями, які розвинулися під впливом структури стимулів, створених інституціями, і процесу зворотного зв'язку, за допомогою якого люди усвідомлюють своє становище і реагують на зміни у сукупності можливостей» [23].

Теорія забезпечення національної безпеки Д. Олвея, Дж. Л. Голдена, Р. Келлі [24] стверджує, що під дією зовнішніх та внутрішніх викликів порушується цілісність генетичних структур суспільства, з якими пов'язані стратегічні домінанти розвитку економіки. Це стимулює процеси адаптації до нових викликів, або руйнування наявних структур з метою виходу на нові тренди суспільного прогресу. Кінцевою метою таких трансформацій є розв'язання проблем національної безпеки. Інвестиційний ресурс структурної модернізації економіки з погляду даної теорії можливо розглядати як інструмент адаптації та джерело появи нових структур та над системних утворень з метою посилення економічної безпеки країни шляхом її структурної економічної трансформації.

Концепція постіндустріального суспільства Е. Тоффлера [25] містить обґрунтування того, що в найближчі десятиріччя пріоритетного розвитку набудуть знання як невичерпна форма капіталу. Розвиток економіки знань стане новим вектором структурних трансформацій національної економіки. Існування економіки знань не можливе без інвестиційного забезпечення, в тому числі інвестування інтелектуального капіталу.

Модель інформаційного суспільства Дж. Нейсбіта [26] описує такі мегатренди структурної трансформації: 1) зміцнення міжнародних економічних зв'язків, посилення позицій вільної торгівлі, зростання ролі телекомунікацій у прийнятті економічних рішень, поява нових джерел сировини та ресурсів, послаблення податкового тиску і розширення підприємництва, підвищення ціни інтелектуальної власності; 2) розвиток соціально-ринкової економіки; 3) продовження процесу приватизації державного сектору економіки за зразками неоконсервативної революції; 4) зміна геополітичної ситуації у світі, посилення ролі Азіатсько-Тихоокеанського регіону; 5) зростання значення біотехнологій, розвиток наноекономіки. Викладені в теорії тенденції зумовлюють широке застосування інвестиційного ресурсу, дають змогу розглядати його як систему, що включає інституційну, господарську, фінансову та інноваційну складову, що зумовлює структурні трансформації на макроекономічному рівні.

Таким чином, аналіз різноманітних суджень науковців про сутність та значення структурних трансформацій та відповідну роль інвестиційного ресурсу дозволяє зробити висновки про те, що структурна перебудова, як предмет управлінських дій держави, визначається як складова частина комплексних змін економіки країни. Це дозволяє виокремити із загальної соціально-економічної політики держави такий напрямок її діяльності як структурна політика.

Незважаючи на досить часте використання даного терміну, усталеної думки щодо сутнісного наповнення даної категорії досі не існує. В узагальненому сенсі структурна політика розглядається як вплив органів влади на всі типи структури економіки з метою досягнення найбільш ефективного її функціонування. Найбільш відомими видами структурної політики можна назвати промислову, інвестиційну, інноваційну та інші (таблиця 2.5), а мета і завдання цих видів політики виходять із цілей та завдань структурної перебудови економіки.

Таблиця 2.5

Характеристика видів державної структурної політики*

Види політики	Мета	Завдання	Методи
1	2	3	4
Промислова політика	Формування конкурентоздатної промисловості	Формування якісно нового типу галузевої структури промисловості. Диверсифікація промислового виробництва	Державні інвестиції, підвищення інвестиційної привабливості країни, державні замовлення, залучення державно-приватного партнерства
Інноваційна політика	Підвищення рівня технологічного укладу, подолання багатоукладності економіки	Прискорення інноваційного процесу. Підтримка і розбудова інноваційного та наукоємного бізнесу.	Залучення інвестиційного капіталу, бюджетне фінансування, змішане фінансування науково-технологічних пріоритетів
Антикризова політика	Трансформація кризових галузей економіки	Інтенсифікація зміни технологічних укладів. Скорочення соціально-економічних втрат від перебудови кризових галузей.	Процедури банкрутства, державні гарантії, страхування від економічних ризиків, перепрофілювання виробництва, підтримка малого та середнього бізнесу
Інвестиційна політика	Ефективне формування і перерозподіл фінансових потоків	Створення стимулів, що орієнтують на прискорений розвиток	Фіскальна, банківська політики, впровадження інноваційних методів фінансування
Політика зайнятості	Ефективний перерозподіл трудових ресурсів	Підвищення мобільності трудових ресурсів. Досягнення відповідності рівня якості трудових ресурсів галузевим потребам виробництва	Державні гарантії, формування компенсаційного механізму, підтримка малого підприємництва
Бюджетна (фіскальна) політика	Формування стійкого консолідованого бюджету	Оптимізація бюджетних витрат. Підвищення дохідної частини бюджету.	Програмні та інші бюджетні та фіскальні методи

Продовження таблиці 2.5

1	2	3	4
Інституційна політика	Розвиток інфраструктури	Збалансований розвиток виробничої, ринкової, інвестиційної та інших видів інфраструктур	Підтримка бізнесу, податкова політика

Джерело: складено авторкою на основі [28]

Інший підхід до структурної політики передбачає виділення окремих аспектів економіки, наприклад, галузей. Цей підхід до розуміння структурної політики може бути реалізований в галузевих програмах, таких як програми реструктуризації машинобудування, харчової, вугільної, металургійної галузей і ін. В цьому випадку структурна політика є складовою частиною промислової політики.

Третій підхід заснований на ототожненні структурної політики з інноваційною або інвестиційною політикою. В цьому випадку цілі і завдання структурної політики нівелюються і зводяться до розрахунку показників в рамках названих видів політик. Різне розуміння структурної політики є проблемою, оскільки це спричиняє вибір різних методів її формування і реалізації, використання ресурсів, а також визначення кінцевих результатів структурної політики.

Використання терміну «структурна політика» в його широкому розумінні дозволяє говорити про провідну роль цієї політики при вирішенні таких проблем, як, наприклад, деіндустріалізація економіки або спад промислового виробництва. Як показує зарубіжний досвід, виділення структурної політики як пріоритетного напрямку економічного розвитку держави в умовах кризи дозволяє вирішити сукупність проблем, у тому числі і соціального характеру.

Не дивлячись на великий обсяг досліджень з даної проблематики, її наукова розробленість не вичерпана. Найменш розробленими є питання, що зачіпають проблему узгодження заходів структурної політики між владою, бізнесом і населенням з приводу інвестування в структурні зрушення.

На основі узагальнення зазначених підходів нами запропоновано наступне визначення: структурна політика – це сукупність правил, методів і важелів впливу на структурні перетворення з метою максимізації економічного зростання шляхом реалізації пріоритетних державних програм і проектів, а також комплексу заходів щодо підтримки розвитку окремих елементів економічної системи.

На думку зарубіжних вчених основним завданням структурної політики держави є підвищення конкурентоспроможності національної економіки шляхом досягнення таких взаємопов'язаних цілей: сприяння створенню конкурентних переваг для вітчизняного бізнесу на внутрішньому та зовнішньому ринках і сприяння структурним зрушенням на предмет збільшення питомої ваги переробних галузей та обслуговуючої сфери; усунення існуючих структурних диспропорцій шляхом структурної перебудови збиткових сфер, які функціонують лише дотаційно, а також несплачених монополіями податкових платежів; доведення до кінця трансформаційних процесів переходу окремих інститутів економіки в сучасні високоефективні, що задовольняють вимогам ринкової економіки; пришвидшення модернізації економічної системи через структурні зміни суб'єктів господарювання, ринків, державних та фінансових інститутів та інтеграції національної економіки в глобальні трансформаційні процеси на основі останніх досягнень науково-технічного прогресу [29].

Можна виділити два основні типи структурної політики: активна та пасивна, основною відмінністю між ними є ступінь впливу держави на структурні зміни. Є. Ясин визначає пасивну структурну політику, як відсутність державного втручання в інвестиційні процеси окремих галузей економіки, натомість створено нормативно-правову базу для вільного переходу капіталу з одних галузей в інші [30].

Процес здійснення пасивної структурної політики полягає в наступному: відповідно до закону попиту та пропозиції, якщо попит перевищує пропозицію, то норма прибутку в галузі зростає і до неї переходить капітал з галузей низької норми прибутку, це, у свою чергу, спричиняє зниження норми

прибутку в цій галузі до рівня, коли капітал знову переходить до галузі з більш високою нормою прибутку. Серед позитивних результатів пасивної структурної політики можна виокремити створення конкурентного середовища та підвищення суспільного виробництва, а негативною стороною є занадто тривала в часі ліберальна позиція держави, що вимагає значних соціальних втрат.

Активна структурна політика характеризується значним переліком державних важелів впливу з метою пришвидшення прогресивних структурних зрушень:

- розвиток виробництва в галузях, що складають велику частину експорту країни; зростання виробництва в галузях, що можуть слугувати імпортозамінником;
- сприяння розвитку галузей, які виробляють товари та послуги, конкурентоспроможні на світовому ринку;
- підтримка виробництв, що впроваджують ресурсозберігаючі технології з метою скорочення попиту на дефіцитні для країни ресурси;
- зростання виробництва в галузях, спроможних підвищити науково-технічний рівень і якість продукції, зокрема галузі з високотехнічною та наукоємною продукцією, здатні підвищити ефективність інших секторів національної економіки;
- підвищення конкуренції шляхом реструктуризації та диверсифікації виробництва;
- розвиток виробництва сировини, напівфабрикатів і комплектуючих, здатних замінити імпортовані, що повинно призвести до зростання товарності кінцевої продукції;
- скорочення депресивних галузей, де спостерігається зниження ефективності ресурсів чи попиту на продукцію.

Процес реалізації активної структурної політики здійснюється так:

- державою розробляється та реалізується комплекс заходів, які включають стимулювання переливання капіталу з менш пріоритетних галузей у більш пріоритетні;

- сприяння розвитку галузей, які прискорюють упровадження досягнень НТП;
- захист і фінансування галузей, що потребують реструктуризації; ліквідацію неефективної частини виробництва у депресивних галузях;
- вирішення проблем щодо концентрації капіталу в капіталомістких напрямках структурної трансформації.

Позитивними наслідками активної структурної політики слід вважати стимулювання випереджаючого темпу розвитку виробництва й експорту готової продукції, сучасних технологій, створення умов для впровадження досягнень НТП, стабілізація кризових галузей національної економіки, що, з одного боку, призводить до послаблення гостроти соціальних проблем, а з іншого – не сприяє підвищенню ефективності депресивних галузей.

Проте, слід зауважити, що зазначені аспекти активної і пасивної структурної політики носять теоретичний характер, а тому повинні коректуватися відповідно до реальних умов та можливостей національної економіки на певному етапі розвитку. Одночасно структурна політика не повинна входити в дисонанс з умовами розвитку ринкової економіки.

Отже, обумовлюється необхідність розробки інноваційних методів, які не повинні містити податкові пільги, значні державні субсидії та інвестиції, що потребували б зростання податкового навантаження, що супроводжуватиметься бюджетним фінансуванням.

Виходячи з обмеженості можливостей бюджетного фінансування, постає важливе питання ролі саме інвестиційного ресурсу для структурної модернізації економіки. При цьому слід зауважити, що інвестиційний сектор – основа сучасної розвинутої економіки. На нашу думку, саме формування та реалізація інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки, постає неодмінною умовою соціально-економічного розвитку та прогресу національної економіки, а також рівень економічної безпеки в країні [31, 32].

При цьому особливу увагу необхідно приділити розробці інноваційних методів структурної політики, які передбачають цілеспрямований вплив на точки росту обсягів інвестиційного ресурсу в розрізі його компонентів та ініціюють процеси структурування економіки з позиції самоорганізації, а не у застосуванні традиційних прийомів дії такої політики.

Для реалізації пріоритетних завдань щодо активізації інвестиційного розвитку як фінансової основи інноваційних змін в економіці, а отже, і трансформаційних процесів, доцільно використовувати комплексний концептуальний підхід щодо застосування інструментів підтримки формування інвестиційного ресурсу (рис. 2.4).

Запропонований теоретико-концептуальний підхід передбачає такі переваги:

- зведено багато невизначеностей і неврахованих факторів до чіткої об'єктивності досліджуваних об'єктів і визначення цільової орієнтації щодо використання поставленого в дослідженні завдання;
- виключено невизначеність функціонування об'єктів відповідно до параметрів його резистентності та несприйняття деструктивних впливів;
- нівельовано невизначеність розподілу фінансових ресурсів та резервів для досягнення певного рівня ефективності модернізації економіки або окремих галузей;
- запропоновано методичку розрахунку показників ефективності інвестиційних структурних зрушень та знижено розмірність вхідних параметрів для обґрунтування відповідних управлінських рішень структурної політики;
- підвищення чутливості національної економіки до реалізації дії регулятора, що сконцентровано в межах розробленої концепції [33].

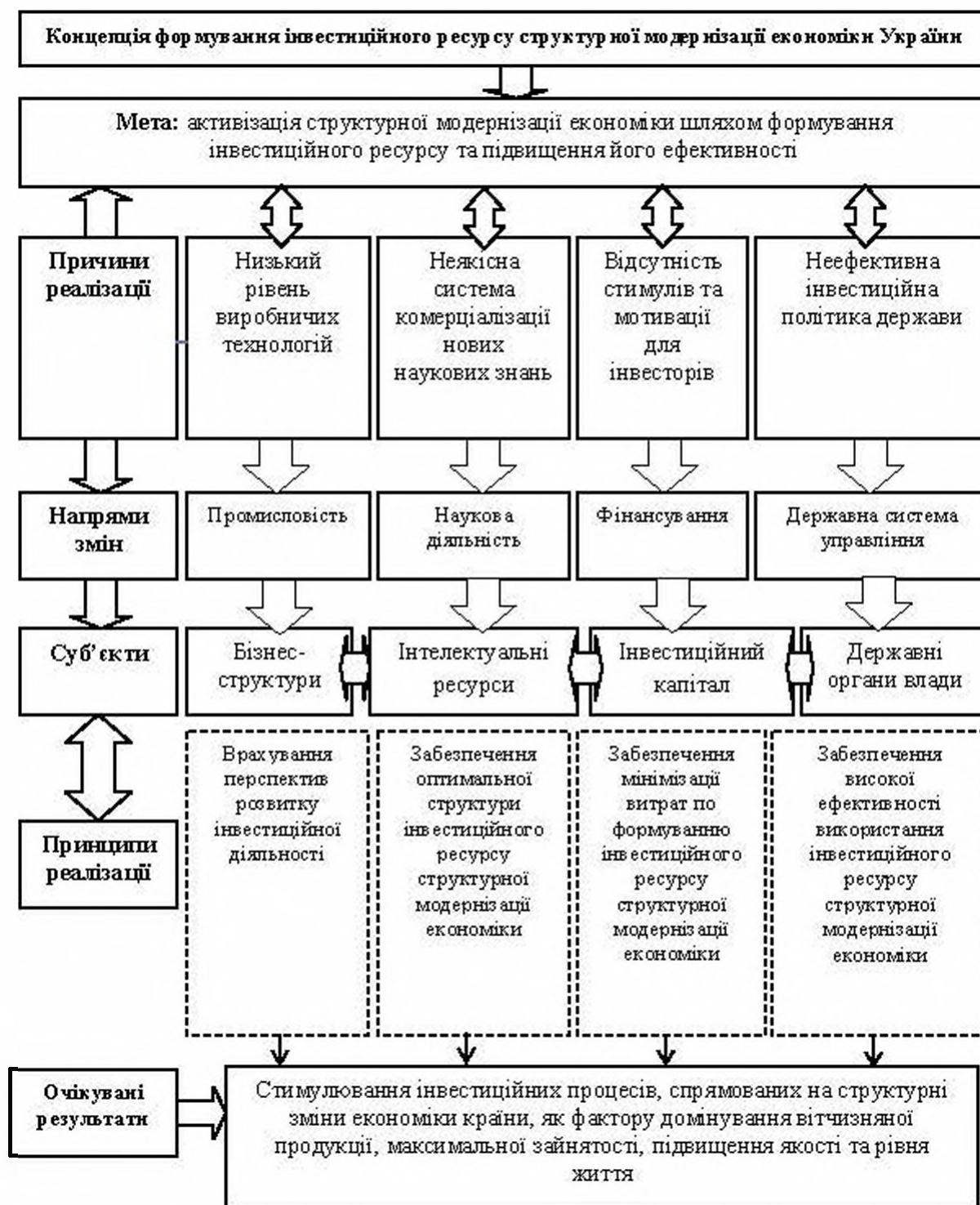

Рис. 2.4. Концепція формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки*

Джерело: складено авторкою.

У зв'язку із вартісним характером структурних змін в економіці виникає питання про інвестиції, що здатні ініціювати те чи інше структурне зрушення. Очевидно, що дана величина має дорівнювати граничній корисності першої одиниці капітальних вкладень у розвиток структурного зрушення в економіці і залежить від ряду факторів: наявності у суб'єктів господарювання відповідних інтересів, потреб та ресурсів певного матеріально-технічного і технологічного рівня.

Для подальшого проведення нашого дослідження доцільним є визначення ключових індикаторів структурних змін національної економіки як базису для формування індикаторів інвестиційних структурних зрушень.

В якості базового кількісного показника структурного зрушення i -го компонента в момент t використовують величину [34], яку прийнято називати мірою структурного зрушення

$$M_i^t = r_i^t - r_i^{t-1}, i=\overline{1, n}, t=\overline{2, t}, (2.2)$$

Відповідно мірою структурних зрушень i -го компонента за період $[2, t]$, буде показник:

$$N_i^t = r_i^t - r_i^1, i=\overline{1, n}, t=\overline{2, t}, (2.3)$$

Очевидно, мірою структурних зрушень по всій сукупності в році t і за період $[2, t]$ будуть відповідно показники:

$$M^t = \sum_{i=1}^n |r_i^t - r_i^{t-1}| \text{ та } N_i^t = \sum_{i=1}^n |r_i^t - r_i^1|, t=\overline{2, t}, \quad (2.4)$$

Виходячи із визначення міри структурних зрушень, логічно показник називати мірою загального структурного зрушення за весь період.

$$N^T = \sum_{i=1}^n |r_i^T - r_i^1|, \quad (2.5)$$

Змістовно міра структурного зрушення є зміною взаємозв'язків між елементами структури (компонентами сукупності), зумовленою динамікою структури потреб і структури розміщення ресурсів на певному проміжку часу, в чому і полягає основна відмінність цього показника від звичайних статистичних показників.

Слід відмітити, що міра структурного зрушення, розрахована за формулою (2.5) у вартісних і натуральних одиницях, буде мати як різне числове значення, так і різне економічне трактування. Між ними існує взаємозв'язок, який відображує динаміку зміни цін, тобто темпи інфляції, що може призвести (і як правило призводить) до різних напрямів і темпів зрушень в економічних структурах у різних одиницях вимірювання. Причина цього феномену криється в тому, що натурально-речова структура відображує технологічну будову економіки, а вартісна структура є відображенням соціально-економічних відносин у суспільному виробництві [34].

Показник Mt показує, наскільки сильно змінилися частки компонентів у році t порівняно з попереднім роком, тобто дає уяву про величину структурних зрушень, що відбулися за рік, а показник Nt є показником його вимірювання за весь період. По характеру структурних зрушень. Так, якщо щорічні зрушення є значними, а загальне зрушення незначне, то це означає, що на кінець періоду, який досліджується, економічна структура близька до базової структури, а проміжні структурні зрушення мали ступенево-коливальний характер. При цьому ступінь коливання і напрям структурного зрушення залежить від співвідношення знаків частки кожного компонента в кожному році. Якщо $r_i^t - r_i^{t-1}$ та $r_i^T - r_i^1$ мають однакові знаки, то структурне зрушення не змінює свого напрямку, в протилежному випадку — змінює. У зв'язку з цим виникає потреба у використанні при аналізі структури економіки показника інтенсивності структурних зрушень.

$$\bar{L}^t = \frac{1}{M^t} \sum_{i=1}^n |r_i^t - r_1^{t-1}|, t = \overline{2, T}, \quad (2.6)$$

Його значення тим більше, чим більше компонентів з річною зміною частки зберігає свій знак. Звідси випливає, що порівнюючи значення показника L^t за різні роки періоду, що розглядається, можна скласти уявлення про інтенсивність структурних зрушень впродовж всього періоду.

При дослідженні динаміки структури економіки потрібно одночасно оцінювати показники міри та інтенсивності структурних зрушень, оскільки перший свідчить про величину зрушення, а другий показує, чи зберегло це зрушення існуючі тенденції в розвитку структури, чи воно їх порушило.

Для виявлення та аналізу структурних зрушень в економіці можуть бути також використані відомі з літературних джерел показники:

- індекс структурних зрушень [34]:

$$I_i^t = \frac{M_i^t}{r_i^{t-1}} \text{ або } I_i^t = \frac{r_i^t}{r_i^{t-1}}, i = \overline{1, n}, \quad (2.7)$$

- коефіцієнт випередження [34]:

$$\gamma_i^t = \frac{\Delta_i^t}{\Delta^t}, i = \overline{1, n}, t = \overline{1, T}, \quad (2.8)$$

де Δ_i^t — темп зростання показника i -го компонента в році t ;

Δ^t — темп зростання сукупності в році t .

- індикатори прогресивності структурних зрушень [35], які визначаються як співвідношення частки виду економічної діяльності або суми часток ряду видів економічної діяльності до такого самого показника для інших видів економічної діяльності.

Таким чином, для аналізу структурних змін економіки є виявлення ключових індикаторів, до яких, на нашу думку, належать: міра загального структурного зрушення за весь період; інтенсивність структурних зрушень протягом року; індекс структурних зрушень; коефіцієнт випередження структурних зрушень; індикатор прогресивності структурних зрушень (табл.2.6).

Таблиця 2.6

Базові індикатори структурних зрушень економіки*

№	Найменування показника	Спосіб розрахунку показника	Характеристика показника
1	2	3	4
1	Міра загального структурного зрушення за весь період	$N^T = \sum_{i=1}^n r_i^T - r_i^1 $	Індикатор являє собою зміну взаємозв'язків між елементами структури (компонентами сукупності), зумовлену динамікою структури потреб та структури розміщення ресурсів на певному проміжку часу.
2	Інтенсивність структурних зрушень протягом року	$L^t = \frac{1}{M^t} \sum_{i=1}^n r_i^t - r_i^{t-1} , \quad t = \overline{2, T}$	Значення показника тим більше, чим більше компонентів з річною зміною частки зберігає свій знак.
3	Індекс структурних зрушень	$I_i^t = \frac{M_i^t}{M_i^{t-1}} \text{ або } r_i - \frac{r_i}{r_i^{t-1}}, \quad i = \overline{1, n}$	Показує, на скільки процентів змінилося середнє значення показника під впливом змін у структурі сукупності.
4	Коефіцієнт випередження структурних зрушень	$\gamma_i^t = \frac{\Delta_i^t}{\Delta^t}, \quad i = \overline{1, n}, \quad t = \overline{1, T}$	Це показник інтенсивності зміни одного ряду динаміки порівняно з іншим за однакові проміжки часу.
5	Індикатор прогресивності структурних зрушень	$I = \frac{r_1 + r_2 + r_3}{r_{\text{нсз}}}$	Визначається як співвідношення частки видів економічної діяльності або суми часток ряду видів діяльності до такого самого показника для інших видів.

*Джерело: систематизовано авторкою на основі [34]

Про доцільність оцінювання інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки, яке запропоновано здійснювати на основі обчислення відповідного інтегрального показника було згадано в першому розділі даної роботи.

Слід зазначити, що це можливо за рахунок побудови системи ключових індикаторів інвестиційних структурних зрушень національної економіки, заснованих на дифузії індикаторів ефективності інвестиційної діяльності (про які мова йшла в попередньому розділі) та індикаторів інвестиційних зрушень в економіці (рис. 2.5).

Це дозволить створити інформаційне підґрунтя для визначення ефективної траєкторії структурної модернізації економіки України.

При виборі факторів формування універсального показника пропонується враховувати критерії оцінки стану інвестиційного ресурсу, які були визначені при аналізі вже існуючих методичних підходів.

З метою інтерпретації тенденцій формування інвестиційного ресурсу в Україні запропоновано використовувати шкалу оцінки темпів трансформації індексів формування інтегрального індикатора ефективності інвестиційного ресурсу.

Це дасть змогу не лише відстежувати стан інвестиційного ресурсу, а й визначати оптимальні шляхи його розвитку.

Таким чином, постає важливе питання ролі саме інвестиційного ресурсу для структурної модернізації економіки. Аргументовано, що формування та реалізації інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки, постає неодмінною умовою соціально-економічного розвитку та прогресу національної економіки.

Таким чином, підводячи підсумки вищевикладеного, структурна політика держави містить такі напрями: розвиток і підтримка нових високоефективних галузей; стимулювання інвестиційної, інноваційної та підприємницької активності суб'єктів господарювання; сприяння розвитку імпортозамінюючого сектору; сприяння підвищенню конкурентоспроможності виробництв на світовому рівні; ліквідація малоефективних виробництв у депресивних секторах економіки; сприяння розвитку інноваційної складової виробництва [35].

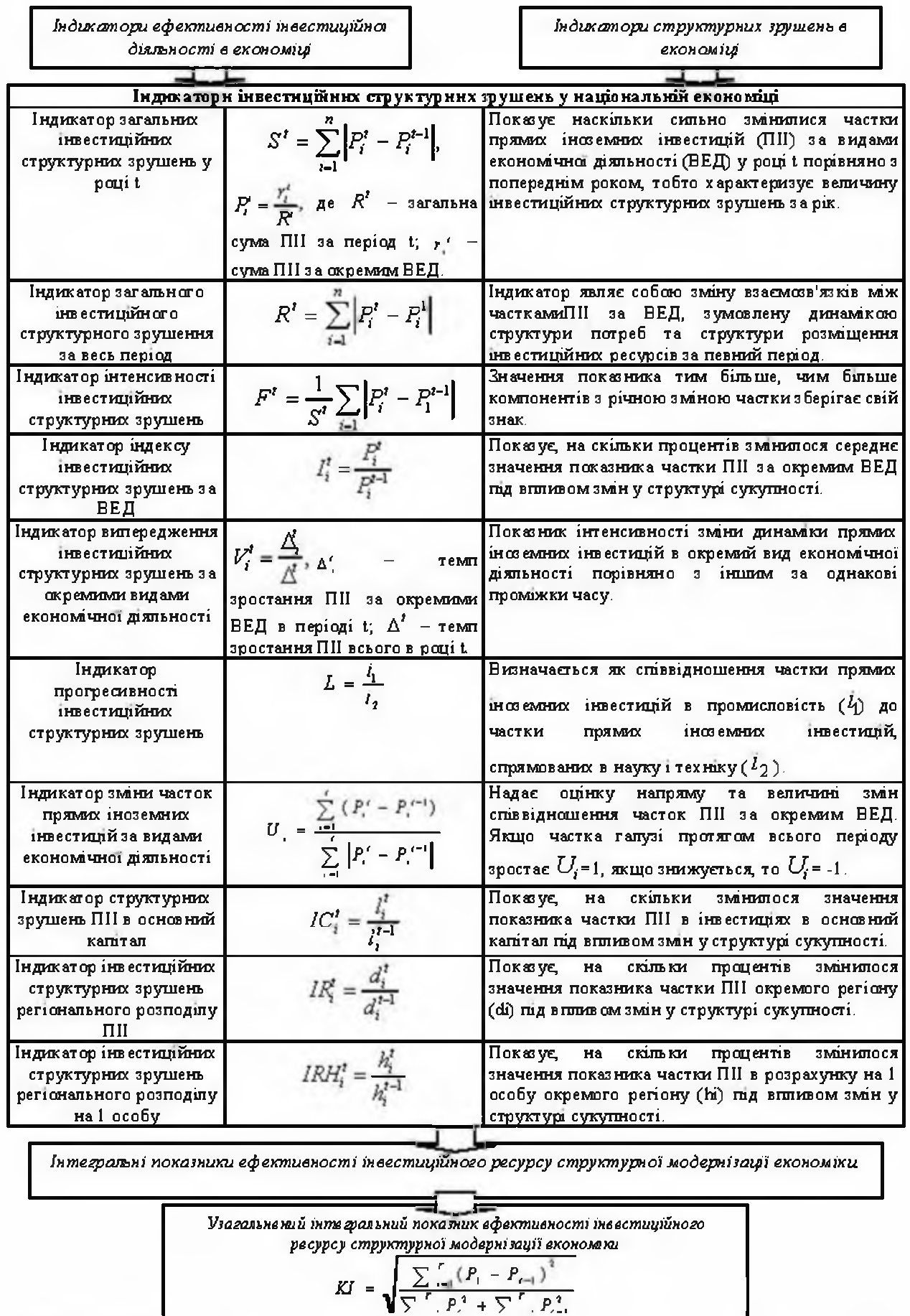

Рис. 2.5. Індикатори інвестиційних структурних зрушень національної економіки

Джерело: побудовано авторкою

Ключову роль в даних процесах відіграє інвестиційний ресурс структурної модернізації економіки, що являє собою сукупність фінансових, матеріально-технічних, інтелектуальних та інформаційно-правових елементів, котрі має в своєму розпорядженні національна економіка і які використовуються для забезпечення інвестиційного розвитку країни.

2.3. Проектування системо утворюючого регулятора та добір найвагоміших важелів впливу інвестиційного ресурсу в контексті структурної модернізації національної економіки

Дослідження принципів системного та синергетичного підходів та трактування в даному контексті сутності і ролі інвестиційного ресурсу для структурної зміни національної економіки вимагає проектування відповідного типу механізму з метою досягнення модернізаційних структурних змін економічної системи шляхом запровадження його у практику господарювання.

У цьому контексті необхідним є формування оптимальної структури організаційно-управлінського механізму (системоутворюючого регулятора), дія якого ініціюватиме генеруватиме ефекту алокації (перерозподілу ресурсів), що стане ключовим драйвером структурних змін економіки.

Відповідно до запропонованої вище методики слід здійснити оцінку параметрів ефективності. Під критерієм ефективності в даному аспекті ми розуміємо ознаку, за якою буде виконуватись порівняльна оцінка альтернатив та вибір найкращої.

Характеристика, що кількісно визначає ступінь виконання самою складною системою поставленого завдання і дозволяє формувати параметри ефективності. Вибір зазначених показників і є кінцевим етапом схеми взаємодії між елементами структури.

Проте, цим діям повинен передувати детермінований аналіз інвестиційних структурних змін в національній економіці.

Наступним етапом є залучення до розробленого алгоритму проектування алокаційно-інверсійного системо утворюючого регулятора процедури обґрунтування критеріальних показників ідентифікації параметрів проектної ефективності інвестиційного ресурсу національної економіки (рис. 2.6)

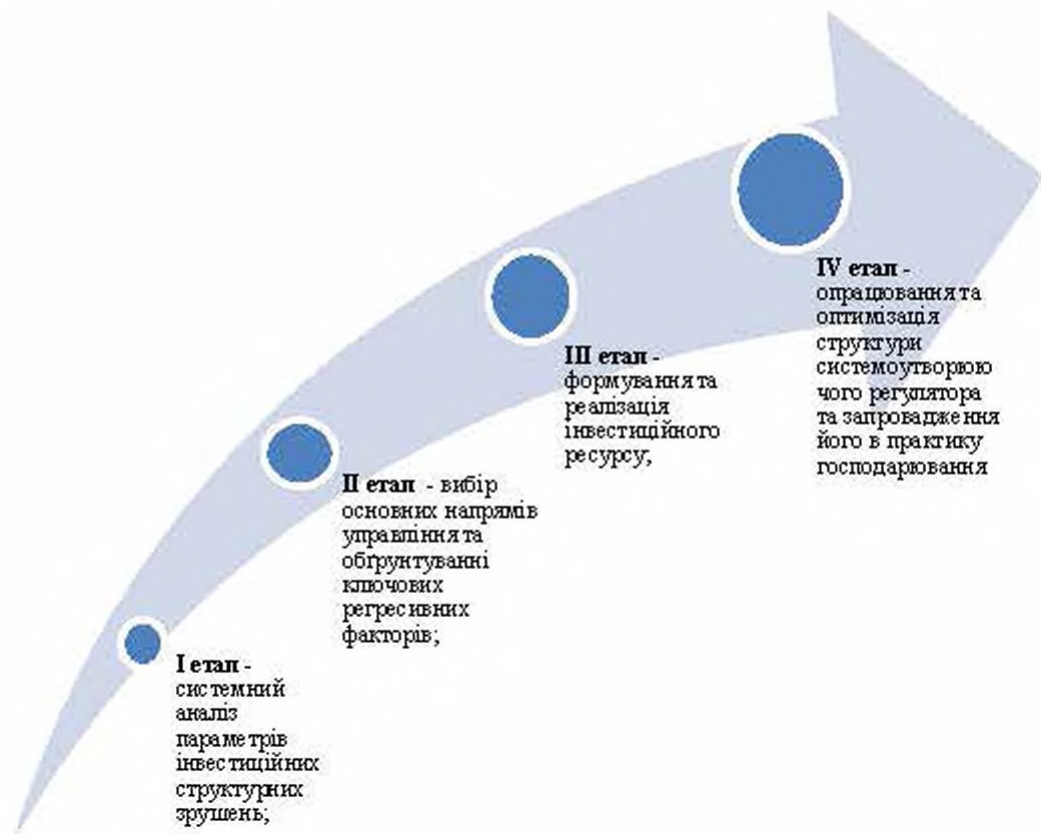

Рис. 2.6. Послідовність проектування і формалізації структури та змісту системоутворюючого регулятора інвестиційного ресурсу на структурування національної економіки*

**Джерело: розроблено авторкою*

Таким чином, крім передпроектного етапу системного аналізу, передбачено ще три етапи з декількома фазами прогнозно-аналітичної оцінки і формалізації архітектури організаційно-управлінського механізму інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки та його ключових компонент:

1) на початковому етапі побудови зазначеного регулятора – загальний показник ефективності реалізації дії (показник ефективності характеризує ступінь виконання завдання складною системою) та результативності

функціонування механізму формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки;

2) на етапі об'єктивізації структури та змісту – індивідуальний показник (відображає ступінь результативності етапу формалізації зазначеного механізму). В разі виникнення ознак суперечності індивідуальних параметрів загальному показнику ефективності інвестиційного ресурсу - процедури формалізації слід повторити (тобто повернення до завдань II етапу та селекція їх результатів внаслідок отримання недієвих схем за етапом III);

3) на кінцевому етапі опрацювання та оптимізації – узагальнений (описує окремі напрями забезпечення інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки), що можна обчислити у раі переходу із II етапу на IV.

Як видно, алгоритм замкненої природи відображає, що прямий цикл проектування забезпечує структурування і композицію організаційно-управлінського регулятора, а обернений – його реконструкцію, а отже логічним є твердження про те що, сутнісний зміст узагальненого показника ефективності доцільно обґрунтувати на етапі аналізу системи - інвестиційного ресурсу.

Проте в окремих випадках на етапі проектування даного механізму можливим є здійснення функцій із подальшим його коригуванням. Індивідуальний та узагальнений показники ефективності визначено на етапі проектування у зв'язку із обґрунтованими попередньо завданнями в межах цього дослідження. При цьому, здійснюючи експериментальну перевірку адекватності зазначених параметрів, їх слід погоджувати з суб'єктами інвестування окремих галузей .

Зауважимо, що домірний вибір загального показника ефективності є еквівалентним правильній постановці завдання дослідження. Саме тому в попередньому підрозділі нами було представлено систему із десяти показників структурних інвестиційних змін в економіці, до яких залучено ще відповідні інтегральні показники, на основі яких сформовано єдиний узагальнюючий інтегральний показник ефективності інвестиційного ресурсу.

Зазначений підхід до оцінювання ефективності функціонування складної системи (інвестиційного ресурсу) та спроектованих компонент є визнаним методом діагностики. Так, наприклад, його застосовують:

- 1) при прийнятті управлінських рішень;
- 2) фінансові аналітики при прогнозуванні масштабів керування відповідним сегментом ринку і розробленні стратегії реструктуризації промисловості.

Важливо зазначити, що на сучасному етапі розвитку економіки України будь-яке нововведення буде зустрічати з протидією самих суб'єктів структурування.

Тому для забезпечення об'єктивізації і обґрунтування варіанту архітектури механізму алокаційно-інверсійного типу слід встановити та врахувати:

- витрати ресурсів і масштаби використання засобів для проектування зазначеного регулятора та впровадження його у практику господарювання;
- масштабність втрат ресурсів і залучення резервів, які необхідні для усунення протидії модернізації економіки (особливо промислового сектору).

У такому випадку слід розглянути відповідність і тотожність таких витрат. При цьому, використання у якості показника ефективності – витрат – значення параметру, який забезпечує заданий рівень впливу на об'єкти цільового призначення – тобто, певні підсистеми механізму формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки, дозволить сформулювати переваги запропонованого підходу.

Відповідно до вищенаведеного визначення рівня ефективності інвестиційного ресурсу в контексті модернізаційного структурування економічної системи слід здійснювати за такими етапами:

- 1) детермінований аналіз структурно-динамічних показників економіки та існуючої системи управління нею, за результатами якого необхідно провести визначення найбільш вагомих факторів, що впливають на рівень ефективності формування інвестиційного ресурсу. Зазначене спричинить набуття системою

ознак сталого розвитку: моделювання наслідків використання адаптивних (алокаційно-інверсійних) технологій формування інвестиційного ресурсу структурування вітчизняної економіки в контексті модернізаційних змін;

2) моделювання параметрів формування інвестиційного ресурсу національної економіки, а також формування відповідного типу механізму задля уточнення змісту основних та забезпечуючих функцій спроектованого механізму (системоутворюючого регулятора);

3) удосконалення архітектури алокаційно-інверсійного механізму формування інвестиційного ресурсу за наслідками його структурної оптимізації та уточнення структури і досягнення високої ефективності;

4) прогнозування та моделювання стану ефективності інвестиційного ресурсу з використанням програмного забезпечення для об'єктивізації оцінок;

5) розробка алокаційних технологій управління інвестиційним ресурсом вітчизняної економічної системи та добір методів із коригуванням зусиль до мінімізації втрат у разі їх запровадження у практику господарювання та усунення параметрів соціально-економічних втрат реструктуризації вітчизняної економіки.

Прийняття оптимізаційних рішень базується на принципах формування і реалізації бінарної політики формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації вітчизняної економіки, яка передбачає:

- визначення цілей її реалізації;
- встановлення певної ієрархії цілей;
- визначення обґрунтованого рангу цілей.

Відповідно до визначеного алгоритму наступними завданнями є:

1) формування дієвих важелів впливу суб'єктів інвестиційної діяльності в контексті формування системи алокаційно-інверсійного типу щодо структурної модернізації національної економіки;

2) розробка системи фільтрацій та добору засобів реалізації структурної та інвестиційної політики на різних рівнях управління реальним сектором економіки;

3) адаптація інструментарію, засобів і прийомів стимулюючого впливу на досягнення високої ефективності інвестиційних процесів, використовуваних у зарубіжному досвіді;

4) побудова інвестиційної платформи, як лояльного середовища взаємодії суб'єктів бізнесу, державного управління, фінансового сектора та інституційного середовища з приводу перерозподілу тимчасово вільних коштів з метою спрямування модернізаційних структурних зрушень вітчизняної економіки.

Для досягнення поставлених завдань та визначення складу і напрямів локалізації зусиль дощого формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки, в контексті дотримання національних інтересів та усунення внутрішніх та зовнішніх деструктивних факторів, доцільно засотсувати принципи об'єктно-цілового підходу, які на відміну від програмно-цільового враховують:

- зміни в нестійкому економічному середовищі;
- критерії ефективності формування інвестиційного ресурсу;
- особливості функціонування вітчизняної економіки.

Слід підкреслити, що саме процеси освоєння та генерування потенціалів найвагомніше впливають на параметри результативності економічної діяльності в цілому.

При цьому використання потенціалів системно-універсального функціонування (управлінського, інформаційного, інноваційного, інвестиційного тощо) обов'язково призводить до підвищення ефективності функціонування національного господарства [36].

Саме сталі нарощення названих процесів і обумовлює трансформацію фундаментальних якостей економіки країни.

Таким чином, ідентифіковано такий взаємозв'язок між:

- масштабами формування інвестиційного та інноваційного потенціалів і рівнем якості поведінки економічної системи, а отже і ефективністю інвестиційного ресурсу;

- динамікою та рівнем науково-технічного процесу та інвестиційним розвитком системи;
- ефективністю впровадження модернізаційних змін та рівнем конкурентоспроможності національної економіки;
- характером і засобами реалізації сучасних економічних політик;
- технологіями державного управління та рівнем інвестиційної привабливості країни.

Зазначене уможлиблює (за використання засобів методологічної ідентифікації, закономірностей і принципових положень, наведених вище) здійснення процедур щодо:

- 1) розробки технологій об'єктно-цільового управління формуванням інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки;
- 2) добору методів ідентифікації параметрів ефективності інвестиційного ресурсу структурування економічної системи в контексті модернізаційних змін;
- 3) проектування та об'єктивізації оптимальної структури інвестиційного ресурсу структурної модернізації вітчизняної економіки, сутності та змісту потенціалів будь-якого типу, виду та складності в контексті забезпечення структурної модернізації національної економіки [37].

При цьому подальше нарощення інвестиційного ресурсу національної економіки щодо модернізаційних структурних змін доцільно здійснювати за рахунок:

- накопичення стратегічного трансформаційного резерву;
- переходу на новий технологічний уклад при економії будь-якого виду потенціалу, віднесеного до матеріальних, факторних чи системно-універсальних ознак (це розширює масштаби нововведень і обумовлює виникнення нової системної якості виробничо-економічної системи);
- впровадження прийомів регулювання і моделювання наслідків реалізації цілеспрямованих коригуючих впливів.

Відтак, можна стверджувати, що ці процеси є взаємнообумовленими. Однак, слід зауважити, що реалізація певного виду функцій слід віднести вже до резервів «сталого розвитку».

При цьому, визначення їхнього складу може бути ускладненою процедурою у разі відсутності достатніх темпів формування і нарощення інноваційного потенціалу чи не дієвості сучасного нормативно-правового забезпечення функціонування інвестиційного ресурсу [38].

Тому доцільним вбачається виконання наступних завдань:

а) встановлення чіткої послідовності розробки і запровадження технологій формування інвестиційного ресурсу та управління формуванням і використання стратегічного потенціалу - це забезпечить об'єктивність процедур оцінювання та прогнозування параметрів ефективності структурних перетворень модернізаційного характеру;

б) визначення алокаційно-інверсійних технологій формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації (характерних саме для економіки України), які слід реалізовувати за обмеженою кількістю етапів. Їх впровадження має носити дуалістичний структурно-логічний характер, приведено в узагальнено в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

**Етапи впровадження алокаційно-інверсійних технологій
формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації
економіки України***

Спрямованість на досягнення високої ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки	Усунення деструктивних змін та упередження виникнення загроз
1	2
<i>Етапи реалізації алокаційно-інверсійного механізму формування інвестиційного ресурсу</i>	<i>Етапи гармонізації процесів та усунення дії деструктивних факторів</i>
<i>Етап I</i>	
Визначення вимог до рівня інвестиційного ресурсу, можливих ризиків та формалізація змісту інвестиційної політики;	Дослідження природи існуючих протиріч та виявлення їхніх витоків, джерел і генераторів загроз та ризиків;

Продовження таблиці 2.7

1	2
<i>Етап II</i>	
Визначення параметрів наявного інвестиційного ресурсу на сучасному етапі розвитку економіки України задля розробки способів, засобів і прийомів в межах алокаційно-інверсійної технології;	Визначення та формалізація чинників деградації та дублювання функцій суб'єктами господарювання і різних інституцій, та перешкод на шляху реалізації політики формування інвестиційного ресурсу України;
<i>Етап III</i>	
Розробка алокаційно-інверсійного механізму формування інвестиційного ресурсу національної економіки, визначення етапів та вартості їх реалізації, стратегічної концепції, а у її межах відповідної політики;	Розробка методів реагування на загрози та ризику, розв'язання конфліктних ситуацій. Пошук оптимізаційного складу способів і прийомів задля стимулювання інвестиційної діяльності;
<i>Етап IV</i>	
Контроль параметрів інвестиційного ресурсу за результатами виконання завдань щодо забезпечення достатнього рівня ефективності інвестиційного ресурсу та раціоналізації наявного потенціалу.	Усунення протиріч, що є причиною і формують підґрунтя для нагромадження загроз різної природи щодо реструктуризації вітчизняної економіки;
<i>Етап V</i>	
Оцінка параметрів структурної модернізації національної економіки в цілому та окремих показників, зокрема, визначення об'єктів локалізації зусиль та спрямування інвестицій для пришвидшеного розвитку певних галузей і виробництв;	Визначення зон ризику, а також сприйнятливих для загроз і ризиків сфер економічної діяльності.
<i>Етап VI</i>	
Коригування складу і спрямованості реалізації стандартизованих заходів формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки, визначених для реалізації технологій управління за відхиленнями від визначених орієнтирів збалансованості функціонування національної економіки;	Моніторинг і перманентний контроль за розподілом і перерозподілом тимчасово вільного капіталу для усунення деструктивного впливу невідповідності вимогам і потребам вітчизняної економіки;
<i>Етап VII</i>	
Розроблення моделі інвестиційної платформи для формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України та відповідного алгоритму, що передбачає застосування е-технологій.	Використання методичних підходів щодо провадження прогнозування рівня ефективності інвестиційного ресурсу України та застосування сценарного підходу з урахуванням деструктивної дії відповідних факторів та загроз.

Джерело: розроблено авторкою

Наведені вище обґрунтування дозволяють констатувати, що за результатами добору і реалізації оптимального складу інструментарію щодо реалізації алокаційно-інверсійного управління формуванням інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки імовірним стає адаптація у стислі терміни відповідного типу механізму, запровадження якого у практику господарювання запропоновано за двома зустрічними якісними рівнями ціле орієнтації діяльності суб'єктів інвестиційної діяльності як при вирішенні завдань по управлінню, так і при визначенні зусиль та цільових функціоналів системо утворюючого регулятора і важелів впливу на структурну перебудову вітчизняної економіки з позиції модернізаційних змін.

Це і спричинить виникнення рівноваги між пріоритетами ініціювання загальноекономічного розвитку за цільовими функціями інвестиційного зростання в Україні.

При цьому доцільним є здійснення синхронізації дій:

- сукупності важелів впливу алокаційно-інверсійного механізму формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки в межах загального макроекономічного регулятора інтенсифікації економічного розвитку;
- механізмів гармонізації модернізаційного розвитку та упередження загроз і ризиків для вітчизняної економіки.

Зазначене імовірно до здійснення за рахунок наступних дій:

- 1) підвищення результативності виконання цільових функцій суб'єктами інвестиційної діяльності;
- 2) обґрунтованого вибору найбільш пріоритетного та наукоємного виду економічної діяльності, що має функціональну здатність і достатність вимірів виробничого та науково-технічного потенціалів при визначенні відповідного об'єкту для докладання зусиль при потребі форсованого впровадження прогресивних технологій;

3) освоєння стратегічного потенціалу, що ініціюватиме мультиплікативний ефект на споріднені галузі, а також раціоналізація та модернізація використання ресурсів у виробництві[39].

Це створить відповідні можливості для здійснення інноваційних перетворень в економіці, зокрема в промисловості, призупинить неперспективні трансформації в межах виробничо-економічної системи держави, які призводять до:

а) деструктивної динаміки;

б) тупикових кутів розвитку національної промисловості;

в) прискорення зміни етапів життєвого циклу за ланцюгом: від зародження ідеї – прискореного зростання та гальмування руху – стабілізації – спаду – до ліквідації.

При цьому, запровадження одночасно найбільш прогресивних технологій будь-якого типу (політичних, соціальних, управлінських, технологічних, екологоекономічних, енергоефективності і т.д.) забезпечить досягнення загальної рівноваги в економічній системі держави та її сталий розвиток.

Однак, для обґрунтування імовірності досягнення позитивного ефекту від впровадження зазначених вище технологій проектування системо утворюючого регулятора формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки, вважаємо, що слід кількісно ідентифікувати будь-які зміни в системі формування та нарощення інвестиційного ресурсу.

В контексті наведеного нами пропонується розробка інструментарію алокаційно-інверсійного механізму та його адаптація за використання відповідного програмного забезпечення, побудованого на архітектурі, до якої інкорпоровано розроблені універсальні модельні та алгоритмічні рішення.

Поряд із цим, слід зауважити, що здійснений нами аналіз методологічних схем і методичних розробок, проголошених і використовуваних системним та синергетичним підходами до пбудови уявлень і цільових функцій розробленого механізму алокаційно-інверсійного типу, дозволяє засвідчити наступне: зусилля

суб'єктів інвестиційної діяльності щодо забезпечення достатнього рівня ефективності мають бути перенесені з результатів діяльності на самі цільові функціонали, що вимагає негайного запровадження нових:

- а) форм оцінювання результатів організації формування інвестиційного ресурсу в контексті національної економіки;
- б) методів і засобів досягнення результатів щодо формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки;
- в) інструментарію реалізації відповідних стратегічних рішень і політики з метою підвищення ефективності інвестиційних процесів в Україні;
- г) прийомів і дій задля забезпечення результативності визначеного в дослідженні механізму і його складових;
- д) технологій упередження та усунення параметрів диспропорційності модернізаційних процесів в масштабах економіки країни.

Таким чином, переорієнтація задумів щодо визначення пріоритетів і обґрунтування критеріїв ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки, в свою чергу, стає необхідною умовою для відповідної перебудови самих складних систем і використовуваних технологій, що значно підвищить ефективність структурних змін.

При цьому, розроблені процедури і варіативні схеми проектування системо утворюючого регулятора (механізму) формування інвестиційного ресурсу структурної модернізаційної зміни вітчизняної економіки та його складових дозволили обґрунтувати критерії проектної ефективності за трьома ієрархіями пріоритетів:

1-й рівень – використання показників ефективності, які легко ідентифікуються; простота їх розрахунку і візуалізації, чіткий фізичний та економічний зміст;

2-й рівень - об'єктивність визначення ступеня досягнення мети при реалізації дії оригінального системо утворюючого регулятора формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки за рахунок використання єдиного критерію оцінки ефективності, а також

можливість врахування найбільшої кількості факторів, які визначають відповідні параметри;

3-й рівень – відповідність єдиного критерію оцінки масштабу залучених до складу регулятора важелів, інструментарію і засобів формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки країни.

При цьому буде досягнуто усунення суперечностей вихідних та узагальненого інтегрального показника ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України з урахуванням сучасного історичного етапу розвитку.

Зазначене дозволило визнати, що більш раціональним, з точки зору реалізації цільових функцій структурної модернізації економіки країни, є коригування зусиль в контексті реалізації відповідної політики за найвагомішими напрямками.

В цьому контексті, сформована в дослідженні тактика реалізації бінарної політики полягає у наступному:

- виборі преференційних засобів та інструментарію задля досягнення поставлених цілей (кінцевих, проміжних, оперативних);
- стандартизації комплексу заходів і важелів впливу на відновлення рівня ефективності у разі їх встановлення за результатами моделювання.

Запропоновано здійснити поступову адаптацію існуючої економічної системи до модернізаційних вимог не лише за рахунок оптимізації циклів модернізації виробництва, впровадження прогресивних організаційних і техніко-технологічних рішень, реструктуризації, а й застосування вдосконаленої технології формування інвестиційного ресурсу, як фінансової основи структурних змін. У відповідності з принципами, які було запропоновано:

- а) процедури розробки її інструментарію здійснити за використання методологічних положень ідентифікації параметрів ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки;

б) суб'єктом впливу визнати розроблення та реалізацію дії механізму формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки в якості пріоритетного завдання в контексті формування системи забезпечення ефективності модернізаційних змін економіки України.

Задля забезпечення результативності функціонування останньої доведено доцільність залучення наступних методів:

- прогнозування параметрів безвідмовності при неточних або неповних даних;
- резервування потенціалів різної природи для відновлення дієвості цільового функціоналу;
- обчислення оптимальної вірогідності та оптимальних допусків надійності;
- аналізу результативності функціонування складної системи у нестійкому економічному середовищі;
- оцінки вагомості впливу на вихідний інформаційний потік детермінант технологічних процесів, локалізованих у ключових сферах системно-універсального функціонування виробництва.

Ефективність зазначених дій вимагає наступних проектних процедур:

- 1) перманентного узгодження координат інвестиційної політики із іншими напрямками загальнодержавної економічної політики розвитку економіки;
- 2) аналізу і прогнозу макроекономічної ситуації;
- 3) уточнення змісту завдань бінарної політики та її цільових орієнтирів;
- 4) удосконалення складу як цільових функціоналів реалізації бінарної моделі інвестиційної політики, так і системоутворюючого регулятора, що є специфічним для конкретного сектору або галузі;
- 5) розроблення та застосування двох типів інструментарію політики інвестування в контексті структурної модернізації національної економіки.

Перший тип інструментарію стосовно адекватного реагування на загрози та ризики з елімінацією їхньої дії при використанні технологій алокаційно-інверсійного типу.

Другий – щодо об'єктивного прогнозування параметрів ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки з метою попередження деструктивних змін за базовими напрямками.

Таким чином, перша модель, що входить до інструментарію зазначеної політики, повинна використовувати інструменти (засоби) адміністративного впливу – вони можуть мати ознаки спрямованості та регламентації і селективні. Останні, це обмежені впливом на рівень ефективності управлінських процесів щодо інвестиційних та модернізаційних рішень в окремих групах галузей або видів економічної діяльності, наприклад, наукоємних або ресурсоємних галузях виробництва.

А друга група засобів економічного впливу і коригування, які окреслюють і обумовлюють формування певних умов, що визначають якісні параметри поведінки виробничо-економічних систем у напрямі, який визначено суб'єктами інвестиційної діяльності з узгодженням з національними економічними інтересами.

Таким чином, синхронність реалізації двох типів інструментарію націлено на забезпечення збалансованості та ефективності функціонування, створення на цій основі сприятливих умов для здійснення позитивних структурних зрушень, досягнення високої ефективності при інтенсифікації процесів модернізації, організаційно-економічної та інформаційно-управлінської ефективності промислового виробництва.

Специфічні функції запропонованого системоутворюючого регулятора та набір ключових важелів впливу на ефективність інвестиційного ресурсу структурування національної економіки вимагають детального аналізу сучасного стану як інвестиційної діяльності, так і структурних трансформацій вітчизняної економіки, що відповідно до методологічної логіки нашого дослідження, ми здійснимо в наступному розділі.

Висновки до розділу 2

1. Обґрунтовано методологічну схему дослідження інвестиційного ресурсу з позиції поєднання ключових положень системного та синергетичного підходу, яка складається з трьох блоків: ідентифікації економічної категорії «інвестиційний ресурс»; аналітичного дослідження процесів формування інвестиційного ресурсу; визначення тенденцій формування інвестиційного ресурсу.

2. Окреслено закономірності формування та реалізації інвестиційного ресурсу з позиції його впливу на структурну модернізацію економіки країни, розкрити ознаки такого ресурсу як системи, здатної до самоорганізації та визначено принципи управління інвестиційним ресурсом економіки. Особливого значення набуває розробка концепції реалізації інвестиційного ресурсу в контексті структурної модернізації національної економіки з огляду на особливості вітчизняної структурної політики.

3. У дисертаційній роботі структурна політика розглядається як сукупність правил, методів і важелів впливу на структурні перетворення з метою максимізації економічного зростання шляхом реалізації пріоритетних державних програм і проєктів, а також комплексу заходів щодо підтримки розвитку окремих елементів економічної системи. При цьому особливу увагу необхідно приділити розробці інноваційних методів структурної політики, які передбачають цілеспрямований вплив на точки росту обсягів інвестиційного ресурсу в розрізі його компонентів та ініціюють процеси структурування економіки з позиції самоорганізації, а не у застосуванні традиційних прийомів дії такої політики.

4. Аргументовано доцільність оцінювання інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки, яке запропоновано здійснювати на основі обчислення відповідного інтегрального показника, в якому відтворено значення ключових індикаторів структурних зрушень економіки, до яких належать: міра загального структурного зрушення за весь період; інтенсивність структурних

зрушень протягом року; індекс структурних зрушень; коефіцієнт випередження структурних зрушень; індикатор прогресивності структурних зрушень. Це дозволить створити інформаційне підґрунтя для визначення ефективної траєкторії структурної модернізації економіки України.

5. При виборі факторів формування універсального показника пропонується враховувати критерії оцінки стану інвестиційного ресурсу, які були визначені при аналізі вже існуючих методичних підходів. З метою інтерпретації тенденцій формування інвестиційного ресурсу в Україні запропоновано використовувати шкалу оцінки темпів трансформації індексів формування інтегрального індикатора ефективності інвестиційного ресурсу.

6. Визнано необхідним формування оптимальної структури організаційно-управлінського механізму (системоутворюючого регулятора) та обґрунтовано алгоритм його проектування. Зазначений алгоритм замкненої природи відображає, що прямий цикл проектування забезпечує структурування і композицію організаційно-управлінського регулятора, а обернений – його реконструкцію, а отже, логічним є твердження про те що, сутнісний зміст узагальненого показника ефективності доцільно обґрунтувати на етапі аналізу системи – інвестиційного ресурсу.

7. Наголошено, що запропонована методика дасть змогу не лише відстежувати стан інвестиційного ресурсу, а й визначати оптимальні шляхи його розвитку. Таким чином, постає важливе питання ролі саме інвестиційного ресурсу для структурної модернізації економіки. Аргументовано, що формування та реалізації інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки, постає неодмінною умовою соціально-економічного розвитку та прогресу національної економіки.

Список використаних джерел до розділу 2

1. Ткаленко Н. В. Формування інноваційного ресурсу в умовах розбудови в Україні постіндустріального суспільства : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Київ, 2015. 454 с.

2. Скітер І.С., Ткаленко Н.В., Трунова О.В. Математичні методи прийняття управлінських рішень. Чернігів : ЧДІЕУ, 2011. 248 с.
3. Николис Г., Пригожин И. Познание сложного. М.: Мир, 1990. 358с.
4. Bertalanffy L. von. Modern Theories of Development: An Introduction to Theoretical Biology (1933). New York: Harper, 1962. 310 p.
5. Маркс К., Энгельс Ф. Полное собрание сочинений. 2-е изд. Т. 25. Ч. 1. С. 116.
6. Блауберг И. В., Юдин Э.Г. Становление и сущность системного подхода. М.: Наука, 1973. 270с.
7. Пригожин И., Стенгер И. Время Хаос. Квант. М.: Прогресс, 1994. 266 с.
8. Гальчинський А. Методологія складних систем. *Економіка України*. 2007. № 8. С.4-18.
9. Месарович М., Такахара Я. Общая теория систем: математические основы. М.: Мир, 1978. 312 с.
10. Данелян Т. Я. Теория систем и системный анализ: учебное пособие. М.: МГУ ЭСИ, 2004. 142с.
11. Анохин П. К. Кибернетика функциональных систем. М.: Медицина, 1998. 400с.
12. Малиновский А. А. Тектология. Теория систем. Теоретическая биология. М.: Эдиториал УРСС, 2000. 446с.
13. Структурні трансформації в національній економіці: проблеми діагностики та інституційного забезпечення: монографія / за ред. А.Ф. Мельник. Тернопіль: ТНЕУ, 2012. 532 с.
14. Вахрушев Д.С. Самоорганизация и динамическая устойчивость экономических систем: теоретико-методологические аспекты: : дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.01, 08.00.05. Кострома, 2004. 327 с.
15. Осипов Ю.М. Философия хозяйства. В 2-х кн. М. : Юрист, 2001. 624 с.

16. Капица С.П., Курдюмов С.П., Малинецкий Г.Г. Синергетика и прогнозы будущего. М. : Эдиториал УРСС, 2001. 283 с.

17. Adams R. Performans indicators for sustainable development, Accounting and Business .1999. April. 223 p.

18. Domar E. Essays in the Theory of Economic Growth. N.-Y., 1957. P.18.

19. Chenery H. B. The structuralist approach to development policy. American association Papers and Proceedings. 1975. № 65. P. 310–316.

20. Шумпетер Й. Теория экономического развития, исследования предпринимательской прибыли, капитала и цикла конъюнктуры. М.: Прогресс, 1982. 455 с.

21. Кондратьев Н. Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. Избранные труды. Международный фонд Н.Д. Кондратьева и др. Ред. колл.: Абалкин Л.И. (пред.) и др.; сост. Яковец Ю.В. М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2002. С.767.

22. Форрестер Д. Мировая динамика / пер. с англ. А. Ворощука и С. Иегова. Москва : ООО «Издательство АСТ», 2003. 379 с.

23. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки. Київ : Основи, 2000. С. 79-90.

24. Olvey L., Dolden J., Kelly R. The economics of national security. Wayne (N.J.), 1984. 404 p.

25. Тоффлер Елвін. Третя хвиля / пер. Андрій Євса, за редакцією Віктора Шовкуна. Київ : Видавничий дім «Всесвіт», 2000. 480 с.

26. Нейсбит Д. Мегатренды / пер.с англ. М. Б. Левина. Москва : ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2003. 380 с.

27. Харрод Р. Ф. К теории экономической динамики. Классики кейнсианства. М.: Экономика, 1997. Т. 1. С. 39–194

28. Филатова М.Г. Структурная перестройка промышленности: сущность, закономерности, механизм государственного регулирования. Екатеринбург: УРО РАН, 1999.

29. Сакун О. С. Структурна політика та модернізація структурних перетворень в економіці. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. № 6. Т. 2 (276). С. 265-270.
30. Ясин Е. Модернизация и общество. *Вопросы экономики*. 2007. №5. С.10.
31. Сакун О.С. Інвестиційна основа структурних трансформацій національної економіки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. №. 4. Т.2 (272). С. 82-88.
32. Сакун О.С., Ніколаєнко Ю.В. Роль і значення інвестиційного ресурсу в контексті інноваційних структурних перетворень в економіці. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018. № 4(16). С. 188-198.
33. Сакун О. С. Системні концепти реалізації інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 34. С. 65-74.
34. Галіцин В. К., Суслов О. П., Галіцина О. В., Самченко Н. К. Структурно-функціональний аналіз та моделювання розвитку економіки : монографія К. : КНЕУ, 2013. 377 с.
35. Сакун О. С. Особливості структурної модернізації та індикатори модернізаційних структурних зрушень в економіці. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 42. С. 40-45.
36. Микитенко В.В. Агрегована оцінка та проектування стратегічного потенціалу промисловості. Соціально-економічні напрями розвитку регіонів в контексті сучасних процесів міжнародної інтеграції: збірник наукових праць. Херсон: ХНТУ МОН України. Вид-во ПП Вищемерський. 2006. С.84-96.
37. Marhasova V., Sakun O., Zhytar M. Specialty of realization of investment resource of structural modernisation of economy. *International Journal of Advanced Biotechnology and Research (IJABR)*. 2019. Special Issue 1. P. 538-543.
38. Маргасова В. Г., Сакун О. С. Аналіз та інтерпретація результатів моніторингу системи стратегічного забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці. *Удосконалення методики та організації обліково-*

аналітичної роботи в сучасних умовах господарювання: монографія. Київ: ТОВ «Кондор», 2016. С. 128–138.

39. Burlutskiy S., Burlutska S., Marhasova V., Sakun O. The relationship between short-term fluctuations and stages of economic cycle: The case of Ukraine. *Revista ESPACIOS*. 2019. Vol. 40 (№ 10). P. 10. URL: <http://www.revistaespacios.com/a19v40n10/19401010.html>.

РОЗДІЛ 3

ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РЕСУРСУ УКРАЇНИ

3.1. Стан та проблеми структурних трансформацій економіки України

Відповідно до логічної послідовності побудови нашого дослідження та для поглибленого розуміння сучасних економічних умов формування та функціонування інвестиційного ресурсу з позиції структурної модернізації вітчизняної економічної системи, доцільним є аналітичне дослідження стану національної економіки України, виявлення ключових особливостей та з'ясування нагальних проблем.

Складність системи національної економіки України полягає у тому, що поряд з необхідністю формування постіндустріального типу економіки потрібно спрямувати його в русло самоорганізації та саморозвитку національної економіки, яка має знайти своє місце в глобальних просторово-часових координатах. Структурні зміни національної економіки за впливом на векторисоціально-економічного розвитку суспільства набувають вирішального значення у системі трансформацій. Метою структурних змін економіки є створення на основі новітніх інноваційних технологій ефективної, здатної до саморозвитку національної економіки, яка забезпечуватиме добробут населення, умови рівноправного партнерства в глобальному економічному співтоваристві. Сучасні трансформаційні перетворення в Україні відбуваються на фоні структурних макроекономічних диспропорцій.

Синтетичним показником, який характеризує розвиток економічної системи країни загалом і структурний розвиток зокрема, є ВВП. Зміни ВВП тісно корелюють із подіями, процесами і явищами, що мали місце у світовій економіці й у соціальнополітичному житті цього періоду. Всі вони мали свій

вплив на структурні зміни національної економіки. Надзвичайно важливим макроекономічним індикатором є структура випуску.

Таблиця 3.1

**Структура економіки України за видами економічної діяльності
за 2001–2018 рр., млн. грн.***

Роки	Випуск товарів і послуг	Промисловість	Сільське господарство	Будівництво	Транспорт і зв'язок	Послуги
2001	346040,0	222045,0	66788,0	23792,0	33415,0	153051,0
2002	371648,0	241694,0	66902,0	25065,0	37987,0	173372,0
2003	438183,0	289599,0	66602,0	33440,0	48542,0	213238,0
2004	584736,0	388838,0	86216,0	48808,0	60874,0	287596,0
2005	708710,0	479402,0	95520,0	59976,0	73812,0	379672,0
2006	822433,0	553519,0	99154,0	82667,0	87093,0	478809,0
2007	1055403,0	710209,0	114031,0	121864,0	109299,0	661255,0
2008	1373740,0	925453,0	157208,0	151519,0	139560,0	903072,0
2009	1222358,0	799496,0	159187,0	115952,0	147723,0	915478,0
2010	1488111,0	1004608,0	189373,0	132351,0	161779,0	1019328,0
2011	1846956,0	1228141,0	253485,0	159378,0	205952,0	1198285,0
2012	1894406,0	1242188,0	261707,0	178225,0	212286,0	1339768,0
2013	1865984,0	1171899,0	306998,0	167196,0	219891,0	1394569,0
2014	2041340,0	1280275,0	381227,0	162551,0	217287,0	1516883,0
2015	2612026,0	1569009,0	558788,0	188595,0	295634,0	1876372,0
2016	3192626,0	1954792,0	655569,0	240327,0	341938,0	2227807,0
2017	3907571,0	2433239,0	727352,0	326496,0	420484,0	2812147,0
2018	3991496,0	2423918,7	757896,0	357896,0	451785,0	2954256,0
Коеф-т росту 2018 до 2001, рази	11,5	10,9	11,4	15,04	13,5	19,3

Джерело: складено авторкою на основі даних [1]

На початок нового століття припадає зростання ВВП України, яке є наслідком спочатку (2000–2004 рр.) певного нарощування виробничих потужностей, а потім (2005–2007 рр.) – змін, пов'язаних із реалізацією деяких структурних реформ і з впливом зовнішніх чинників (нова цінова політика на імпортований газ, прогресивна соціальна політика, активна міжнародна співпраця).

Світова економічна криза (2007–2009 рр.) принесла із собою такі негативні наслідки, як призупинення виробництва, зменшення інвестиційної активності і, як наслідок, витіснення українських виробників із зовнішніх і

внутрішніх ринків. Це призвело до різкого падіння рівня ВВП. Період 2010–2013 рр. позначився короткочасним зростанням економіки та поживавленням на зовнішніх ринках, що значною мірою зумовлене очікуванням і підготовкою до підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Однак із кінця 2013 р. знову настає черговий спад, який так чи інакше стосується агресивної політики Росії щодо України. З 2016 р. знову настає період хоча й незначного, але зростання ВВП.

Вітчизняні економісти пов'язують його зі зростанням внутрішнього споживання та збільшенням інвестиційного попиту. Сприяє цьому цінова кон'юнктура на світових ринках, зокрема на продукцію металургії.

Динаміка структури економіки України за видами економічної діяльності свідчить, що за останні десятиріччя в галузево-секторальній структурі національної економіки істотно знизилася питома вага промисловості, будівництва, транспорту та зв'язку. Натомість лідируючі позиції почала займати оптова та роздрібна торгівля. Крім того, зростає питома вага сфери послуг. Усе це є ще одним свідченням того, що Україна перетворюється на країну споживання. Загалом указані тенденції відповідають загальносвітовим економічним структурним зрушенням, які характерні передусім для країн із перехідною економікою.

У структурних дослідженнях особлива роль відводиться секторальному аналізу. Йдеться про зміни, що відбуваються в трьох системах агрегованого поділу економіки, які відповідно називаються сектор I (сільське господарство), сектор II (промисловість) і сектор III (послуги). Концепція трисекторної структури економіки, змін і закономірностей розвитку секторів початково була розроблена в 1930-х роках А. Фішером, К. Кларком, Ж. Фурастьє. В основі теорії лежить теза про те, що роль кожного макросектору зумовлена процесом історичного розвитку економіки: поступово роль сектору I знижувалася; натомість мало місце підвищення ролі, стабілізація, а отже, зниження частки сектору II; сьогодні спостерігається неперервне зростання ролі сектору III.

З огляду на зміни секторальної структуризації економіки дослідники виділяють три етапи розвитку: доіндустріальний етап (основний сектор –

видобуток природних ресурсів); індустріальний етап (основний сектор економіки – промисловість); постіндустріальний етап (основний сектор економіки – сфера послуг). Зміни секторальної структури економіки у процесі такого поетапного розвитку обґрунтували Ж. Фурастьє [2] і С. Кузнець [3].

Комплексне оцінювання стану економіки України в розрізі її структурних компонент дало можливість виокремити ключові тенденції (рис. 3.1).

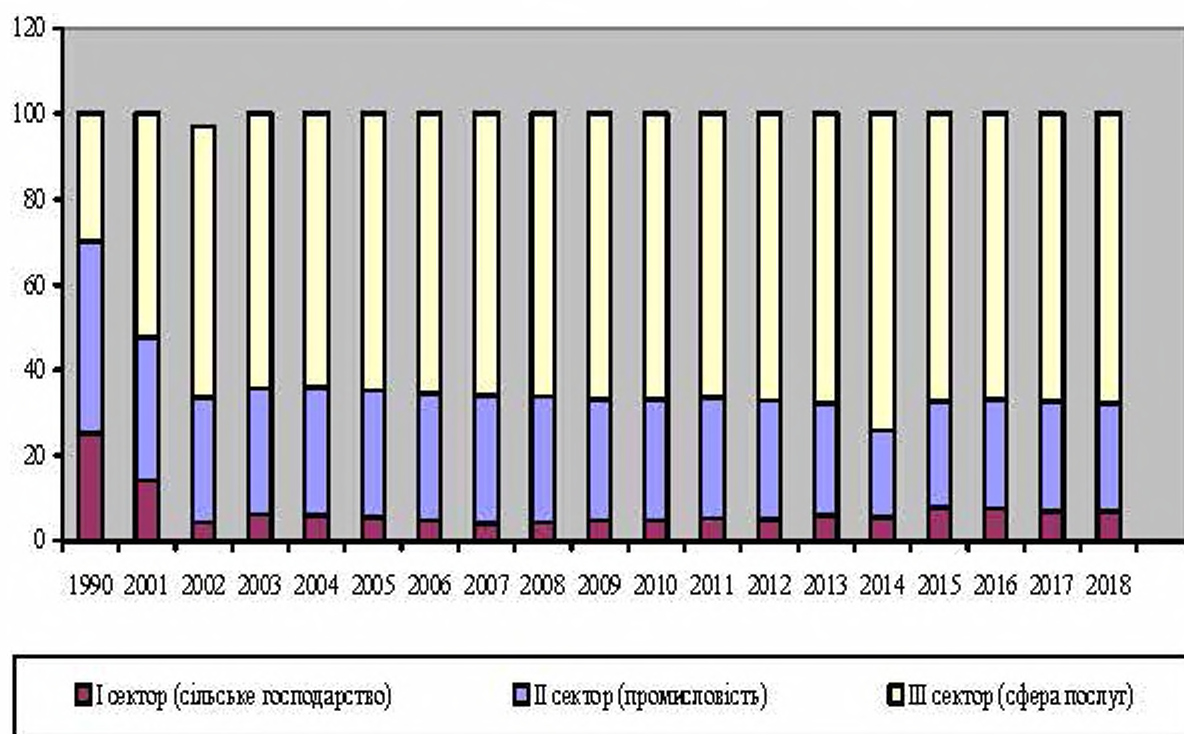

Рис. 3.1. Динаміка показників трисекторної моделі економіки України*, % у ВВП

Джерело: побудовано авторкою на основі даних [1]

Як видно з рисунку 3.1, економіка України відповідно до трисекторної моделі перебуває на етапі поступового наближення до пропорцій постіндустріальних економік. Особливістю її розвитку є те, що частка аграрного сектору є винятково високою і спостерігається її зростання. Це вкотре підтверджує уявлення багатьох сучасних економістів, що Україна має задатки аграрної держави: частка аграрного сектору в 2018 р. становить 13,8% ВВП, тоді як у країнах «Великої сімки» вона коливається в межах 0,6–2,2%. Істотно вищою в Україні є й частка індустріального сектору у ВВП – 27,3%

(середнє у країнах «сімки» – 23,9%, у США – 19,4%, а в Німеччині – 30,3%). Сектор сфери послуг в Україні становить 58,8% ВВП, тоді як, наприклад, у Великобританії – 80,2%, а в Німеччині – 69,1%.

Важливими показниками, що характеризують соціально-економічний розвиток, є номінальне і реальне значення валового внутрішнього продукту (ВВП).

Номінальний ВВП характеризує загальний обсяг виробництва, що вимірюється в поточних цінах, які існують на момент виробництва. У 2008-2018 рр. він має перманентну тенденцію до зростання, проте це ще не свідчить про позитивні тренди в національній економіці. Тому визначають реальний ВВП – обсяг виробництва, що вимірюється в постійних, базових цінах. На його величину впливає лише зміна обсягів виробництва. Отже, цей показник характеризує економічну діяльність у реальному секторі національної економіки.

Скорочення показника реального ВВП у постійних цінах протягом досліджуваного періоду склало 20 %, що відповідає сумі 257 731 млн. грн, проте обсяг номінального ВВП у порівнянні із 2008 р. зріс на 1 992 101 млн. грн.

Відхилення між показниками реального і номінального ВВП підтверджує негативні тенденції в економіці країни, пов'язані зі зростанням цін на товари, послуги та скороченням обсягів їх виробництва та споживання, що позначилось на зниженні купівельної спроможності населення (рис. 3.2).

Фактично рівень розвитку національної економіки України не досяг рівня кризового 2008 р. Національна економіка не змогла відновитися і досягти рівня 2008 р., що дає підстави стверджувати про наявність рецесії та стагфляції.

Незаперечним свідченням є те, що впровадження новітніх технологій, які б стали драйверами для переходу національної економіки до нового технологічного устрою, значною мірою стримують низькі темпи капітального інвестування та нагромадження основного капіталу.

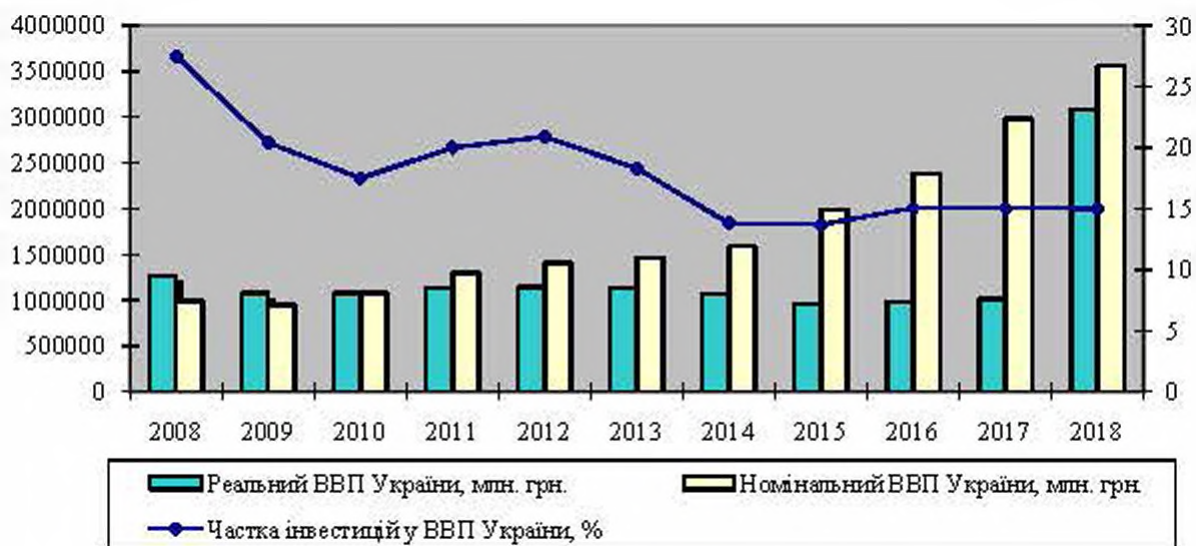

Рис. 3.2. Динаміка номінального, реального ВВП та частки інвестицій у ВВП України за період 2008-2018 рр.*

Джерело: розраховано та побудовано авторкою на основі даних [1].

Варто звернути увагу, що за період 2008-2018 рр. обсяг капітальних інвестицій в абсолютному вимірі збільшився на 176,4 млрд грн (або на 60,6%). Проте частка капітальних інвестицій у ВВП зменшилася з 27,5% у 2008 р. до 15,4% у 2018 р. Рівень залучення інвестиційних ресурсів у національну економіку фактично нижчий, ніж у кризовому 2008 р. на 12,1%.

У 2009-2010 рр. і 2014 р. обсяг капітальних інвестицій досягав найнижчих значень. Такі обсяги капітальних інвестицій не створюють підґрунтя для технологічної модернізації та структурних змін у національній економіці.

Додаткові уявлення про структурні зрушення в економіці загалом можливо отримати й на підставі змін і зрушень у структурі імпорту та експорту товарів і послуг. На рис. 3.3 бачимо щонайменше дві повних хвилі зростання і спадання обсягів експорту та імпорту.

Перша хвиля досить стабільного і стрімкого зростання обсягів загального експорту та імпорту з 2002 до 2008 р. завершилася істотним зниженням зовнішньої торгівлі під кінець економічної кризи в 2009 р. Наступною хвилею стало зростання обсягів імпорту та експорту, яке було перервано зовнішнім чинником – погіршенням відносин із Росією та початком війни в 2014 р. Спад

тривав аж до 2017 р., коли з'явилися перші ознаки, коли можна говорити про нову хвилю підйому українського імпорту й експорту.

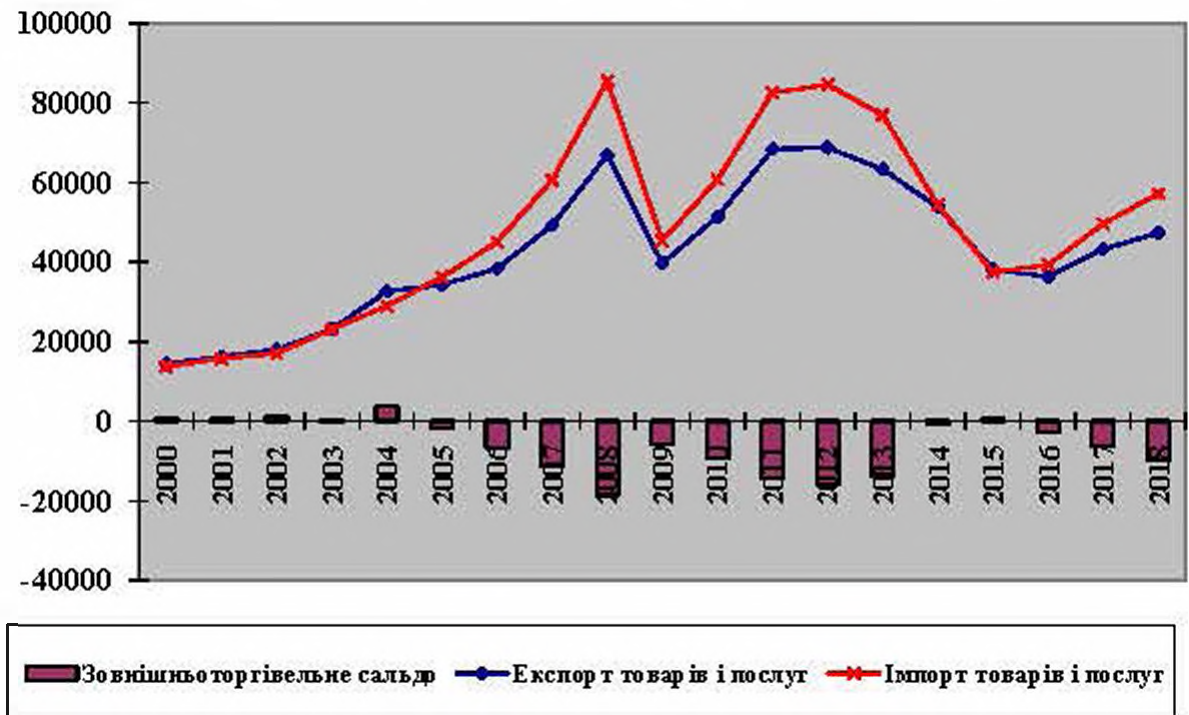

Рис. 3.3. Динаміка експорту та імпорту товарів і послуг в Україні за період 2000-2018 рр., млн. дол. США*

Джерело: побудовано авторкою на основі даних [1]

Крім указаної нестабільності зовнішньої торгівлі, слід указати на те, що починаючи з 2006 р. чітко проявилася ще одна проблемна ознака: негативне зовнішньоторгівельне сальдо й покриття експорту імпортом. І причини цього явища були не тільки політичні.

Можна говорити про комплекс причин. Так, після 2013 р. причинами стрімкого зменшення імпорту є зниження купівельної спроможності населення України, скорочення потреб у високотехнологічному імпорті, викликані девальваційними процесами, посиленням протекціоністських заходів, загостренням військових конфліктів на територіях промислового виробництва. До причин скорочення експорту слід віднести зниження світових цін на сировинні товари, несприятливу кон'юнктуру світового ринку, зміну пріоритетів щодо партнерства в зовнішній торгівлі, скорочення обсягів

співпраці з історично пріоритетними імпортерами, посилення вимог зовнішніх ринків до якості нашої продукції і валютного контролю над імпортними операціями.

Із рис. 3.4 також випливає, що частка імпорту в структурі ВВП практично не змінюється і становить понад 50%, тоді як частка експорту українських товарів до 2012 р. поступово знижується й далі коливається в межах 50%.

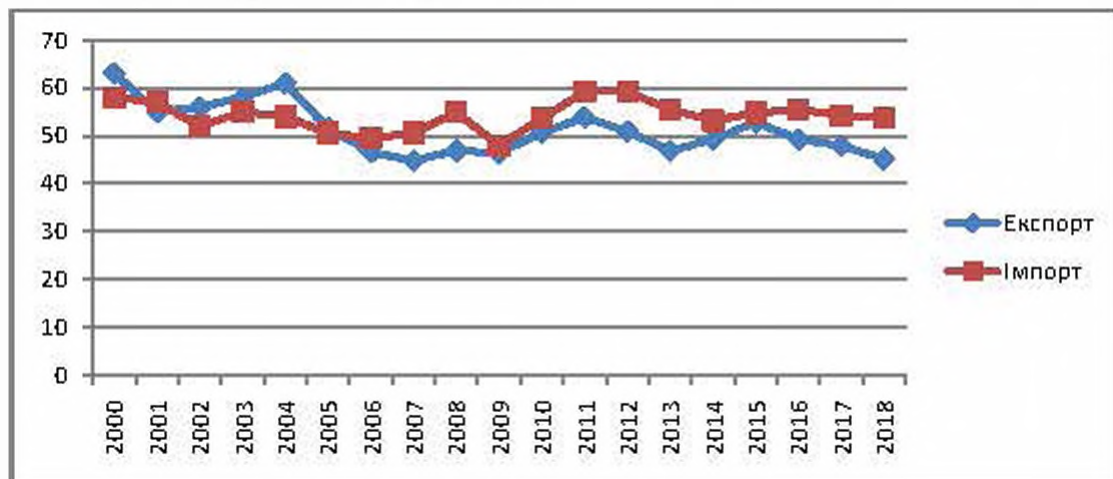

Рис. 3.4. Динаміка експорту та імпорту товарів і послуг в Україні за період 2000–2018 рр., у % до ВВП*

Джерело: побудовано авторкою на основі даних [1]

Це свідчить про високий рівень відкритості економіки, важливість міжнародної торгівлі для її потреб і зростаючу залежність від зовнішніх чинників.

Особливої уваги заслуговує аналіз товарної структури експорту та імпорту. За період 2000–2018 рр. зросла питома вага експорту продовольчих товарів і сільськогосподарської продукції (з 13,3% до 41%), істотно скоротилася частка металів і виробів із них (з 39,7% до 23,4%), а також машин, обладнання та транспорту (з 14,6% до 11,7%) [148]. Із цього випливає, що Україна щораз більше експортує споживчі товари.

У товарній структурі імпорту слід відзначити такі особливості: на початку досліджуваного періоду найбільшу питому вагу мали паливо-енергетичні товари. Їхня питома вага становила у 2002 р. 39,2%, а в 2018 р. – лише 23,6%. Натомість зросла частка машин та обладнання – з 22,3% до 29,9%.

Третьою групою товарів у структурі імпорту є продукція хімічної промисловості. Її частка також зросла – з 12,4% до 19,7%. Загалом імпортуються до України високотехнологічна продукція (машини, обладнання та транспорт), паливо-енергетичні товари, продукція хімічної промисловості, що є ще одним непрямим доказом орієнтації економіки України на споживання [1].

У структурі експорту послуг найбільша частка припадає на транспортні послуги (2008 р. – 62,1%, 2018 р. – 54,7%), оскільки країни-партнери здебільшого розглядають Україну як важливу транзитну державу. Достатньо високою, хоча й значно меншою, є частка послуг із переробки матеріальних ресурсів (2008 р. – 7,6%, 2017 р. – 13,3%) і ділових послуг (2008 р. – 10,3%, 2017 р. – 8,6%).

Імпортується також найбільше транспортних послуг (проте їхня частка поступово зменшується, й у 2018 р. вона становила лише 22,2%), високим є рівень державних та урядових послуг, ділових послуг, послуг, пов'язаних із подорожами і фінансовою діяльністю.

Вагомих змін останнім часом, особливо під впливом політичних чинників, зазнала й географія українського експорту. Сьогодні в рамках зовнішньої торгівлі товарами Україна співпрацює з 206 країнами світу, обміну послугами – з 221 країною. Пріоритетними та найбільш важливими ринками експорту товарів були й залишаються ринки РФ, Польщі, Туреччини, Італії, Індії, Китаю, Єгипту, Німеччини, Нідерландів та Угорщини.

Проте слід відзначити, що експорт до РФ знизився у понад три рази (у 2010 р. – 13,4 млрд. дол. США, у 2018 р. – 3,9 млрд. дол. США), натомість експорт до Польщі, Німеччини, Угорщини та Туреччини зріс. Загалом продовжується трансформація географічної структури українського експорту товарів, яка розпочалася в попередні роки: збільшення експорту до ЄС та Азії на тлі його зменшення до країн СНД, насамперед Росії.

Пріоритетні країни-імпортери товарів в Україну – РФ, Китай, Німеччина. Польща, Білорусь, США, Швейцарія, Італія, Франція та Туреччина. Обсяги

імпорту товарів із РФ становили напередодні війни 23,2 млрд. дол. США, а в 2018 р. – лише 7,2 млрд. дол. США. Знизилися обсяги торгівлі з Білорусією, Францією, Угорщиною, США, проте зріс імпорт товарів із Польщі [1].

Валове нагромадження основного капіталу для переходу національної економіки до V та VI технологічних устроїв, як свідчить досвід високорозвинених країн, мало б становити 30-35% ВВП. В Україні цей показник зменшився з 25,9% ВВП у 2008 р. до 16,0% у 2017 р. (табл. 3.2) і є недостатнім для здійснення технологічного прориву. Елементом структурної кризи в національній економіці є спотворення механізму нагромадження основного капіталу в реальному секторі економіки.

Таблиця 3.2

**ВВП України за категоріями кінцевого використання
за період 2008-2018 рр.*, %**

Назва	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Кінцеві споживчі витрати у т.ч.:	80,3	84,5	83,2	84,2	86,9	90,7	90,1	86,0	84,2	86,9	90,1
домашніх господарств	62,5	64,3	63,0	66,1	67,7	71,4	70,6	66,3	64,8	65,7	68,5
некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства	0,8	0,8	0,8	0,7	0,6	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9
сектору загального державного управління	17,0	19,4	19,4	17,4	18,6	18,6	18,7	18,9	18,6	20,4	20,7
Валове нагромадження у т.ч.:	27,4	17,1	18,4	22,4	21,8	18,5	13,4	15,9	21,7	20,7	21,5
валове нагромадження основного капіталу	25,9	18,3	17,0	17,6	19,0	16,9	14,2	13,5	15,5	16,0	17,7
зміна запасів матеріальних оборотних коштів	1,5	-1,2	0,3	2,1	2,7	1,6	-0,8	2,4	6,2	4,7	3,8
придбання за виключенням вибуття цінностей	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Джерело: розраховано авторкою на основі даних [1]

В Україні значна частина ВВП використовується на покриття кінцевих споживчих витрат, рівень яких за останні 10 років зріс на 6,6%, – до 86,9% (табл.3.2). Фактично усі створені товари і послуги використовуються на задоволення потреб суспільства за рахунок відмови від інвестицій у виробництво. Враховуючи сукупність проблем у національній економіці, такої частки валового нагромадження основного капіталу недостатньо для здійснення структурних трансформацій. Важливу роль для аналізу відіграє сама структура кінцевих витрат в Україні, де зростає питома вага споживчих витрат домашніх господарств. У 2008 р. кінцеві споживчі витрати становили 62,5% ВВП, а у 2018 р. – 68,5%; максимального значення за останнє десятиліття вони досягнули у 2013 р. – 71,7%.

Протиріччя полягає у тому, що на фоні зростаючого рівня кінцевих споживчих витрат спостерігається низький рівень споживання населення. Купівельна спроможність домашніх господарств залишається низькою. Зниження добробуту населення провокуватиме кризу у сфері споживання та загострюватиме дисбаланс між виробництвом і споживанням у національній економіці, яка знаходиться у пастці неефективного споживання, коли сфера споживання відокремлюється від сфери внутрішнього виробництва, а задоволення платоспроможних потреб не відповідає раціональним засадам. Такий стан не дозволяє реалізувати виробничу модель відтворення національної економіки. Доки залишатиметься пастка неефективного споживання, доти не буде стимулів до переходу на нову модель відтворення національної економіки, в якій основну роль відіграватимуть інвестиції в інноваційне виробництво [4].

Саме рівень і динаміка розвитку інноваційних процесів є індикатором економічного стану країни, потенційної можливості трансформації національної економіки. Від рівня інноваційного розвитку залежать модернізаційні процеси, а отже і структура суспільного виробництва, ступінь національної безпеки, конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та національної економіки загалом, а також місце держави у глобальних

просторово-часових координатах. Зростання ВВП країни, вирішення проблем галузей промисловості та підвищення їх експортного потенціалу суттєво залежать від освоєння новітньої високотехнологічної продукції, впровадження ресурсозберігаючих технологій.

У контексті аналізу модернізаційних процесів доцільно визначити сучасний стан та особливості фінансування інноваційної діяльності в Україні. Для цього проаналізуємо динаміку впровадження інновацій на промислових підприємствах.

Упродовж 2008-2018 рр. динаміка інноваційної активності підприємств в Україні мала нерівномірний характер у частині кількості підприємств, що займалися інноваційною діяльністю та тими, що впроваджували інновації.

Аналіз показує, що за зазначений період частка інноваційно активних підприємств фактично зросла з 13% (2008 р.) до 16,2% (2018 р.), а частка підприємств, що впроваджували інновації, зросла з 10,8% до 14,3%. Проте, як зауважує Л. Федулова [5], граничний рівень, що вважається критичним для економічного розвитку на інноваційній основі, становить 20%. Отже, вітчизняні підприємства за цим показником знаходяться за межами рівня інноваційності, що унеможливорює досягнення позитивного ефекту структурної модернізації економіки країни.

Результати аналізу динаміки інноваційноактивних підприємств у 2008-2018 рр. свідчать про те, що питома вага підприємств, які займалися інноваційною діяльністю, у загальній кількості промислових підприємств зросла на 3,2%, проте в абсолютному вимірі їх кількість за 10 років зменшилась на 638. Аналогічна ситуація щодо підприємств, які впроваджували інновації: кількість їх зменшилась на 488, а частка у загальній кількості зросла на 3,5%.

Відповідно, динаміка кількості підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію за межі України, впродовж 2008-2018 рр. має спадну тенденцію (рис. 3.5).

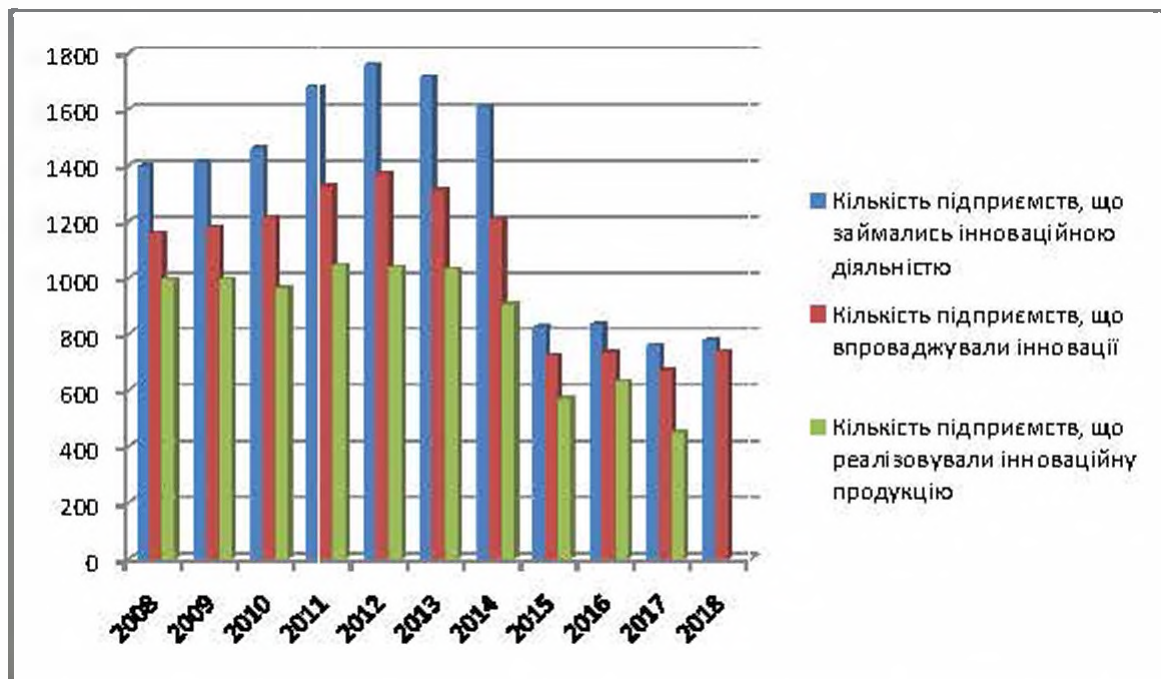

Рис. 3.5 Динаміка активності підприємств України у сфері інноваційної діяльності у 2008-2018 рр.*

Джерело: складено авторкою на основі даних [1]

Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої продукції знизилася: з 5,9% у 2008 р. до 0,7% у 2018 р., за межі України – з 51,6% у 2008 р. до 31,2% у 2018 р. У 2018 р. у промисловості було освоєно інноваційних видів продукції 2387, що на 59 одиниць менше, ніж у кризовому 2008 р.; з них техніки освоєно на 293 види більше, як у 2008 р. [1].

Такий стан – демонстрація того, що результативність інноваційної діяльності не відповідає вимогам забезпечення інноваційного розвитку національної економіки України, натомість у розвинених країн світу частка інноваційно-активних підприємств становить майже 70%. На рис. 3.5. видно, що різкий спад інноваційної активності відбувся у 2014 р. і триває досі. Це пов'язано також з втратами виробництв металургії, машинобудування, хімічної промисловості, розташованих у зоні військових дій.

З позицій цього дослідження, низький рівень інноваційної активності більшості промислових підприємств України пояснюється як обмеженістю фінансових ресурсів, спрямованих до інноваційної сфери, так і відсутністю стимулюючої нововведення економічної політики. Економічна зацікавленість у

швидкому отриманні прибутків не вирішує завдання модернізаційного розвитку промисловості, адже в сучасних умовах зростання економіки прямо залежить від спроможності економічної системи створювати та використовувати інновації.

На рис. 3.6 показана динаміка темпів зростання реального ВВП і наукоємності ВВП в Україні упродовж 2008-2017 рр.

Рис. 3.6. Динаміка темпів зростання реального ВВП та наукоємності ВВП в Україні у 2008-2018 рр.*

Джерело: побудовано авторкою на основі [1]

Даний рисунок демонструє той факт, що питома вага витрат на виконання наукових досліджень і розробок у ВВП постійно знижувалася і досягла рівня 0,47% у 2017 р. (у кризовому 2008 р. цей показник становив 0,85%).

Ст. 48 ЗУ «Про наукову та науково-технічну діяльність» [6] передбачає, що лише бюджетні витрати на наукові дослідження та розробки мають становити не менше 1,7% ВВП. Отже, наукові дослідження та розробки у 2008-2018 рр. жодного разу не було профінансовано у передбаченому законодавством розмірі. Для прикладу, загальний приріст ВВП за рахунок

введення нових технологій в Україні становить 0,7%, тоді як у високорозвинених країнах – 60-90% [7].

Деякі економісти зазначають, що негативними факторами інноваційності вітчизняних підприємств є такі: недостатній рівень фінансування з власних джерел; зростання вартості кредитних ресурсів; низький рівень довіри інвесторів в умовах складної геополітичної ситуації; відсутність заходів стимулювання впровадження інновацій на виробництві; незначна частка власних інноваційних видів продуктів і зростання вартості іноземних внаслідок девальвації національної валюти; недосконалість законодавчої бази, що проявляється у невідповідності економічній ситуації в країні; відсутність попиту на продукцію, недосконалість інформації про ринки збуту [8].

Наведена характеристика стану економічного розвитку України свідчить про проблеми, подолання яких можливе за умови визначення можливостей, які існують у національній економіці та можуть стати фундаментом для переходу України на інноваційно-інвестиційну ресурсозберігаючу модель розвитку.

Фінансовою основою для такого переходу може стати формування інвестиційного ресурсу, за допомогою якого держава формує вектор модернізації економічних процесів.

В умовах глобальних і технологічних перетворень, перманентних фінансово-економічних криз, регіональних проблем існує суперечність у постановці цілей щодо регулювання економічних процесів загалом і у сфері інвестиційної політики зокрема. Інвестиційна політика повинна набувати нового змісту та підпорядковуватися широкому спектру завдань у контексті трансформаційних перетворень національної економіки в аспекті модернізації. Причини стагнації національної економіки лежать у площині державної політики, оскільки в ній практично відсутнє кредитування інвестицій у виробничу сферу, а трансмісійний механізм банківської системи, який забезпечує розширене відтворення економіки шляхом трансформацій заощаджень в інвестиції, працює неефективно.

З позиції модернізаційного руху заслуговує на увагу питання про динаміку міжнародної торгівлі товарами, які вміщують сучасні інформаційно-комп'ютерні технології (ІКТ-товарами). Даний аналіз доцільно провести в площині співставлення з країнами світу.

Дані таблиці 3.3 переконливо свідчать про те, що саме ця група товарів є провідною в усій категорії високотехнологічних виробів (що впливає з ролі ІКТ у поступі п'ятого технологічного укладу) [9].

Таблиця 3.3

Частка експорту та імпорту ІКТ товарів у загальному обсязі вивозу/ввозу товарів: Україна та окремі країни світу*

Країна	2000		2005		2010		2015	
	експорт	імпорт	експорт	імпорт	експорт	імпорт	експорт	імпорт
Україна	1,5	2,5	0,5	4,0	1,1	3,2	0,8	4,0
Бразилія	4,0	13,6	3,1	12,1	1,0	9,5	0,4	8,4
Китай	17,7	20,2	30,7	20,3	29,1	20,4	26,6	23,5
Індія	1,7	5,5	1,1	7,6	2,0	6,3	0,9	8,6
ПАР	1,6	12,3	1,2	11,1	1,2	9,2	1,4	8,8
Росія	0,4	3,7	0,2	7,8	0,2	8,5	0,8	9,1
Японія	22,7	16,2	16,9	13,5	10,7	12,0	8,5	12,8
Канада	7,6	13,1	3,9	9,1	2,8	8,4	2,1	7,1
США	20,1	17,4	14,3	13,7	10,6	14,2	9,4	13,8
Швейцарія	3,8	9,8	2,6	7,4	1,6	5,9	1,1	4,1
Велика Британія	17,5	18,7	13,5	12,9	5,8	9,5	4,1	8,3
Фінляндія	23,6	16,6	20,3	14,3	6,4	8,2	2,5	6,9
Франція	10,8	11,8	6,3	8,5	4,3	7,3	4,0	6,7
Німеччина	8,4	11,6	7,9	11,5	5,1	9,2	4,7	8,4
Італія	4,4	8,8	3,1	7,1	2,2	7,7	1,9	5,2
Польща	4,1	9,3	4,0	7,9	9,6	9,8	8,1	9,8
Швеція	17,7	14,4	11,2	11,1	9,7	11,3	6,9	10,2
Р.Корея	34,5	21,6	30,0	15,2	21,4	11,9	21,7	14,7
Малайзія	52,7	40,9	43,4	38,0	34,0	29,8	30,0	24,0
Сінгапур	55,0	40,8	45,5	37,9	34,3	27,9	33,5	28,0

*Джерело: складено авторкою на основі [9]

Виходячи з вищенаведених даних спостерігається негативна тенденція щодо України, адже у 2000 р. на ІКТ-товари в її експорті припадало 1,5% експорту товарів, а у 2015 р. – лише 0,8%.

ІКТ-виробництво розвивається сьогодні саме в рамках транснаціоналізованих виробничих мереж, побудованих на відносинах

виробничої кооперації та утворенні довгих ланцюгів створення доданої вартості. Саме тому в країнах Східної Азії та басейну Тихого океану найвищі частки ІКТ не лише в експорті товарів, але й товарному імпорті [10].

Україна має невисокий порівняно з середньосвітовим рівнем показник – лише 4% українського імпорту в 2015 р. припадало на ІКТ-товари, що не відрізняється від рівня 2005 р. Причина хронічно заниженої частки ІКТ-виробів в імпорті України полягає у відірваності країни від транснаціональних мереж виробництва у цій сфері. Це робить національний ІКТ-продукт недостатньо конкурентоспроможним і зумовлює дуже низький рівень його експорту, неминуче стримуючи й розвиток виробництва ІКТ-товарів в цілому.

Дані рисунків 3.7 і 3.8 дозволяють проаналізувати структуру експорту та імпорту товарів ІКТ в Україні. Зокрема, було встановлено, що у 2017 р. основну частку експорту товарів ІКТ в Україні займали такі товари: антени та їх складові, телефони та пристрої зв'язку.

На рис. 3.7 наведено розраховані частки у відсотках для кожного з виділених товарів з уточненням повної назви відповідної групи товарів.

Основну групу імпортованих товарів на рисунку 3.8 представляють телефонні апарати для сотових мереж зв'язку та інших бездротових мереж зв'язку; машини автоматичного оброблення інформації; пристрої для приймання, перетворення та передачі або відновлення голосу, зображень та іншої інформації; приймальна апаратура для телебачення; прилади напівпровідникові фоточутливі.

Якщо розглядати світові тенденції ринку послуг, то спостерігається претворення групи комп'ютерних, комунікаційних та інших послуг на провідний сектор розвитку експорту послуг[10]. Так у 1990 р. на нього припадало у світі в цілому 32,1%, а в країнах ОЕСР – 33,1%, то в 2016 р. ці показники становили, відповідно, 45,3 та 48,1%. В ЄС у цілому цей індикатор зріс з 34,7 до 52,3%, а в деяких країнах світу це зростання ще більш виразне: Бразилія – з 23,2 до 61,3%, Китай – з 18,7 до 58,7%, Індія – з 42,7 до 72,2%, Німеччина – з 37,1 до 54,6%, Франція – з 37,4 до 56,1%.

Рис. 3.7. Структура експорту ІКТ в Україну у 2017 р.*

**Джерело: побудовано авторкою на основі даних [10]*

Рис. 3.7. Структура імпорту ІКТ в Україну у 2017 р.*

**Джерело: побудовано авторкою на основі даних [10]*

Слід відзначити, що на відміну від наведених вище груп послуг, де Україна далеко відхиляється від типових групових величин, у цій сфері вона має позитивну динаміку. Частка комп'ютерних, комунікаційних та інших послуг в українському експорті послуг за період 1995–2016 рр. збільшилась з 17,7 до 46,2%.

Частка інформаційно-комунікаційних послуг як серцевина зазначеної вище групи послуг у світі в цілому зростає за 1990–2016 рр. з 20,7 до 31,4%, а серед країн ОЕСР – з 21,2 до 30,9%, ЄС – з 22,6 до 34,8%, країн Східної Азії – з 20,5% (2000 р.) до 28,4%. У низці країн вона вже наближається або навіть перевищує половину сукупного експорту послуг. Саме у компоненті інформаційно-комунікаційних послуг Україна за останнє десятиліття зуміла вписатися в глобальні тренди розвитку: їх частка збільшилась з 13,5 до 31,8%, досягнувши середньосвітового рівня.

Отже, структурні зміни та зрушення в економіці є запорукою економічного зростання. Однак розвиток економіки України впродовж 2000–2018 рр. свідчить, що структурні зміни в країні не сприяють зміцненню стабільності та сталому зростанню. Динаміка ВВП показує, що розвиток національної економіки є нерівномірним, неоднозначним і залежить від багатьох суб'єктивних і об'єктивних чинників, насамперед зовнішніх. Високий рівень відкритості економіки України та підвищена чутливість до зовнішніх чинників стає небезпечним атрибутом з погляду незалежності.

Українські виробники поступово втрачають позиції як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках через зниження конкурентоспроможності української продукції на зовнішньому ринку та зростання потреби в іноземній продукції. У структурі економіки провідна роль починає відводитися оптовій і розознаками того, що Україна поступово перетворюється на країну споживання.

Аналіз секторної структури економіки демонструє, що Україна за пропорціями перебуває в процесі поступового наближення до постіндустріальних економік. Однак винятково висока і зростаюча частка аграрного сектору свідчить, що країна втрачає свій промисловий потенціал

і має всі задатки в майбутньому стати пересічною аграрною країною.

Доведено, що для того щоб структурні зміни в економіці України були позитивними та ефективними, необхідна радикальна зміна пріоритетів і напрямів розвитку відповідно до сучасних світових тенденцій, пов'язаних із посиленням стимулювання формування інвестиційного ресурсу як фінансової основи структурної модернізації національної економіки.

3.2. Тенденції формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки

Головним завданням даного підрозділу є аналіз сучасного стану формування інвестиційного ресурсу України з подальшим виявленням ключових тенденцій, особливостей та недоліків в контексті його впливу на структурні модернізаційні зміни сучасної економічної системи країни.

Дослідження спиратиметься на дані Державної служби статистики України, а також на власні розрахунки авторки відповідно до методичних підходів, запропонованих в попередньому розділі даної роботи.

Аналіз особливостей формування інвестиційного ресурсу національної економіки свідчить про те, що надходження прямих іноземних інвестицій в Україну за період з 2008 по 2018 роки значно коливається та суттєво залежить від політичної та економічної ситуації в країні.

Скорочення інвестиційних надходжень в національну економіку свідчить про відсутність ефективних стимулів та можливостей ведення бізнесу для інвесторів(табл.3.4).

Як видно з вищенаведеної таблиці частка прямих іноземних інвестицій в основному капіталі у 2018 є однією з найнижчих за досліджуваний період (12% у 2013 році і 13% у 2014 році), що свідчить про низку інвестиційну привабливість економіки України, а також недостатній рівень інвестиційної підтримки для досягнення цілей модернізації вітчизняної промисловості.

Таблиця 3.4

**Динаміка узагальнених показників інвестиційних структурних
перетворень в економіці України протягом 2008-2018 рр.***

Показник	Аналізований період										
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Прямі інвестиції з України, млн. дол. США	6196,6	6203,1	6226,3	6868,3	6899,7	6483,3	6597,4	6350,6	6315,2	6346,3	6322,0
Прямі інвестиції в Україну, млн. дол. США	29542,7	35616,4	38992,9	45370,0	48197,6	51705,3	53704,0	38356,8	32122,5	31230,3	31606,4
Прямі іноземні інвестиції на 1 особу населення України, млн. дол. США	703,4	797,3	873,1	980,6	1105,6	1217,6	1327,8	895,5	752,7	734,8	746,9
Частка прямих іноземних інвестицій в основному капіталі, %	19,7	23,3	20,3	19,2	18,8	12,0	13,0	20,8	16,7	15,6	13,5
Індикатор прогресивності інвестиційних структурних зрушень (L)	10,9	11,0	11,4	11,4	7,1	5,9	4,5	5,5	4,4	4,3	4,8
Індикатор структурних зрушень прямих іноземних інвестицій в основному капіталі (IC)	-	1,18	0,87	0,95	0,98	0,64	1,08	1,6	0,95	0,93	0,87

Джерело: розраховано та складено авторкою на основі даних [1]

На підтвердження зроблених висновків низьким є і показник прогресивності інвестиційних структурних зрушень, що становим 4,8 у 2018 році проти 10,9 у 2008 році.

Про зниження темпів формування інвестиційного ресурсу свідчить також зниження індикатора структурних зрушень прямих іноземних інвестицій в основному капіталі до рівня 2010 року (0,87).

Проаналізуємо більш детально динаміку надходжень прямих іноземних інвестицій в Україну за період 2002-2018 рр. та зведемо отримані дані в таблицю 3.5.

Дані таблиці 3.5 свідчать, що надходження прямих іноземних інвестицій в Україну за період з 2002 до 2018 року є нерівномірним і значною мірою залежить від стану політичної й економічної ситуації в країні та світі.

Таблиця 3.5

**Динаміка обсягу прямих іноземних інвестицій в Україну за період
2002-2018 рр.***

Роки	Обсяг ПП, млн. дол. США	Показники динаміки (до попереднього року)		
		Абсолютне відхилення (+/-), млн. дол. США	Темп росту, %	Темп приросту, %
2002	693	-	-	-
2003	1424	731	205,5	105,5
2004	1715	291	120,4	20,4
2005	7808	6093	455,5	355,5
2006	5604	-2204	71,8	-28,2
2007	9891	4287	176,5	76,5
2008	10913	1022	110,3	10,3
2009	4816	-6097	44,1	-55,9
2010	6495	1679	134,9	34,9
2011	7207	712	111,0	11,0
2012	8401	1194	116,6	16,0
2013	4499	-3902	53,6	-46,4
2014	410	-4089	9,1	-90,9
2015	2961	2551	722,2	622,2
2016	3130	169	105,7	5,7
2017	2202	-928	70,4	-29,6
2018	2355	153	106,9	6,9

Джерело: розраховано і складено авторкою на основі даних [1]

Так, у 2005 році, сподіваючись на позитивні зміни після подій 2004 року, іноземні інвестори активізували свої капіталовкладення в економіку України 7808 млн. дол. США, що у 4,6 рази більше, ніж у попередньому році. Найбільший обсяг надходжень іноземних інвестицій в Україну відбувся у 2008 році – 10913 млн. дол. США, що було в 6,4 рази або на 9198 млн. дол. США більше, ніж у 2004 році. Суттєве скорочення надходжень прямих іноземних інвестицій у 2009 році обумовлюється світовою економічною кризою – обсяг надходжень зменшився в порівнянні з 2008 роком на 55,9 %, що становило 6097 млн. дол. США. Наступний період (з 2010 до 2012 року) характеризується поступовим зростанням іноземних інвестицій, обсяг надходжень яких у 2012 році збільшився до 8401 млн. дол. США. Проте вже у 2013 році політична нестабільність в Україні призвела до значного зменшення надходжень іноземних інвестицій, які склали у 2014 році всього 410 млн. дол. США, тобто всього 9,1 %

від обсягу надходжень у 2013 році. У 2015 і 2016 намітилась позитивна динаміка, і обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України становив відповідно 2961 і 3130 млн. дол. США, що все одно значно менше, ніж у 2012 році. Однак не виправдання надій на стабілізацію політичної ситуації, боротьбу з корупцією, ефективність економічних реформ знов призвело до скорочення надходжень прямих іноземних інвестицій, обсяг яких в 2017 році порівняно з 2016 роком зменшився майже на 30 %. Незначне збільшення надходжень у 2018 році, всього на 153 млн. дол. США або на 6,9%, продовжує свідчити про недовіру іноземних інвесторів до можливостей стабільного ведення бізнесу та поліпшення інвестиційного клімату в країні.

Більш детально зупинимось, на аналізі структури прямих іноземних інвестицій в економіку України за країнами світу (таблиця 3.6). Більше ніж 70 % загального обсягу інвестицій надходить з країн ЄС, а близько 30 % - з інших країн світу.

Таблиця 3.6

**Структура прямих іноземних інвестицій в Україну з країн світу за
період 2010-2018 рр., % ***

Країна	Період								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Австрія	4,3	4,0	4,8	4,5	4,3	4,0	4,3	3,4	3,1
Велика Британія	5,7	4,9	4,8	4,8	5,15	5,3	5,0	5,4	6,1
Італія	1,8	1,5	0,8	1,3	0,8	0,9	0,9	0,9	0,8
Кіпр	22,1	21,2	30,8	30,8	33,0	31,4	28,3	25,8	27,5
Нідерланди	19,1	25,1	16,4	16,9	16,8	17,2	17,1	15,9	22,0
Німеччина	15,4	11,0	8,7	8,7	5,4	5,2	4,4	4,2	5,2
Польща	2,2	2,0	1,7	1,6	1,5	2,0	2,1	2,0	1,8
Російська Федерація	4,9	5,9	6,0	5,9	6,6	5,7	8,4	5,4	3,3
США	3,2	2,4	2,0	1,9	1,7	1,7	1,8	1,5	1,5
Франція	3,5	4,6	2,9	2,9	2,8	3,4	3,6	3,5	2,0
Швейцарія	1,7	2,4	2,1	2,1	1,2	1,5	1,7	2,0	4,8
Інші країни світу	16,1	15,0	19,0	18,6	20,75	21,7	22,4	30,0	21,9

Джерело: розраховано авторкою на основі даних [12]

Як видно з таблиці 3.6, за період з 2010 до 2018 роки структура прямих іноземних інвестицій в економіку України набула суттєвих змін. Слід зазначити, що найбільший обсяг інвестицій надходить від інвесторів Кіпру, частка яких набула найбільшого значення у 2014 році і складала 33%, а на початок 2019 року зменшилась на 5,5 відсоткових пунктів і склала 27,5 %.

Другими по обсягу інвестицій серед країн-інвесторів є Нідерланди. Величина частки цієї країни в загальному обсязі прямих іноземних інвестицій в економіку України зростає з 16,4 % у 2013 році до 19,0 % у 2016 році, а на кінець 2018 року склала вже 22,0 %. За даними Державної служби статистики України на 31 грудня 2018 року Нідерланди вклали в економіку України 7061 млн. дол. США, Кіпр – 8880 млн. дол. [1].

Також слід зазначити, що на кінець 2018 року порівняно з попередніми роками в структурі прямих іноземних інвестицій в економіку України збільшились частки інвестицій з Великої Британії – з 4,8 % до 6,1 % та Швейцарії – з 2,1 % до 4,8 %. У той же час зменшились частки інвестицій з Німеччини – з 8,7 % до 5,2 %, Франції – з 4,0 % до 2,0 %, США – з 2,2 % до 1,5 %. Величина інвестицій в Україну з Російської Федерації на кінець 2016 року порівняно з 2013 роком суттєво скоротилась – з 6,0 % до 1,3 %, але на кінець 2018 року знову зростає і склала 3,3 % загального обсягу прямих іноземних інвестицій.

Детально структуру прямих іноземних інвестицій в економіку України за країнами світу на кінець 2018 року представлено на рисунку 3.8.

З метою встановлення привабливих для іноземних інвесторів видів економічної діяльності в економіці України, до яких надходить найбільший обсяг прямих іноземних інвестицій, проаналізовано структуру їхнього надходження станом на початок 2016 і 2019 років [12].

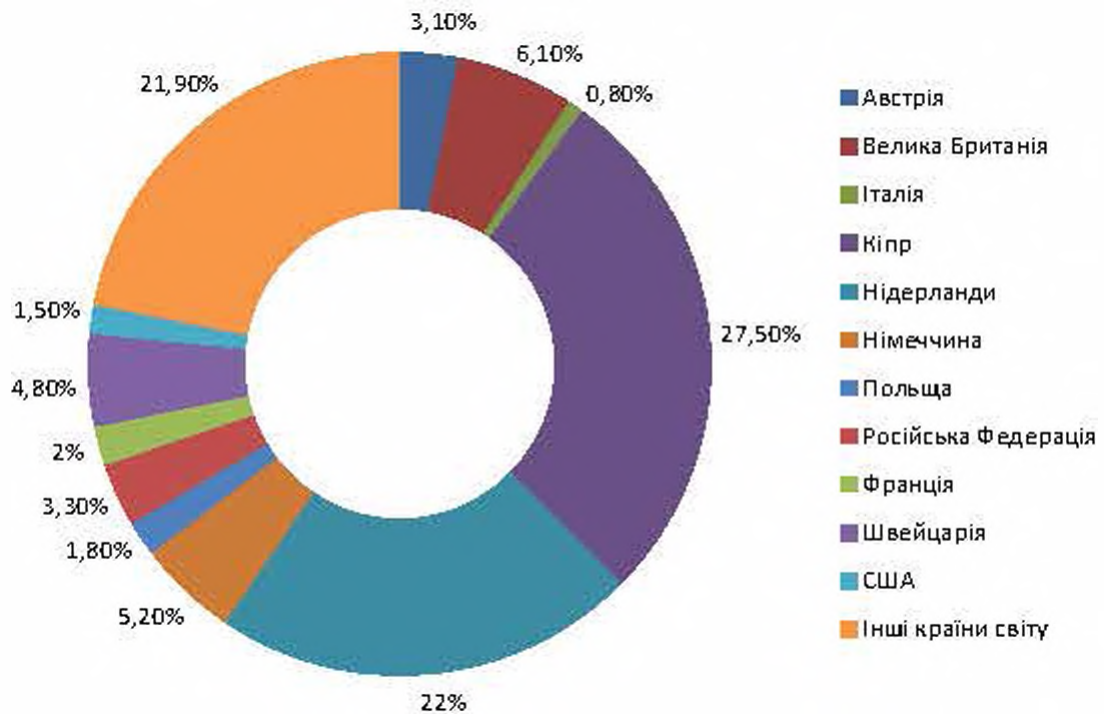

Рис.3.8. Структура прямих іноземних інвестицій в економіку України за країнами світу на кінець 2018 року*

Джерело: побудовано автором на основі даних [12]

Для поглибленого розуміння інвестиційних структурних змін у вітчизняній економіці доцільним є аналіз структури прямих іноземних інвестицій в Україну за видами економічної діяльності.

Зведений аналіз 2010 і 2018 років наведений у таблиці 3.7, більш детальна аналітична інформація в абсолютних показниках представлена у Додатку 3.

Аналіз даних таблиці 3.7 показав, що в структурі прямих іноземних інвестицій в Україну за видами економічної діяльності за 8 років відбулися певні зміни.

Найбільш пріоритетними для іноземних інвесторів залишаються галузі промисловості, частка інвестицій в які на кінець 2018 року збільшилась порівняно з 2010 роком на 0,1 відсотковий пункт і склала 33,0 %, що безумовно є позитивним фактом.

Аналіз структурних змін прямих іноземних інвестицій за видами економічної діяльності в економіку України у 2010 та 2018 роках*

Види економічної діяльності	Структура ПІІ, %		Індикатор індексу інвестиційних структурних зрушень за ВЕД (I_i')	Індикатор зміни часток прямих іноземних інвестицій за ВЕД (U_i)
	2010 р.	2018 р.		
Промисловість	32,9	33,0	1,0	1
Сільське, лісове та рибне господарство	1,6	1,7	1,1	1
Будівництво	3,2	2,9	0,9	-1
Фінансова та страхова діяльність	31,0	10,9	0,4	-1
Інформація та телекомунікації	4,3	6,8	1,6	1
Оптова та роздрібна торгівля	10,9	16,7	1,5	1
Операції з нерухомим майном	6,2	12,4	2,0	1
Професійна, наукова та технічна діяльність	2,9	6,3	2,2	1
Інші види економічної діяльності	6,9	9,3	1,4	1

Джерело: розраховано авторкою на основі даних [1]

Значні обсяги іноземних інвестицій вкладено в оптову та роздрібну торгівлю, в операції з нерухомим майном і в сферу інформації та телекомунікації, частка інвестицій в ці види діяльності за вісім років зроста і склала на 31 грудня 2018 року відповідно 16,7 %, 12,4 % та 6,8 % загального обсягу іноземних інвестицій. Слід відмітити, що за аналізований період суттєво зменшувалась частка інвестицій у фінансову та страхову діяльність, яка у попередні роки була стабільно високою. За вісім років вона скоротилась з 31,0 % у 2010 році до 10,9 % на кінець 2018 року. Слід також відмітити негативні зміни у структурі іноземних інвестицій за видами економічної діяльності, до яких можна віднести зменшення суми та частки інвестицій у будівельну галузь – з 3,2 % до

2,9 % іноземних інвестицій. Структура прямих іноземних інвестицій в економіку України за видами економічної діяльності на кінець 2018 року графічно зображена на рис.3.9.

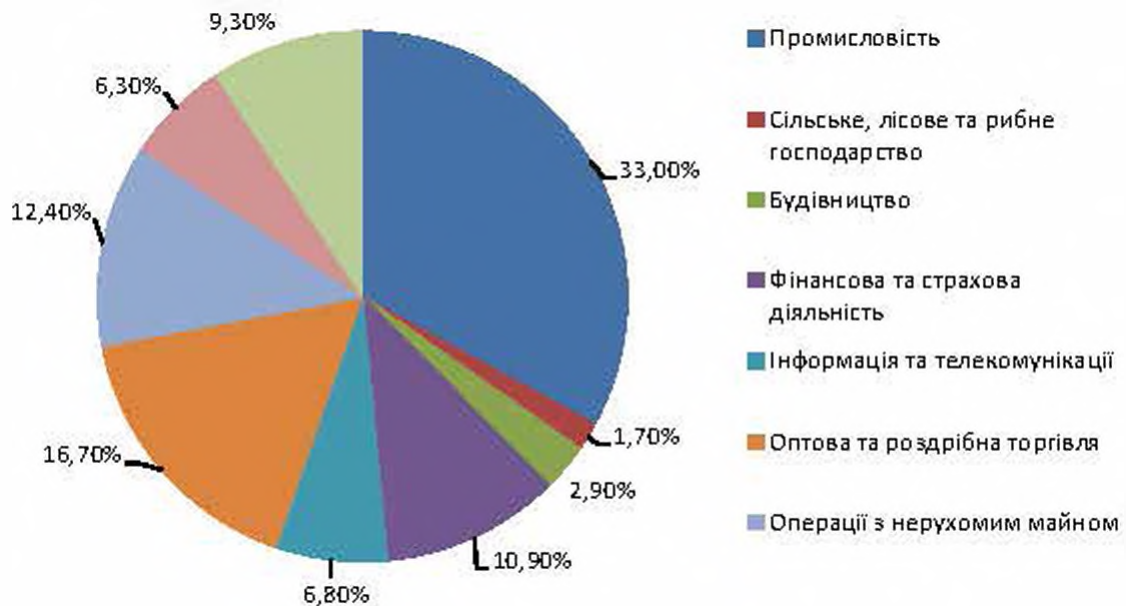

Рис. 3.9. Структура прямих іноземних інвестицій в економіку України станом на кінець 2018 року*

Джерело: побудовано авторкою на основі даних [1]

Важливим аспектом дослідження формування інвестиційного ресурсу національної економіки є аналіз регіональної структури надходжень прямих іноземних інвестицій. Аже саме розподіл інвестиційних ресурсів за регіонам дає уявлення про концентрацію або навпаки диверсифікацію зазначеного ресурсу в межах країни, про зони дефіциту інвестиційного фінансування та дає підстави для прийняття управлінських рішень, заснованих на деталізованій стратегії стимулювання інвестиційної активності та підвищення інвестиційної привабливості як окремих територіальних одиниць, так і країни в цілому. В таблиці 3.8 представлено регіональну структуру прямих іноземних інвестицій в Україні за період 2010-2018 рр., а також розрахований на основі цих даних індикатор інвестиційних структурних зрушень регіонального розподілу прямих іноземних інвестицій (IR').

Таблиця 3.8

**Аналіз структури прямих іноземних інвестицій у регіонах України
за період 2010-2018***

		Період								
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
АРК	%	1,8	1,8	2,3	2,6	-	-	-	-	-
	IR _i	-	1,0	1,3	1,1	-	-	-	-	-
Вінницька	%	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,6	0,6
	IR _i	-	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,8	1,5	1,0
Волинська	%	0,8	0,5	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	0,8	0,8
	IR _i	-	0,6	1,2	1,2	0,9	1,0	1,0	1,3	1,0
Дніпропетровська	%	17,6	16,7	16,3	15,3	15,9	16,7	16,6	11,2	11,7
	IR _i	-	0,9	0,9	0,9	1,0	1,1	0,9	0,7	1,04
Донецька	%	4,0	5,1	5,3	5,8	6,3	4,7	4,2	4,0	3,5
	IR _i	-	1,3	1,0	1,1	1,1	0,8	0,9	0,95	0,8
Житомирська	%	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,7	0,7
	IR _i	-	1,0	1,2	1,0	1,0	1,0	1,0	1,16	1,0
Закарпатська	%	0,9	0,8	0,7	0,7	0,8	0,7	0,7	1,0	1,0
	IR _i	-	0,9	0,9	1,0	1,1	0,9	1,0	1,4	1,0
Запорізька	%	2,3	2,1	1,9	1,9	2,0	2,3	2,1	2,7	2,9
	IR _i	-	0,9	0,9	1,0	1,1	1,2	0,9	1,3	1,07
Івано-Франківська	%	1,6	1,1	1,2	1,2	1,5	2,0	1,9	2,6	2,8
	IR _i	-	0,7	1,1	1,0	1,3	1,3	0,9	1,4	1,1
Київська	%	3,8	3,6	3,5	3,3	3,3	3,5	3,8	4,9	5,0
	IR _i	-	0,9	0,9	0,9	1,0	1,1	1,1	1,3	1,03
Кіровоградська	%	0,2	0,1	0,1	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
	IR _i	-	0,5	1,0	2,0	1,5	0,7	1,0	1,0	1,0
Луганська	%	1,6	1,5	1,5	1,5	1,5	1,4	1,3	1,4	1,4
	IR _i	-	0,9	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9	1,07	1,0
Львівська	%	3,0	2,8	2,8	2,9	2,9	3,0	2,9	2,7	2,9
	IR _i	-	0,9	1,0	1,03	1,0	1,03	0,9	0,9	1,07
Миколаївська	%	0,4	0,4	0,3	0,4	0,5	0,5	0,5	0,7	0,7
	IR _i	-	1,0	0,8	1,3	1,25	1,0	1,0	1,4	1,0
Одеська	%	2,6	2,5	2,4	2,4	2,9	2,9	3,1	3,9	3,8
	IR _i	-	0,9	0,9	1,0	1,2	1,0	1,1	1,3	0,9
Полтавська	%	1,1	1,2	1,4	1,7	1,9	2,3	2,3	3,2	3,2
	IR _i	-	1,1	1,2	1,2	1,1	1,2	1,0	1,4	1,0
Рівненська	%	0,8	0,7	0,6	0,5	0,5	0,6	0,5	0,5	0,4
	IR _i	-	0,9	0,8	0,8	1,0	1,2	0,8	1,0	0,8
Сумська	%	0,6	0,8	0,7	0,7	0,7	0,6	0,5	0,6	0,6
	IR _i	-	1,3	0,9	1,0	1,0	0,9	0,8	1,2	1,0

Продовження таблиці 3.8

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Тернопільська	%	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1
	IR _г	-	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	2,0	0,5
Харківська	%	5,2	6,0	5,6	3,9	3,7	3,8	3,6	2,1	2,1
	IR _г	-	1,2	0,9	0,7	0,9	1,03	0,9	0,6	1,0
Херсонська	%	0,5	0,5	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,7
	IR _г	-	1,0	0,8	1,0	1,0	1,0	1,0	1,2	1,2
Хмельницька	%	0,6	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5
	IR _г	-	0,6	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,25	1,0
Черкаська	%	0,6	0,6	0,6	1,6	1,6	1,1	0,8	1,1	1,1
	IR _г	-	1,0	1,0	2,7	1,0	0,7	0,7	1,4	1,0
Чернівецька	%	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1
	IR _г	-	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	2,0	0,5
Чернігівська	%	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,8	1,4
	IR _г	-	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	4,0	1,75
м. Київ	%	48,0	48,7	49,5	49,3	50,3	50,0	52,1	52,9	51,7
	IR _г	-	1,01	1,02	0,99	1,02	0,9	1,04	1,01	0,97
м. Севастополь	%	0,4	0,3	0,3	0,2	-	-	-	-	-
	IR _г	-	0,75	1,0	0,6	-	-	-	-	-

Джерело: розраховано авторкою на основі даних [1]

Як видно з наведених даних регіональний розподіл прямих іноземних інвестицій є нерівномірним і спостерігаються суттєві диспропорції. Найбільша частина іноземного інвестиційного капіталу на кінець 2018 року зосереджена в м. Києві (51,7 %), Дніпропетровській області (11,7%) та Київській області (5%). Найменші показники відслідковуються в таких областях як Кіровоградська (0,2%), Рівненська (0,4%), Тернопільська (0,1%) та Чернівецька (0,1%). В середньому на одну область припадає не більше 4% загальної суми прямих іноземних інвестицій.

Аналіз структурних змін в динаміці свідчить про скорочення прямих іноземних інвестицій за останні три роки в Дніпропетровській, Донецькій, Закарпатській, Рівненській та Харківській областях. Проте слід відмітити позитивні зміни щодо зростання за аналізований період іноземного інвестиційного ресурсу у Запорізькій (2,9%), Івано-Франківській (2,8%), Полтавській (3,2%) і Чернігівській (1,4%) областях.

Абсолютне значення регіонального розподілу прямих іноземних інвестицій представлено в Додатку Н.

Для більш поглибленого дослідження процесів залучення прямих іноземних інвестицій на регіональному рівні нами було проаналізовано регіональний розподіл на одну особу (таблиця 3.9).

Таблиця 3.9

**Прямі іноземні інвестиції на одну особу населення у регіонах України
за період 2010-2018 рр.***

	На початок року, дол. США								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Україна	873,1	980,6	1105,6	1217,6	1327,8	1068,0	1016,3	734,8	746,9
Вінницька	112,0	125,3	138,9	152,9	191,5	138,7	117,0	113,3	126,2
Волинська	321,6	211,4	281,6	367,0	328,8	260,9	238,6	236,9	242,3
Дніпропетровська	2098,5	2242,2	2468,6	2547,0	2749,3	2329,4	2201,7	1077,7	1142,8
Донецька	366,1	513,5	600,9	728,2	828,8	503,4	428,2	294,6	265,2
Житомирська	184,4	201,1	264,4	285,2	306,9	226,8	199,1	173,7	183,4
Закарпатська	293,0	293,1	279,6	325,1	349,2	266,2	247,9	252,3	258,9
Запорізька	504,6	527,7	550,0	602,8	632,3	587,4	529,7	494,5	526,2
Івано-Франківська	460,8	372,0	453,1	466,4	590,0	671,1	606,3	599,7	657,5
Київська	887,4	940,0	1022,7	1070,1	1157,4	1038,1	943,3	878,0	913,8
Кіровоградська	81,3	64,5	72,4	104,5	160,9	83,8	66,4	61,2	73,4
Луганська	275,0	299,3	336,3	370,9	391,9	283,5	263,8	198,8	201,2
Львівська	473,2	496,1	549,7	649,3	674,9	545,6	495,8	331,3	370,0
Миколаївська	136,5	139,5	129,1	208,2	241,7	196,4	183,3	185,1	180,0
Одеська	437,7	465,5	513,4	684,3	701,0	599,7	561,4	516,9	506,6
Полтавська	301,0	371,0	476,2	644,0	732,3	719,6	696,8	703,8	714,2
Рівненська	267,4	268,6	243,4	258,8	270,9	227,3	189,8	137,4	115,6
Сумська	207,1	308,8	313,3	337,4	372,1	233,8	180,6	171,7	165,5
Тернопільська	61,1	55,2	57,4	59,4	64,3	52,2	47,0	45,5	42,7
Харківська	754,6	989,2	1029,7	797,1	782,3	635,9	579,3	238,5	238,0
Херсонська	180,3	186,7	190,4	233,0	256,2	194,8	198,0	190,3	208,1
Хмельницька	164,5	137,9	141,4	156,1	171,7	145,3	128,9	122,9	133,8
Черкаська	171,6	224,9	223,6	695,2	704,3	409,6	283,8	271,1	274,7
Чернівецька	68,6	68,7	68,7	71,1	88,6	75,8	65,4	63,1	47,1
Чернігівська	80,2	86,7	93,0	97,7	120,7	94,8	88,5	234,1	421,9
м. Київ	7031,9	7936,2	9006,9	9783,0	10190,7	8068,1	7913,4	5745,3	5657,6

*Джерело: сформовано авторкою за даними [1]

Якщо узагальнити вищенаведену інформацію доцільно сформулювати наступні загальні тенденції: найбільші суми прямих іноземних інвестицій в розрахунку на одну особу населення демонструють Дніпропетровська область (1142,8 дол. США у 2018 р.), Київська область (913,8 дол. США у 2018 р.) та у м. Київ (5657,6 дол. США); в період з 2014 по 2017 роки спостерігається скорочення іноземних інвестицій у всіх регіонах України, що пояснюється політичними подіями та економічною нестабільністю, проте у 2018 відзначається певний підйом у більшості регіонів; найнижчі показники протягом всього досліджуваного періоду зафіксовані в Тернопільській та Чернівецькій областях, станом на кінець 2018 року – 42,7 і 47,1 дол. США відповідно; суттєвим зростанням відзначається сума прямих іноземних інвестицій на одну особу населення в Чернігівській області – з 80,2 дол. США у 2010 році до 421,9 дол. США у 2018 році.

На основі абсолютних показників прямих іноземних інвестицій на одну особу були проведені розрахунки індикаторів інвестиційних структурних зрушень, які зведено в таблиці 3.10.

Таблиця 3.10

Аналіз структури прямих іноземних інвестицій на одну особу населення у регіонах України за період 2010-2018*

		Період								
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Вінницька	%	12,8	12,8	12,6	12,5	14,4	13,0	11,5	15,4	16,9
	IRH ‰	-	1,0	0,9	0,9	1,2	0,9	0,9	1,3	1,1
Волинська	%	36,8	21,6	25,5	30,1	24,8	24,4	23,5	32,2	32,4
	IRH ‰	-	0,6	1,2	1,2	0,8	0,9	0,9	1,4	1,0
Дніпропетровська	%	240,0	228,6	223,3	209,2	207,1	218,1	216,7	146,6	153,0
	IRH ‰	-	0,9	0,9	0,9	0,9	1,05	0,9	0,7	1,04
Донецька	%	41,9	52,4	54,4	59,8	62,4	47,1	42,1	40,1	35,5
	IRH ‰	-	1,25	1,03	1,09	1,04	0,7	0,8	0,9	0,8
Житомирська	%	21,1	20,5	23,9	23,4	23,1	47,1	19,6	23,6	24,6
	IRH ‰	-	0,9	1,2	0,9	0,9	2,0	0,4	1,2	1,04

Продовження таблиці 3.10

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Закарпатська	%	33,6	29,9	25,3	26,7	26,3	24,9	24,4	34,3	34,7
	IRH ‰	-	0,9	0,8	1,05	0,9	0,9	0,9	1,4	1,01
Запорізька	%	57,8	53,8	49,7	49,5	47,6	55,0	52,1	67,3	70,5
	IRH ‰	-	0,9	0,9	0,9	0,9	1,2	0,9	1,3	1,04
Івано- Франківська	%	52,8	37,9	40,9	38,3	44,4	62,8	59,7	81,6	88,0
	IRH ‰	-	0,7	1,07	0,9	1,2	1,4	0,95	1,4	1,1
Київська	%	101,6	95,8	92,5	87,9	44,4	62,8	92,8	119,5	122,3
	IRH ‰	-	0,9	0,9	0,9	0,5	1,4	1,5	1,3	1,02
Кіровоградська	%	9,3	6,6	6,5	8,6	12,1	7,8	6,5	8,3	9,8
	IRH ‰	-	0,7	0,9	1,3	1,4	0,6	0,8	1,3	1,2
Луганська	%	31,5	30,5	30,4	30,5	29,5	26,5	25,9	27,0	26,9
	IRH ‰	-	0,9	0,9	1,0	0,9	0,8	0,9	1,04	0,9
Львівська	%	54,2	50,6	49,7	53,3	50,8	51,1	48,8	45,1	49,5
	IRH ‰	-	0,9	0,9	1,1	0,95	1,0	0,95	0,9	1,1
Миколаївська	%	15,6	14,2	11,7	17,1	18,2	18,4	18,0	25,2	24,1
	IRH ‰	-	0,9	0,8	1,5	1,1	1,01	0,9	1,4	0,95
Одеська	%	50,1	47,5	46,4	56,2	52,8	56,2	55,2	70,3	67,8
	IRH ‰	-	0,9	0,9	1,2	0,9	1,1	0,9	1,3	0,9
Полтавська	%	34,5	37,8	43,1	52,9	55,2	67,4	68,6	95,8	95,6
	IRH ‰	-	1,1	1,1	1,2	1,04	1,2	1,02	1,4	0,9
Рівненська	%	30,6	27,4	22,0	21,3	20,4	21,3	18,7	18,7	15,5
	IRH ‰	-	0,9	0,8	0,9	0,9	1,04	0,8	1,0	0,8
Сумська	%	23,7	31,5	28,3	27,7	28,0	21,9	17,8	23,4	22,2
	IRH ‰	-	1,3	0,9	0,9	1,01	0,8	0,8	1,3	0,9
Тернопільська	%	6,9	5,6	5,2	4,9	4,8	4,9	4,6	6,2	5,7
	IRH ‰	-	0,8	0,9	0,9	0,9	1,02	0,9	1,3	0,9
Харківська	%	86,4	100,9	93,1	65,5	58,9	59,5	57,0	32,5	31,9
	IRH ‰	-	1,2	0,9	0,7	0,9	1,01	0,9	0,6	0,9
Херсонська	%	20,5	19,0	19,4	19,1	19,3	18,2	25,9	25,9	27,9
	IRH ‰	-	0,9	1,02	0,9	1,01	0,9	1,4	1,0	1,08
Хмельницька	%	18,8	14,1	12,8	12,8	12,9	13,6	12,7	16,7	17,9
	IRH ‰	-	0,75	0,9	1,0	1,01	1,05	0,9	1,3	1,07
Черкаська	%	19,6	22,9	20,2	57,1	53,0	38,4	27,9	36,9	36,8
	IRH ‰	-	1,2	0,9	2,8	0,9	0,7	0,7	1,3	0,9
Чернівецька	%	7,9	7,0	6,2	5,8	6,7	7,1	6,4	8,6	6,3
	IRH ‰	-	0,9	0,9	0,9	1,2	1,06	0,9	1,3	0,7
Чернігівська	%	9,2	8,8	8,4	8,0	9,1	8,9	8,7	31,9	56,5
	IRH ‰	-	0,9	0,9	0,9	1,1	0,9	0,9	3,7	1,8
м. Київ	%	805,4	809,3	814,7	803,5	767,5	755,4	778,6	781,9	757,5
	IRH ‰	-	1,01	1,01	0,9	0,9	0,9	1,03	1,0	0,9

Джерело: розраховано авторкою на основі даних [1]

Індикатор інвестиційних структурних зрушень регіонального розподілу на одну особу демонструє різку регіональну диспропорцію залучення прямих іноземних інвестицій, що здійснює гальмуючий та деструктивний вплив з позиції модернізаційного характеру використання інвестиційного ресурсу. Брак

інвестиційного капіталу в регіонах унеможлиблює фінансування інноваційної перебудови як промисловості, так і національної економіки в цілому.

Важливе значення для аналізу сучасного стану інвестиційного ресурсу України з позиції виконання ним ролі рушійного важеля модернізаційних змін має дослідження динаміки та структури обсягу інвестицій в основний капітал (капітальних інвестицій) в країні.

Інвестиції в основний капітал (капітальні інвестиції) – витрати на придбання або виготовлення (створення) матеріальних і нематеріальних необоротних активів.

До інвестицій у матеріальні активи належать інвестиції у житлові та нежитлові будівлі, інженерні споруди, машини, обладнання та інвентар, транспортні засоби, землю, довгострокові біологічні активи тваринництва та рослинництва, інші матеріальні активи.

До інвестицій у нематеріальні активи належать інвестиції у придбання або створення власними силами прав користування природними ресурсами та майном, програмного забезпечення та баз даних, прав на комерційні позначення, на об'єкти промислової власності, авторських і суміжних прав, патенти, ліцензії, концесії тощо.

Нами було поведено аналіз динаміки та структури капітальних інвестицій за джерелами фінансування, за видами активів, за видами економічної діяльності, також розраховано рівень інвестицій в основний капітал як відсотку до ВВП і частку прямих іноземних інвестицій в обсязі інвестицій в основний капітал. Беручи за основу отримані дані, як показник інвестиційних структурних зрушень було обчислено індикатор структурних зрушень прямих іноземних інвестицій в основний капітал.

Ретроспективний аналіз динаміки капітальних інвестицій за період 2010-2018 рр. відображено на рис. 3.10.

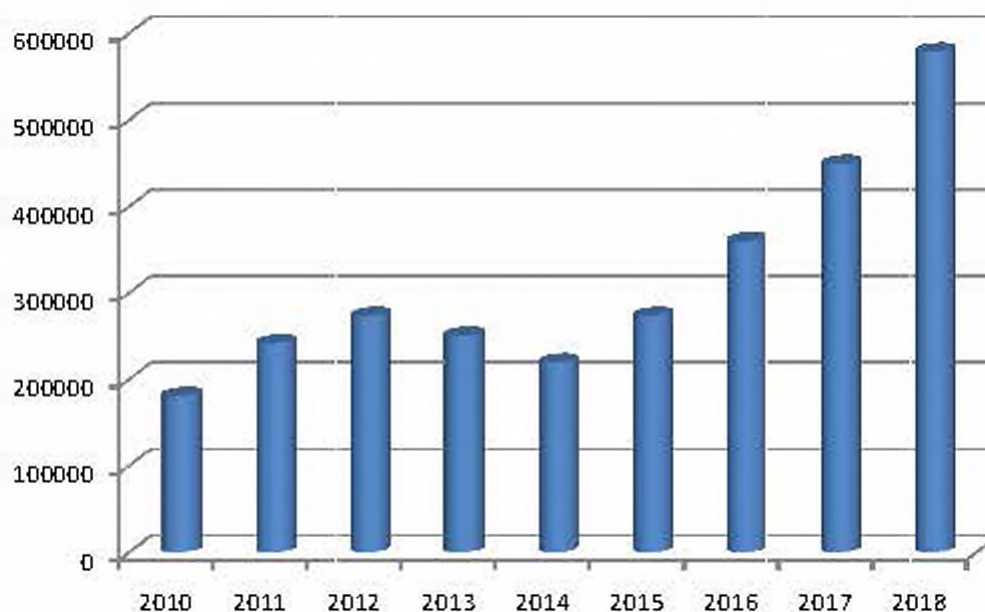

Рис.3.10. Динаміка капітальних інвестицій в Україні за період 2010-2018 рр.*, млн. грн.

Джерело: побудовано авторкою на основі даних [1]

Наведений рисунок демонструє дві хвилі динаміки капітальних інвестицій: 2010-2012 рр. – період підйому, 2013-2014 рр. – період спаду, 2015-2018 рр. – зростання інвестицій в основний капітал.

У післякризовий період 2010-2011 рр. розпочався процес поступового відновлення інвестиційної активності, але із суттєвим відставанням від динаміки економічного зростання. Зокрема, у 2011 р. Україні вдалося забезпечити приріст капітальних інвестицій порівняно з 2010 р. на 23,9%. Однак цей показник виглядає вагомим лише через низьку базу порівняння.

У 2012 р. позитивна динаміка інвестиційних процесів збереглася в основному за рахунок інтенсивного інвестування у будівництво нових спортивних об'єктів та оновлення інфраструктури у рамках підготовки до Євро-2012.

Проте загострення політичної та соціально-економічної ситуації в країні наприкінці 2013 р. зашкодило закріпленню позитивної тенденції попередніх років. Як наслідок, обсяги капітальних інвестицій почали поступово скорочуватися.

Ситуація різко погіршилася у 2014 р., коли у зв'язку з анексією Криму, розгортанням бойових дій на Сході України, стресовими трансформаціями у політичному, економічному та соціальному середовищі знизилася інвестиційна привабливість країни. Внаслідок цього обсяг освоєних капітальних інвестицій в Україні за підсумками 2014 р. скоротився майже на 24% порівняно з попереднім роком.

В подальші роки спостерігається позитивна динаміка: у 2017 році в економіку України було залучено 412,8 млрд грн капітальних інвестицій, що на 26,6% більше вкладень, ніж у 2016 році. А у 2018 році в економіку України зафіксовано істотне зростання капітальних вкладень – сума капітальних інвестицій у 2018 році склала 526341,8 млн грн., що перевищує попередній показник на 27,5%.

Важливим показником, що ілюструє ефективність освоєння капітальних інвестицій, є частка інвестицій в основний капітал у ВВП. Динаміка зазначеного показника, відображена на рисунку 3.11, репрезентує скорочення не лише обсягу, а і питомої ваги інвестицій в основний капітал в загальному обсязі ВВП з 22% у 2001 році до 16% у 2018 році. Така тенденція є відображенням деструктивних процесів у реальному секторі національної економіки а також свідчить про зниження інвестиційного іміджу та інвестиційної активності країни загалом.

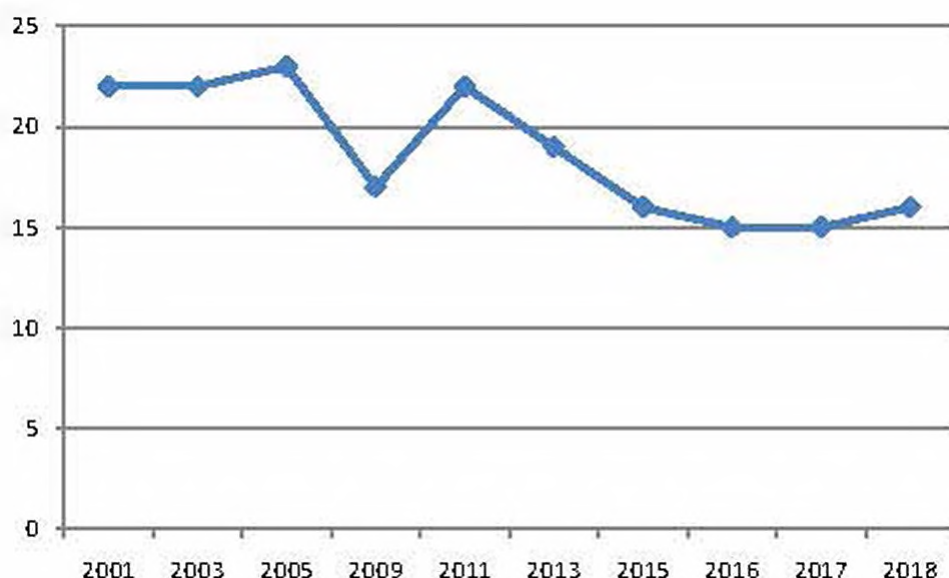

Рис. 3. 11. Рівень інвестицій в основний капітал*, % ВВП

**Джерело: сформовано авторкою за даними [1]*

Основним джерелом інвестування в Україні із року в рік залишаються власні кошти вітчизняних підприємств. На нашу думку, така тенденція була б цілком прийнятною, якби не той факт, що досягнення зазначеного результату значною мірою залежить від стійкості фінансового стану національних підприємств.

Адже лише отримання прибутку дозволяє їм спрямовувати зароблені кошти у капітальні інвестиції. Між тим обсяги прибутків українських підприємств на фоні затяжної кризи та економічної стагнації можуть виявитися недостатніми для забезпечення стрімкої модернізації економіки країни у найближчі роки.

Структура капітальних інвестицій в Україні за джерелами фінансування за період 2010 - 2018 роки наведена в таблиці 3.11. Дані таблиці показують, що за вказаний період в структурі капітальних інвестицій в Україні за джерелами фінансування відбулися суттєві зміни. Найбільшу суму капітальних вкладень становлять власні кошти підприємств та організацій, частка яких в загальному обсязі капітальних інвестицій в 2018 році зросла порівняно з попередніми роками і склала 71,3 %.

Таблиця 3.11

**Структура капітальних інвестицій в Україні за джерелами
фінансування за період 2010-2018 рр.***

Джерела фінансування капітальних інвестицій	Структура капітальних інвестицій, %								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Кошти державного бюджету	5,7	7,2	6,0	2,5	1,3	2,5	2,3	3,4	4,0
Кошти місцевих бюджетів	3,2	3,2	3,2	2,7	2,0	5,2	7,1	9,3	8,7
Власні кошти підприємств і організацій	61,7	61,2	62,7	66,3	71,5	67,5	69,4	69,1	71,3
Кредити банків та інші позики	12,7	15,2	14,5	13,9	8,8	7,6	7,1	6,6	6,7
Кошти іноземних інвесторів	2,0	2,1	1,9	1,7	2,7	3,0	2,9	1,4	0,3
Кошти населення на будівництво житла	10,5	7,3	8,4	9,6	10,5	11,7	8,9	7,3	6,4
Інші джерела фінансування	4,2	3,8	3,8	3,2	3,3	2,5	2,3	2,9	2,6

Джерело: розраховано авторкою на основі даних [1]

Необхідно відмітити такі сприятливі зміни, як збільшення частки капітальних інвестицій за рахунок коштів державного бюджету, частка яких в 2016 році становила 2,3 % загального обсягу, в 2017 році вона збільшилась до 3,4 %, а в 2018 році вже становила 4,0 %. Частка капітальних інвестицій за рахунок коштів місцевих бюджетів в 2017 році порівняно з 2016 роком зросла до 9,3 %, але в 2018 році декілька зменшилась і становила 8,7 % загальної суми інвестицій. Це свідчить про можливості місцевих органів влади більше коштів залучати в місцеві та регіональні проекти.

У той же час зменшилась частка капітальних інвестицій за рахунок кредитів банків та інших позик, тобто банківська сфера не створює умов для можливостей кредитування інвестиційних проектів. Також зменшилась частка коштів населення на будівництво житла – з 8,9 % у 2016 році до 6,4 % у 2018 році, на що в свою чергу вплинули труднощі з тримання банківських кредитів. Дійсно негативними змінами в структурі капітальних вкладень є значне скорочення інвестицій за рахунок коштів іноземних інвесторів: якщо в 2016

році кошти іноземних інвесторів складали 2,9 % загального обсягу капітальних інвестицій, то в 2018 році всього 0,3 %. Це ще раз підтверджує висновки про те, що більшість іноземних інвесторів не ризикують вкладати кошти в економіку України.

Аналіз структури капітальних інвестицій за видами економічної діяльності представлено в таблиці 3.12.

Таблиця 3.12

**Структура капітальних інвестицій в Україні за видами активів за
період 2010-2018 рр.***

Види активів	Освоєно (використано) капітальних інвестицій, % до загального обсягу								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Інвестиції в матеріальні активи:	96,2	96,1	96,9	95,8	96,6	93,3	96,7	96,3	93,7
- житлові будівлі	14,3	11,0	12,5	14,5	15,1	16,7	12,5	11,9	9,9
- нежитлові будівлі	20,6	20,4	20,0	18,1	18,6	15,9	16,5	14,6	15,4
- інженерні споруди	21,6	24,0	22,5	20,8	21,2	18,7	18,8	17,5	19,2
- машини, обладнання та інвентар	29,9	29,8	28,2	31,6	31,4	30,9	34,3	34,5	32,4
- транспортні засоби	6,1	7,1	9,9	6,5	6,3	7,2	10,2	13,4	12,8
- земля	0,7	0,9	0,6	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,3
- довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва	1,0	1,2	0,7	0,9	0,9	1,0	0,9	0,8	0,8
- інші матеріальні активи	2,0	1,7	2,5	3,0	2,6	2,4	3,0	3,1	2,9
Інвестиції в нематеріальні активи:	3,8	3,9	3,1	4,2	3,4	6,7	3,3	3,1	6,3
- права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо	1,7	1,7	1,3	2,3	1,4	4,6	1,2	1,8	1,6
- програмне забезпечення та бази даних	2,1	2,2	1,8	1,9	1,2	2,1	2,1	1,3	4,1

Джерело: розраховано авторкою на основі даних [1]

Слід зазначити, що за 8 років особливо різких змін в структурі інвестицій в основний капітал за видами активів не відбулося більше 90% є інвестиціями в

матеріальні активи, інвестиції в нематеріальні активи за аналізований період зросли менше ніж на 3%: з 3,8% у 2010 до 6,3% у 2018 році.

В структурі інвестицій в матеріальні активи відбулися наступні зрушення: інвестиції в житлові будівлі поступово знизились з 14,3% до 9,9%; частка інвестицій в нежитлові споруди також скоротилась з 20,6% до 15,4%; зростання відсоткової частини інвестицій в машини, обладнання та інвентар свідчить про позитивну динаміку інвестиційних змін в частині модернізації виробництва (з 29,9% до 32,4%); більше ніж вдвічі зросли інвестиції в транспортні засоби – з 6,1% до 12,8%.

Загалом капітальні інвестиції в 2018 році у матеріальні активи, до яких належать житлові будівлі, нежитлові будівлі, інженерні споруди, машини, обладнання та інвентар, транспортні засоби, земля, довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва, інші матеріальні активи, здійснено на загальну суму – 491164,7 млн грн.

Інвестиції в нематеріальні активи, з них програмне забезпечення та бази даних, права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо – 35177,1 млн. грн.

Зазначимо, у 2018 році, як і в минулі періоди, невинуватено недооціненим напрямом інвестування залишаються вкладення у нематеріальні активи. Людський капітал входить в поняття нематеріальних активів. І це найяскравіше проявляється, якщо розглядати в якості такого капіталу навички, інтелект і рівень професійних компетенцій фахівців будь-якої організації – що найбільше в полі зору потенційного інвестора.

Якщо проаналізувати структуру довгострокових інвестицій в економічно розвинених країнах, то можна зробити висновок про поворот інвестиційної політики з переважних вкладень в нове обладнання і технології на інвестиції в підготовку і розвиток наукового, технологічного і управлінського персоналу. Наприклад, в Японії на нові технології і обладнання витрачається 8 % ВВП, а на освіту і перепідготовку персоналу – 16 %, в США ця частка ще вище – 20 % ВВП.

У 2018 році інвестиції в нематеріальні активи в Україні складають лише 6,7%. Йдеться про інвестування в об'єкти інтелектуальної власності, ноу-хау, авторські винаходи, інформаційні технології, що можуть стати національним надбанням та ключовим стратегічним ресурсом вітчизняної економіки.

На сучасному етапі важливим є той факт, що значна доля капітальних інвестицій серед галузей української економіки припадає на промисловість. У промисловість в 2018 році було інвестовано – 179,7 млрд грн., що указує на прогресивність відтворювальної структури капітальних інвестицій в Україні. Адже в структурі інвестиційних вкладень у промисловість вкладено – 34% від загального обсягу капітальних вкладень. Це сприяє підвищенню розвитку виробництва та збільшення обсягів виготовлення товарів із високою доданою вартістю. Серед трійки галузевих лідерів варто відмітити сільське господарство – 65,9 млрд грн капітальних інвестицій, на третьому місці будівництво – 51,9 млрд грн. Структура капітальних інвестицій за видами економічної діяльності представлена в таблиці 3.13.

Таблиця 3.13

Капітальні інвестиції в Україні за видами економічної діяльності за період 2010-2018 рр.*

Види економічної діяльності	Структура капітальних інвестицій, млн. грн.								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	11062,6	16466,0	18883,7	18587,4	18795,7	30154,7	50484,0	64243,3	66104,1
Промисловість	55384,4	78725,8	91598,4	97574,1	86242,0	87656,0	117753,6	143300,0	199896,0
Будівництво	29767,0	31990,8	40760,3	40796,2	36056,7	43463,7	44444,0	52176,2	55993,9
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	18550,4	24067,9	24531,6	22190,3	20715,7	20662,9	29956,8	33664,8	51817,6
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	19322,4	25498,2	32413,0	18472,6	15498,2	18704,0	25107,8	37943,5	50078,3
Тимчасове розміщення й організація харчування	1033,2	1572,7	2264,9	1476,8	1482,0	1393,1	1477,9	2133,5	2675,1
Інформація та телекомунікації	8625,8	9730,0	10167,7	9864,0	8175,1	22975,0	15651,2	18395,2	29884,9
Фінансова та страхова діяльність	5861,5	5972,3	7353,3	6646,8	6214,5	6448,0	7678,7	8055,3	10652,3
Операції з нерухомим майном	9861,0	14598,9	12368,6	13550,4	11230,2	11899,0	19665,0	22505,6	27556,8
Професійна, наукова та технічна діяльність	4991,7	10491,9	9021,3	3621,3	2921,5	4065,2	6579,4	7965,3	10798,2

Продовження таблиці 3.13

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	2973,8	3928,8	4973,9	4013,9	3565,1	6535,2	10009,2	12747,3	11837,8
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	7769,9	11437,6	11692,8	7546,2	5808,0	13942,4	22380,8	32843,9	44597,8
Освіта	1818,4	2090,7	1463,5	1030,5	820,9	1540,1	2257,3	3492,5	4460,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1920,1	2113,2	2707,2	1746,2	1223,9	2367,2	4479,0	6708,3	8138,8
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	976,7	1437,3	2598,0	2544,5	508,7	1044,3	969,9	1649,2	3663,2
Надання інших видів послуг	656,6	1163,9	457,8	212,2	161,7	265,6	321,5	637,6	571,6

Джерело: складено авторкою на основі [1]

Наведені дані свідчать про значне зростання частки промисловості та будівництва в структурі капітальних інвестицій за досліджуваний період, також суттєвим є зростання частки, інвестованої в інформацію та телекомунікації, транспорт, складське господарство, поштову та кур'єрську діяльність.

Беззаперечною перевагою для модернізаційних змін в національній економіці є позитивна динаміка інвестицій в промисловість, але, на жаль, вітчизняних фінансових можливостей недостатньо для здійснення суттєвих прогресивних змін. З огляду на це, на нашу думку, логічним є проаналізувати частку прямих іноземних інвестицій в інвестиціях в основний капітал України, а також здійснити структурний аналіз відповідних змін (рис. 3.11).

Рис. 3.11. Прямі іноземні інвестиції – як частка в інвестиціях в основний капітал*, %

**Джерело: сформовано авторкою за даними [10]*

Як видно з наведеного рисунку частка прямих іноземних інвестицій в капітальних інвестиціях протягом аналізованого періоду не перевищувала 20%, що є свідченням низької привабливості вітчизняної промисловості для іноземного інвестора. Крива індикатора структурних зрушень прямих іноземних інвестицій в основний капітал свідчить про скорочення частки ПІ за останні роки, що також є результатом зниження інвестиційної активності в нашій країні з боку іноземних інвесторів, а відповідно і скорочення інвестиційного ресурсу національної економіки в цілому.

Для розуміння сучасного стану інвестиційного ресурсу в частині його ролі в модернізаційних процесах вітчизняної економіки нами було здійснено структурування прямих іноземних інвестицій та інвестицій в основний капітал за технологічними рівнями (табл. 3.14).

Таблиця 3.14

**Структурування інвестицій за технологічними рівнями
промисловості***

Показник	Рівні технологічності							
	Низький рівень		Середньо-низько технологічні		Середньо-високо технологічні		Високотехнологічні	
	2008 р.	2018 р.	2008 р.	2018 р.	2008 р.	2018 р.	2008 р.	2018 р.
Інвестиційні структурні зміни, %								
Інвестиції в основний капітал	41,5	40,0	33,5	35,3	21,4	19,2	3,6	5,5
Прямі іноземні інвестиції	Низький рівень технологічності та середньо низькотехнологічні				Середньо високотехнологічні та високотехнологічні			
	78,6			67,4	21,4			32,6
Структурні зміни реалізації та експорту, %								
Реалізація	31,8	40,5	40,5	37,2	24,5	18,2	3,2	4,1
Експорт	17,4	24,3	49,2	50,7	31,4	17,5	2,0	7,5

Джерело: складено авторкою за даними [11]

Наведені дані доводять, що розподіл інвестицій не є оптимальним для значного поліпшення структури української промисловості щодо підвищення частки продукції вищих технологічних щаблів.

Виявлено, що інвестиційні структурні перетворення за технологічними рівнями відбувалися нерівномірно. Інвестиції в сектори національної економіки

з рівнями технологій від середнього до високого становили суттєву меншість протягом зазначеного періоду.

Скорочення темпів надходження прямих іноземних інвестицій у зазначені сектори пояснюється несприятливим інвестиційним кліматом, корупцією та низьким рівнем захисту прав власності. Отримані дані свідчать, що розподіл інвестицій у промисловість не забезпечує вирішення завдань структурної модернізації національного виробництва.

Таким чином, було проведено оцінювання формування інвестиційного ресурсу національної економіки та виявлено негативні тенденції, а саме: зниження темпів формування інвестиційного ресурсу національної економіки; низька якість такого ресурсу та збереження цієї проєкції на майбутнє; значна частина інвестицій зосереджена в переробній промисловості, що відповідає секторам III-IV технологічних укладів, в той час як сектор інформації та телекомунікацій, який є ключовим в інноваційно орієнтованій економіці, характеризується низьким рівнем активності; регіональні диспропорції інвестиційної активності; незадовільний рівень підтримки інвестиційної діяльності в країні особливо з боку держави.

3.3. Особливості державного впливу на формування інвестиційного ресурсу в Україні та його удосконалення

Ефективне здійснення модернізаційних структурних змін в економіці України, подолання економічної та інвестиційної кризи можливе лише за умови активізації інвестиційної діяльності. Це передбачає необхідність вжиття суб'єктами господарювання різноманітних заходів, спрямованих на збільшення інвестиційного ресурсу. Водночас вихід з інвестиційної кризи неможливий без цілеспрямованого державного регулювання процесу формування та ефективного використання як внутрішніх, так і зовнішніх складових інвестиційного ресурсу. Тому доцільним, на наш погляд, є аналіз сучасного

стану та ефективності здійснюваного державою регулювання інвестиційної діяльності в Україні.

Держава здійснює свій вплив на інвестиційну діяльність шляхом участі в процесі інвестування, а також виконуючи роль джерела нормативно-правового та організаційного забезпечення інвестування в країні. Інституційна складова державного регулювання полягає в здійсненні контролю та гарантуванні прозорості та законності інвестиційних процесів в національній економіці.

Д. Бабіч зазначає, що державне регулювання інвестиційної діяльності спрямоване зменшувати перешкоди, що на даний час і при мінімальних витратах дозволяють переходити до формування і реалізації інвестиційного портфеля в рамках стратегічних цілей інвестиційної діяльності [13]. З інституційної точки зору, регулювання інвестиційних процесів полягає у встановленні відповідних правових норм, умов та правил, які визначають взаємовідносини суб'єктів інвестування [14].

Отже, сутність державного регулювання заключається у створенні сприятливого середовища для діяльності всіх суб'єктів інвестиційної діяльності, не обмежуючи і не перешкоджаючи ринковому механізму та принципів ринкового функціонування.

Державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики. Його характер залежить від показників економічного і соціального розвитку країни, визначається національними і регіональними програмами розвитку, де термінується державним і місцевими бюджетами, а саме передбачуваними в них обсягами державного фінансування інвестиційної діяльності. Для цього можуть бути застосовані пільгові умови для інвесторів, що здійснюють інвестиційну діяльність у найбільш пріоритетних для країни напрямках, насамперед соціальній сфері, технічному і технологічному вдосконаленні виробництва, створенні нових робочих місць для громадян, які потребують соціального захисту, впровадженні відкриттів і винаходів в агропромисловому

комплексі, у виробництві будівельних матеріалів, в галузі освіти, культури, охорони навколишнього середовища та здоров'я.

Економічна теорія передбачає два основних підходи щодо втручання держави в інвестиційний процес. У першому підході держава бере на себе якомога більшу частину функцій інвестора (концентрацію капіталу, забезпечення проектно-кошторисною документацією, матеріально-технічними ресурсами та ін.).

У другому – надає максимальну свободу діям інвесторів. Держава впливає на інвестиційний процес тільки через макроекономічні регулятори: податкову, кредитну, амортизаційну політику, систему санкцій, субсидій.

Державне регулювання формування інвестиційного ресурсу має відбуватися за певними принципами, правилами та в певній послідовності, що зумовлює необхідність формування певного алгоритму (рис. 3.12).

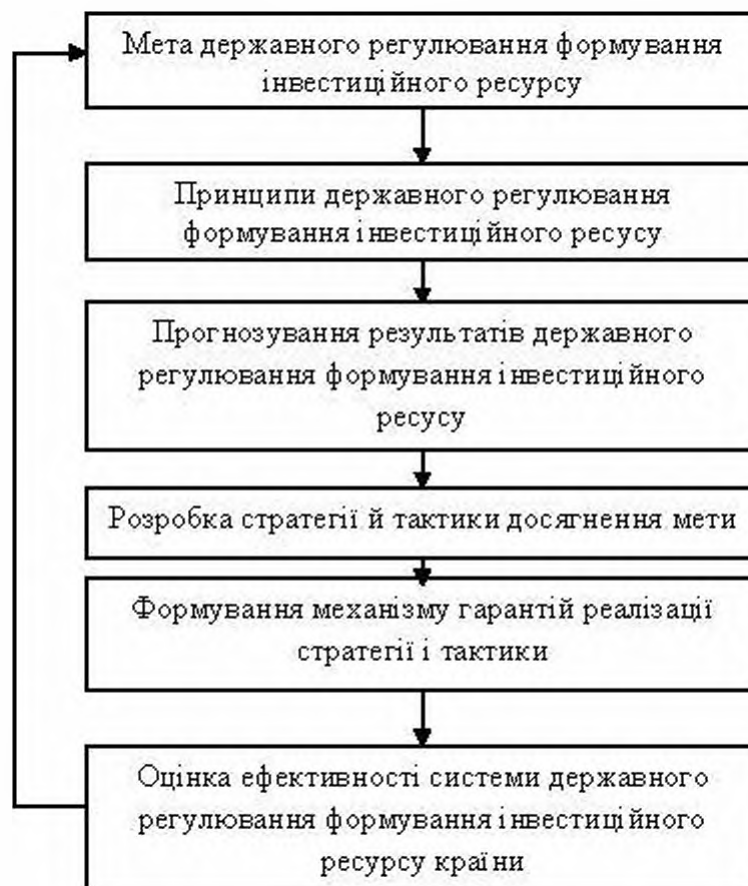

Рис. 3.12. Алгоритм державного регулювання формування інвестиційного ресурсу країни*

Джерело: розроблено авторкою

Алгоритм державного регулювання на базі моделі випереджального розвитку має таку структуру:

- аналіз фактичного стану інвестиційного ресурсу;
- формулювання принципів управління;
- встановлення мети та завдань державного регулювання формування інвестиційного ресурсу національної економіки;
- прогнозування майбутніх бажаних і можливих результатів;
- оцінка наявності і визначення необхідних ресурсів;
- прогнозування і врахування впливу деструктивних факторів щодо досягнення поставленої мети;
- встановлення повноважень і відповідальності суб'єктів управління;
- розробка стратегії й тактики досягнення поставленої мети;
- формування механізму гарантій реалізації стратегії й тактики поставленої мети.

Усунення невизначеностей починається з аналітичного етапу, основним завданням якого має бути ідентифікація загального стану інвестиційної діяльності, встановлення світових тенденцій господарського розвитку, характеристика напрямів розвитку та підготовка аналітичних матеріалів стану вітчизняного інвестиційного господарства. Цей етап є початковим, тому від якості його підготовки залежить ефективність всього циклу державного управління[15].

Гармонізація державного впливу на формування інвестиційного ресурсу, повинно ґрунтуватись на відповідних принципах управління, що є першою стадією усунення невизначеностей. Природа процесів та явищ різного характеру є такою, що їх дія спрямовується провідною ланкою, реалізація якої має забезпечити виконання цілого комплексу завдань. В інвестиційному процесі правильно встановити провідну ланку означає підпорядкувати всі інструменти, механізми, ресурси, інститути одній ідеї, що має забезпечити гармонійну взаємодію всіх ланок, і отримати синергетичний ефект від такої

взаємодії.

Принципи державного регулювання інвестиційної відображають основні напрями інвестиційної діяльності в системі фінансового забезпечення вітчизняної економіки. В основу державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні покладені такі принципи:

- послідовна децентралізація інвестиційного процесу;
- збільшення частки власних коштів суб'єктів господарювання у фінансуванні інвестиційних проектів;
- зміна акцентів з централізованого інвестування виробничої сфери на кредитування;
- виділення бюджетних коштів на реалізацію програм структурної перебудови економіки;
- розширення змішаного фінансування інвестиційних проектів;
- виділення інвестиційних ресурсів на конкурсній основі, страхування інвестицій;
- державний контроль за цільовим використанням централізованих інвестицій.

Спираючись на думку ряду вітчизняних науковців та виходячи з аналізу нормативно-правової бази регулювання інвестиційної діяльності в Україні, доцільно виокремити дві групи принципів: організаційну та економічну (рис. 3.13).

Окрім принципів державне регулювання формування інвестиційного ресурсу національної економіки передбачає охоплення напрямів, форм, методів, засобів та інструментів державного регулювання, які дозволять найефективніше впливати на залучення інвестицій.

Напрями державного регулювання залучення інвестицій визначаються відповідно до його мети та цілей. Державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики, виходячи з цілей та показників економічного і соціального розвитку України, державних та регіональних програм розвитку

економіки, державного і місцевих бюджетів, зокрема передбачених у них обсягів фінансування інвестиційної діяльності [16].

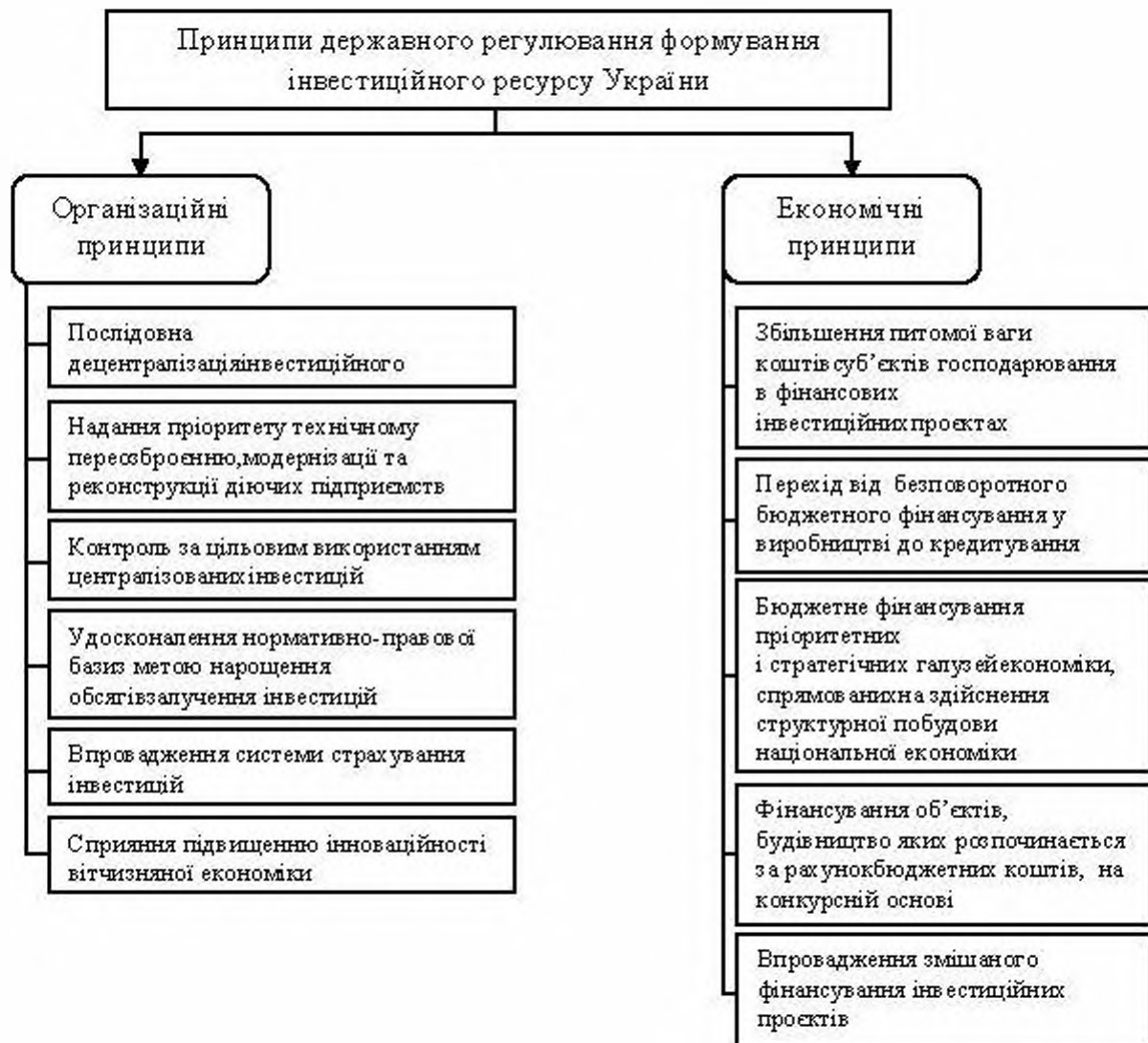

Рис. 3.13. Групування принципів державного регулювання формування інвестиційного ресурсу економіки України*

Джерело: побудовано авторкою на основі [16; 17; 18; 19; 20; 21; 22]

Регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з допомогою системи податків, податкових пільг і ставок, диференційованих за суб'єктами і об'єктами оподаткування; проведення кредитної та амортизаційної політики; надання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій, бюджетних позик; державних норм і нормативів; державних замовлень (контрактів); антимонопольних заходів; роздержавлення і приватизації;

визначення умов користування землею, водою та іншими природними ресурсами; політики ціноутворення; проведення експертизи проектів; інших заходів (рис. 3.14).

Рис.3.14 Основні напрями державного регулювання інвестиційної діяльності*

Джерело: складено авторкою на основі [16; 22;23]

Виходячи із сучасних стратегічних пріоритетних завдань розвитку України, а також аналізу тих проблеми, що є перешкодою на шляху нарощення

обсягів інвестиційного ресурсу в національній економіці, доцільним є визначення таких основних напрямів державного регулювання формування інвестиційного ресурсу вітчизняної економіки:

- формулювання стратегічних пріоритетів щодо формування інвестиційного ресурсу національної економіки: кількісних прогнозів щодо прямих іноземних інвестицій; основних джерел та способів залучення інвестицій; стратегічних напрямів інвестування економіки держави (галузей, окремих виробництв, регіонів);

- створення сприятливих умов для залучення інвестиційного ресурсу, а саме: сприятливих правових умов (стабільність, уніфікованість, прозорість законодавства), організаційних умов створення та ведення бізнесу (низький рівень адміністративних бар'єрів, конкурентне ринкове середовище, захист права власності, доступність і простота адміністративних послуг, відсутність корупції);

- започаткування відкритої та чесної конкуренції в інвестуванні (щодо створення та реалізації інвестиційних проєктів за рахунок бюджетного або позабюджетного державного фінансування);

- зменшення диспропорційності економічного розвитку та залучення інвестицій в регіонах (сприяння підвищенню рівня надходжень інвестиційного ресурсу в регіони з низькими обсягами його залучення);

- сприяння модернізаційній структурній переорієнтації економіки (реалізація управлінських рішень щодо збільшення надходження інвестицій в інноваційні виробництва та сектори, що сприятиме формуванню нового інноваційного укладу економіки з метою забезпечення її високої конкурентоспроможності в міжнародному економічному просторі).

Державне регулювання формування інвестиційного ресурсу здійснюється за допомогою інвестиційного механізму, заснованого на законодавчих та нормативно-правових актах, і передбачає застосування відповідних форм регулювання.

На сучасному етапі відсутня єдина думка щодо трактування сутнісного наповнення поняття форм державного регулювання. Полюхович В. вважає, що форми державного регулювання є зовнішнім виразом змісту регулюючого впливу держави на певні суспільні процеси [24]. Найчастіше у науковій літературі зустрічаються дві основні форми: прямого та непрямого регулювання. Такої ж думки дотримується Кравчун О. С., включаючи до цих форм різні важелі впливу на інвестиційний клімат [25].

Варто відзначити, що в законодавстві України, зокрема в законі України «Про інвестиційну діяльність» [16] визначено форми державного регулювання залучення інвестицій (рис. 3.15).

Рис. 3.15. Форми державного регулювання залучення інвестицій в Україні *

Джерело: побудовано авторкою на основі [16]

Ст. 3 Закону України № 448/96ВР визначає форми державного регулювання ринку цінних паперів, які являють собою конкретні дії, які здійснює держава. Серед них слід відзначити ухвалення нормативно-правових та законодавчих актів, регулювання випуску та обігу цінних паперів, видача ліцензій, заборона та зупинення на певний термін професійної діяльності щодо випуску та операцій з цінними паперами, реєстрація випусків цінних паперів[26], тощо.

Застосування зазначених форм в практичній діяльності регулювання залучення інвестицій, на жаль, не принесло дієвого результату протягом всього періоду існування незалежної України.

Окрім форм державного регулювання формування інвестиційного ресурсу вітчизняної економіки характеризується методами, які традиційно поділяються на прямі (нормативно-правові та адміністративні) і непрямі (фінансові). Прямі методи регулювання сприяють ефективному функціонуванню господарства і всіх її суб'єктів, натомість, непрямі здійснюють опосередкований вплив на ринок завдяки певним корегувальним інструментам, що забезпечують ефективний розвиток економіки.

Прямі методи регулювання формування інвестиційного ресурсу включають: ухвалення законів та нормативних актів щодо регулювання інвестиційної діяльності; фінансову підтримку інвестиційної діяльності у формі дотацій, субсидій, бюджетних позик; встановлення державних норм та стандартів; реалізація антимонопольних заходів; регулювання участі інвестора у приватизації власності; визначення умов користування природними ресурсами; проведення обов'язкової державної експертизи інвестиційних програм та проектів тощо.

Для активізації інвестиційних процесів урядом застосовуються такі методи стимулювання інвестування податкові, фінансові, інфраструктурні та індивідуальні (таблиця 3.15).

Таблиця 3.15

Методи державного регулювання формування інвестиційного ресурсу економіки*

Методи	Засоби реалізації
Податкові	- зниження ставки оподаткування; - інвестиційна податкова знижка; - відміна податку на реінвестування; - укладання податкових угод із зарубіжними країнами; - податкове кредитування.
Фінансові	- прикорена амортизація; - пільгове кредитування; - інвестиційні гарантії; - безвідсоткове кредитування.
Інфраструктурні	- надання земельних ділянок в безоплатне користування або за пільговими розцінками; - надання необхідних приміщень або будівель в безоплатне користування або за пільговими розцінками.
Індивідуальні (стимулювання окремих інвестиційних проектів)	- створення сприятливих умов для проведення техніко-економічного обґрунтування інвестиційних проектів; - цільове фінансування пріоритетних галузей або розробок (ресурсозберігаючі технології, перепідготовка кадрів; проведення науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт відповідної тематики)

Джерело: систематизовано авторкою на основі [27]

Також до прямих методів можна віднести безпосередні інвестиційні проекти з державною участю, і всі операційні та організаційно-правові аспекти цієї діяльності. Слід відмітити, що для прискорення структурно-технологічної перебудови виробництва, як зазначає Д. Нехайчук, необхідно використовувати частину централізованих (кредитних) інвестиційних коштів на реалізацію особливо ефективних інвестиційних проектів і об'єктів малого бізнесу незалежно від їх галузевої приналежності та форм власності. На думку автора, це необхідно робити "...винятково на конкурсній основі із здійсненням експертизи проектів" [28]. Таким чином, держава виконує функції гаранта надійності інвестування в країні, беручи участь в діяльності інвестиційного ринку країни, окрім виконання стратегічно важливої ролі у розвитку господарства.

Непрямі методи представлені загальноекономічною політикою держави, що регулює окремі сектори економіки (податкова, бюджетна, грошово-

кредитна, амортизаційна, інноваційна, інвестиційна, приватизаційна політики держави, розвиток фондового ринку тощо). Загалом, на основі використання окремих політик держава створює базис для ефективного формування інвестиційного ресурсу країни.

Ми погоджуємось із думкою Л. Гриценко, який вбачає в державній інвестиційній стратегії, за умови повного виконання її цілей та завдань, передумову формування прогресивної структури і підвищення конкурентоспроможності економіки країни, її окремих галузей і підприємств; розвиток соціальної сфери і зростання її внеску в збільшення економічного потенціалу країни; підвищення рівня інтеграції національної економіки у світовий економічний, науковий і освітній простір [29].

Отже, державне регулювання формування інвестиційного ресурсу в країні не повинно йти в розріз із загальноекономічною політикою, а повинно якісно доповнювати її.

Розглянуті методи реалізуються за допомогою відповідних інструментів. Узагальнено систему інструментів державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні можна представити таким чином (табл. 3.16).

Таблиця 3.16

Класифікація інструментів державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні *

Правові інструменти	Економічні інструменти		Адміністративно-організаційні інструменти
	Грошово-кредитні	Фінансово-бюджетні	
1	2	3	4
Закони, підзаконні акти	Встановлення розмірів банківського резервування	Система податків і зборів	Встановлення обсягів державних замовлень
Укази і декрети Президента України	Встановлення розміру облікової ставки	Відрахування	Ліцензування, встановлення стандартів, норм, нормативів та квот
Постанови і рішення КМУ	Регламентування операцій на відкритому ринку	Державні витрати	Реалізація цільових програм

Продовження таблиці 3.16

1	2	3	4
Положення НБУ	Регулювання	Встановлення норм	Встановлення
Нормативні акти	ліквідності	амортизаційних	міжнародного
органів місцевого	банківських установ	відрахувань	співробітництва
самоврядування			

Джерело: систематизовано авторкою

Стратегічним втіленням застосування відповідних інструментів регулювання і стимулювання інвестиційної діяльності є інвестиційна політика країни.

Реалізація цілей та завдань державної інвестиційної політики в частині збільшення обсягів залучених інвестицій та активізації попиту на інвестиційні ресурси сприятиме: підвищенню темпів економічного зростання, забезпеченню фінансовими ресурсами розвитку пріоритетних галузей економіки; модернізації виробництва в частині відновлення та нарощування обсягів виробництва, створення нових та оновлення основних фондів діючих підприємств, покращення позицій національних виробників на світових ринках; створенню умов для структурної перебудови економіки, детінізації економічних процесів; формування конкурентного середовища для ведення бізнесу та захист форм всіх форм власності.

Основною метою державної інвестиційної політики є залучення інвестицій в економіку країни, диверсифікація джерел їх формування, сприяння детінізації руху капіталу та розміщення його на території України з метою нарощування темпів економічного росту, підвищення рівня конкурентоспроможності країни та зростання добробуту населення.

Для досягнення мети необхідно реалізувати цілі державної інвестиційної політики, концентрувати зусилля з боку держави для забезпечення притоку інвестиційних ресурсів на створення нових та оновлення основних фондів діючих підприємств, посилення інноваційного вектору розміщення інвестицій.

Реалізація цілей та завдань державної інвестиційної політики в частині збільшення обсягів залучених інвестицій та активізації попиту на інвестиційні

ресурси сприятиме: підвищенню тем-пів економічного зростання, забезпеченню фінансовими ресурсами розвитку пріоритетних галу-зей економіки; модернізації виробництва в частині відновлення та нарощування обсягів вироб-ництва, створення нових та оновлення основних фондів діючих підприємств, покращення позицій національних виробників на світових ринках; створенню умов для структурної перебудови економіки, детінізації економічних процесів; формування конкурентного середовища для ведення бізнесу та захист форм всіх форм власності.

Паралельно з активною державною політикою стимулювання попиту на вітчизняні товари, імпортозаміщенням має здійснюватись: підвищення ефективності органів державної влади у сфері захисту конкуренції, обмеження впливу монополій; захист всіх форм власності, розвиток галузей які виробляють продукції з високим вмістом доданої вартості; стимулювання структурних змін в економіці за рахунок підтримки підприємств, галузей, що продукують високо техноло-гічну продукцію; створення умов для виходу капіталів із тіньового сектору економіки та запобі-гання їх відтоку за кордон. Наступним кроком цього процесу стане нарощування експортного потенціалу національної економіки.

Визначення пріоритетних напрямів структурної перебудови економіки необхідно для пріори-тетного залучення інвестицій саме в ті галузі, які надають поштовх для розвитку інших галузей, підприємств, територій. Перш за все – це системо утворюючі галузі з високим рівнем впро-вадження науково-технічних розробок.

Окремим питанням є залучення інвестиційного ресурсу тіньового сектора економіки, а також легалізації тіньових капіталів, що були сформовані в країні чи вивезені за кордон. У цьому кон-тексті необхідний комплекс заходів політичного, економічного характеру зі створення сприятли-вого адміністративного, інфраструктурного, інституційного середовища, перетворення капіталів тіньового сектора економіки в інвестиційний ресурс національної економіки України. При ката-строфічному зменшенні частки

державної власності та нестачі державного фінансування капітал тіньового сектору стає можливим джерелом економічного зростання, структурної перебудови економіки.

Не менш важливим завданням є зниження рівня монополізації економіки, створення рівних умов ведення бізнесу та доступу до кредитних та бюджетних коштів, зниження рівня трансакційних витрат за рахунок скорочення бюрократичної складової витрат, спрощення дозвільних процедур.

До завдань збільшення інвестиційної привабливості економіки України відносять: створення сприятливого інвестиційного клімату, зменшення існуючих видів та рівнів ризиків, підвищення інвестиційного іміджу національної економіки серед потенційних інвесторів; здійснення активної державної політики щодо стимулювання попиту на вітчизняну продукцію, формування системи стимулів у національних та іноземних суб'єктів, які б сприяли прийняттю рішення вкладати кошти в економіку України, розробка комплексу заходів щодо диверсифікації джерел залучення інвестицій.

Пріоритетними напрямками державної інвестиційної політики в межах визначених цілей є: нарощення обсягів інвестиційного ресурсу; досягнення збалансованості макроекономічних відтворювальних пропорцій; паритетний розвиток виробничої і соціальної інфраструктури; формування ефективного конкурентного середовища; реалізація інноваційної моделі розвитку національної економіки; підвищення стійкості економіки і мінімізація ризиків розвитку; формування оптимальної моделі зовнішньоекономічних зв'язків; удосконалення адміністративного середовища збільшення інвестиційної привабливості; удосконалення інфраструктури ринку цінних паперів.

У проблемі регулювання інвестиційної діяльності ключовим є питання про бюджетне фінансування в загальному обсязі інвестицій. Саме державні інвестиції в структурі бюджету значною мірою впливають на його виконання та рівень дефіциту. Динаміка бюджетних інвестицій в секторі капітального інвестування представлена в таблиці 3.17.

Таблиця 3.17

**Динаміка бюджетних інвестицій в секторі капітального інвестування
в Україні за період 2010-2018 рр.***

Джерела фінансування капітальних інвестицій	Структура капітальних інвестицій, %								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Кошти державного бюджету	5,7	7,2	6,0	2,5	1,3	2,5	2,3	3,4	4,0
Кошти місцевих бюджетів	3,2	3,2	3,2	2,7	2,0	5,2	7,1	9,3	8,7

Джерело: розраховано авторкою на основі даних [1]

Управління державними інвестиціями включає планування, визначення умов і виконання конкретних дій по інвестуванню бюджетних і позабюджетних коштів. Управління державними інвестиціями здійснюється загальнодержавними та місцевими органами виконавчої влади. Воно полягає у плануванні, організації реалізації інвестиційного процесу, визначенні умов та стимулюванні дій щодо його здійснення. Основою для прийняття рішення про інвестування загальнодержавних бюджетних коштів є: прогнози соціально-економічного розвитку країни та її регіонів; схеми розвитку і розміщення продуктивних сил; цільові науково-технічні і комплексні програми; техніко-економічні обґрунтування доцільності інвестицій.

Прийняття рішення про бюджетні інвестиції ґрунтується на визначенні пріоритетів розвитку національної економіки, які передусім пов'язані зі стабілізацією економіки, розв'язанням довготермінових завдань, структурною перебудовою економіки, підвищенням рівня життя в країні. Міністерство економіки України визначає пріоритетні напрями здійснення інвестицій у розвиток народного господарства, обґрунтовує необхідні підрахунки, а Верховна Рада України затверджує обсяги державних інвестицій як складову основних напрямів економічного і соціального розвитку країни. Пріоритетні об'єкти інвестуються за двома формами - у вигляді бюджетних асигнувань та державного кредиту.

Державні, міждержавні та регіональні інвестиційні проекти і програми, які реалізуються за рахунок бюджетних та позабюджетних коштів, підлягають обов'язковій державній експертизі.

Однією з форм державних інвестицій є державне замовлення на виконання робіт у капітальному будівництві. Державне замовлення розміщується, як правило, на конкурсній основі з урахуванням економічної вигідності цих замовлень для підприємств та організацій.

Проекти цільових комплексних інвестиційних програм розробляються у складі основних напрямів економічного і соціального розвитку. У складі основних напрямків економічного і соціального розвитку встановлюються обсяги державних інвестицій, здійснюваних за рахунок коштів державного бюджету.

В Україні обов'язковій державній експертизі у повному обсязі підлягають інвестиційні програми та проекти будівництва, що здійснюються із залученням коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів, а також коштів державних підприємств, установ та організацій. Державна експертиза інвестиційних програм і проектів будівництва та її проведення виконується комплексно спеціалізованою державною організацією, яка утворюється і діє у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. У разі необхідності експертиза окремих інвестиційних проектів і програм може здійснюватись експертними комісіями, створюваними Верховною Радою України.

Місцеві Ради народних депутатів у межах своїх повноважень здійснюють регулювання інвестиційної діяльності на своїй території, в тому числі шляхом погодження питань про створення виробничих і соціальних об'єктів, використання природних ресурсів суб'єктами інвестиційної діяльності.

Серед проблем здійсненн державних інвестицій в Україні слід виокремити:

- недофінансування розпочатих державних інвестиційних проектів, притому що згідно зі ст. 32 Бюджетного кодексу України їх фінансування повинні становити щонайменше 70 % загального обсягу бюджетних інвестицій;

- неефективність прямого бюджетного інвестування втрати від недобудов, перевитрачання ресурсів тощо збільшують вартість будівництва в Україні, що перевищує середній показник по ЄС для еквівалентних об'єктів на 20 %;

- відсутність дієвого механізму концентрації державних інвестицій у модернізаційні та інвестиційні проекти й розпорошення між розрізненими проектами, котрі не мають першочергового значення;

- відсутність ефективного спільного інвестування за участі держави та приватних інвесторів;

- зниження ефективності державних інвестицій.

До чинників державного регулювання інвестиційної діяльності відносяться державні гарантії та захист прав інвесторів. Захист інвестицій можна визначити як систему організаційних, технічних і правових заходів, спрямованих на збереження інвестицій, ефективну діяльність суб'єктів та об'єктів інвестування і реінвестування, захисту законних прав та інтересів інвесторів, у тому числі права на одержання прибутку (доходу) від інвестицій.

Державне регулювання забезпечує стабільність умов здійснення інвестиційної діяльності, дотримання прав і законних інтересів її суб'єктів:

- умови договорів, укладених між суб'єктами інвестиційної діяльності, зберігають свою чинність на весь строк дії цих договорів і у випадках, коли після їх укладання законодавством встановлено умови, що погіршують становище суб'єктів або обмежують їх права, якщо вони не дійшли згоди про зміну умов договору;

- державні органи та їх службові особи не мають права втручатися в діяльність суб'єктів інвестиційної діяльності, крім випадків, коли таке втручання допускається чинним законодавством і здійснюється в межах компетенції цих органів та посадових осіб;

- у разі прийняття державним або іншими органами актів, що порушують права інвесторів і учасників інвестиційної діяльності, збитки, завдані

суб'єктами інвестиційної діяльності, підлягають відшкодуванню у повному обсязі цими органами.

Державні гарантії захисту інвестицій представляють систему правових норм, які спрямовані на захист інвестицій і не можуть бути скасовані або звужені стосовно інвестицій, здійснених у період дії цих гарантій. Проте, вони не стосуються питань фінансово-господарської діяльності учасників інвестиційної діяльності та сплати ними податків, зборів (обов'язкових платежів). Держава повинна гарантувати захист інвестицій незалежно від форм власності. Всім інвесторам незалежно від країни походження повинен забезпечуватись рівноправний режим, який включає застосування заходів дискримінаційного характеру, які могли б перешкодити управлінню інвестиціями, їх використанню та ліквідації, а також передбачатися умови і порядок вивозу вкладених цінностей і результатів інвестицій.

Слід зазначити, що нормативно-правова база інвестиційного регулювання в Україні становить суттєві бар'єри для активізації інвестиційної діяльності. Відсутність чіткого узгодження та нестабільності є характерною ознакою регуляторної бази, що негативно впливає на рішення інвесторів. Оскільки значна частина нормативних актів складають саме підзаконні акти, то це стає предметом (або передумовою) зловживань. Натомість, регуляторна політика, незважаючи на політичну циклічність та економічну нестабільність, повинна відштовхуватись від певних незмінних детермінант, про що всі потенційні і існуючі інвестори повинні бути проінформовані (закріпленням в правових та стратегічних документах). Йдеться за такі основи, як: гарантія безпеки права власності забудь-яких умов соціально-економічної або політичної кон'юнктури в країні; регуляторні зміни повинні здійснюватись на умовах залучення до обговорення усіх сторін, яких зміни потенційно торкатимуться, відтак, остаточне рішення приймається на основі компромісу; зміна нормативних документів в інвестиційній сфері здійснюються поступово (наприклад, протягом "перехідного періоду") і повинно бути в інтересах не тільки держави, але й інвесторів.

Зазначимо, відсутність чіткої системи гарантування прав власності, насамперед, для внутрішніх суб'єктів економічної діяльності, зменшує активність інвесторів, зокрема і зовнішніх (навіть попри існуючі певні гарантії), адже це негативно позначається на можливостях внутрішнього ринку. Незважаючи на відносну ефективність регулювання форм прав власності в Україні, її захисна функція ще знаходиться на зародковому стані.

Система реалізації захисту прав власності є комплексною, однак вона потребує значної оптимізації, що полегшить діяльність інвесторів. З практичної точки зору, це частково вирішує проблему тіньової економіки, підвищуючи таким чином інтерес з боку інвесторів як до прозорої економіки.

У 2016 р. в Україні було здійснено Огляд інвестиційної політики (OECD Investment Policy Review: Ukraine 2016), в якому, зокрема, було визначено, що саме проблеми імплементації державної політики в інвестиційній сфері перешкоджають мобілізації інвестиційного капіталу та реалізації економічного та інвестиційного потенціалу країни. Проблема імплементації експертами пояснюється відсутністю прозорого регулятивного механізму [30]. Важливі зауваження, що також були зроблені в доповіді, торкалися питань: “інформування громадськості та відповідальної ділової практики”, яке в Україні значно відстає від інших країн, що розвиваються; рівня корупції регуляторної системи та відсутності діючого антикорупційного законодавства; “спотвореного” ціноутворення на енергоресурси для населення та структури енергетичного ринку; фінансового дефіциту [30]. Рекомендації експортної комісії, що були зроблені до проведеного дослідження, охоплюють: загальні рекомендації щодо інвестиційної політики; рекомендації для покращення інвестиційного клімату в Україні; рекомендації щодо активізації інвестиційних процесів для вдосконалення енергоефективності.

Дослідження особливостей управління інвестиційним процесом в умовах ринку показало, що держава управляла інвестиційним процесом безпосередньо

у часи становлення ринкової системи та у кризові періоди й опосередковано - через регулювання законодавчими й адміністративними механізмами. У часи стабільного економічного розвитку інвестиційна діяльність саморегулювалася механізмами ринку. В останні десятиліття, за висновками світової економічної думки, інвестиційний процес зазнає впливів, які виходять за суто економічні межі. Тому інвестиційні рішення приймаються суб'єктами господарювання вже не тільки на основі економічних параметрів, а й з урахуванням соціальних, політичних, національних, культурних чинників тощо. На сучасному етапі розвитку економіки управління інвестиційним процесом здійснюється на глобальному рівні, поки що через регулювання.

На основі ретроспективного аналізу вітчизняної практики державного регулювання формування інвестиційного ресурсу економіки було виявлено такі проблеми: відсутність цілісної взаємоузгодженої системи нормативно-правового законодавства щодо здійснення інвестиційної діяльності; відсутність спеціальних інститутів просування інвестицій; регулювання окремих аспектів інвестиційного сектору нормами господарського, податкового, валютного, банківського, фінансового, митного, цивільного й земельного законодавства, правовими актами про приватизацію, підприємництво, інноваційну діяльність, цінні папери та фондовий ринок, концесії тощо; недостатній рівень державної підтримки впровадження високих технологій та інновацій; відсутність єдиної стратегії формування сприятливого інвестиційного клімату в країні; недосконале законодавче забезпечення питань захисту прав власності, адміністрування податків, виділення земельних ділянок, здійснення підприємницької діяльності; відсутність законодавчо закріплених інфраструктурних та податкових преференцій для інвесторів; недостатній рівень організаційної та інформаційної підтримки інвестиційної діяльності; недостатній розвиток державно-приватного партнерства в процесі реалізації інвестиційних проєктів та інше.

Відповідно до виявлених тенденцій та поставлених завдань було удосконалено наукові підходи до визначення змісту державного регулювання

процесу формування інвестиційного ресурсу України в контексті структурної модернізації економіки (рис. 3.16).

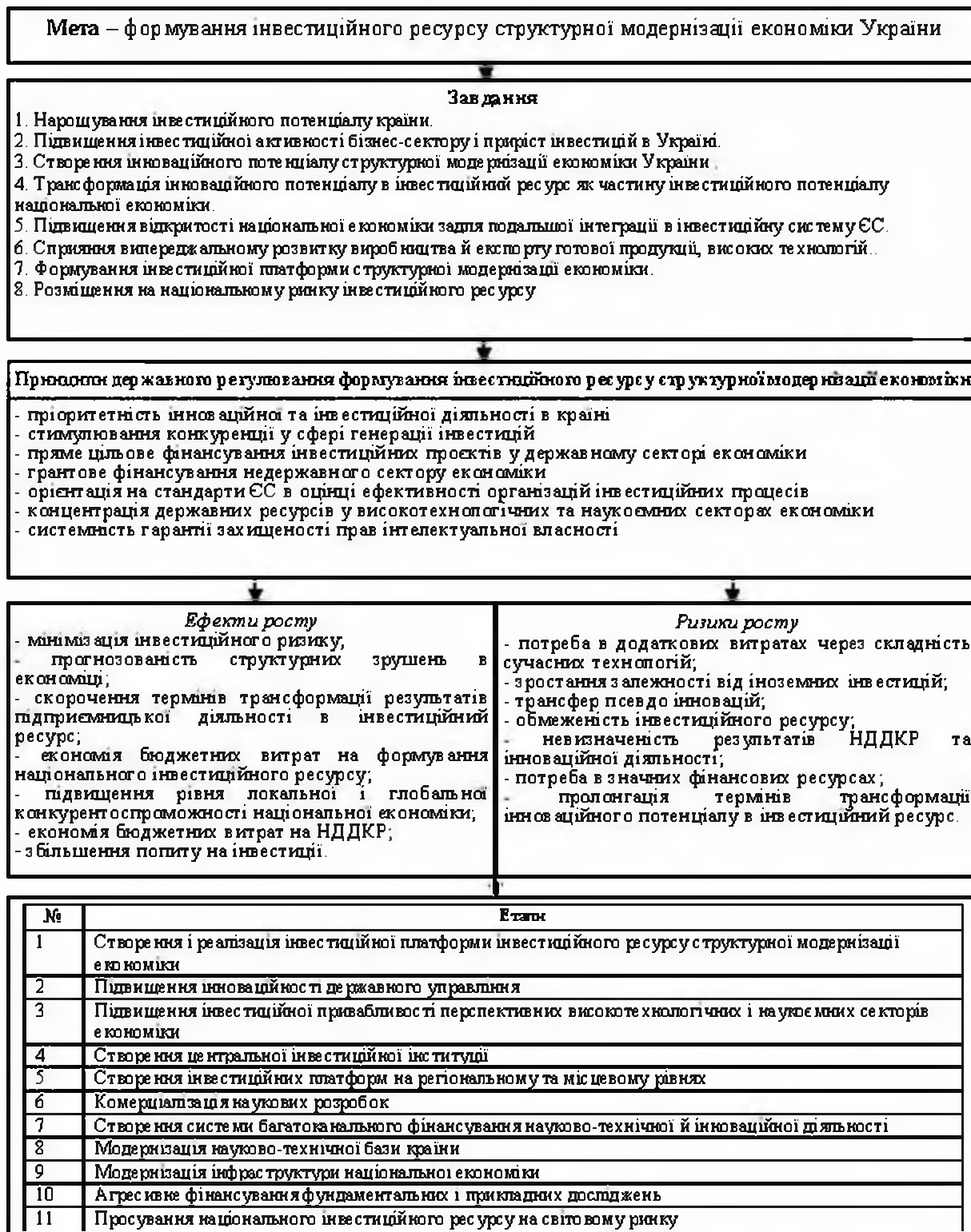

Рис. 3.16. Система державного регулювання формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України

Джерело: розроблено авторкою.

Визначені на цих засадах мета, завдання і принципи державного регулювання формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України на відміну від наявних підходів закладають випереджальний інноваційний і науково-технічний розвиток. Це дає змогу виявити ключові проблеми формування та розробити цільові орієнтири й завдання для нарощування інвестиційного ресурсу.

Система державного регулювання інвестиційним розвитком як спосіб реалізації державної політики в контексті структурної модернізації економіки має передбачати залучення й активізацію всіх інструментів, що здатні привести національну економіку до стану стабільного розвитку й економічного зростання на основі ефективного інвестування, сприяючи розширенню структурних перетворень.

Створення сприятливих умов інвестиційної діяльності не є стабільним, воно підлягає коригуванню залежно від соціально-економічної ситуації в певний період часу, рівня інвестиційної активності суб'єктів господарювання. З метою активізації інвестиційного попиту держава може використовувати традиційні для світової практики методи - збільшувати державні витрати і зменшувати податки, знижувати процентну ставку за кредит, збільшувати грошову масу, втручатися в ринок цінних паперів.

Висновки до розділу 3

1. Комплексне оцінювання стану економіки України в розрізі її структурних компонент дало можливість виокремити ключові тенденції. Скорочення показника реального ВВП у постійних цінах протягом досліджуваного періоду склало 20 %, що відповідає сумі 257 731 млн. грн, проте обсяг номінального ВВП у порівнянні із 2008 р. зріс на 1 992 101 млн. грн. Відхилення між показниками реального і номінального ВВП підтверджує негативні тенденції в економіці країни, пов'язані зі зростанням цін на товари, послуги та скороченням обсягів їх виробництва та споживання, що позначилось на зниженні купівельної спроможності населення.

2. Про високий рівень залежності від зовнішньоекономічних чинників свідчать показники зовнішньоторговельної діяльності у 2018 р. (40,0 % в експорті та 45,3 % в імпорті). Під час структурного аналізу експорту та імпорту було виявлено, що протягом аналізованого періоду зросла питома вага експорту продовольчих товарів і сільськогосподарської продукції (з 13,3 до 41 %), значно зменшилась частка металів і виробів із них (з 39,7 до 23,4 %), а також машин, обладнання та транспорту (з 14,6 до 11,7 %).

3. Проведений аналіз надав підстави для таких висновків: структурні зміни економіки України не сприяють економічному зростанню; динаміка ВВП ілюструє низькі темпи розвитку національної економіки; рівень відкритості економіки України є високим, що робить її вразливою до тиску зовнішніх факторів; відзначається поступова втрата вітчизняними виробниками своїх позицій як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках; у структурі економіки провідна роль відводиться оптовій і роздрібній торгівлі, зростає частка сфери послуг; зростаюча частка аграрного сектору свідчить про можливу втрату країною промислового потенціалу.

4. Доведено, що для того щоб структурні зміни в економіці України були позитивними та ефективними, необхідна радикальна зміна пріоритетів і напрямів розвитку відповідно до сучасних світових тенденцій, пов'язаних із посиленням стимулювання формування інвестиційного ресурсу як фінансової основи структурної модернізації національної економіки.

5. Аналіз особливостей формування інвестиційного ресурсу національної економіки свідчить про те, що надходження прямих іноземних інвестицій в Україну за період з 2008 по 2018 роки значно коливається та суттєво залежить від політичної та економічної ситуації в країні. Скорочення інвестиційних надходжень в національну економіку свідчить про відсутність ефективних стимулів та можливостей ведення бізнесу для інвесторів.

6. Структура прямих іноземних інвестицій в економіку України ілюструє наступні особливості: більше 70 % від обсягу інвестицій походять з країн ЄС; найбільший обсяг інвестицій надходить з Кіпру (27,5%); пріоритетними для

іноземного інвестування є галузі промисловості, оптової та роздрібно торгівлі, операції з нерухомим майном, сфера інформації та телекомунікації. Протягом 2008-2018рр. скоротились інвестиції у фінансову та страхову діяльність, які в попередні роки були стабільно високими.

7. У дисертаційній роботі було проведено оцінювання формування інвестиційного ресурсу національної економіки й виявлено негативні тенденції, а саме: зниження темпів формування інвестиційного ресурсу національної економіки; низька якість такого ресурсу та збереження цієї проєкції на майбутнє; значна частина інвестицій зосереджена в переробній промисловості, що відповідає секторам III-IV технологічних укладів, в той час як сектор інформації та телекомунікацій, який є ключовим в інноваційно орієнтованій економіці, характеризується низьким рівнем активності; регіональні диспропорції інвестиційної активності; незадовільний рівень підтримки інвестиційної діяльності в країні особливо з боку держави.

8. На основі ретроспективного аналізу вітчизняної практики державного регулювання формування інвестиційного ресурсу економіки було виявлено такі проблеми: відсутність цілісної взаємоузгодженої системи нормативно-правового законодавства щодо здійснення інвестиційної діяльності; відсутність спеціальних інститутів просування інвестицій; регулювання окремих аспектів інвестиційного сектору нормами господарського, податкового, валютного, банківського, фінансового, митного, цивільного й земельного законодавства, правовими актами про приватизацію, підприємництво, інноваційну діяльність, цінні папери та фондовий ринок, концесії тощо; недостатній рівень державної підтримки впровадження високих технологій та інновацій; відсутність єдиної стратегії формування сприятливого інвестиційного клімату в країні; недосконале законодавче забезпечення питань захисту прав власності, адміністрування податків, виділення земельних ділянок, здійснення підприємницької діяльності; відсутність законодавчо закріплених інфраструктурних та податкових преференцій для інвесторів; недостатній рівень організаційної та інформаційної підтримки інвестиційної діяльності;

недостатній розвиток державно-приватного партнерства в процесі реалізації інвестиційних проєктів та інше.

9. Відповідно до виявлених тенденцій та поставлених завдань було удосконалено наукові підходи до визначення змісту державного регулювання процесу формування інвестиційного ресурсу України в контексті структурної модернізації економіки. Визначені на цих засадах мета, завдання і принципи державного регулювання формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України на відміну від наявних підходів закладають випереджальний інноваційний і науково-технічний розвиток. Це дає змогу виявити ключові проблеми формування та розробити цільові орієнтири й завдання для нарощування інвестиційного ресурсу.

Список використаних джерел до розділу 3

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Фурастье Ж. Великая надежда XX века. М.: Наука, 2001. 183 с.
3. Kuznets S. Quantitative aspects of the economic growth of nations: II, Industrial distribution of national product and labor force. *Economic Development and Cultural Change, Supplement*. 1957. vol. 5. № 4. P. 1–110.
4. Мазаракі А. А., Лагутін В. Д. Внутрішній ринок України в умовах дисбалансів між виробництвом і споживанням. *Економіка України*. 2016. № 4. С. 4-18.
5. Федулова Л. І. Концептуальні засади управління інноваційним розвитком підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2014. № 2. С. 122-135.
6. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
7. Інноваційний розвиток національного науково-освітнього простору: парадигма глобального лідерства. Національний інститут стратегічних досліджень: сайт. URL: http://www.niss.gov.ua/public/File/2017_table/200617_vystup.pdf

8. Мостіпака О. В. Сучасні тенденції розвитку національної економіки України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. №6(134). С.35-41.
9. Сіденко В.Р. Глобальні структурні трансформації та тренди економіки України. *Економіка і прогнозування*. 2018. № 1. С. 1-30.
10. The United Nations. (2018). UN Comtrade Database // The official site of United Nations. URL: <https://comtrade.un.org>
11. Science, technology and innovation in Europe 2018 edition. European Commission. URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
12. Офіційний сайт міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.index.minfin.com.ua>.
13. Бабіч Д. В. Державне регулювання економіки в умовах ринку. Харків : Основа. 1997. 407 с.
14. Парфенюк І. Є. Державне регулювання інвестиційних процесів в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип.22.14. С. 288-295.
15. Сакун О. С. Інструменти державної фінансової підтримки інвестиційної основи структурної модернізації економіки. *Приазовський економічний вісник*. 2019. № 4 (15). С. 56-61.
16. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 № 1560-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
17. Гальчинський А. С., Гесць В. М., Кінах А. К., Семиноженко В. П. Інноваційна стратегія українських реформ. К.: Знання України, 2002. 336 с.
18. Ковтун О. І. Державне регулювання економіки : навч. Видання. Львів : «Новий світ – 2000», 2006. 432 с.
19. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність : навч. посібник. К. : ЦУЛ, 2004. 376 с.
20. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки : навч. Видання. 2-ге вид., стер. К. : Знання, 2004. 262 с.
21. Федоренко В. Г., Гойко А. Ф. Інвестознавство: навч. Видання. К. : МАУП, 2000. 408 с.

22. Чистов С. М., Никифоров А. Ф., Куценко Т. Ф. Державне регулювання економіки : навч. видання Вид. 2-ге, доопрац. і допов. К. : КНЕУ, 2004. 440 с.

23. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки : навч. видання. К.: Знання, 2006. 435 с.

24. Полюхович В. Господарсько-правові форми державного регулювання фондового ринку України. *Вісник академії правових наук України*. 2011. № 4 (67). С. 137-142.

25. Кравчун О. С. Механізми державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2012. Вип. 3. С. 323-332. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2012_3_46.

26. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30.10.1996 р. №448/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96>

27. Лесечко М. Д., Чемерис О.А., Чемерис, О.М. Інвестиційний клімат: теорія і практика: монографія. Львів. ЛФ УАДУ, 2001. 160 с.

28. Нехайчук Д. В. Інвестиції як інструмент подолання кризових явищ: теоретичні аспекти та практична спрямованість. *Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. пр.* 2012. Випуск 3 (46), ч. 2. С. 104-107.

29. Гриценко Л. Л. Державна інвестиційна політика: сутність, цілі та завдання. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2012. Вип. 22, ч. II. С. 91-96.

30. OECD Investment Policy Review: Ukraine 2016. URL: <https://read.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/oecd-investment-policy-reviews-ukraine-2016>

31. Гальцова О.Л. Інвестиційна політика України як складова державного регулювання. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2016. № 4 (19). Частина 1. С. 122-124.

32. Гальцова О.Л. Сучасний стан інвестиційного клімату в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2016. Вип. 17. Ч. 1. С. 112-115.

33. Marhasova V. G., Klymenko T. V., Sakun O. S. Government control of local innovative centers. Current trends of public management: collective monograph / edited by Shkarlet Serhiy. Kosice, Slovakia, 2017. С. 69-92.

34. Сакун О. С. Шляхи удосконалення інвестиційного забезпечення розвитку локальних інноваційних центрів. *Інфраструктура ринку*. 2016. Вип 2. С. 94-100.

35. Шкарлет С. М., Маргасова В. Г., Сакун О. С. Механізм управління в системі стратегічного забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці. *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 3 (7). С. 29-37.

36. Sakun O., Dzhereliuk Y. Scientific bases of formation of the system of supply the anti-crisis sustainability of the enterprise in conditions of the competitive environment. *Foresight management: formation and transformation adaptive business organizations: International collective monograph. Volume 1*. Tbilisi. Georgia, 2017. P. 197-206.

37. Маргасова В. Г., Сакун О. С. Етапи побудови та запровадження у практику адаптивних властивостей системи забезпечення стійкості національної економіки. *Формування фінансово-економічної системи управління в сучасних ринкових умовах: монографія в 2 ч. / за наук. ред. д.е.н., проф. Маргасової В. Г., к.е.н. Андросенко О. О.* Чернігів: ЧНТУ, 2019. С. 220-227.

РОЗДІЛ 4.

СВІТОВИЙ КОНТЕКСТ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РЕСУРСУ СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

4.1. Концепції та механізми формування і реалізації промислової політики у світі

Стратегії промислового розвитку провідних країн світу сконцентровані на формуванні сприятливих інвестиційних умов, забезпеченні конкурентоспроможності суб'єктів економіки, стимулюванні вільного трансферу технологій та знань, поширенні інновацій, нарощенні екологізації виробництва тощо. Така структура промислової політики найбільш дотична до стратегії індустріалізації через інновації, що ґрунтується на зміцненні конкурентних позицій виробників, охопленні нових ринкових сегментів завдяки конкурентним перевагам. Такий підхід дозволяє синхронізувати промислову політику з цілями соціального та екологічного розвитку країн, створює передумови для модернізації структури економіки.

Світовий досвід показує, що промислова політика не може бути незалежною від економічного регулювання з боку держави. Отже, промислова політика у вузькому розумінні – це сукупність державних рішень, які б стимулювали впровадження інновацій у корпоративному секторі [1]. Аналіз наукових підходів щодо трактування поняття промислової політики відображено в таблиці 4.1.

Таблиця 4.1

Наукові підходи щодо сутнісного трактування поняття «промислова політика»*

Автори	Трактування
1	2
Абалкін Л.	Промислова політика – система заходів, спрямованих на прогресивні зміни в структурі промислового виробництва відповідно до обраних цілей та пріоритетів. Центральним аспектом промислової політики є міжгалузеві пропорції і структурні зрушення в промисловості, а не питання розвитку промисловості взагалі.

Продовження таблиці 4.1

1	2
Гриб С.	Промислова політика являє собою узгоджені стратегію та тактику держави, корпорацій і фірм усіх форм власності щодо досягнення мети промислового розвитку країни в галузевому і регіональному масштабах, які формуються під впливом всіх інститутів суспільства та істотно впливають на характер і форми взаємодії з основними суб'єктами світової економіки в рамках міжнародного розподілу праці, визначають особливості зовнішньоекономічних зв'язків в умовах відкритої економіки і формують конкурентні переваги країни.
Губанов С.	Промислова політика – загальнодержавна політика, яка передбачає процес програмно-цільового регулювання організаційної, структурної та технологічної модернізації індустриального відтворення заради послідовного збільшення випуску наукомісткої продукції з високою часткою доданої вартості та збільшення купівельної спроможності населення.
Кондратьєв В.	Промислова політика – система заходів прямого і непрямого державного регулювання інноваційного, конкурентоспроможного і ефективного розвитку промисловості та усунення для реалізації цієї мети тих перешкод, які не можуть бути подолані природним шляхом розвитку подій, тобто механізмами саморегуляції ринку.
Кондрашов О.	Промислова політика – це система цілеспрямованих погоджених заходів, реалізованих державою з метою підвищення конкурентоспроможності товарів і послуг вітчизняних виробників на внутрішньому і зовнішньому ринках і подолання загроз економічній безпеці країни.
Кузнецов В., Завадніков В.	Промислова політика – сукупність дій держави як інституту, що здійснюються з метою впливу на діяльність господарюючих суб'єктів (підприємств, корпорацій, підприємців тощо), а також на окремі аспекти цієї діяльності, що стосуються придбання факторів виробництва, організації виробництва, розподілу та реалізації товарів і послуг у всіх фазах життєвого циклу продукції.
Кушнір І.	Промислова політика – це система державних заходів та заходів щодо сприяння в розвитку економіки та окремих її галузей, важлива частина загальної економічної політики.
Никифоров А.	Промислова політика – це діяльність держави в межах її економічної політики, спрямована на зростання виробництва, розроблення та впровадження науково-технічних досягнень, удосконалення структури виробництва, розвиток експорту готової продукції, ефективне розв'язання соціальних проблем.
Палехова В.	Промислова політика – це сукупність довгострокових дій держави, спрямованих на покращення галузевої структури економіки, розроблення й освоєння науково-технічних досягнень та зростання обсягів експорту конкурентоспроможної продукції.
Рибаков Ф.	Промислова політика – це економічна політика в провідній галузі народного господарства – промисловості. В контексті економічної безпеки промислова політика означає використання таких інструментів впливу на господарюючих суб'єктів, які не порушують стабільного розвитку, не створюють загроз та придії яких порогові значення відповідних індикаторів не перевищують встановленого рівня.

Продовження таблиці 4.1

1	2
Романова О.	Національна промислова політика – політика, яка визначає систему відносин влади, бізнесу, науки, суспільства з приводу зміни міжгалузевих пропорцій, формування структурно-збалансованої, конкурентоспроможної економіки. Така політика, виробляючи стратегічні орієнтири, спрямовані на прогресивні зміни в структурі промислового виробництва, і реалізуючи загальнодержавні пріоритети, повинна враховувати особливості і потенціал конкретних суб'єктів країни.
Смирнов Є.	Промислова політика – комплекс заходів державного регулювання економічних процесів на галузевому та корпоративному рівнях, спрямований на стимулювання інноваційної активності, структурної перебудови економіки та економічного зростання.
Соловйова І.	Промислова політика – сукупність дій держави, спрямованих на діяльність господарюючих суб'єктів з придбання ресурсів, організації виробництва, розподілу і реалізації товарів.
Татаркін О.	Промислова політика – складова частина суспільного розвитку, що ґрунтується на системі відносин між державними і муніципальними органами влади, господарюючими суб'єктами, науковими та суспільними організаціями щодо формування структурно-збалансованої, конкурентоспроможної промисловості, інтелектуальним ядром якої є новітній технологічний уклад.
Шевченко С., Шевченко О.	Промислова політика держави – частина загальної економічної політики, яка представляє собою систему державних правових та економічних заходів, спрямованих на розвиток і прогресивні зміни в структурі, функціонуванні, результативності роботи різних галузей промисловості відповідно до обраних національних цілей і пріоритетів.
Cohen E.	Промислова політика у строгому розумінні є галузевою (sectoral) політикою; вона призначена для просування галузей, де втручання повинне мати місце з причин національної незалежності, технологічної автономії, провалів приватної ініціативи, занепаду традиційних видів діяльності, географічного або політичного балансу.
Pack H., Saggi K.	Промислова політика – це, в основному, будь-який тип вибіркового втручання або політики уряду, спрямований на зміну галузевої структури виробництва в напрямі галузей, які, як очікується, пропонують кращі перспективи економічного зростання, ніж за відсутності такого втручання, тобто умовах ринкової рівноваги.
Bianchi P., Labory S.	Промислова політика у широкому сенсі – це всі дії, спрямовані на сприяння реструктуризації промисловості та розвитку нової промисловості. У глобалізованому посткризовому світі промислова політика є такою, що враховує всі параметри, які впливають на розвиток, забезпечуючи вживання додаткових чи узгоджених заходів на різних рівнях уряду.

Джерело: систематизовано автором на основі [2;3;4;5;6;7;8;9;10;11;12;13;14;15;16;17;18;19]

М.І. Зверяков стверджує, що під час вироблення та реалізації промислової політики стосовно української економіки потрібен поетапний підхід. На першому етапі необхідними є: по-перше, розуміння безальтернативності неоіндустріалізації як політичним класом, так й бізнесом; по-друге, усвідомлення того, що модернізація може стартувати і в такому «вихідному пункті», в якому перебуває вітчизняна промисловість (слід лише чітко розуміти цілі та етапи самого руху, про що свідчить досвід реалізації активної промислової політики в багатьох країнах); по-третє, врахування тієї обставини, що через нестачу інвестиційних ресурсів для модернізації промисловості на першому етапі важливо створити інститути і механізми технологічного запозичення (про що свідчить досвід Китаю, який на початку своєї модернізації протягом 10–15 років здійснював її шляхом технологічного запозичення). На першому етапі роль держави в процесі вироблення промислової політики може обмежуватися створенням ринкових інститутів та умов для формування корпорацій, накопичення ними фінансових ресурсів для інвестицій, підтримки конкурентного середовища. На другому етапі, коли вже запрацюють ринкові інститути й у держави будуть накопичені фінансові ресурси, стане можливим перехід до підтримки активної інноваційної промислової політики фірм, які утвердилися на глобальних ринках [20].

Очевидним є той факт, що для закріплення позитивної динаміки у промисловості й пришвидшення її структурної трансформації необхідний комплекс організаційно-економічних заходів, які мають послідовно реалізовуватися у таких сферах промислової політики, як інвестиційна, інноваційна, формування ефективної структури економіки, реформування відносин власності. Важливим є вивчення та використання світового досвіду реалізації промислової політики, який свідчить, що модель промислової політики держави значною мірою залежить від рівня економічного розвитку країни, ефективного використання ринкових принципів господарювання, інтегрованості держави у світовий простір [21].

Залежно від головних інструментів вирізняють два типи індустріальної

політики: горизонтальну (функціональну) та вертикальну (секторальну) політику. Горизонтальна промислова політика базується на функціональних втручаннях, спрямованих на виправлення "провалів ринку", і зорієнтована на створення стійкого макроекономічного середовища шляхом інвестування в інфраструктуру, освіту, підтримку фундаментальної і прикладної науки, демонополізацію і сприяння розвитку конкурентного середовища, лібералізацію зовнішньої торгівлі та інвестицій. Вертикальна промислова політика спрямована на підтримку окремих секторів, галузей промисловості

чи компаній з огляду на їхню значущість для економічного розвитку країни та конкурентоспроможність національної економіки на світовому рівні [22].

Як показали проведені дослідження, особливістю промислової політики згаданих вище країн у післякризовий період є поєднання вертикальної та горизонтальної політики. Зокрема, це знайшло чітке відображення в сучасній організаційній структурі органів державного управління, що здійснюють промислову політику.

У 2014 р. Європейським Союзом було прийнято комюніке "Fora European Industrial Renaissance" (Європейською комісією) і резолюцію "Renaissance of Industry for a Sustainable Europe (RISE) Strategy" (Європейським парламентом), в яких наголошується на реалізації термінових заходів для реіндустріалізації Європи [23]. До 2020 р. Європейський Союз прогнозує збільшити частку промисловості у ВВП з 15 до 20%, і акцент при цьому робиться саме на галузі hi-tech.

Уряди країн – членів ЄС виконують згадане комюніке Єврокомісії, затверджуючи шляхи реіндустріалізації національних промислових політик.

З метою їхньої реалізації виділяють п'ять основних напрямів співпраці між урядом і промисловістю.

1. Секторальне партнерство: надання державної підтримки пріоритетним секторам промисловості у сприянні підвищенню глобальної

конкурентоспроможності, підтримки інновацій та зростанні експортного потенціалу.

2. Технології: підтримка розвитку та комерціалізація технологій.

3. Професійні навички: державна підтримка у галузі формування системи забезпечення кваліфікованими кадрами.

4. Фінансова підтримка: державна інвестиційна підтримка промислових підприємств.

5. Закупівлі: створення прозорої системи державних закупівель.

З метою ефективної реалізації стратегічних векторів розвитку промисловості Німеччини і запровадження ефективної інституційної структури управління промисловою політикою у 2013 р. було утворене Федеральне міністерство економіки та енергетики Німеччини шляхом реорганізації Федерального міністерства економіки і технологій Німеччини.

Генеральний директорат промислової політики Федерального міністерства економіки та енергетики Німеччини є контактною установою для різних секторів (галузей) промисловості на федеральному рівні. Він відповідає за вирішення питань розвитку окремих секторів промисловості і бере участь у розробленні економічних і технологічних важелів, які відіграють важливе значення у роботі багатьох галузей промисловості Німеччини (автомобільній; будівництві; гірничо-добувній; біотехнології та генної інженерії; хімічній й фармацевтичній; електричній та електронній; керамічній; точній механіці й оптиці; гумовій; деревообробній та меблевій; шкіряній; виробництві шкіргалантереї; аерокосмічній; морській індустрії; машинобудуванні; целюлозно-паперовій; залізничній; взуттєвій; сталеплавильній; залізничній; легкій і швейній; водопостачання тощо.

У рамках визначених стратегічних напрямів реіндустріалізації країни основним завданням Федерального уряду Німеччини стало розроблення стратегії розвитку пріоритетних секторів промисловості. Так у 2014р. Була затверджена Стратегія розвитку авіації на період до 2050 р., головною метою якої – набуття країною статусу глобального технологічного лідера

увиробництві екологічно чистої, безпечної, ефективної, конкурентоспроможної автотранспортної системи [24]. Стратегія передбачає розвиток фундаментальних досліджень на базі Німецького аерокосмічного центру (DLR), фінансування дослідної Національної програми досліджень з аеронавтики (LuFo) і науково-дослідних програм ЄС по Horizon 2020.

Позитивним досвідом характеризується реалізація промислової політики Японії, основною концепцією розвитку якої стала відмова від використання зарубіжних технологій на користь створення власних. Серед основних причин такої переорієнтації промислової політики країни варто відзначити:

1) посилення економічних проблем країни та високі темпи інфляції, спричинені енергетичною кризою. У цих умовах радою зі структури промисловості було запропоновано нову концепцію розвитку промисловості країни, орієнтовану на зменшенню залежності країни від імпорту нафти та сировинних ресурсів, орієнтуючись на створення умов для розвитку наукомістких галузей. З цією метою було дозволено створювати спеціальні інвестиційні фонди, учасники яких як фірми, так і приватні особи отримали податкові пільги;

2) позиція американських економістів щодо невигідності продажу “високих технологій” Японії у зв’язку з можливістю на основі їх запозичення створювати конкурентоспроможні товари. Це зумовило орієнтацію в Японії на розвиток власних наукових досліджень та прискорений розвиток наукомістких галузей. Одночасно застосовувалися заходи щодо підтримки державою галузей на ранніх стадіях розвитку [25].

Форми твердого регулювання економічних процесів, що ефективно виконували свою роль у 1970-ті роки, надалі стали менш ефективними. Стало зрозуміло, що зі зростанням й ускладненням економічних структур необхідне більш опосередковане регулювання всіх процесів. При цьому за державою залишається найважливіша функція – макроекономічне управління через бюджетну й податкову політику, створення сприятливих умов функціонування суб'єктів ринку.

В основі Концепції формування й реалізації державної промислової політики Японії знаходиться сукупність таких принципів:

- підтримка національного промислового капіталу у підвищенні його ефективності й конкурентоспроможності;
- підтримка високотехнологічних галузей, що є основою підвищення продуктивності праці, доходів й зайнятості, тобто економічного росту в цілому.

Подібний підхід забезпечує загальну структурну перебудову при мінімально можливих соціальних витратах: працівники, які вивільняються в галузях, що «звиваються», знаходять собі застосування у нових виробництвах, що розвиваються; спрямованість на забезпечення високої конкурентоспроможності економіки країни не тільки у поточний період, але й у перспективі [26].

В результаті таких дій держави у зрілих галузях під впливом ринкових механізмів відбулося скорочення надлишку потужностей, ліквідація слабких фірм та їх перепрофілювання на випуск наукомісткої продукції.

Позитивним досвідом проведення промислової політики відзначається і Великобританія. Слід зазначити, що у Великобританії діють жорсткі правила конкуренції, а гнучкий ринок праці дозволяє бізнесу швидко пристосовуватися до змін на ринку, забезпечуючи підтримку працівникам при зміні роботи. Дана перевага дозволила залучити іноземні інвестиції і скоротити відставання в продуктивності праці від інших провідних економік. Великобританія посідає 6 місце у світі за обсягом випуску промислової продукції, половину якого експортує. Крім того, є одним з провідних експортерів продукції високих технологій [27].

Слід звернути увагу, що за останні роки на США припадає понад 500 тис. робочих місць з відповідними показниками продуктивності та ефективності праці, 75% нових розробок та технологій, майже 90% нових патентів у сфері промислового виробництва.

Безперечними лідерами у промисловому освоєнні нових технологій є США, Японія, Великобританія, Німеччина, Китай. Так, лідером з виробництва

промислових, високотехнологічних робіт є США, та виробництві принципово нових матеріалів є знову ж таки, США, Японія, Німеччина.

У таблиці 4.2 наведено узагальнені пріоритети в галузях передових виробничих технологій у країнах ЄС, США, Китаї, Україні.

Таблиця 4.2

Сучасні пріоритети в передових виробничих технологіях зарубіжних країн та України*

Європейський Союз	США	Китай	Україна
- нові виробничі процеси; - адаптивні і розумні виробничі системи; - цифрове, віртуальне і ресурсоефективне виробництво; - мережеве виробництво та динамічні виробничі ланцюжки; - людиноцентричне виробництво; - клієнтоорієнтоване виробництво	- сенсори, вимірювання і контроль процесів; - сучасний дизайн матеріалів, технології синтезу й обробки; - технології візуалізації, інформатика та цифрове виробництво; - сталеве виробництво; - промислові нанотехнології; - виробництво гнучкої електроніки; - виробничі біотехнології і біоінформатика; - 3D-друк; - виробництво обладнання для контролю якості; - промислова робототехніка; - сучасні технології формоутворення і з'єднання	- ІКТ-індустрія нового покоління; - біоінженерія; - високопродуктивні технології і обладнання; - сучасні матеріали; - «розумні технології»	- ІКТ-індустрія (насамперед у галузі розробки програмного забезпечення); - нові композиційні матеріали із заданими властивостями; - промислові нанобіотехнології (насамперед біомедицина і фармацевтика, нові аграрні технології); - математичне моделювання для створення розумних виробничих систем; - космічні дослідження і розробки (зокрема розробка важких ракет)

Джерело: складено автором на основі [28]

Основний принцип сучасної промислової політики як на державному, так й на регіональному рівнях – забезпечити існування глобально конкурентноздатної, інноваційної й ефективної промисловості. З цього приводу заслуговує уваги досвід Франції, у справі підвищення

конкурентоспроможності її промисловості. Розвиток промислової політики Франції та її регіонів, започатковано наприкінці 40-х років, коли урядом було прийнято рішення щодо децентралізації промислових підприємств з регіону Парижа на тлі скорочення загальної чисельності населення країни. Проте населення столиці у період з 1880 р. до 1936 р. зросло втричі. Причому рівень зайнятості у паризькому регіоні зріс на 45 %, тоді як на решті території – тільки на 3 %. Серед причин такої адміністративної централізації був недостатній рівень транспортного сполучення між провінціями Франції, оскільки основні шляхи сполучення на той час були побудовані лише у напрямку столиця – провінція – столиця, що призвело до концентрації владних, культурних, фінансових установ і організацій та промислових підприємств саме у Парижі [29]

Мету сучасної промислової політики Великобританії спрямовано на підвищення конкурентоспроможності і розвиток науково-технічного потенціалу заради досягнення стійких темпів зростання економіки і продуктивності праці. Реалізацією цієї політики займається Міністерство торгівлі і промисловості. Основними задачами цього міністерства є: забезпечення максимального використання можливостей у науково-технічних і технологічних областях, допомога у розвитку підприємництва та інновацій, формування прозорої і ефективної правової бази для регулювання економіки, створення сприятливих ринкових умов для справедливої конкуренції. На державу покладено функцію відстежувати успіхи національної промисловості на світових ринках і визначати сильних перспективних вітчизняних продуцентів, які забезпечуються державною підтримкою. Допомога з боку держави надається на конкурсній основі для реалізації проектів, що відповідають обумовленим критеріям. Використання і ефективність держава контролює з допомогою вибірових обстежень у ході виконання проектів. Економічні результати оцінюються із залученням консультаційних фірм [29].

Державна промислова політика США виступає головним чинником підтримки технологічного лідерства американської промисловості. держава

надає змогу галузям і підприємствам американської промисловості проводити модернізацію у формі виведення значної частини активів у країни з дешевими трудовими ресурсами. При цьому на території США залишаються ланки відтворювального ланцюга, які пов'язані з виробництвом високотехнологічних компонентів і забезпечують залежність партнерів від промисловості США.

У той же час розвиток промисловості неможливий без створення нових знань. США є лідерами експорту ліцензій на відкриття, винаходи й новітні розробки. Це призводить до залежності інших країн від США у галузі науки й техніки, лідерства США у сфері конкурентоспроможності. При цьому експорт ліцензій доповнюється вивезенням наукомістких виробництв. У міжнародному розподілі праці державна промислова політика США спрямована на підтримку ролі світової дослідницької лабораторії та випробувального полігону. У США доцільним вважається виробництво тільки унікальних товарів, які через ті або інші причини неможливо виробляти в інших країнах, або товарів, вироблених за новітніми технологіями, які не мають світових аналогів[30].

У США була розроблена Концепції державної промислової політики, у якій передбачалося, що держава має свідомо планувати структуру виробництва продукції й розподілу інвестиції в промисловості, на відміну від структури, що автоматично утворюється під впливом ринкових сил. Визначивши зразкові показники й структури, уряд має використовувати податкові, зовнішньоекономічні та інші інструменти державного регулювання для реалізації цього завдання [25].

Державна промислова політика Австрії формується й реалізується в рамках загальної державної економічної політики. Потрібно відзначити, що під час розвитку уявлення про державну промислову політику Австрія практично відмовилася від секторально-галузевого принципу прямої фінансової підтримки промислових підприємств і втручання держави в їхню діяльність. Причини – високі витрати, низька ефективність, структурний дисбаланс. До речі, одночасно дійшли висновку про недоцільність підтримки нерентабельних

безперспективних підприємств і переваги заміщення їх продукції імпортом [26].

Південна Корея була відома своєю політикою підтримки великих компаній, стимулювання експорту, жорстким протекціоністським захистом внутрішнього ринку. Заступництвом держави тривалий час користувалися так звані чеболи – фінансово-промислові групи, в яких зосереджені всі стадії розробки, виробництва та експорту продукції. Вважалося, що ці технологічні локомотиви будуть тягнути вперед шлейф компаній малого бізнесу та всю економіку в цілому. Але з часом вони почали втрачати свої конкурентні переваги та виявилися малоефективними за умов пільгового кредитування, непрозорості фінансової системи та корупції в державному апараті.

З поглибленням процесів глобалізації промислова політика перетворювалася на більш гнучку та інноваційно-орієнтовану. Нова стратегія промислового розвитку країни передбачає відмову від секторального підходу на користь кластерного, виявлення перспективних з точки зору нового технологічного укладу видів виробництва та розробку цільових програм їхнього розвитку, що передбачають створення необхідних інституційних умов та інфраструктури [10].

Сучасна Індія є гарним прикладом реалізації заходів промислової політики, що мала на меті розвиток галузі високої технології. Ще на початку 1990-х рр. уряд Індії обрав галузь з виробництва програмного забезпечення в якості національного пріоритету. Це рішення було продиктоване наявністю вагомих конкурентних переваг – значною чисельністю кваліфікованих кадрів з гарним знанням англійської мови. Сама галузь є некапіталомістською, для її розвитку не потрібний масштабний імпорт, вона створює робочі місця та сприяє зростанню рівня освіти в країні.

Задля подальшого зростання галузі були передбачені заходи з стимулювання експорту продукції, заохочення комерційних банків для фінансування інноваційних компаній, розвиток інфраструктури та поширення інформаційних технологій в сфері електронної торгівлі, зв'язку та освіти [10].

Формування й реалізація промислової політики в Італії здійснюється на основі ряду державних холдингів таких як Інститут промислової реконструкції, Управління акціонерної участі й фінансування обробної промисловості та ін.[26].

Організаційна структура управління державною власністю була вперше реалізована Інститутом промислової реконструкції. Діяльність державних підприємств, їх стратегія розвитку, твердження довгострокових планів і асигнувань у фонди розвитку промисловості визначаються Міждепартаментським комітетом економічного планування. Йому ж підкоряється Міністерство участі держави в акціонерному капіталі, відповідальне за виконання директив Міждепартаментського комітету економічного планування через систему державних фінансових холдингів, створення нових фірм, закупівлі й продажів державних власних акцій корпорації.

У підпорядкуванні Міністерства участі держави в акціонерному капіталі перебувають державні холдингові компанії, що координують промислову політику, стратегію й фінанси. Вони фінансуються державою, звільнені від виплати відсотків по одержуваних дивідендах, мають право випускати облігації під гарантії держави, при цьому 65% річного прибутку перераховується до державного казначейства [26].

Накопичений у світовій практиці досвід в галузі управління структурними перетвореннями промислового сектора економіки відрізняється різноманітністю, при цьому для кожної розвиненої економіки європейських країн характерний певний сценарій, орієнтований на певні стратегічні цілі та ресурсні обмеження. Необхідно брати до уваги те, що різні країни реалізовували методи управління модернізацією структури промисловості в різні часові періоди, володіючи різними конкурентними і порівняльними перевагами. Проте, в політиці реструктуризації промисловості країн, що досягли успіху в формуванні збалансованої структури промислового сектора, можна виділити спільну рису – це вибір пріоритетних видів економічної діяльності, в які

забезпечувався першочерговий приплив інвестицій. Як правило, таким видам економічної діяльності надавалися податкові та інші пільги, при цьому перелік пріоритетних галузей і набір методів з часом змінювався [31].

Так, для відновлення промисловості Польщі у 1993 році Рада Міністрів Польщі прийняла рішення щодо створення програми промислової політики на 1993-1995 рр. Ця програма стосувалася реструктуризації власності, розвитку малого та середнього підприємництва, охорони навколишнього середовища, заощадження палива та енергії, ринку праці, а також технологічного поступу.

Однією з форм промислової політики держави, спрямованої на покращення конкурентоспроможності промисловості, було документальне анонсування урядом секторів, які мали найбільший потенціал для розвитку. Міністерство промисловості і торгівлі Польщі підготувало два відповідних документа у 1993 та 1995 роках, у першому з яких були задокументовані сектори з найбільшим потенціалом для розвитку (обрані на основі їх існуючої або потенційної конкурентоспроможності). Інший документ підкреслював сучасність секторів і їх вплив на модернізацію промисловості та вдосконалення структури промисловості, а також потенціал для розвитку вигідного експорту. Рейтинг цих секторів базувався на таких критеріях як шанси виведення товарів сектору на міжнародний ринок, а також ефективність та ріст польських підприємств у цьому секторі [32].

Ще одним видом програм, спрямованих на реструктуризацію економіки Польщі були так-звані антикризові програми. Ці програми в першу чергу були розроблені для підтримки секторів, які перебували в глибокій економічній кризі та не підлягали приватизації (гірничодобувна промисловість, суднобудівельна, і оборонна промисловість). Зокрема, часткового успіху було досягнуто у реформуванні вугільного та металургійного комплексу Польщі. Для його реформування канадським консорціумом у 1992 році була розроблена спеціальна програма, яка передбачала:

- ліквідацію надлишку виробничих можливостей через ліквідацію застарілих чавуноливарних заводів;

- заміну мартенівських печей на електричні;
- збільшення частки повного відливу сталі до 75%;
- виокремлення із чавуноливарних заводів діяльності, яка не пов'язана безпосередньо із виробничими процесами;
- погашення боргів чавуноливарних заводів із збільшення їх оборотного капіталу;
- створення основ для впровадження корпоративного управління;
- збільшення виготовлення готових виробів [33].

Розроблена система заходів щодо пом'якшення негативних соціально-економічних наслідків реструктуризації у вугледобувних регіонах передбачала зниження пенсійного віку на 5 років для звільнених шахтарів з нарахуванням вихідних виплат; забезпечення шахтарям, які погодились на перекваліфікацію, протягом двох років після звільнення виплат у розмірі 65% від заробітної плати; можливість надання пільгових банківських кредитів звільненим працівникам для освоєння іншої діяльності [31].

Успіх розробленої програми був відображений в позитивних фінансових балансах промисловості починаючи з 1994 року, хоча прибуток був дуже малим, а заборгованість сектора залишалася дуже високою. До позитивних наслідків реалізації програми належали: зайнятість у секторі була скорочена без будь-яких колективних звільнень; надмірне виробництво було усунене без закриття заводів, що було особливо важливо, враховуючи значення сталеливарного виробництва для місцевих ринків праці; були впроваджені значні технологічні зміни (зокрема сучасні методи нагріву сталі), що зменшило забруднення навколишнього середовища [32].

У державах-членах ЄС розвиток технологічних інновацій стимулюється з допомогою використання «технологічної платформи». Платформа є так званою ініціативою «знизу вгору»: учасники самі створюють представників промисловості, органів державної влади, дослідницьких організацій, академічних інституцій, фінансових співтовариств (наприклад, венчурних організацій та Європейського інвестиційного банку), а також споживачів.

Вони приймають рішення про створення платформи, визначених тематичних служб Єврокомісії, що забезпечують інформаційною підтримкою.

Формування «Технологічних платформ» можна розглядати в якості одного з можливих допоміжних інструментів реалізації національних пріоритетів науково-технологічного розвитку та розвитку науково-виробничих зв'язків. При цьому деякі платформи дозволяють уточнити пріоритети в рамках існуючих інструментів державної підтримки інновацій. На основі інших сформуються нові науково-виробничі кооперації, що дозволить уточнити склад і механізми реалізації бюджетних цільових програм, що реалізуються на умовах приватно-державного партнерства [34].

До прикладу, в Нідерландах у 90-х роках ХХ століття на фоні економічного спаду та зростаючого безробіття, знижувалася й інноваційна активність. У 1997 році уряд Нідерландів заснував Провідний технологічний інститут, метою якого було налагодження співпраці між промисловістю та дослідницькими інститутами, які б спільно працювали над потребами приватного сектору економіки. Фінансування здійснювалося на пайовій основі: 50% фінансував уряд, 25-30% - приватний сектор. Приклад Нідерландів показує, що уряд може забезпечити правильний стимул для співробітництва між приватним сектором і дослідницькими установами. Така співпраця забезпечує відповідне досягнення поставлених цілей, а також заохочує МСП до участі у проєкті. Ґрунтуючись на цьому успіху, голландські політики вирішили застосувати модель Провідного технологічного інституту при розробці інноваційної політики держави [35].

У більшості країн світу застосовується ліберальна активна регіональна промислова політика, яка включає:

- маркетингову політику, яка досліджує споживацький та інвестиційний попит на різних ринках, визначає динаміку тенденцій промислового виробництва; визначає ринкові ніші, їхні товарні структури; встановлює конкурентоспроможність головних суб'єктів господарювання на внутрішньому й зовнішньому ринках; обґрунтовує пріоритети споживача на різних ринках;

- інноваційну політику, яка створює наукові розробки для портфеля конкурентоспроможних інновацій з метою здійснення стратегії захоплення ринкових ніш, визначених у рамках маркетингової політики;

- інвестиційно-структурну політику, що формується на базі попередніх двох політик і є головним елементом регіональної промислової політики, оскільки спрямована на встановлення пріоритетів промислового розвитку регіону, визначення шляхів, методів і механізмів перетворення інновацій на нові конкурентоспроможні підгалузі і виробництва;

- політику конкуренції, яка охоплює всі стадії регіональної промислової політики і яку можна охарактеризувати як політику формування конкурентоспроможної промисловості регіону [28].

Узагальнена характеристика промислової політики окремих країн світу наведена в таблиці 4.3.

Таблиця 4.3

Характеристика промислової політики країн світу*

Країна	Інститути впровадження і реалізації	Завдання	Інструменти
1	2	3	4
Велика Британія	Department for Business, Innovation & Skills (сфера компетенції – розроблення промислової стратегії в рамках співпраці уряду та бізнесу із загальних підходів до відновлення сучасної промисловості); Department for Environment, Food & Rural Affairs (сфера компетенції – процеси реіндустріалізації в окремих секторах промисловості та екологічне управління й контроль за дотриманням екологічних нормативів); Department for Energy and Climate Change (сфера компетенції – енергетична промисловість, розвиток сучасної атомної енергетики); Government Office for Science (сфера компетенції – науково-технічне забезпечення розвитку промисловості)	- інноваційний розвиток промислового виробництва; - забезпечення конкурентоспроможності промисловості.	- заходи державної підтримки (реалізація регіональних проектів та програм розвитку пріоритетних галузей промисловості); - важелі інноваційної, інвестиційної, грошово-кредитної, податкової та бюджетної політики.

Продовження таблиці 4.3

1	2	3	4
Італія	Міністерство економічного розвитку Італії, функції якого реорганізовані згідно з Указом Президента від 5 грудня 2013 р. До його складу віднесені департаменти промисловості, торгівлі і ремесел. Також діє багато напівурядових комітетів з окремих питань розвитку промисловості, розвинена система участі держави в провідних галузях промисловості.	- інноваційний розвиток виробництва; - стимулювання підвищення ефективності вітчизняних виробників.	- реалізація заходів щодо розвитку конкурентоспроможності бізнес-середовища; - стимулювання досліджень і промислових інновацій, новітніх технологій; - боротьба з контрафактною продукцією; - підтримка розвитку мікро-, малих і середніх підприємств.
Німеччина	Федеральне міністерство з економіки та енергетики Німеччини, до складу якого входить Генеральний директорат промислової політики.	- сприяння економічному зростанню; - забезпечення зайнятості населення; - створення умов для розвитку інновацій; - залучення інвестицій у промислове виробництво.	- адресні допомоги вітчизняним виробникам; - субсидування промисловості майбутнього.
Норвегія	Міністерство торгівлі, промисловості і рибного господарства, яке має такі структурні підрозділи: інформаційний відділ та департаменти: планування, управління та економічних питань; власності; торгівлі і промисловості; політики досліджень та інновацій; підприємництва та раціоналізації.	- підвищення конкурентоспроможності промисловості; - створення сприятливих умов для збалансованого розвитку промисловості в регіональному та галузевому аспектах.	- селективні методи впливу, наприклад, прискорена амортизація, фінансування і впровадження НДДКР; - фінансові стимули; - енергетична політика; - політика в галузі конкуренції.

Продовження таблиці 4.3

1	2	3	4
Південна Корея	Міністерство торгівлі, промисловості та енергетики, яке виконує регулюючу функцію економічної політики щодо розвитку промислового сектора.	- забезпечення прискореного розвитку промисловості на основі новітніх науково-технічних досягнень; - інтеграція в світове господарство; - відкритість для іноземних інвестицій, технологій, ноу-хау.	- збільшення доданої вартості послуг у сфері охорони здоров'я, культура й освіта, туризм та пов'язані з ним галузі; - фінансування "зеленої" економіки; - державна підтримка пріоритетних галузей промисловості через реалізацію регіональних програм розвитку промислового виробництва.
США	Єдиний державний орган, координуючий промислову політику, формально відсутній. Частково функції промислової політики виконують президент (загальні принципи економічної політики), конгрес (федеральні закони, бюджет та регіонально-галузева політика), Федеральна резервна система, Міністерство фінансів, Міністерство юстиції, Податкове управління, Федеральна торговельна комісія (структурна політика антикризового регулювання). Функції державного регулювання промислової політики покладені також на місцеві органи влади штатів шляхом реалізації федеральних програм економічного розвитку.	Офіційно уряд не визначає завдання промислової політики, але основні напрями її розвитку фактично визначені у сприянні зростання конкурентоспроможності промисловості, завоювання внутрішнього та експансія зовнішніх ринків промислових товарів, збалансований розвиток промисловості в регіонах країни.	- непрямі методи (податкова, грошово-кредитна, експортна політика); - інноваційна, інвестиційна та структурна антикризова політики.

Продовження таблиці 4.3

1	2	3	4
Швеція	Міністерство промисловості, енергетики та комунікацій; Національне бюро технічного розвитку (інноваційна політика); Шведський інститут стандартів (удосконалення стандартів та нормалізація); Національна патентно-реєстраційна служба (патентна політика).	- підвищення ефективності у всіх галузях промисловості; - модернізація її технічної бази; - створення сприятливих умов для різноманіття форм промислових підприємств; - активізація розвитку нових, наукоємких компаній і малого бізнесу.	- промислова політика затверджується у вигляді законодавчих актів на десятирічну перспективу; - використання непрямих методів (податкова, грошово-кредитна, експортна політики); - спрощення ведення бізнесу; - реалізація галузевих і регіональних програм розвитку промислового виробництва.
Франція	Міністерство промисловості, Національна рада промисловості Франції, Дирекція з конкурентоспроможності промисловості і послуг	- збереження і розвиток ключових секторів промисловості (автомобілебудування, ядерні та космічні технології, еко-галузі, індустрія моди).	- селективні прямі інструменти промислової політики; - непрямі – важелі податкової, бюджетної, грошово-кредитної політики.
Японія	Міністерство економіки, торгівлі і промисловості (МЕТП), до складу якого входять Бюро економічної промислової політики, Бюро промислової науково-технічної політики і навколишнього середовища, Бюро промислового виробництва і Бюро комерції та промислової безпеки.	сприяння розвитку наукоємких і високотехнологічних галузей	- селективні галузеві програми; - структурна переорієнтація промисловості; - антимонопольне регулювання, - бюджетна, податкова, грошово-кредитна, політика.

Джерело: складено авторкою на основі [22;36;37;38;39;40;41;42;43]

Отже, успіх технологічного розвитку промисловості зарубіжних країн дозволяє виділити основні принципи формування стратегії інноваційно-технологічного розвитку структури промислового сектора економіки:

1) стратегія нарощування, заснована на застосуванні власного науково-технічного та виробничо-технологічного потенціалу із залученням зарубіжного досвіду. Поступове нарощування випуску нової конкурентоспроможної продукції дозволяє відпрацьовувати виробництво високих технологій і застосовувати їх в промисловому виробництві;

2) стратегія запозичення, яка полягає в тому, що, використовуючи свій інноваційний потенціал, промисловість освоює виробництво наукоємної продукції, що виробляється в розвинутих країнах. Подальше збільшення виробництва продукції на основі науково-технологічного та промислового потенціалу дає можливість повністю освоїти цикл – від створення до виробництва наукомісткої продукції;

3) стратегія перенесення, яка ґрунтується на використанні зарубіжного науково-технічного та виробничо-технологічного потенціалу шляхом закупки ліцензій на новітні технології для виробництва високотехнологічної продукції, що користується попитом на світових ринках. Це своєю технологічною і виробничою потенціалу, що забезпечує перехід до відтворення всього виробничого циклу.

Україна, де використовується переважно європейський досвід розроблення та реалізації промислової політики, і яка слідує у реалізації своєї економічної політики вимогам, встановленим міжнародними угодами (Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, що набрала чинності 01.09.2017 року; Протоколом про вступ України до Світової організації торгівлі, що набрав чинності з 16.05.2008 року; Програмами розширеного фінансування (EFF) та підтримки stand-by (SBA)

Міжнародного валютного фонду тощо, змушена вибудовувати промислову політику у вкрай суперечливих умовах.

Динаміка основних індикаторів розвитку переробної промисловості в Україні та взятих для порівняння країнах зі схожим інституціональним середовищем – Молдові, Білорусі, Російській Федерації – та країнах ЄС представлена в табл. 4.4.

Таблиця 4.4

Індикатори розвитку переробної промисловості в Україні, Молдові, Білорусі, Російській Федерації та країнах ЄС у 2000 р. та 2018 р.*

Індикатор	Україна		Молдова		Білорусь		Російська Федерація		Країни ЄС			
	2000	2018	2000	2018	2000	2018	2000	2018	2000		2018	
									min	max	min	max
Індекс промислової конкурентоспроможності (CPI): – рейтинг – балів	59 0,05	64 0,04	108 0,01	110 0,01	54 0,05	47 0,07	33 0,1	32 0,1	86 0,02	1 0,56	93 0,02	1 0,52
Додана вартість переробної промисловості на одну особу, дол. США	250,6	350,1	125,4	219,6	504,6	1425,2	956,0	1489,9	474,2	9378,2	793,7	20100,1
Експорт товарів переробної промисловості на одну особу, дол. США	253,2	611,2	78,4	192,0	676,3	2079,2	275,8	875,5	315,3	18124,3	743,9	31038,5
Частка доданої вартості середньо- та високотехнологічних видів діяльності переробної промисловості в доданій вартості переробної промисловості, %	23	30	7	16	42	41	33	30	11	65	21	61
Частка експорту середньо- та високотехнологічних видів діяльності переробної промисловості в експорті переробної промисловості, %	39	37	11	29	45	42	36	28	15	81	29	77
Частка доданої вартості переробної промисловості у ВВП, %	13	12	15	12	18	24	15	13	7	22	4	30
Частка експорту переробної промисловості в експорті, %	86	70	72	58	92	84	39	44	71	97	72	95
Індекс якості промислового експорту	0,70	0,55	0,42	0,45	0,72	0,65	0,41	0,37	0,54	0,96	0,55	0,87
Індекс інтенсивності індустріалізації	0,39	0,33	0,27	0,28	0,55	0,6	0,43	0,38	0,18	0,75	0,21	0,78

*Джерело: складено авторкою за даними [44]

Наведені дані демонструють, що показник доданої вартості переробної промисловості України вдвічі нижчий за аналогічний мінімальний показник по ЄС і майже в 57,5 разів нижчий за його максимальне значення. За цим

показником Україна також суттєво відстає від РФ та Білорусі, випереджаючи серед представлених країн лише Молдову. За часткою експорту переробної промисловості в загальній структурі експорту Україна випереджає наведені пострадянські країни-сусіди. Заслугує на увагу наведена в таблиці динаміка індексу інтенсивності індустріалізації. Як бачимо, по ЄС за 2000–2016 рр., цей показник зріс на 3 п.п., в Білорусі на 5 п.п., в Молдові – на 1 п.п., в Україні знизився на 6 п.п., у РФ – на 5 п.п. При цьому показник щодо пострадянських країн перебував у діапазоні значень для країн ЄС. Зазначимо, що інтенсивність індустріалізації в ЄС виявилася невисокою в тих країнах, що територіально не мають можливості розвивати промислові виробництва або орієнтовані на сферу послуг (наприклад, мінімальне значення – 0,21 – належить Люксембургу), тоді як 0,33 для України є невиправдано низьким.

Якщо визначити ефективність державного управління у промисловому комплексі через обсяг державних інвестицій у промисловість на 1 грн витрат на утримання центральних органів виконавчої влади (рис. 4.1), то ситуація характеризується переважно спадним трендом – із року в рік утримання міністерств та відомств, які в своїй переважній більшості прямо чи опосередковано спричиняють регулюючі дії на промисловий розвиток, обходиться дедалі дорожче.

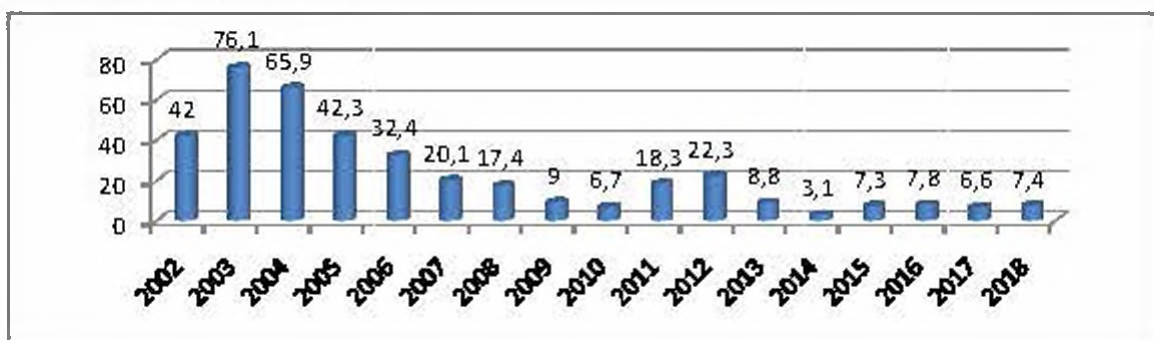

Рис. 4.1. Обсяг державних інвестицій у промисловість на 1 грн витрат на функціонування державних органів, що спричиняють регулюючі дії на промисловий розвиток, у 2002–2018 рр.*, грн

Джерело: розраховано та побудовано авторами на основі [45]

Аналіз динаміки таких показників як обсяг державних інвестицій у промисловість, обсяг доданої вартості промисловості на одного працівника,

індекс фізичного обсягу випуску переробної промисловості дозволив дійти висновку, що макроекономічний ефект від здійснених інвестицій у вигляді збільшення темпів зростання доданої вартості переробної промисловості на одного працівника проявляється лише через п'ять років, так само як і результати реалізації промислової політики [45].

Таким чином, відсутність внутрішньо узгодженої промислової політики, проведення непопулярних реформ (пенсійної, податкової) в умовах недостатності інституційної спроможності держави, неадекватного інституційного середовища стали причиною уповільнення промислового розвитку, скорочення конкурентоспроможності промислових підприємств та їх експортного потенціалу.

Водночас ретроспективний аналіз світового досвіду промислової політики свідчить про те, що основний принцип конструктивної стратегії промислового розвитку – це стимулююча державна політика щодо всіх сферногового технологічного укладу, а також сприяння розвитку промислової інфраструктури, розробка регіональних пріоритетів, підтримка експорту високотехнологічної продукції.

Ефективне стимулювання розвитку промисловості включає в себе участь держави в НДДКР, полегшення доступу до патентів, податкову і фінансову підтримку нових технологій, залучення іноземних партнерів, виділення пріоритетних видів економічної діяльності, а також розвиток міжрегіональної кооперації.

Закордонний досвід реалізації стратегій промислової політики свідчить, що державна політика розвитку реального сектору економіки різниться від країни до країни, проте ключові її елементи мають типовий характер – урахування ринкового фактора як стимулюючої й перетворюючої сили, акцент на додання промисловим структурам адаптивного характеру до навколишнього середовища, надання допомоги промисловості у сферах, де вона не має прямих спонукальних імпульсів до розвитку. В основному державна політика розвитку реального сектору економіки спрямована на розробку й здійснення таких

заходів, які б найповніше сприяли підвищенню конкурентоспроможності національної економіки.

4.2. Механізми та інструменти сприяння інвестиційному розвитку: зарубіжний досвід та його впровадження у вітчизняну практику

Досвід провідних країн світу доводить, що інструменти державної підтримки можуть стати вагомими чинниками активізації розвитку інвестиційних процесів в економіці. Якщо при цьому розглядати інвестиційний процес як основу структурних перетворень в економіці, доцільним є твердження про важливу роль конкретних інструментів державного впливу на модернізаційні процеси через підтримку їх інвестиційної основи.

Зважаючи на чималі потреби національної економіки в інвестиційних ресурсах, які держава не в змозі задовольнити в повному обсязі, доцільним є твердження про те, що їй відведена роль дофінансування та створення відповідної інфраструктури для залучення приватних інвестицій. Вагомих фінансових впливань потребує реалізація окремих програм інноваційного розвитку та інвестиційних проектів, пов'язаних з модернізацією економіки.

Для реалізації пріоритетних завдань щодо активізації інвестиційного розвитку, як фінансової основи інноваційних змін в економіці, а отже і трансформаційних процесів, доцільно використовувати комплексний підхід щодо застосування інструментів підтримки інвестиційної діяльності. Це можливо зробити, якщо включити до комплексу інструментарію не лише державні видатки, а й інструменти податкової та боргової політики, інституційне сприяння та розбудову відповідної інфраструктури.

Враховуючи широкий перелік інструментів та багатоаспектність їх застосувань у зарубіжній практиці, доцільним є групування найбільш ефективних інструментів сприяння інвестиційному розвитку на наступні групи:

організаційно-правове забезпечення; фінансова підтримка; інституційне сприяння, формування господарського середовища.

Нормативно-правове регулювання як основа запровадження інвестиційної політики займає важливе місце серед ключових факторів успіху інвестиційного розвитку зарубіжних країн. Так у США система інвестиційного та податкового правового регулювання відзначається дворівневим характером та потужним рівнем розвитку [46]. Відповідно до законодавства цієї країни обсяг обов'язків щодо стимулювання інвестиційної діяльності є однаковим як на регіональному, так і на федеративному рівнях. Штати та місцеві органи влади є самостійними щодо економічного розвитку своєї території, залучення іноземного капіталу і контролю за іноземними інвесторами, стимулювання розбудови власного господарства шляхом впровадження відповідної регіональної фіскальної політики [47].

Система нормативно-правового регулювання Великобританії характеризується відсутністю єдиного закону, що регламентує інвестиційну діяльність. Особливістю її також є першочергове завдання захисту прав інвесторів та сприяння безперервному і швидкому нагромадженню капіталу в інтересах стейкхолдерів, що в результаті призводить до розвитку виробничої сфери [46].

Важливе місце в системі законодавчого регулювання інвестиційної діяльності Німеччини займають інвестиційні компанії. Їх діяльність регулюється відповідним законодавством, відповідно до якого інвестиційні компанії є кредитними установами. У цій країні також відсутній єдиний закон або державний орган щодо регулювання інвестиційної діяльності [46].

Франція також належить до групи тих країн, де відсутній спеціальний закон щодо іноземних інвестицій, а тому загальні процеси здійснення капіталовкладень іноземними суб'єктами і переведення прибутків за кордон Франції відбувається без обмежень. Проте в країні існує система «попереднього повідомлення влади про наміри продовження термінів апробації», що регулює діяльність інвесторів з країн, які не є членами Європейського союзу, у разі

участі їх в діяльності французької компанії. Особливістю законодавства Франції також є чітке розмежування між прямими та іншими іноземними капіталовкладеннями, метою якого є застосування більш пільгового регулювання діяльності останніх [46].

Японська система регулювання інвестиційної діяльності заснована на державному контролі банківської сфери, що дозволяє державі самостійно мобілізувати заощадження населення і надавати їх на пільгових умовах корпораціям в обмін на співпрацю і суворе дотримання прийнятих на себе зобов'язань. Важливий акцент японській моделі інвестиційної політики робиться на реалізації фінансування проєктів. Інвестування в інфраструктуру спрямовується відповідно до потреб конкретних суб'єктів підприємницької діяльності. Роль координатора виконують консультативні ради, сформовані державою. Роль урядових інституцій відрізняється ти, що при потребі розширення масштабів виробництва, певна галузь на законодавчому рівні отримує статус, що дозволяє адміністративну координацію капіталовкладень на певний строк. Такий режим може бути скасований після закінчення встановленого терміну, отже, носить характер політики капіталоутворюючих інвестицій. Перевагою даного процесу є можливість мобілізації значних фінансових ресурсів на ефективні інвестиції [48].

Досвід провідних країн світу щодо використання фінансових важелів стимулювання інвестицій та інновацій свідчить про те, що за умови узгодженості дій та створення їх необхідного різноманіття можна отримати значний вплив на господарські та економічні процеси, що є особливо важливим при необхідності подолання негативних наслідків світової фінансової кризи в масштабі національної економіки.

Інструменти фіскального стимулювання інвестиційної діяльності, що набули значного застосування в економічно розвинених країнах, відрізняються певними перевагами у порівнянні з прямим бюджетним фінансуванням, а саме:

- збереження незалежності приватного сектору у прийнятті рішень щодо напрямів реалізації інвестиційно-інноваційної політики;

- уникнення формування ринку інноваційної продукції, що здатен функціонувати лише за штучної підтримки держави;
- зменшення рівня бюрократизму в системі органів державної влади;
- незалежність від послідовності стадій бюджетного процесу та необхідності затвердження асигнувань, а також узгодження інтересів різних відомств і ухвалення законодавчих актів;
- стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств різних галузей промисловості на основі дотримання принципів справедливості та ефективності господарського процесу [49].

Для прикладу наведемо основні пріоритетні напрями податкової політики США: збільшення бази оподаткування, скорочення найбільших значень ставок оподаткування, зменшення фіскальної функції податків за рахунок переважання інших функцій, лібералізація ставок оподаткування, рівнозначне податкове навантаження при однаковому рівні доходу незалежно від форми інвестування [50]. З метою усунення наслідків кризових процесів в економіці в країні робляться спроби в першу чергу скоротити податкові пільги для запобігання можливості платників зменшити свої податкові зобов'язання. Проте такі заходи не розповсюджуються на тих суб'єктів господарювання, які задіяні в реалізації пріоритетних інноваційних проектів, а також не зменшують обсягів інвестування, вони, як правило, мають право на додаткові податкові преференції [51]. Також у США в рамках програми формування робочих місць The American Jobs Act надаються податкові пільги на капітальні інвестиції.

Механізм стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів у Великобританії схожий за принципом побудови на американський, проте йому притаманні певні особливості. Наприклад, ставки податку на прибуток корпорацій встановлюються щорічно на фінансовий рік, який завершився. Корпораціям надано право всі витрати на НДДКР відносити на витрати виробництва незалежно від розміру. Окрім цього, у англійській системі оподаткування притаманна досить велика кількість пільг. Зокрема це стосується обкладання податком дивідендів компаній та прибутку на приріст

капіталу [50]. Таким чином, навіть в сучасних умовах загострення кризових явищ зберігається тенденція до податкового стимулювання активізації інвестиційних процесів [51].

Уряд Німеччини широко використовує неоподатковувані надбавки на виробництво товарів за рахунок інвестицій, а також інвестиції у сферу НДДКР, зменшення ставок корпоративного податку, зміна податкової структури, зменшення податку на дохід і прибуток з одночасним збільшенням податку на споживання та додану вартість [50].

Податкова система Франції характеризується широким спектром інструментів стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів. У цій країні вже з 90-х рр. впроваджено податкову політику збільшення пільг щодо користування коштами податкового кредиту на проведенням дослідницьких робіт, підвищується його найбільший розмір, спрощується порядок і процедура оформлення права на пільги щодо його отримання, створюються більш сприятливі умови для венчурних компаній. Також таким суб'єктам господарювання надається право нараховувати податковий кредит на підставі приросту витрат на НДДКР стосовно загальної суми витрат, які були здійснені в попередні роки [50]. Зокрема, урядом Франції встановлено преференційний податковий режим для підприємств у спеціальних зонах підприємницької діяльності (у районі Дюнкерка, Ля Сіота, Ля Сена). Податкові пільги діють також для підприємств, які виконують програму підготовки кадрів на виробництві, а також фірмам, що здійснюють діяльність в рамках програми науково-технічних досліджень (30 % від щорічного приросту витрат на науково-дослідні потреби) [52].

Цікавим є досвід Франції щодо запровадження спеціальної програми залучення іноземних інвесторів у розвиток науково-дослідних центрів країни. Пріоритет в одержанні урядових субсидій надається компаніям, які здійснюють фінансування проектно-конструкторських розробок, системи управління та засоби математичного забезпечення; у виробничу сферу районів за межами "великого Парижу"; компаній, що надають не менше ніж тридцять

робочих місць в перші три роки функціонування. Субсидії надаються відповідно до оподаткованого доходу компанії, проте в реальності оподаткуванню підлягає лише п'ятдесят відсотків їх величини, а друга половина враховується в суму амортизаційних відрахувань підприємства. Пільговий режим при цьому поширюється на субсидії, які спрямовуються на розвиток науково-технічного прогресу й у фонд амортизаційних відрахувань[53].

Під час загострення кризових явищ яскраво проявляється потреба в трансформації економіки зі зміщенням акцентів у запровадженні відповідних фінансових інструментів стимулювання інвестиційних процесів як підґрунтя для необхідних структурних змін. Зважаючи на досвід країн з розвинутою ринковою економікою серед таких інструментів можна виокремити: прискорення амортизацію обладнання та машин; інвестиційний податковий кредит; стимулювання вкладення коштів у науково-технічні розробки [54].

Успішним щодо залучення іноземних інвестицій є досвід Грузії. В даній країні створено у 2007 році три вільні промислові зони (ВПЗ), створюють умови ефективної підтримки міжнародної торгівлі і режим звільнення від податків для міжнародних компаній. Це було здійснено з метою стимулювання притоку інвестицій у Грузію, зростання експорту і розвитку міжнародної торгової й транзитної діяльності. У ВПЗ діють сприятливі умови оподаткування та митного контролю, які стимулюють переміщення виробничих потужностей зарубіжних компаній в ці зони. Такими стимулюючими умовами є: звільнення від податку на власність для підприємств, які розміщені у ВПЗ; звільнення від ПДВ на товари, придбані за кордоном та імпортовані у ВПЗ, а також на транзакції, надання товарів та послуг між підприємствами у ВПЗ; відсутність ввізного мита на товари, імпортовані у ВПЗ; спеціальний режим ПДВ для продукції, створеної у ВПЗ, незалежно від кількості товару; відсутність ввізного мита на експорт на територію Грузії товарів, створених у ВПЗ; відсутність контролю за обмінними операціями, бар'єрів або квот для торгівлі; відсутність обмежень на репатріацію капіталу; звільнення від податку на

прибуток закордонних компаній у ВПЗ; співробітники підприємств, що знаходяться у ВПЗ, особисто декларують свої доходи та сплачують податок на дохід, через те, що компанія, що знаходиться у ВПЗ, не є агентом, який сплачує податки за співробітників і не зобов'язане утримувати податок із заробітної плати своїх працівників. Діють окремі преференції для аграрного сектору: звільнення від ПДВ, податку на прибуток і ввізного мита на сільськогосподарське обладнання[53].

У Польщі одним із джерел інвестицій на регіональному рівні можуть бути державні ресурси, які мобілізовано у державному або в місцевих бюджетах (останні збільшилися в умовах фінансової децентралізації). Це дозволяє частково подолати проблему низького рівня інвестиційної привабливості окремих регіонів з недостатнім рівнем розвитку та сформувати платформу для залучення до них зовнішніх інвестицій та внутрішніх інвестицій із підприємницького сектора. Шляхом використання власних фінансових джерел місцевого самоврядування покривається понад 40 % його інвестиційних видатків. Хоча останнім часом спостерігається зменшення цього показника внаслідок розвитку фінансового ринку і розширення можливостей формування інвестиційного ресурсу місцевого самоврядування саме за рахунок залучення позикового капіталу [55].

КНР є одним із лідерів по залученню іноземних інвестицій у світі. Для цього було створено значний перелік фінансових інструментів (податкових, митних, валютних та ін.). Спеціальні пільги мають підприємства пріоритетних галузей матеріального виробництва: машинобудування, електроніка, сільське господарство тощо. Значна роль щодо прискореного економічного зростання Китаю належить бюджетним інвестиціям, більша частина яких спрямовувалася в суспільно значимі галузі, незважаючи на їх невеликий комерційний потенціал [53].

Заслужовує на увагу приклад Швеції щодо використання державної системи пільгового оподаткування на інвестиційні резерви. Відповідно до цієї системи компаніям було дозволено відраховувати в інвестиційні резерви майже

40 % усіх неоподаткованих комерційних прибутків. Створення інвестиційних резервів змотивувало розвиток науково-технічного прогресу.

Якщо більш детально розглянути питання фіскального стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності, то найпоширенішим з його інструментів є введення спеціального режиму оподаткування для суб'єктів інноваційної діяльності. Цей інструмент є досить ефективним оскільки його застосування вимагає від всіх учасників інвестиційно-інноваційного процесу жорсткого дотримання всіх процедур та цільового використання отриманих преференцій, що в свою чергу обумовлює здійснення постійного моніторингу їх результативності з метою досягнення бюджетних та соціально-економічних завдань.

Світова практика налічує такі основні інструменти стимулювання інвестиційно-інноваційної активності суб'єктів господарювання:

- пряме фінансування у вигляді субсидій та дотацій, що досягає 50% витрат на створення інноваційної продукції та технологій (Франція, США);
- надання позик, включаючи безвідсоткові (Швеція, Німеччина);
- заснування інноваційних фондів зі страхуванням можливого комерційного ризику (Німеччина, Франція);
- зниження ставок оподаткування та державних зборів для індивідуальних винахідників (Австрія, США);
- відстрочка або звільнення від сплати митних платежів, якщо винахід стосується галузі економії енергії (Австрія, Німеччина, Нідерланди);
- безкоштовне документальне супроводження за заявками індивідуальних винахідників, безкоштовні послуги патентних посередників (Нідерланди, Німеччина).

Вивчивши зарубіжний досвід, доцільно виокремити найбільш прийнятні для застосування в Україні фінансові інструменти стимулювання інвестиційно-інноваційної активності економічних суб'єктів:

- комплексне впровадження адаптованих до вітчизняних реалій інституційних механізмів фінансування інноваційної діяльності (під

особистість окремого вченого, певної наукової організації, а також використання грантів і субсидій). При цьому найбільш ефективним при проведенні фундаментальних досліджень є індивідуальне фінансування, а прикладних – грантове;

- проведення програмно-цільового розподілу бюджетного фінансування на контрактній основі (за умови спільного фінансування інноваційних проектів з боку промислового сектора, в тому числі на основі проведення конкурсного відбору проектів, виконавців та інвесторів);

- здійснення державних замовлень інноваційних розробок для стимулювання впровадження результатів науково-дослідної роботи у виробництво (здійснюється за допомогою державних контрактів на дослідження та проектно-орієнтованої системи державного фінансування);

- реалізація державної фінансової підтримки малого та середнього інноваційно-орієнтованого бізнесу шляхом надання безповоротних державних позик і грантів на впровадження нововведень, використання митних та податкових знижок і пільг, податкових канікул тощо;

- надання державних гарантій по кредитах, що надаються фінансовими установами суб'єктам інноваційного бізнесу;

- запровадження податкових пільг (податкових знижок і канікул) для інвесторів, що вкладають капітал в інноваційний сектор;

- поширення практики надання податкових кредитів та державних компенсацій комерційним компаніям, що самостійно займаються науковими дослідженнями і розробками;

- надання пільг некомерційним організаціям ліцензіатам-патентовласникам, які перебувають у державній власності [61].

Інституційне сприяння держави проявляється через формування відповідної інвестиційної політики, а також через створення та ефективне функціонування спеціальних інституцій (агентств) просування інвестицій.

Проаналізувавши успішний досвід економічно розвинених країн, доцільно виділити наступні особливості окремих моделей інвестиційної політики (табл.4.5).

Таблиця 4.5

Особливості моделей інвестиційної політики провідних країн*

Країна	Особливості моделі інвестиційної політики
США	Інвестиційної політика зосереджена на економічній свободі та економічному лібералізмі, на протипагу прямому державному втручанню в економічні процеси
Великобританія	Першочерговість надається захисту прав власників капіталу та забезпеченню швидкого накопичення капіталу в інтересах інвесторів
Німеччина	Особливістю інвестиційної політики є лібералізація діяльності внутрішніх фінансових інститутів у поєднанні з жорсткою прогресивною системою оподаткування
Франція	Характерною рисою є чітке розмежування між прямими та іншими видами іноземних капіталовкладень, наявність значних пільг при регулюванні діяльності останніх
Японія	Модель інвестиційної політики передбачає державне фінансування проєктів, базується на активному партнерстві між державою і приватними інвесторами

**Джерело: систематизовано авторкою на основі [46]*

Виходячи з наведеного аналізу, можна виокремити перелік характерних рис, що притаманні економіці США щодо реалізації інвестиційної політики:

- значний обсяг залучення інвестицій в економіку за рахунок ефективної регіональної та державної політики;
- рівнозначне стимулювання експорту та імпорту капіталу, в зв'язку з чим, країна набула статусу «нетто-імпортера»;
- жорсткий контроль за іноземних інвесторів з метою превенції можливих корупційних та інших видів зловживань;
- високий ступінь відкритості ринку для інших учасників;
- високорозвинена система податкового та інвестиційного законодавства;
- дворівнева система правового регулювання інвестиційної діяльності та ін.

Отже, американська модель інвестиційної політики більшою мірою орієнтована на реалізацію принципів економічної свободи та економічного лібералізму, ніж на серйозне пряме втручання в економічний процес, яке традиційно розглядається як їх неприпустиме обмеження. Ключова роль в державній інвестиційній політиці відводиться податковим інструментам. А в цілому, прагнення американського уряду залучити до міжнародної економічної сфери якомога більш широкого кола учасників, максимально розширити експортний потенціал країни і стало відображенням основного змісту діяльності зовнішньоекономічних інститутів, як на федеральному, так і місцевому рівнях в США. Узгодженість і загальна спрямованість дій цих інститутів стали головною складовою успіху цієї країни на світовому ринку сьогодні[46].

Уряд через систему державних замовлень здійснює вплив на інвестиційний ринок та контролює виконання відповідних встановлених нормативів і дотримання техніки безпеки. У державній системі регулюванні інвестиційної діяльності в США головним виступає механізм податково-амортизаційної та фінансово-кредитної політики. Зокрема, приватні підрядники та фірми-замовники в інвестиційному процесі здійснюють свою основну діяльність, спираючися на головні норми, що діють в економіці. Передусім до них належать норми законодавства:

- податково-амортизаційного;
- природоохоронного;
- санітарно-гігієнічного тощо.

Характерними ознаками англійської інвестиційної моделі є наступні риси:

- відсутність єдиного базового нормативно-правового акту, що регламентує інвестиційну діяльність у Великобританії;
- регулювання діяльності учасників фондового ринку відокремлене від держави;

- жорсткі норми відповідальності за ефективність реалізації інвестицій на всіх рівнях;
- ухвалення і реалізація інвестиційних рішень здійснюються на позабюджетній основі;
- направленість системи регулювання інвестиційної діяльності на захист прав власників капіталу;
- жорстка конкуренція між окремими учасниками фінансового ринку і ін. [46].

Німецька модель інвестиційної політики відрізняється наступними складовими:

- відсутність централізованого регулювання інвестиційної діяльності у вигляді єдиного законодавчого документ або органу влади;
- складні умови для виходу на ринок для нових форм, що веде до обмеженості вибору інвестора;
- високий рівень контролю , що, в свою чергу, забезпечує максимальну зручність для здійснення державою контрольних функцій;
- суворе прогресивне оподаткування доходів господарюючих суб'єктів;
- жорстка система оподаткування надприбутків і податкових санкцій за недобросовісну цінову конкуренцію;
- низький рівень ризику втратити від вкладень інвестиційні фонди;
- децентралізоване регулювання ринку цінних паперів та ін. [46].

Головні відмінності французької моделі регулювання інвестиційних процесів полягають в наступному:

- відсутність єдиного закону, регламентуючого інвестиційну діяльність у Франції;
- низький рівень контролю над іноземними компаніями, діючими на території країни;
- «пропускна система на ринок»;
- система «попереднього повідомлення властей»;

- чітке розмежування між прямими та іншими іноземними капіталовкладеннями і так далі [46].

В японській моделі інвестиційної політики ґрунтується на наступних аспектах:

- провідне місце реалізації державної політики фінансування проєктів;
- активне партнерство між державою і приватними інвесторами;
- державний контроль банківської сфери;
- пільгові умови інвестування для корпорацій в обмін на співпрацю і неухильне дотримання прийнятих на себе зобов'язань;
- інвестиції в інфраструктуру прямо координуються з потребами конкретних приватних фірм[46].

Важливу роль у залученні інвестицій та реалізації обраного курсу інвестиційної політики відіграють окремі структури – інвестиційні інституції. Наприклад, у Франції фінансування економічного розвитку забезпечує Міністерство наукових досліджень і технологій та Національний центр наукових досліджень Франції. Важливою є діяльність такого інституту як АНВАР, що пов'язана з підтримкою і розвитком технологічної кооперації в межах європейського співтовариства на рівні підприємств і дослідницьких лабораторій. АНВАР здійснює експертизу проєктів, представлених в межах окремих загальноєвропейських програм підприємствами Франції. За умови позитивної оцінки таких проєктів АНВАР надає 40 % фінансування проєктів з боку державних організацій [53].

Інвестиційне партнерство Канади (IPC) [46] створено у 1996 році як один з кроків федеральної інвестиційної стратегії, покликаної залучати прямі іноземні інвестиції в країні. IPC реалізує федеральну інвестиційну стратегію Канади. Тісно співпрацює з провінціями, територіями та основними муніципалітетами. За організаційною формою – це партнерство департаменту промисловості Канади та Департаменту закордонних справ і міжнародної торгівлі (DFAIT). IPC підзвітне двом міністрам і двом заступникам міністрів різних департаментів у рівних умовах.

Початкове партнерство з інвестицій створено між Департаментом промисловості Канади та DFAIT у формі спільної венчурної організації, об'єднуючи разом людські та фінансові ресурси. 19 федеральних департаментів та агенцій мають свою частку в інвестиціях і представлені у Правлінні заступників міністрів IPC. Партнерство також співпрацює як з провінційними та територіальними урядами, так і з ключовими муніципалітетами. Робочий контакт підтримується за допомогою робочих зустрічей, офіційних консультацій і брифінгів.

Федеральна інвестиційна стратегія включає наступні напрями: формування сприятливого інвестиційного клімату; розвиток стратегічного маркетингу та комунікаційного плану; впровадження конкретних інвестиційних програм; управління партнерством.

Польська агенція з інформації та іноземних інвестицій (Polish Information & Foreign Investment Agency (PAIiIZ)) [59] виникла в результаті злиття Polish Information Agency (PAI) і Polish Agency for Foreign Investment (PAIZ). Рішення створити таку агенцію було зумовлене потребою координування тих видів діяльності, які сприяють економічному розвитку країни. Злиття цих двох організацій і подальші структурні зміни та модернізація місії стали першим кроком до створення нової агенції. Це інституція так званої третьої генерації, яка повинна була займатися пошуком інвесторів нарівні секторів економіки, згідно з стратегічними пріоритетами економічного розвитку країни. Метою такого пошуку є точне співпадіння пропозицій розміщення з потребами потенційних інвесторів. Ця формула тісно пов'язана з концепцією створення і розвитку локальних інноваційних центрів, тобто географічній концентрації компаній з одного чи споріднених секторів і тих, що мають до них відношення. Такий взаємозв'язок компаній, які кооперують і конкурують у одному й тому самому секторі ринку, використовують ту ж саму інфраструктуру та постачання, сприяє динамічному розвитку сектору та регіону.

Агенція, діючи згідно з цими принципами, будучи членом Світової асоціації агенцій просування інвестицій (WAIPA – всього 163 організацій), може взяти найкраще зі світових моделей обслуговування іноземних інвесторів.

Робота агенції побудована таким чином, що дозволяє інвестору вирішувати всі питання, щодо інвестиційного процесу, в одному місці, тобто в агенції. Такі рішення можливі, коли агенції надано повноваження оператора інвестиційних стимулів. Дана агенція не тільки виробляє рекомендації для Міністерства економіки про заявку на фінансовий грант, але також здійснює інтенсивний інвестиційний маркетинг, активно бере участь в інвестиційному процесі та пропонує постінвестиційне обслуговування.

Агенція також є Національним контактним пунктом Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), який був заснований для просування та розповсюдження інструкцій для транснаціональних підприємств.

Результати діяльності PAiIZ знайшли своє відображення у формуванні принципів інформаційної політики на подальші роки. Серед основних цілей були такі: забезпечення інформацією про інвестиційні умови в Польщі та професійні методи обслуговування інвесторів; підвищення усвідомлення поляками важливості ПП – створення сприятливого клімату для іноземного інвестування; формування іміджу Польщі та посилення її позиції у світі; створення в Польщі та за кордоном позитивного іміджу PAiIZ як “one stop shop”, агенції третьої генерації.

Основні цільові групи Агенції:

- потенційні іноземні інвестори;
- іноземні товариства, їх лідери й економічні кола;
- польські підприємці;
- офіси Комерційного канцлера;
- регіональні центри інвестиційного обслуговування;
- спеціальні економічні зони.

Аналізуючи досвід Польщі, окремі дослідники відзначають, що країна здатна запропонувати іноземному інвесторові сприятливий інвестиційний

клімат за рахунок захисту інвестицій від нелегальної експропріації; вільного обміну національної валюти в місцевих банках; можливості конвертації або репатріації прибутку; можливості придбання приміщень або земельних ділянок іноземними інвесторами [60].

Узагальнення зарубіжного досвіду функціонування інституцій щодо сприяння та просування інвестиційної діяльності дозволило скласти перелік найуспішніших суб'єктів даної категорії (табл. 4.6).

Таблиця 4.6

Найефективніші агенції просування інвестицій зарубіжних країн*

Інституція, країна	Рівень
«Invest Victoria», Австралія	Регіональний
«Invest in Sweden», Швеція	Національний
Агенція просування інвестицій міста Мельбурн, Австралія	Міський
«Locate in Kent», Великобританія	Регіональний
Агенція залучення інвестицій Міської ради Ньюпорта, Великобританія	Міський
«Scottish Development International», Великобританія	Національний
«Shannon Development», Республіка Ірландія	Регіональний
«Investment Partnerships», Канада	Національне
Ліверпульський бізнес-центр, Великобританія	Міський

**Джерело: складено автором на основі [61]*

Як видно з таблиці 4.6, лідируючі позиції щодо просування інвестицій належать Великобританії. Ця країна здобула успіх також завдяки ефективній системі господарського середовища, що сприяло інвестиційній привабливості цієї країни. Інвестиційні компанії, а саме – трасти, відіграють дуже важливу роль в регулюванні інвестиційної діяльності [46].

Важливе місце в інвестиційній інвестиційної діяльності Німеччини, як і Великобританії, займають інвестиційні компанії, діяльність яких регулюється відповідним законодавством. Відповідно до німецького законодавства інвестиційні компанії є кредитними установами, і на них поширюються всі законодавчі норми, що стосуються до кредитних установ. Організаційна структура колективних інвестицій в Німеччині подібна до організації діяльності трасту у Великобританії. Головною відмінністю є те, що

німецьке законодавство вимагає від керуючої компанії обов'язкового статусу кредитної організації, і відповідно, її діяльність повинна підпадати під банківське регулювання і контроль. Німецька модель відзначається також креативним підходом щодо внутрішніх фінансових інститутів [46]. Велика увага в цій країні також надається зростанню підвищенню конкурентоспроможності підприємств, що досягається шляхом активізації інноваційної й інвестиційної діяльності в усіх галузях економіки, а також розвитку приватного підприємництва. Цікавим прикладом є державна програма "Програма інноваційної підтримки", що стимулює проведення НДДКР на підприємствах у кооперації з науковими установами [53].

Досвід Франції містить урядові програми щодо залучення іноземних інвесторів у розвиток науково-дослідних центрів країни. Державне регулювання економічної діяльності здійснює координацію діяльності приватного бізнесу та держави таким чином, що призводить до безпосереднього управління уряду половиною всього ВВП.

Управління державними інвестиціями здійснюється на основі національних недирективних планів. Підприємства, задіяні у реалізації зазначених планів, повинні отримувати кредити і пільги, незалежно від форми власності. Зміст кожного плану містить показники рекомендаційного характеру щодо структури та обсягу інвестиційної діяльності, а саме: визначаються напрями і мета використання резервів інвестиційних ресурсів; передбачаються державні замовлення на введення в дію основних фондів; встановлюються пріоритетні напрями використання нецентралізованих капітальних вкладень; визначаються ліміти державних централізованих капітальних вкладень; відображаються державні стимули виконання планових пропозицій.

Японська системарозвитку інвестиційної діяльності будується на реальному партнерстві між державою та інвесторами. Уряд, використовуючи контроль банківської сфери, акумулює заощадження населення, спрямовуючи ці ресурси до корпорацій на пільгових умовах за умов співпраці і

суворого виконання своїх зобов'язань. Необхідною умовою реалізації моделі є сильний приватний сектор і сильна держава з ефективним апаратом [46].

Виходячи із наведеного зарубіжного досвіду, за умов трансформаційних змін в економіці основними напрямками державної політики на сучасному етапі повинні бути [62; 63]:

- зміна джерел фінансування інвестицій, а саме заміна бюджетних асигнувань ресурсами приватних інвесторів (корпоративних та індивідуальних);
- перехід до принципово нових організаційні форми та методи управління інвестиційними проектами;
- пріоритетність проектів, що мають високий ступінь інноваційності, швидку окупність, вигідність із погляду створення нових робочих місць і вирішення соціальних проблем.

Слід також відзначити головні особливості управління інвестиційним забезпеченням економічного розвитку в умовах трансформаційної економіки [63; 64; 65]:

- порівняно низька привабливість інвестиційного клімату у більшості регіонів, що викликано деформаціями та структурними диспропорціями економічного розвитку;
- відсутність системного підходу при формуванні державної інвестиційної політики, обмежене застосування інструментів державного стимулювання інвестиційного розвитку;
- регіональні диспропорції щодо переміщення трудових ресурсів і капіталу з одних місцевостей на користь інших (в основному великих міст);
- низька ефективність і результативність підтримки інвестиційної діяльності за рахунок, низький рівень бюджетної дисципліни;
- загострення інвестиційної конкуренції між регіонами.

Критичне осмислення досвіду провідних країн світу щодо активізації процесів формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки

було розроблено механізм адаптації закордонного досвіду формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки (рис. 4.2).

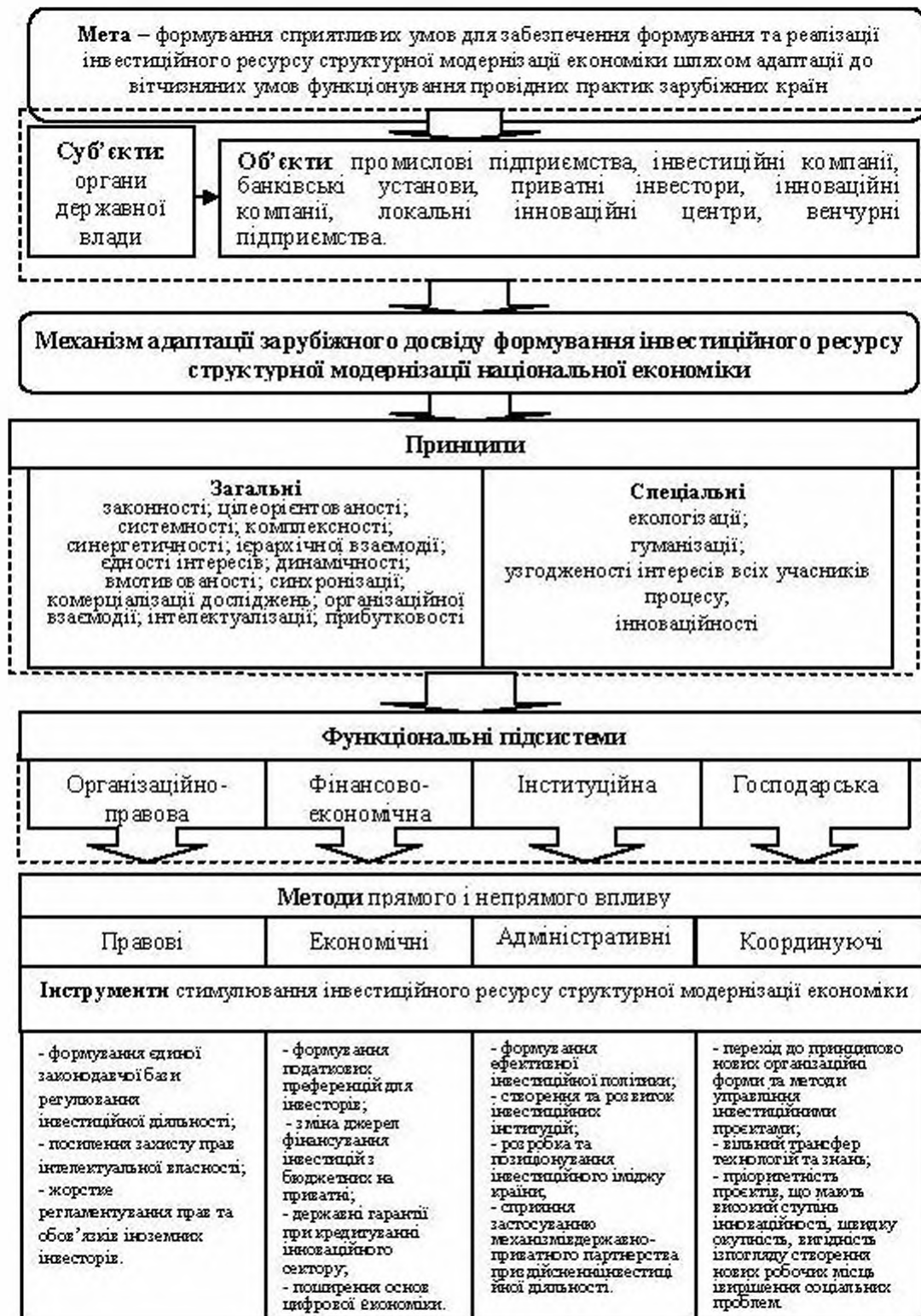

Рис. 4.2. Механізм адаптації закордонного досвіду стимулювання інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки в Україні*

Джерело: систематизовано авторкою.

Механізм адаптації зарубіжного досвіду формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки як спосіб реалізації державної політики має передбачати залучення й активізацію всіх інструментів, що здатні привести національну економіку до стану стабільного розвитку й економічного зростання на основі ефективного інвестування, сприяючи розширенню структурних перетворень [66]. Це можливе за умови формування єдиної системи, що буде реалізовуватись через окремі підсистеми, а саме:

1) інституційна система передбачає сукупність основоположних політичних, соціальних, юридичних і економічних правил, що визначають рамки поведінки суб'єктів інвестиційного процесу та утворюють базис та умови для інноваційного розвитку національної економіки;

2) організаційно-правова підсистема інвестиційного розвитку економіки можна охарактеризувати як систему методів і правил правового характеру та заснованих на них механізмах та процесах інноваційно-інвестиційного характеру в контексті розвитку національної економіки;

3) фінансово-економічна підсистема являє собою набір фінансових інститутів банківської та парабанківської систем, а також механізм їх взаємодії в процесі перерозподілу тимчасово вільних грошових коштів у вигляді інвестиційного капіталу;

4) господарська підсистема містить механізм взаємодії суб'єктів господарювання, що є учасниками інвестиційного процесу, спрямованого на інноваційний розвиток національної економіки [67].

Наведена аргументація щодо зміни підходів до визначення архітектури системи державного впливу на формування та реалізацію інвестиційного ресурсу країни, дає змогу зробити висновки про необхідність виокремлення виокремлення системоутворюючого регулятора. Це зумовлює пошук найвагоміших інструментів впливу у контексті структурної модернізації економіки.

Таким чином, дістали подальшого розвитку концептуальні основи конструктивістської парадигми структурних перетворень через визначення

основними імперативами гуманізацію технологій, розвиток інвестиційних кластерів, екологізацію суспільства, інтеграцію в глобальний інвестиційний простір, формування податкових преференцій, що, на відміну від наявних, визначають основні напрями світового інвестиційного розвитку і розширюють просторові межі поширення технологічних укладів і сприятимуть синхронізації структурних зрушень на основі ідентифікації напрямів формування інвестиційного ресурсу України в перспективі.

4.3. Можливості використання зарубіжного досвіду щодо якісного оновлення структури економіки України

Створення сучасної, інтегрованої у світове господарство і здатної до саморозвитку економіки України зумовило необхідність прискорення її структурної перебудови. Адже ефективна структура економіки, яка ґрунтується на використанні конкурентних переваг країни у світовому поділі праці, стає запорукою динамічного розвитку будь-якої економіки.

Формування ефективної структури економіки України робить необхідним вивчення досвіду структурної перебудови, у першу чергу, тих держав, які, за короткий з історичної точки зору період, досягли найбільшого успіху в економічному розвитку, демонстрували оригінальні рішення економічних і соціальних завдань.

Вивчення досвіду структурних змін в економіці розвинених країн, а також у країнах з перехідною економікою важливе саме по собі, але для нашої країни воно має особливе значення, оскільки використання такого досвіду з урахуванням помилок попередників дозволить адаптувати його до ринкових умов України.

Переважна більшість країн-лідерів світової економіки характеризується постіндустріальним типом економічного розвитку. Такі країни, як США, Японія та “старі” члени ЄС (Німеччина, Франція, Італія), є флагманами

формування економічної думки “нової економіки” – економіки постіндустріального типу. Саме за їхнім зразком та досвідом всі інші країни світової економічної спільноти переходять на постіндустріальний тип економічного розвитку.

США — лідер світової економіки, країна, яка за рівнем та масштабами розвитку значно випереджає будь-яку з інших розвинених держав. За умов все більшої глобалізації міжнародної економіки показники ділової активності всередині США є “барометром” для світової економіки та безпосередньо впливають на рух циклу та зміни стану національних економік. Розвиток економічних процесів у Сполучених Штатах Америки є одним з головних генераторів зрушень в економіці усього світу.

Важливим чинником, що сприяв зростанню економічного потенціалу США у повоєнний період, було використання досягнень науково-технічного прогресу.

Посилення ролі держави й державного регулювання в США відбулося в 70-80 роках, коли необхідно було забезпечити ріст рівня міжнародної конкурентоспроможності економіки.

Починаючи з 80-х років XX ст. економіка США зазнала відчутних структурних змін. Першопричиною структурної трансформації економіки США було значне прискорення темпів науково-технічного прогресу, поява новітніх форм і методів організації, а також управління інноваційними процесами, розширення можливостей адаптації різних сфер господарства країни до нововведень.

Структурна переорієнтація господарства та підвищення ефективності його функціонування супроводжувались посиленням ролі і значення нематеріальних елементів виробничих ресурсів американського суспільства — наукових знань, інформації, кваліфікації, що активно доповнювали і опосередковували матеріальні елементи (сировинні, енергетичні, техніко-економічні).

Радикальні зміни відбувались у складі та змісті праці, у функціях робочої

сили, у співвідношенні об'єктивного та суб'єктивного чинників виробництва, у комбінації його ресурсів. Істотними були зрушення у структурі потреб населення, у технічному базисі не лише виробництва, а й побуту.

90-ті роки для економіки США виявилися надзвичайно сприятливими. Економічне зростання країни триває незважаючи на численні негативні прогнози щодо подальших перспектив розвитку. Структурна перебудова економіки США продовжується в напрямку деіндустріалізації та швидкого розвитку сектору послуг.

У 2000-х роках спостерігається швидкий розвиток сектору послуг, особливо в галузі надання фінансових послуг. Масштаби зростання віртуальної економіки (набагато більші ніж реального сектора економіки) на тлі відсутності державного регулювання у фінансовій сфері, контролю за кредитною та інвестиційною діяльністю фінансових інститутів в галузі нерухомості спричинили фінансову кризу в США, яка в свою чергу стала причиною світової фінансової кризи. Тобто можна зробити висновок про те, що структурна перебудова економіки США фактично створила умови для світової фінансової кризи 2008 року [71].

На сучасному етапі США покладається на свої технології, ресурси і ринкові механізми, щоб створити сприятливі умови для структурної перебудови своєї економіки та відновлення світової економіки. Заохочуються інновації, стимулюються інвестиції в інфраструктуру, освіту, розвиток екологічно чистої енергії та інших нових галузей промисловості, що забезпечить довгострокове економічне зростання. Проте, її економічні і соціальні довгострокові вигоди будуть значно більше, ніж короткострокові вигоди. Ці нові галузі, ймовірно, формуватимуть майбутнє американської економіки, і можуть стати особливістю глобального економічного сталого розвитку. Також слід відзначити посилення державного регулювання у фінансовій сфері з метою запобігання майбутнім фінансовим кризам.

Повоєнна економіка Японії засвідчила надзвичайно високу здатність до адаптації, зміни умов, швидкої та ефективної переорієнтації промислової

структури. Це сприяло тому, що економіка Японії розвивалася досить високими темпами без різких спадів.

Структурну перебудову Японії в післявоєнний період можна поділити на наступні етапи.

I етап (1945-1960 рр.). Повна реконструкція економіки. Була характерна екстенсивна модель росту, заснована на комплексній переробці імпоротної сировини та випуску готової продукції для експорту у високорозвинені країни. Спостерігається бурхливий розвиток базових галузей економіки (металургія, машинобудування, хімічна промисловість) через модернізацію виробництва й активізацію інвестиційного процесу. За відсутності власної науково-технічної бази Японія активно імпортувала передові технології. Основні пріоритети промислової політики, структурну й банківську сфери контролювала держава.

II етап (70-ті рр.). В економіці Японії були здійснені серйозні структурні зміни, у результаті яких до кінця 70-х рр. Японія перетворилася у другу після США країну за своєю економічною міццю.

Це відбулося в результаті інтенсифікації виробництва через:

- зниження енергоматеріалоемкості;
- удосконалення галузевої структури через посилення наукомістких галузей;
- розвиток власної сфери НДОКР із повним пакетом прикладних програм;
- посилення непрямих методів державного регулювання економіки (інфляція, забезпечення стабільності національної валюти, створення ринкових механізмів, фінансові субсидії, податкові важелі) і звуження кола використання директивних.

III етап (80-ті рр.). Спостерігається висока ефективність економіки на основі інтенсивної моделі розвитку, лідерство прикладних НДОКР, податкова реформа. В даний період найважливішим об'єктом державного регулювання в Японії були кризові галузі. Для них державою були визначені конкретні, науково обґрунтовані обсяги скорочення виробничих потужностей, плани переходу до нового типу галузевої структури [72].

Інструментами були податки, амортизаційні відрахування, кредити, державні субсидії, участь держави в створенні компенсаційних фондів, інформаційне забезпечення підприємців, сприяння в перепідготовці працівників, що звільняються. Інтерес представляють тимчасові закони, що використовувались в Японії для структурного регулювання. Вони на короткий період часу (п'ять років) створювали особливий режим життєдіяльності для окремих галузей.

Галузь зараховувалася в розряд депресивних за наступними критеріями:

- значний надлишок виробничих потужностей; більш 50 % підприємств галузі зазнає фінансових труднощів;

- понад половини фірм відчують потребу в перепрофілюванні.

Приватним компаніям надавалися результати аналізу тенденцій у розвитку ринкової кон'юнктури.

На час чинності закону були прийняті особливі правила поведінки фірм депресивних галузей, і за допомогою економічних і адміністративних важелів обмежувалося створення в цих галузях нових потужностей [73].

Важливий момент у реалізації програм реформування кризових галузей - це переміщення працівників з безперспективних галузей, яке здійснювалося, в основному, шляхом диверсифікованості діяльності фірм цих галузей. Потрібно звернути особливу увагу на створений у Японії компенсаційний механізм, який покращив процес структурних перетворень у промисловості.

Конкурентоспроможні компанії разом з державою сформували фонди, з яких виплачувалася вартість активів фірмам, що згортають виробництво в кризових галузях. Це дозволило їм зберегти капітал і перевести його в інші сфери діяльності.

Зовнішньоекономічним успіхам Японії сприяли такі чинники, як:

- підвищення ефективності на основі широкого використання результатів НТП;

- державне стимулювання концентрації й централізації виробництва;

- більш високі в порівнянні із Західною Європою й США темпи нагромадження капіталу;
- підтримка діяльності малих підприємств (у промисловості близько 50% робочої сили перебуває на підприємствах із чисельністю менш 50 робітників);
- пристосованість японського менеджменту до умов сильної залежності економіки країни від зовнішньоекономічних зв'язків;
- порівняно низькі витрати на оборону й озброєння; державна політика перерозподілу національного доходу.

Також Японія має нехарактерні для інших країн звичаї й економічні традиції, у тому числі традиції співробітництва між керівництвом й робітниками, «зайнятість на все життя», корпоративні союзи між концернами і т.д.

IV етап (90-е рр.). Світова циклічна криза сильно позначилась на економіці Японії на початку й середині 90-х рр.

Для відновлення економічних успіхів Японії та посилення національної конкурентоспроможності у 1997 році японський уряд прийняв довгострокову (до 2010 року) програму економічних реформ, що передбачала створення й розвиток нових перспективних галузей промисловості й сфери послуг, зокрема: інформаційні технології, біотехнології, авіакосмічна техніка, нові джерела енергії й енергетична технологія, охорона навколишнього середовища тощо.

Програма реформ по розвитку названих перспективних галузей спрямована насамперед на усунення бюрократичних перешкод і обмеження ролі державного апарата в економіці, а також форсування НДКР, поліпшення фінансування, розвиток структури телекомунікацій [73].

Іншим важливим елементом пакета реформ є заходи щодо скорочення витрат, що обтяжують економіку Японії значно більше, ніж в інших промислово розвинених країнах.

Наприкінці XX століття прикладом ефективних структурних перетворень в економіці на базі планування став Китай. В XXI столітті Китай у результаті багаторічного реформування створив конкурентоспроможну

економіку, що успішно розвивається. Настільки вражаючі успіхи багато в чому пояснюються продуманою й зваженою структурною політикою керівництва Китаю, адаптованої до умов глобалізації й інформатизації.

У цей час, у Китаї основну роль у відіграють такі фактори структурної перебудови, як:

- НТП та інновації;
- розмір внутрішнього ринку й мобілізація ресурсів для нагромадження;
- рівень підготовки трудових і науково-технічних кадрів; екологія;
- зовнішня торгівля, головною метою якої, стало відновлення основних фондів високотехнологічних галузей, переозброєння промисловості і її модернізація [74].

Одним із ключових елементів економічної й структурної стратегії є інвестиційна політика. У Китаї, як і в багатьох інших країнах, головну роль у її здійсненні відіграє держава, яка визначає пріоритетні напрямки розвитку економіки, їх забезпечення інвестиційними ресурсами з урахуванням особливостей країни. Для структурних перетворень потрібні дуже більші засоби, тому першочерговим завданням для Китаю стало створення системи їх нагромадження й розподілу. Основне джерело нагромадження матеріальних і коштів – промисловість і будівництво. Це відбиває специфіку моделі економічної реформи перехід до ринкової економіки [75].

Саме ця обставина допомогла Китаю вийти зі світового фінансового кризи з найменшими втратами.

Для реалізації великих інвестиційних і структурних проектів КНР за роки реформ нагромадила значний золотовалютний запас.

Одне з напрямків його використання - китайське зовнішнє інвестування, яке активно розвивається. Важливим джерелом засобів для розвитку промисловості Китаю є іноземні інвестиції. Серед джерел іноземного капіталу перше місце займають прямі інвестиції в спільні й повністю іноземні підприємства.

Інвестиційна політика щодо прямих іноземних інвестицій змінилась в 2-х основних напрямках, що мають безпосереднє відношення до структурних перетворень промисловості Китаю:

- переносяться акценти з кількісних параметрів на якісні показники приваблюваного іноземного капіталу, головним стає запозичення передових технологій і управлінського досвіду й підготовка кадрів міжнародного рівня;
- змінюються галузеві акценти іноземного підприємництва – із традиційних трудомістких і енергоємних галузей обробної промисловості на інноваційні техноемкіе, енергозберігаючі й екологічно чисті галузі [76].

Головним підсумком структурної трансформації промисловості Китаю за роки реформ стало створення й розвиток блоку високотехнологічних галузей:

- інформаційної промисловості,
- наноіндустрії,
- авіаційної промисловості,
- атомної енергетики й біотехнологічної галузі.

Саме ці галузі стали для Китаю вектором в інформаційне суспільство. У якості однієї із пріоритетних галузей цього блоку на довгострокову перспективу визначена національна інформаційна промисловість. Для її розвитку широко залучаються закордонні компанії.

На сьогоднішній день реформування економіки проводиться Держпланом КНР у тісному контакті з комісією при держраді по економічній реформі, основними завданнями якої є:

- розробка основних напрямків, методів і строків проведення реформи;
- координація дій міністерств і територій;
- перевірка ключових заходів реформи.

Аналогічні комісії створені в провінціях і великих містах. У кожному міністерстві є підрозділ по проведенню реформи на підприємствах галузі. Комісія з економічної реформи на підставі розробок Держплану складає індикативні річні й п'ятирічні плани. Такі плани складаються в трьох варіантах:

прискорений, середній і вповільнений. По кожному варіанту розглядаються витрати, кожний варіант обговорюється із ученими, підприємствами, відомствами, регіонами.

Після доопрацювання всі три варіанти направляються на розгляд Держради, яка після обговорення й корегування представляє останні Всекитайським зборам народних представників (ВЗНП). Кожний регіон і кожне міністерство на основі його рішення складає свій власний план з урахуванням конкретної ситуації в регіоні або галузі, прийнявши при цьому будь-який варіант – прискорений, середній або вповільнений [77].

Після затвердження планів соціально-економічного розвитку Держрада щомісяця розглядає хід їхньої реалізації й вживає необхідних заходів по регулюванню соціально-економічних процесів на макрорівні, включаючи зміни в нормативній базі. Для виявлення й своєчасного вирішення проблем, що виникають на ринку, створена система оперативного відстеження ходу реалізації реформи за допомогою соціальних і економічних сигнальних показників, що попереджають про виникнення критичних ситуацій в економіці, і "система попередження небезпеки" на основі систематичного аналізу ряду найважливіших макроекономічних показників:

- темпи зростання виробництва;
- емісія готівки;
- динаміка капітальних вкладень;
- напруженість роботи транспорту, енергетичної системи, металургії;
- рух цін;
- відсоткові ставки по кредитах [77].

Загальні результати економічної реформи в Китаї вражають. За останні двадцять років у країні відбулися корінні зміни в економічній системі. Підприємства стали самостійними господарюючими суб'єктами. Основну частину цін і конкретних пропорцій товарообміну регулює ринок.

У цій країні вперше розроблено комплексну концепцію державної

виробничої політики. Центральне місце в ній належить положенню про прискорений розвиток опорних (провідних) галузей промисловості: машинобудівної, електронної, нафтохімічної, автомобільної та будівельної.

Зазначені галузі вибрано провідними за такими критеріями:

- техніко-економічні закономірності індустріалізації;
- міжнародний досвід вибору провідних галузей;
- ступінь впливу цих галузей на інші галузі народного господарства;
- раціоналізація структури народного господарства та усунення вузьких місць.

При цьому враховувалися специфічні чинники:

- велика чисельність населення та незатребування трудових ресурсів;
- нестача природних ресурсів та іноземної валюти.

Визнано, що прискорений розвиток зазначених галузей допоможе Китаю здійснити великомасштабне регулювання галузевої структури, піднятися на новий рівень індустріалізації, вирішити стратегічні завдання соціально-економічного розвитку.

Структурна політика Франції орієнтована на диференційовану підтримку державою окремих галузей промисловості. Зміни відбуваються в результаті руху від прямих капіталовкладень у певні галузі промисловості до створення сприятливого клімату для інвесторів.

Створюються так звані нові промислові зони, де підприємствам певної спеціалізації надаються значні податкові пільги терміном до 10 років, що стимулює їхню інвестиційну активність. Передбачається, що інвестиційні проекти, які реалізовуватимуться в нових промислових зонах, стануть основою для загального розвитку економіки країни, сприятимуть створенню базових галузей з метою прискорення структурної переорієнтації.

Державні інвестиційні програми складаються так, щоб частка фінансових ресурсів держави була мінімальною, а видатки покривались в основному за рахунок інвестиційних ресурсів недержавних структур і приватних компаній.

Серед методів проведення інвестиційної політики значне місце

посідають фінансово-економічне оцінювання інвестиційних проектів (з погляду їх привабливості, загальної прибутковості, ризикованості) та аналіз фінансового стану об'єкта і суб'єкта інвестування. Це значною мірою сприятиме здійсненню адекватної податкової політики і насамперед реалізації найефективніших проектів.

Своїми успіхами післявоєнні реформи в Німеччині зобов'язані наявністю сильної й авторитетної влади й структурним перетворенням економіки, які проводилися на основі теорії соціального ринкового господарства. Л. Ерхард ефективно провів грошову реформу, і слідом за нею були скасовані адміністративний розподіл ресурсів і контроль над ними. Але при цьому був збережений найвищий у Європі індекс росту заробітної плати – 123 % (у Великобританії – 109 %, в Швеції – 101 %). Такі реформи швидко дали позитивний результат, і вже до кінця 50-х років промисловість перевищила рівень 1936 року на 14,4 % [78].

Але вже на початку 80-х років XX сторіччя в Німеччині внутрішні протиріччя капіталістичного відтворення вилилися в циклічні кризи – кризи надвиробництва. В 1982 році, відмовившись від кейнсіанських методів регулювання економіки, уряд прийняв варіант консервативної політики при стратегічній лінії, спрямованій на збільшення прибутки великого капіталу, але при цьому минулому збережені механізми і принципи теорії соціального ринкового господарства, які придбали свою значимість не тільки в економіці Німеччини, але й багатьох країнах Європейського Союзу [78].

Високий рівень споживчого попиту за рахунок високої зайнятості й зарплати, розширення німецького внутрішнього ринку за рахунок п'яти нових федеральних земель (об'єднання Німеччини), швидкий науково-технічний розвиток, переважний розвиток галузей експортної орієнтації, ефективна економічна й промислова політика є основними факторами динамічного розвитку країни.

В Угорщині діє система надання податкових пільг на розробки. Її перевага полягає в тому, що вона надає право платнику зменшувати свої річні

податки до 80 % протягом 10 р. Вони передбачають:

- інвестиції вартістю (близько 12 млн євро);
- інвестиції вартістю (близько 4 млн євро) в конкретні регіони (North Alfold, North-Hungary, South-Alfold, South-Dunántúl);
- інвестиції у створення нових робочих місць;
- спеціальні інвестиції вартістю щонайменше 400 000 євро).

Йдеться за інвестиції: що сприяють поліпшенню гігієнічних стандартів виробників продуктів харчування; R&D; у компанії, що котируються на фондових ринках, починаючи з 1 вересня 2008 р.; у розвиток кінематографу; у розвиток електронних телекомунікаційних мереж та послуг широкосмугового Інтернету; в охорону навколишнього середовища); в поточній у діяльність МСП вартістю щонайменше 500 млн флоринтів.

Важливо відзначити, Угорщина пропонує найширший вибір індустріальних парків в регіоні Центральної та Східної Європи, де інвестори можуть вибирати з більш ніж 206 діючих промислових парків під реалізацію своїх проектів, для яких створюють дуже сприятливі умови, зокрема: забезпечення відповідною інфраструктурою, необхідною для виробництва; сприяння в розвитку професійної кооперації в цілях скорочення витрат виробництва; надання широкого спектру якісних банківських, митних, адміністративних та консультаційних послуг тощо [79; 80].

Узагальнюючи зарубіжний досвід, можна виокремити три варіанти стратегій економічного розвитку та здійснення структурних змін економіки:

1. Формування ринку всередині країни. Даний варіант стратегії передбачає поведінку цілеспрямованої структурно-інвестиційної політики з метою закріплення та розширення господарських зв'язків всередині території. У міру формування внутрішнього ринку стає можливою експансія на зовнішні ринки з метою отримання додаткових ресурсів для економічного росту. Таку стратегію можна рекомендувати регіонам, які мають власну сировинну базу, в яких добувна та важка промисловість, виробництво ТНС та сільське господарство відносно збалансовані.

2. Стратегія зовнішньої експансії. Така стратегія спирається на наявність унікальних ресурсів, що володіють високим експортним потенціалом. При реалізації такої стратегії життєзабезпечення здійснюється за рахунок активізації зовнішньоекономічних зв'язків. Подібну стратегію можуть реалізовувати добувні регіони, а також певною мірою продовольчі території.

3. Стратегія залучення. Основою для вибору даної стратегії структурно-інвестиційної політики можуть бути надто сильні структурні диспропорції чи відсутність достатніх потужностей для використання наявних ресурсів, неможливість проводити експансію, недостатній розвиток інфраструктури. Така стратегія найбільше підходить сировинним територіям в зоні освоєння. Для її здійснення регіони повинні мати можливість активно захищатися від неефективної експансії, за якої ресурси регіону використовуються неефективно з точки зору інтересів населення [81].

Серед тенденцій структурних змін в економіках розвинених країн слід виділити наступні:

1) кардинальна зміна співвідношення сфери матеріального виробництва й сфери послуг, а саме, зменшення частки виробництва товарів у ВВП у порівнянні з виробництвом послуг, скорочення зайнятих у сфері матеріального виробництва. При цьому обсяг вироблених і споживаних товарів не знижується, а росте. Виробництво в розвинених країнах забезпечує потреби населення як у традиційних, так і в принципово нових товарах;

2) радикальні зміни в структурі поділу праці. В останні десятиліття в розвинених країнах змінився сам зміст праці, співвідношення наукового й інженерно-технічного персоналу, функцій робочої сили. Істотні зміни відбулися в технічному базисі не тільки виробництва, але й побуту, а також у структурі потреб населення;

3) зміна частки наукомістких галузей і високотехнологічних виробництв. Частка, наприклад, машинобудування й хімічної промисловості в структурі промисловості розвинених країн росла з істотним випередженням. Крім того,

підсилюються тенденції до інтеграції виробництва, причому не тільки на галузевому або національному рівні, але на рівні всієї світової економіки.

Крім того, тенденцією в розвинених країнах є орієнтація на стійкий економічний розвиток, що враховує як соціальні й економічні аспекти, так і екологічні фактори. Виснаження природних ресурсів і забруднення навколишнього середовища створюють передумови й для погіршень економічних показників, і для погіршення здоров'я й тривалості життя населення в майбутньому.

Зарубіжний досвід структурної перебудови свідчить про те, що структурні перетворення є пріоритетною функцією держави спрямованої на вирішення стратегічних і тактичних завдань структурних перетворень через структурну політику.

Високорозвинені країни коректують економічні деформації ринкових відносин, забезпечують соціально-економічну стабільність суспільства, формують макропропорції за допомогою планування й програмування, структурної й промислової політики, інших елементів, які при певних обставинах і рівнях розвитку національних економік були оптимальні й ефективні.

В основі структурних змін в економіках розвинених країн лежать різні причини. Найбільш важливими з них є наступні.

По-перше, науково-технічний прогрес (НТП), вплив якого відбувається у вигляді зміни технологій виробництва, видобутку й переробки, створення нових матеріалів, способів комунікацій і т.д., що, у свою чергу, обумовлює перерозподіл виробничих ресурсів, а разом з тим і необхідних витрат праці між різними видами економічної діяльності, галузями й секторам економіки.

По-друге, причиною структурних змін є зміни у відносинах власності. Ці відносини пронизують усю структуру економіки. У політико-економічному аспекті, як відомо, відносини власності виступають як відносин присвоєння й відчуження засобів виробництва й продуктів праці й відповідно виражають реально існуючу структуру економіки з погляду основного виробничого

відношення – способу з'єднання працівників із засобами виробництва й, отже, визначають структуру виробництва, розподілу, обміну й споживання суспільного продукту.

Третьою причиною структурних змін є зміни в поділі праці і його спеціалізації. Суспільний поділ праці через процес розподілу факторів виробництва між різними галузями й секторами економіки формує загальні матеріальні передумови структурних змін, що відбуваються в ній. Однак зміни в поділі праці характеризує не тільки матеріально-технічну базу, але й усю структуру економіки.

Розвиток НТП обумовлює трансформацію системи суспільних потреб, що є ще однією причиною структурних змін в економіці. Сучасна структура суспільних потреб розвинених країн характеризується різноманіттям складових її елементів. На етапі перехід до постіндустріального суспільства все більше значення набувають нематеріальні, духовні потреби, такі, як потреби у творчій діяльності, інтелектуальному й культурному розвитку, спілкуванні, інтенсивному відпочинку й дозвіллі, а також у самореалізації й самоактуалізації. Ці потреби органічно пов'язані з розвитком інформаційних технологій, глобальних мереж і комунікацій.

У якості щодо зовнішніх причин структурних змін слід виділити різного роду циклічні процеси в економіці й процеси глобалізації. В економічній літературі виділяють циклічні коливання в економіці, що різняться зі своїх причин, тривалості й соціально-економічним наслідкам. Кожний з економічних циклів суттєво впливає на природу й темпи структурних змін. відкритість, що збільшується, економік впливає на структуру експорту й імпорту, структуру платіжного й зовнішньоторговельного балансу і т.д. Крім того, на структурні зміни в національній економіці безпосередній вплив виявляє економічна політика держави, яку можна розглядати як внутрішню причину структурних змін.

Стратегії промислового розвитку провідних країн світу сконцентровані на формуванні сприятливих інвестиційних умов, забезпеченні

конкурентоспроможності суб'єктів економіки, стимулюванні вільного трансферу технологій та знань, поширенні інновацій, нарощенні екологізації виробництва тощо. Така структура промислової політики найбільш дотична до стратегії індустріалізації через інновації, що ґрунтується на зміцненні конкурентних позицій виробників, охопленні нових ринкових сегментів завдяки конкурентним перевагам. Такий підхід дозволяє синхронізувати промислову політику з цілями соціального та екологічного розвитку країн, створює передумови для модернізації структури економіки.

Загальними закономірностями структурних зрушень, які відбуваються в національних економіках на сучасному етапі є зростання частки високотехнологічних виробництв обробної промисловості; телекомунікаційних, фінансових та бізнесових послуг, а також соціально орієнтованих видів економічної діяльності, що саме і формують стратегічні сектори національних економік на сучасному етапі розвитку.

Попри те, що за спрямованістю макроструктурні зрушення в українській економіці загалом відбуваються в руслі загальносвітових тенденцій, за їх інтенсивністю Україна значно відстає від трансформаційних країн Центральної та Східної Європи. Як наслідок, Україна має спотворену структуру економіки, за пропорціями наближену до структур бідних країн світу, що не відповідає критеріям конвергенції до країн ЄС і ускладнює процес приєднання України до цього співтовариства. Найбільш рельєфними відмінностями є гіпертрофовано завелика частка сільського господарства, занадто низький розвиток високотехнологічних секторів економіки та більш ніж двократне відставання за часткою фінансових і ділових послуг.

Формування відсталої структури економіки є, насамперед, наслідком слабкості державних інституцій, відсутності в країні стратегії структурної перебудови із чітко сформованим баченням майбутніх структурних орієнтирів та дієвої науково-технологічної політики, несприятливим середовищем для підприємництва та інвестицій, у тому числі іноземних. Гармонізація структурних пропорцій економіки, за рахунок більш ефективного розподілу

наявних ресурсів є основою підвищення рівня продуктивності виробництва та розширення бази економічного зростання трансформаційних економік.

Висновки до розділу 4

1. Стратегії промислового розвитку провідних країн світу сконцентровані на формуванні сприятливих інвестиційних умов, забезпеченні конкурентоспроможності суб'єктів економіки, стимулюванні вільного трансферу технологій та знань, поширенні інновацій, нарощенні екологізації виробництва тощо. Така структура промислової політики найбільш дотична до стратегії індустріалізації через інновації, що ґрунтується на зміцненні конкурентних позицій виробників, охопленні нових ринкових сегментів завдяки конкурентним перевагам. Такий підхід дозволяє синхронізувати промислову політику з цілями соціального та екологічного розвитку країн, створює передумови для модернізації структури економіки.

2. Доведено, що держава не в змозі задовольнити в повному обсязі, інвестиційної потреби економіки, а отже, їй відведена роль дофінансування та створення відповідної інфраструктури для залучення приватних інвестицій.

3. Критичне осмислення досвіду провідних країн світу щодо активізації процесів формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки було розроблено механізм адаптації закордонного досвіду формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки.

4. Аргументовано, що враховуючи широкий перелік інструментів та багатоаспектність їх застосувань у зарубіжній практиці, доцільним є групування найбільш ефективних засобів сприяння інвестиційному розвитку на такі функціональні підсистеми: організаційно-правову; фінансову; інституційну; господарську (формування господарського середовища).

5. Систематизація методів та відповідних інструментів закордонного досвіду стимулювання інвестиційної діяльності дозволило виокремити найбільш прийнятні для застосування в Україні напрями підвищення інвестиційної активності економічних суб'єктів: запровадження комплексу

адаптованих до вітчизняних реалій механізмів фінансування інноваційної діяльності (індивідуальне фінансування, фінансова підтримка певної наукової організації, проєктне фінансування, гранти й субсидії; спільне фінансування інноваційних проєктів за обов'язкової участі промислового сектору; впровадження практики конкурсного відбору проєктів та інвесторів); реалізація державної фінансової підтримки інвесторів шляхом надання податкових і митних преференцій за умови участі іноземного інвестора в розбудові інфраструктури та жорсткого звітування щодо своєї діяльності; надання державних гарантій по кредитах, що надаються фінансовими установами суб'єктам інноваційного бізнесу; запровадження податкових пільг для інвесторів, що вкладають капітал в інноваційний сектор.

6. Застосування визначених напрямів дозволить конкретизувати можливості адаптації ключових факторів успіху зарубіжних країн до реалій вітчизняної економічної системи і сприятиме розбудові принципово нової системи формування інвестиційного ресурсу в контексті структурної перебудови економіки України.

7. Загальними закономірностями структурних зрушень, які відбуваються в національних економіках на сучасному етапі є зростання частки високотехнологічних виробництв обробної промисловості; телекомунікаційних, фінансових та бізнесових послуг, а також соціально орієнтованих видів економічної діяльності, що саме і формують стратегічні сектори національних економік на сучасному етапі розвитку.

8. Високорозвинені країни коректують економічні деформації ринкових відносин, забезпечують соціально-економічну стабільність суспільства, формують макропропорції за допомогою планування й програмування, структурної й промислової політики, інших елементів, які при певних обставинах і рівнях розвитку національних економік були оптимальні й ефективні.

Список використаних джерел до розділу 4

1. Носирев О.О. Концептуальні орієнтири промислової політики України. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Випуск 23. С. 49-54.
2. Абалкин Л.И. Концептуальные вопросы разработки промышленной политики в условиях современной российской экономики. *Промышленная политика России на пороге XXI века*. М. : ИздАТ, 1997. С. 28–33.
3. Гриб С.А. Национальная промышленная политика и проблемы повышения международной конкурентоспособности России : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.14, М., 2007. 26 с.
4. Губанов С. Промышленная политика и государство. *Экономист*. 2004. № 7. С. 3–15.
5. Кондратьев В. Промышленная политика или политика конкурентоспособности. Структурные и секторальные аспекты. Качество роста. Направления конкурентоспособного роста. М. : Фонд комплекс. прикл. исследований, 2003.
6. Кондрашов О.М. Державна промислова політика як ефективний інструмент державного впливу на розвиток промисловості. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2007-2/doc/2/04.pdf>.
7. Кузнецов Б., Завадников В. Промышленная политика государства. *Вестник Совета Федерации*. 2007. № 7. С. 32–37.
8. Кушнир И.Ю. Взаимодействие социально-экономических интересов при формировании промышленной политики : автореф. дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05. М.: МГУ, 2003. 37 с.
9. Никифоров А.Є. Промислова політика: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. К.: КНЕУ, 2003. 179 с.
10. Палехова В.А. Промислова політика: теоретичний аспект та уроки іноземного досвіду. *Ефективна економіка*, 2013. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2021>.
11. Рыбаков Ф.Ф. Промышленная политика и экономическая безопасность. *Инновации*. 2012. № 7(165). С. 38–40.

12. Романова О.А. Национальная модель экономического развития и формирование промышленной политики. *Ars administrandi = Искусство управления*. 2011. № 1. С. 27–42.
13. Смирнов Е. Инновационный вектор промышленной политики Европейского Союза. *Международная экономика*. 2007. № 2. С. 58–69.
14. Соловьева И.В. Современная промышленная политика России и "рост без развития". URL: <http://www.rae.ru/forum2012/21/821>.
15. Татаркин А.И. Промышленная политика как основа системной модернизации экономики России. URL : <http://www.uftp.ru/>.
16. Шевченко С.А., Шевченко О.О. Особенности государственной промiшленної політики. URL: <http://www.sworld.com.ua/konfer30/2.pdf/>
17. Cohen E. Theoretical foundations of industrial policy. *EIB Papers*. 2006. Vol. 11. № 1. P. 85.
18. Pack H., Saggi K. The case for industrial policy: a critical survey. *World Bank Research Working Paper*. 2006. № 3839. P. 51.
19. Bianchi P., Labory S. Industrial Policy after the Crisis: the Case of the Emilia-Romagna. Region in Italy. URL: <http://www.regionalstudies.org/uploads/conferences/presentations/international-conference-2011/bianchi.pdf>.
20. Зверяков М.І. Промислова політика і механізм її реалізації. *Економіка України*. 2016. № 6. С. 3–18.
21. Розвиток промислового потенціалу України в процесі післякризового відновлення / О.В. Собкевич, А.І. Сухоруков, В.Г. Савченко [та ін.] ; за ред. Я.А. Жаліла. К. : НІС, 2010. 48 с.
22. Дейнеко Л.В., Романюк І.М. Зарубіжний досвід післякризової промислової політики: теоретичні підходи та управлінська практика. *Промислова політика посткризової економіки: кол. монографія/ [ДейнекоЛ.В., Якубовський М.М., Шелудько Е.І. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф.Л.В. Дейнеко; за ред. д-ра екон. наук, проф. М.М. Якубовського; НАН України,ДУ "Ін-т екон. та прогноз. НАН України" К., 2014. С.19-32.*

URL: <http://www.etui.org/News/Commission-s-European-Industrial-Renaissance-lacks-socialdimension>.

24. Die Luftfahrtstrategie der Bundesregierung. *Bundesministerium für Wirtschaft und Energie (BMWi)*. URL : <http://www.bmwi.de>.

25. Запєвська-Шижак А. Д., Дука А. П. Світовий досвід формування державної промислової політики. *Економіка*. 2014. Випуск 25. С. 34-41.

26. Ортіна Г.В. Зарубіжний досвід реалізації державної політики щодо стратегічного розвитку реального сектору економіки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua>

27. World Bank (2018) Doing Business 2018, DTI (2016) Peer Review of Competition Policy. URL: <http://www.doingbusiness.org>.

28. Матюшенко І. Ю. Технологічна конкурентоспроможність України в умовах нової промислової революції і розвитку конвергентних технологій. *Проблеми економіки*. 2016. № 1. С. 108–119.

29. Пельтек Л.В. Розвиток регіональної промислової політики держави: теорія, методологія, механізми. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 268 с.

30. Кушнерук А.С. Досвід реалізації державної промислової політики в західних розвинених країнах. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 6. С. 54–61.

31. Міхель Р.В. Методи підвищення рівня конкурентоспроможності промисловості: світовий досвід. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2017. Випуск 3(125). С. 166-170.

32. Bednarski M. Privatisation Policy and Industrial Policy in Poland in the Period of Transformation. *Finanzwissenschaftliche Diskussionsbeiträge Special Series: Industrial and Social Policies in Countries in Transition*. URL: https://publishup.uni-potsdam.de/opus4.../fiwidisk_S06.pdf

33. Szulz W., Garbarz B., Paduch J. Przebieg i wyniki restrukturyzacji przemysłu stalowego w Polsce. *Prace IMZ*. 2011. Nr. 4. S. 40-51.

34. Створення і розвиток технологічних платформ в ЄС: досвід для України. URL:<http://innov.org.ua/analitika/2-ostanni-novyny/146-stvorenniya-i-rozvytok-tekhnologichnykh-platform-v-yesdosvid-dlya-ukrayiny>

35. Rebuilding Europe's Competitiveness. Switzerland: World Economic Forum, 2013. 30 p.

36. Информация о мерах, принимаемых в Великобритании по защите внутреннего рынка, и государственной поддержке национальных производителей и экспортеров. URL:http://www.ved.gov.ru/exportcountries/gb/about_gb/laws_ved_gb/laws_trade_gb/

37. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку Італії. URL: <http://www.sviluppoeconomico.gov.it/>.

38. Офіційний сайт Федерального міністерства економіки та технологій Німеччини. URL: <http://www.bmwi.de/EN/Ministry/structure-andtasks.did=77128.html>.

39. Офіційний сайт Міністерства промисловості і торгівлі Норвегії. URL: <http://www.regjeringen.no/en/dep/nhd.html?id=709>.

40. Офіційний сайт Міністерства економіки та знань Південної Кореї. URL: <http://www.motie.go.kr/language/eng/policy/Ipolicies.jsp>.

41. Промышленная политика Швеции. URL: <http://saktravel.kz/osnovy-marketinga/promyshlennaya-politika-shvecii.html/>.

42. Новая стратегия промышленного сектора. URL:<http://www.gouvernement.fr/gouvernement/la-nouvelle-strategie-de-filieres-industrielles>.

43. Economic Policy Speech by Akira Amari, Minister of State for Economic and Fiscal Policy, to the 183rd Session of the Diet. URL: <http://www5.cao.go.jp/keizai1/2013/130228keizaienzetsu-en.pdf/>.

44. CIP2018 / UNIDO. URL: <http://stat.unido.org/database/CIP%202018>.

45. Промислова політика як ключовий інструмент стратегії розвитку : науково-аналітична доповідь / за ред. д-ра екон. наук Дейнеко Л.В. ; НАН

України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Електрон. дані. К., 2019.
URL : <http://ief.org.ua/docs/sr/304.pdf>

46. Гоцуляк Л. В. Інвестиційна політика розвинених країн в умовах становлення інноваційної економіки. *Ефективна економіка*. 2014. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3330>.

47. Бойчук Р. П. Окремі проблеми становлення інвестиційного права України. *Право та інноваційне суспільство*. 2016. № 1 (6). URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2016/06/Boichuk6.pdf>.

48. Адаменко І.П. Фінансова політика як інструмент соціально-економічного розвитку країни. *Бізнесінформ*. 2014. № 3. С.341-345.

49. Блискавка Т. Зарубіжний досвід фіскального регулювання інноваційного процесу в економічно розвинених країнах. *Дослідження міжнародної економіки: Збірник наукових праць*. 2011. Вип. 1(66). С. 155-165.

50. Литвиненко Я. В. Податкова політика. Київ : МАУП, 2003. 224 с.

51. Innovations in taxation: A new forum for tax reform professionals. Fiscal reform & Economic Governance. URL : <http://www.fiscalreform.net>.

52. Государственное регулирование экономики: опыт пяти стран / Ступин В., Хохлова Т., Шадрин А и др. Институт экономики переходного периода. Москва, 1999. 196 с.

53. Затонацька Т. Світовий досвід формування державної інвестиційної політики та механізмів її реалізації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2014. Вип. 9 (161). С. 6-10.

54. Кризська Р. Використання податкових інструментів регулювання інвестиційно-інноваційних процесів у системі антикризових заходів в Україні. *Вісник Національної академії державного управління*. 2009. Вип. 2. С.112-119.

55. Василенко О. В. Світовий досвід формування інвестиційних ресурсів місцевих бюджетів. URL : <http://www.nbu.gov.ua/portal>.

56. Сакун О. С. Механізм та інструменти сприяння інвестиційному розвитку: зарубіжний досвід. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. № 3. Т.3 (258). С. 281-290.

57. Захарін С. В. Міжнародний досвід регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності й можливості його використання в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 628. С. 523-528.
58. InvestmentPartnershipsCanada. URL : www.invest.ic.gc.ca
59. Polish Information & Foreign Investment Agency/ Yearbook 2003. Warsaw. PAIIZ, 2004.
60. Коваль Г. І., Дударчук Т. Ю. Прямі іноземні інвестиції в країнах із перехідною економікою. *Науковий вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки*. 2007. № 7. С. 110–115.
61. СлаваС., СегваріП., МоркунайтеР. Інституційне забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку територій: зарубіжний та український досвід. Київ:«К.І.С.», 2008. 112 с.
62. Артеменко В.Б. Індикатори стійкого соціально-економічного розвитку регіонів. *Регіональна економіка*. 2006. №2. С. 90–98.
63. Бельський П.Ю., Шевченко-Марсель В.І., Другов О.О. Інвестиційно-інноваційне забезпечення конкурентоспроможності регіону. Львів: Ін-т регіональних досліджень НАН України. 2006. 129 с.
64. Веселовська О. Удосконалення системи управління інвестиційним та інноваційним розвитком регіонів. *Проблеми науки*. 2009. №5. С. 15–20.
65. Черевко О.В. Стратегія соціально-економічного розвитку регіонів України: Монографія. Черкаси: Брама-Україна, 2006. 424 с.
66. Захарін С.В. Фінансові інструменти управління інвестиційною діяльністю у регіоні. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. №3 (141). С. 102-108.
67. Сакун О. С. Механізм та інструменти сприяння інвестиційному розвитку: зарубіжний досвід. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. № 3. Т.3 (258). С. 281-290.
68. Sakun O., Yevtushenko Y. Foreign experience of financial instruments of assistance to investment development. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 6, Т. 3 (253). С. 69-73.

69. Сакун О. С. Зарубіжний досвід державної підтримки розвитку інновацій. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 17. С. 52-56.
70. Marhasova V., Sakun O. The most popular financial tools for support of investment resource. *Modern Science – Moderní věda*. Praha. Ceska Republika. 2019. № 3. P. 88-93.
71. Alternatives for the 1980-s. An Occasional Paper. The Case for Industrial Policy. Lester S. Thurow. Center for national Policy. Wash., 1984. P.3.
72. Караханова О. Японське "економічне диво": основні аспекти, запозичення досвіду. Збірник науково-публіцистичних статей: Економіка і політика. 2016. № 2. С.96-103.
73. Мильнер Б. З. Японский парадокс. М., 1985.
74. Жуджунь Дин, Ковалев М. М., Новик В. В. Феномен экономического развития Китая. Научное издание. Мн.: Издательский центр БГУ, 2008. 446 с.
75. Михеев В. Эволюция социально-экономической модели развития Китая. *Общество и экономика*. 2000. № 3-4, с.148.
76. Карлусов В. Китай: антикризисный потенциал экономики и меры борьбы с мировым кризисом. *Вопросы экономики*. 2009. № 6. с.125.
77. Андрійчук В. Г. "Китайське чудо" на світогосподарській арені: гіпотетичні і реальні шляхи й механізми здійснення та інтригуючі можливості їх адаптивного використання в Україні. *Зовнішня торгівля: право та економіка*. 2009. № 1 (36). С.29-38.
78. Зверев А. Меры государственной поддержки малых и средних предприятий в Германии. *Экономист*. 2009. № 9. с.34.
79. О. О. Кахович. Зарубіжний досвід державного регулювання структурно-інвестиційної політики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 2. С. 59-62.
80. Foreign direct investment in Central and Eastern Europe . Allen & Overy LLP, 2006. 68 p.
81. Taxation and investment in Czech Republic: reach, relevance and Reliability. Deloitte Touche Tohmatsu Limited, 2015. 29 p.

РОЗДІЛ 5

НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РЕСУРСУ СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

5.1. Шляхи прискорення динаміки формування і нагромадження інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України

У забезпеченні ефективної реалізації модернізаційних реформ вагому роль відіграє інвестиційний ресурс, що було зазначено нами у попередніх розділах даної роботи. Динаміка інвестиційного ресурсу є фундаментальним параметром відтворювального процесу, що визначає можливості оновлення основного капіталу, здійснення структурних перетворень, формування базису стійкого довгострокового розвитку економіки.

Це пояснюється тим, що реалізація інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання характеризується головним чином розширенням відтворенням основних фондів, що потребує належного ресурсного забезпечення, тобто формування необхідного інвестиційного ресурсу в рамках макроекономічного масштабу.

Розгортання якісного структурування національної економіки з позиції формування і нарощення інвестиційного ресурсу можливе за умови реалізації комплексу заходів за трьома основними напрямками, а саме: організаційно-правовий, економічний та соціальний напрями.

Розробка та реалізація організаційно-правового забезпечення вдосконалення структури економіки мають бути спрямовані на здійснення наступних дій:

- удосконалення існуючої нормативно-правової бази в частині створення єдиної законодавчої системи регулювання інвестиційної діяльності;
- усунення суперечностей і неточностей нормативних актів;

- закріплення відповідними нормами права самостійності повноважень місцевої влади;
- захист прав та інтересів інвесторів;
- інституційне забезпечення єдиної комплексної системи управління в інвестиційній сфері;
- створення інституцій просування інвестицій з метою ефективної організації роботи з іноземними інвесторами;
- створення організаційних умов для інвестування на засадах державно-приватного партнерства;
- впровадження організаційних новачок залучення інвесторів до співпраці.

Законодавча база здійснення інвестиційної діяльності в Україні є дійсно важливим інструментом державного впливу на функціонування інвесторів та процеси активізації формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки країни. Як вже зазначалося нами в попередні розділах, незважаючи на значний перелік нормативно-правових актів щодо регулювання інвестиційної діяльності, існують суперечності та дублювання серед вітчизняних правових норм. А тому на сучасному етапі вітчизняна законодавча сфера інвестування потребує реалізації наступних дій:

- стабілізація законодавства, оскільки постійна зміна правил і норм діяльності на інвестиційному ринку України, що набула статусу постійного явища, негативно впливає на здійснення суб'єктами стабільної інвестиційної діяльності. Загально відомим фактом є те, що зміна законодавчо-нормативного поля деструктивно діє на інвестиційний клімат країни та не сприяє залученню інвестицій до вітчизняної економіки;
- зведення усіх нормативно-правових актів щодо регулювання інвестиційної діяльності в єдиний Інвестиційний Кодекс України;
- підвищення якості корпоративного законодавства, яке є совою для здійснення інвестицій, оскільки забезпечує гарантії повернення вкладених коштів для іноземних та вітчизняних інвесторів. До цього часу не розв'язані питання ефективного державного регулювання та захисту прав міноритарних

акціонерів, процедури банкрутства та погашення боргових зобов'язань, персональної відповідальності топ-менеджерів за неефективні рішення, які призвели до складного фінансового стану підприємства, виплати дивідендів міноритарним акціонерам тощо [1].

Актуальним питанням для України в аспекті нарощення іноземного інвестиційного ресурсу є інвестиційна безпека, оскільки сучасні економічні та політичні події не сприяють впевненості іноземних інвесторів щодо ведення бізнесу в нашій країні. З огляду на це та спираючись на проведений нами у розділі 3 аналіз динаміки зниження прямих іноземних інвестицій у вітчизняній економіці за останні роки, доцільним є виокремлення найважливіших аспектів захисту прав інвесторів:

- відкрити доступ до кредитування суб'єктам малого та середньогобізнесу як через Банк розвитку, так і через спеціальні фонди, що створюються й керуються спільно з міжнародними установами розвитку;
- створити розгалужену інноваційно-інвестиційну інфраструктуру;
- запровадити механізм громадської апробації інвестиційних проектів у промисловості;
- інтеграція інвестиційного законодавства в межах Інвестиційного кодексу України;
- створити національну систему страхування інвестиційних ризиків при реалізації довгострокових проектів, у тому числі заснування за участі держави страхової компанії і забезпечення її виходу на міжнародні страхові ринки;
- інтеграція до європейського інвестиційного простору через підписання низки угод (зокрема CRS-протокол) та адаптація законодавчої бази до МСАА;
- законодавче закріплення процедур злиття та поглинання підприємств з метою залучення інвестицій, а також забезпечення належного рівня регулювання цих процесів задля уникнення монополізації іноземними інвесторами провідних галузей національної економіки;

- проведення аудиту спеціальних режимів інвестиційної діяльності та уточнення концепції їх застосування, а також створення нормативно-правової бази господарських і рентних відносин щодо участі іноземних інвесторів у розробці родовищ корисних копалин;
- законодавче закріплення можливості реорганізації корпоративних і пайових фондів шляхом злиття та об'єднання;
- у високотехнологічних проєктах доцільним є запровадження стимулюючих заходів для венчурного інвестування на ранніх стадіях через закріплення гарантій для інвесторів щодо авторських прав у межах венчурних проєктів; держава має стимулювати запровадження в українських промислових компаніях угод типу *Reverse takeover* (зворотне поглинання), що передбачає купівлю українською компанією іноземної компанії, зареєстрованої в європейській юрисдикції[2].

Під час аналізу ключових факторів успіху щодо стимулювання інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки нами було визначено важливість діяльності таких інституцій як агентства просування інвестицій. Слід зазначити, що Україна не має досвіду функціонування подібної організації. З огляду на це нами запропоновано створення такої установи на державному рівні, головними завданнями діяльності якої повинні стати:

- формування позитивного інвестиційного іміджу України в міжнародному інвестиційному просторі;
- співпраця з аналогічними установами країн-партнерів;
- формування інвестиційних пропозицій для іноземних інвесторів та їх інформаційна підтримка;
- консультування та інформаційне сприяння вітчизняним інвесторам;
- координація та узгодження інтересів потенційних інвесторів та представників бізнесу, що потребують фінансування;
- сприяння інвестиційній привабливості вітчизняної економіки та просуванню інвестицій;
- співпраця з міжнародними фінансовими організаціями та інститутами.

Узагальнено взаємодія Українського агентства просування інвестицій може бути представлена наступною схемою – рис.5.1.

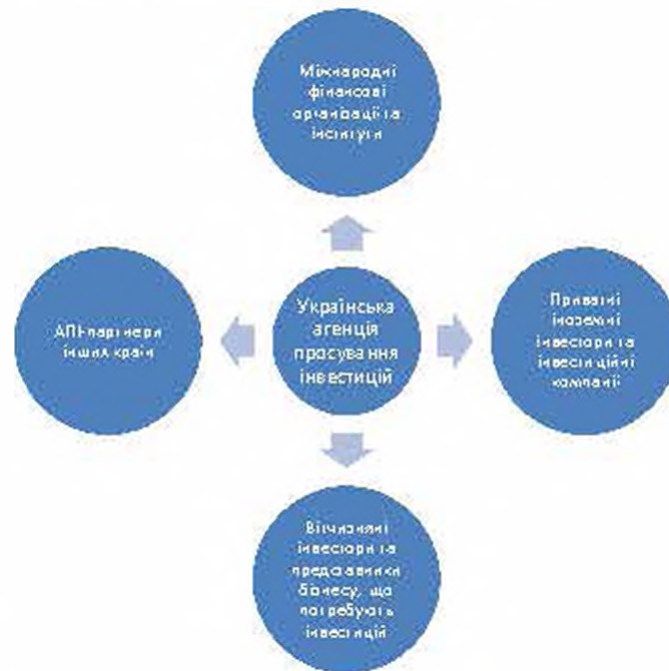

Рис.5.1. Схема взаємодії Українського агентства просування інвестицій з іншими суб'єктами інвестиційної діяльності*

Джерело: побудовано авторкою

Необхідним заходом підвищення інвестиційної привабливості України є формування ефективно діючої дозвільної системи в країні, яка на сучасному етапі має корупційний характер та не виконує покладених на неї функцій. Нівелювати корупційну складову та виключити так званий «людський фактор» можна за допомогою інформаційних систем видачі довідок, які вже досить ефективно діють в іноземних країнах. Удосконалення потребують механізми реєстрації нових підприємств, закриття суб'єктів господарювання, які повинні будуватися з урахуванням принципів простоти, зручності та використовуючи сучасні інформаційні технології.

Не менш складною для активізації інвестиційних процесів в країні є проблема низького розвитку виробничої інфраструктури, що стримує розвиток як реального так і фінансового секторів національного господарства. На сьогодні, не зважаючи на досить потужний науковий доробок у сфері державно-приватного та приватно-державного партнерства, центральні органи

влади не часто використовують цей інструмент для розвитку виробничої інфраструктури країни. На нашу думку, державно-приватне партнерство це єдиний спосіб реформувати та модернізувати підприємства, що обслуговують реальний сектор економіки, враховуючи обмеженість державних фінансових ресурсів, досить високий рівень бюджетного дефіциту та необхідність здійснювати погашення зовнішніх позик держави.

Нами запропоновано наступні заходи щодо застосування державно-приватного партнерства з метою стимулювання нагромадження інвестиційного ресурсу:

- 1) створення Агентства державно-приватного партнерства в Україні;
- 2) впровадження програм спільного фінансування для здійснення
 - спільних наукових досліджень і розробок у важливих для держави галузях;
 - трансферу результатів досліджень до підприємств;
 - інноваційних проєктів.
- 3) створення інноваційних фондів (венчурних фондів) шляхом застосування механізмів державно-приватного партнерства та мобілізації державних і приватних фінансових ресурсів для фінансування інноваційних проєктів.

Схема застосування державно-приватного партнерства повинна реалізовуватись на таких рівнях:

- на стратегічному рівні – Агентство державно-приватного партнерства, до складу якого необхідно залучити представників державної і приватної сфери. До повноважень Агентства має входити насамперед прогнозування потреб національної економіки, окремих галузей з позицій забезпечення технологічних переваг їх конкурентного розвитку, відбір на конкурсній основі інноваційних проєктів, створення або сприяння створенню нових і високотехнологічних виробництв, виставкове, інформаційне та маркетингове забезпечення інноваційної та інвестиційної діяльності;

- на рівні науки— локальні інноваційні центри (технопарки, індустріальні парки, наукові парки, інноваційні центри, науково-дослідні установи, бізнес-інкубатори), що будуть оцінювати інноваційну спроможність (ринкову орієнтованість) результатів наукових досліджень, кваліфікувати об'єкти інновацій, надавати допомогу з бухгалтерського обліку та оподаткування, патентного забезпечення та оформлення прав інтелектуальної власності малим інноваційним фірмам;

- на рівні впровадження у виробництво— комерційні партнерства на базі науково-дослідних установ з метою інноваційної діяльності, тобто комерціалізації розробок, у які державні наукові установи увійдуть з правами інтелектуальної власності, а приватні інвестори з фінансовими внесками;

- на рівні фінансування —Інноваційний фонд спільного державно-приватного інвестування, який слід створити у формі акціонерного товариства приватного права; він складатиметься з холдингу та дочірніх компаній, 50% капіталу якого належить державі, а решта — приватним інвесторам [3].

З метою захисту від ризику та гарантування повернення приватного капіталу інвестору в разі настання ризикової події, доцільним є уповноваження обраної органами виконавчої влади страхової компанії зі страхування інвестицій в інновації. Ця компанія має тісно співпрацювати з усіма інституційними структурами.

Для забезпечення спільного фінансування доцільно використовувати наступні механізми [4]:

- надання прямих кредитів інноваційним організаціям, які з тих чи інших обставин не можуть скористатися звичайними каналами залучення кредитних ресурсів. Це відкриє додаткові джерела ресурсів для технопарків і бізнес-інкубаторів, одночасно забезпечить фінансовий обіг і прибутковість банку;

- надання інвестицій Інноваційним фондом спільного державно-приватного інвестування на реалізацію тих проектів, які були відібрані Агентством державно-приватного партнерства. Даний механізм передбачає

посприяти розвитку стратегічно важливих розробок і напрямів наукових досліджень для країни;

- фінансова підтримка резидентів індустріальних парків, які інвестують в інновації: спільне фінансування оплати праці персоналу, задіяному в науково-дослідній роботі (на 50% фінансується Інноваційним фондом);

- спільне фінансування проектів, перенесення в індустріальні парки виробництв з більшою доданою вартістю (до 40% фінансується з Інноваційного фонду).

Це дозволило б підвищити привабливість українських індустріальних парків, створити бізнес-кейс для приватних інвестицій в облаштування парків та реєстрацію парків в національному реєстрі та стимулювало б переміщення в країну більш високотехнологічних виробництв;

- спільне фінансування відібраних на конкурсній основі Агентством державно-приватного партнерства проектів, ініціаторів створення локальних інноваційних центрів: бюджетне фінансування – 30% від вартості проекту, решта – приватні компанії або органи місцевого самоврядування;

- застосування механізмів венчурного фінансування ризикових інноваційних проектів через формування спільних фондів венчурного капіталу на регіональному рівні[5,6,7].

Загальна схема взаємодії суб'єктів за «Програмою спільного фінансування розвитку локальних інноваційних центрів» представлена на рис. 5.2.

Перевагами цього механізму є: по-перше, для бізнесу – пряма державна підтримка інновацій, можливість інвестування під гарантії держави; по-друге, для держави – зниження бюджетних витрат за рахунок залучених коштів в сферу інноваційної діяльності, підвищення інноваційної активності пріоритетних галузей економіки, розподіл ризиків.

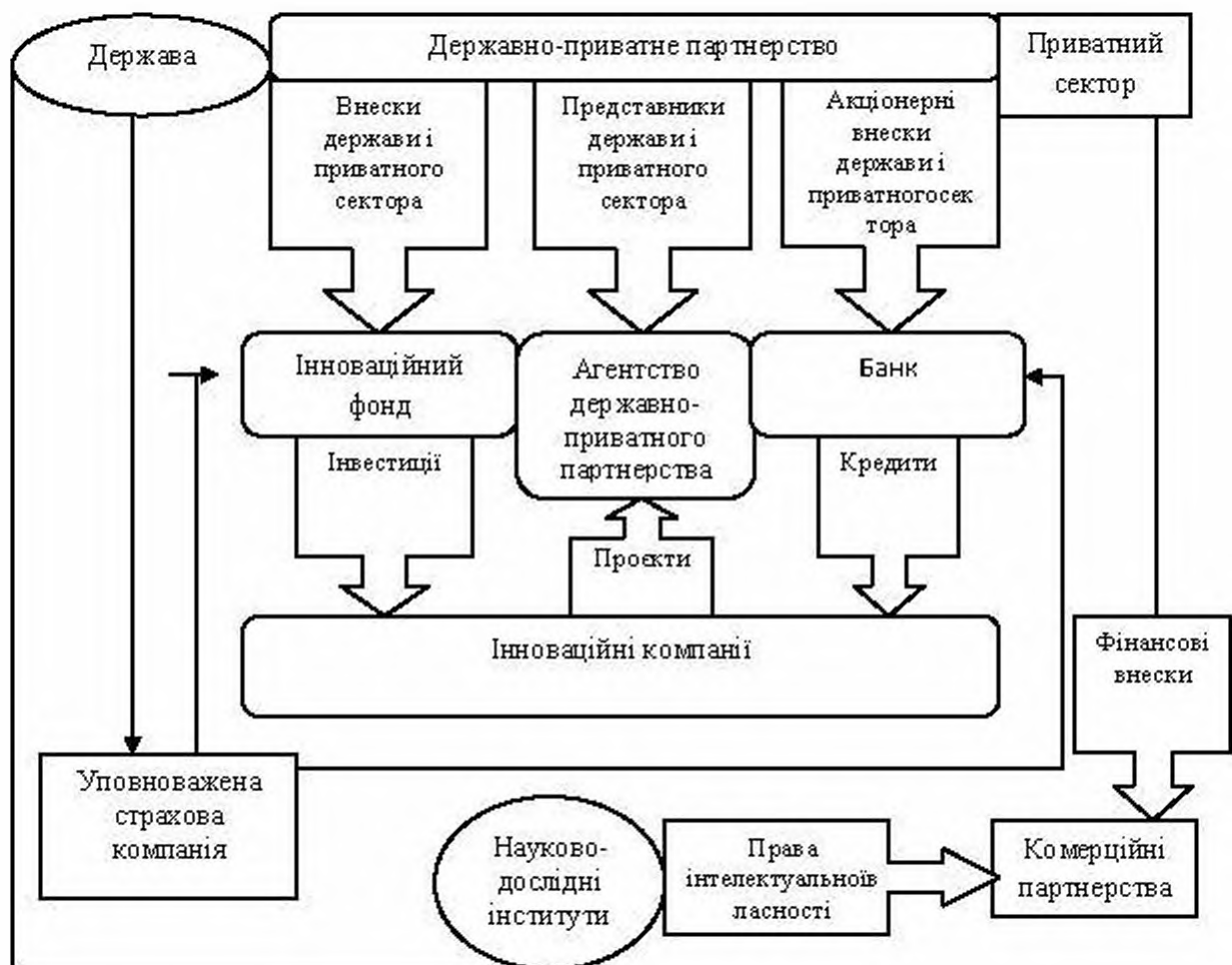

Рис. 5.2. Загальна схема взаємодії суб'єктів інноваційно-інвестиційної діяльності при застосуванні державно-приватного партнерства*

**Джерело: розроблено авторкою*

Важливим аспектом організаційного забезпечення інвестиційного процесу є дотримання принципів інформаційної прозорості та інформаційного забезпечення діяльності всіх його суб'єктів. З цієї метою необхідно:

- посилити роль контролюючих органів щодо ефективного витрачання державних фінансових ресурсів для реалізації інвестиційних проєктів, які фінансуються за рахунок коштів центральних та місцевих органів влади;
- створити системи інформаційного онлайн консультування інвестиційних суб'єктів щодо окремих положень інвестиційного законодавства;
- розробити методичні вказівки з поетапним детальним розписом дій для тих економічних суб'єктів, які мають бажання розпочати власний бізнес в країні, де варто у вигляді поетапного алгоритму визначити всі необхідні

процедури, які необхідно виконати для реєстрації підприємства, зазначити яким чином обирати систему оподаткування для майбутнього підприємства, яку звітність необхідно подавати та до яких виконавчих органів влади, які штрафні санкції існують за недотримання вимог діючого законодавства та умови, за яких вони нараховуються;

- створенні системи отримання різнобічних дозволів, ліцензій та погоджень у електронному вигляді на основі аналізу виконавчими органами центральної та місцевої влади, надісланих електронним способом, документів;

- запровадження принципу мовчазної згоди, який полегшить роботу як державним органам влади, зменшить кількість офіційної документації щодо відповідей на запити економічних суб'єктів;

- проведення постійних тренінгів щодо роз'яснення окремих положень діючого законодавства;

- проведення відповідної роботи серед молоді, яка, як правило, після закінчення навчальних закладів має значний підприємницький потенціал до започаткування власної справи, але не розуміє всіх особливостей ведення бізнесу в Україні.

Результатом реалізації організаційно-правового напрямку стане формування єдиного організаційно-правового поля, що сприятиме прозорості інвестиційних процесів, а отже, нарощуванню інвестиційного ресурсу для подальшої модернізації економіки країни.

Економічний напрям опосередковує заходи впливу на фінансово-кредитну сферу шляхом здійснення:

- стабілізації банківської діяльності;

- впровадження сприятливих умов депозитної та кредитної діяльності з метою перетворення заощаджень населення в ефективний інвестиційний ресурс;

- стимулювання внутрішніх інвестицій, запровадження інноваційних методів фінансування

Особливу увагу необхідно приділити розробці дієвих інструментів фіскальних преференцій із розмежуванням відповідних умов їх застосування для вітчизняних та закордонних інвесторів, розбудові інститутів спільного фінансування та удосконаленню існуючих механізмів проєктного фінансування. Очікуваний ефект від цього напряму – реалізація потенційних резервів нарощення інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України.

Саме тому, на нашу думку, для удосконалення податкової системи варто зробити наступне:

1) зробити діяльність фіскальних органів більш прозорою, відкритою для суспільства, використовуючи при цьому передові інформаційні системи, які використовуються у іноземних країнах;

2) зробити процес сплати податків та зборів найбільш зручним для клієнтів, тобто фізичних та юридичних осіб, зменшити кількість обов'язкових до заповнення різнобічних форм, бланків та інших документів;

3) стабілізувати податкове законодавство, яке в Україні на сучасному етапі розвивається стихійно і призводить до зростання трансакційних витрат усіх економічних суб'єктів, включаючи державу, яка витрачає чимало коштів платників на адміністрування зборів та податків. Зафіксувати податкове законодавство на певному рівні та відмовитися від практики внесення постійних змін до законодавчих актів;

4) переглянути систему державних та місцевих податків і зборів та відмовитися від тих, які не призводять до формування коштів держави та місцевих органів влади у зв'язку з їх високою вартістю адміністрування.

Важливою передумовою подальшого удосконалення інвестиційної діяльності є збільшення довіри економічних суб'єктів до діяльності фінансових посередників, що обумовлено необхідністю активізації внутрішніх інвестиційних ресурсів через фінансово-кредитну систему країни. Фінансово-економічна криза призвела до посилення рівня недовіри суспільства до діяльності банківських та парабанківських посередників, які здатні

перетворювати тимчасово вільні кошти економічних суб'єктів у інвестиційні ресурси. Проблеми із виплатою страхових відшкодувань за страховими випадками, неповернення депозитів фізичним та юридичним особам, які вклали свої ресурси до кредитних спілок, комерційних банків, різкий обвал котирувань цінних паперів вітчизняних підприємств, та відповідно, зниження вартості інвестиційних сертифікатів інститутів спільного інвестування не сприяло формуванню довіри економічних суб'єктів до фінансово-кредитної системи країни.

На наше глибоке переконання, основою комплементарної інвестиційної політики повинна держави бути розробка заходів, насамперед, щодо стимулювання активізації внутрішніх фінансових ресурсів, що неможливо зробити без фінансових посередників як опосередкованої ланки між тими особами, які мають тимчасово вільні кошти громадян та тими, які їх потребують. Саме тому, актуальними стають питання формування відповідних та адекватних сучасному стану економічного розвитку країни механізмів підвищення довіри до фінансових посередників, а саме: банківських та парабанківських (страхових компаній, недержавних пенсійних фондів, інститутів спільного інвестування, кредитних спілок, ломбардів, фінансових компаній) установ.

Слід пам'ятати, що основним джерелом інвестиційних кредитів є кошти населення, адже саме населення здатне вкласти свої заощадження на більш-менш тривалий термін. Тому розвиток системи акумуляції заощаджень населення банківську систему є вирішальним чинником розв'язання проблеми інвестиційного кредитування української економіки. Довіра до банківської системи виховується роками, азникає інколи за лчені години. Неспроможність одного банку виконувати свої зобов'язання негативно позначається на діяльності всіх банків. За таких умов зростає роль банківського нагляду к неодмінної складової забезпечення ефективного функціонування усієї банківської галузі [8; 9; 10; 11].

З цією метою, використовуючи досвід іноземних країн, вважаємо за необхідне реалізацію в країні таких заходів:

1) створення системи гарантування вкладів членів кредитних спілок, яка б забезпечила гарантування повернення коштів, що вкладені членами кредитних спілок, у разі негативного становища зазначених фінансових установ або у випадку їх банкрутства;

2) створення фонду гарантування страхових виплат компаній страхування життя – система, основною метою якої є повернення коштів клієнтам страхових компаній, що надають послуги страхування життя у разі складної фінансової ситуації зазначених компаній [12];

3) створення фонду виплат недержавних пенсійних фондів – система, що забезпечує виплату клієнтам недержавних пенсійних фондів накопичених у цих установах фінансових ресурсів у разі їх банкрутства;

Варто відмітити, що впровадження механізмів гарантування повернення коштів клієнтів страхових компаній, що здійснюють страхування життя та недержавних пенсійних фондів сприятиме формуванню довгострокових фінансових ресурсів, враховуючи специфіку функціонування цих установ. Це дозволить суб'єктам господарювання використовувати у своїй інвестиційній діяльності довгострокові інвестиції та здійснювати більш складні за своїм змістом інвестиційні проекти, реалізація яких може відбуватися протягом декількох років

4) створення системи компенсації вкладів фізичних осіб, що вклали свої кошти до ІСІ – дозволить гарантувати повернення втрачених у результаті непрофесійних дій компанії по управлінню активами коштів інвестиційних фондів, які були передані, насамперед, фізичними особами. Також впровадження такої системи надасть інститутам спільного інвестування додаткових конкурентних переваг у порівнянні з банківськими установами, де подібні механізми гарантування вже існують.

Необхідним аспектом формування привабливого інвестиційного клімату країни є створення системи компенсації інвесторам, аналоги якої успішно

діють у розвинутих країнах. Створення подібної системи в Україні дозволила б збільшити довіру населення до діяльності інститутів спільного інвестування, сприяла б інформаційній прозорості функціонування зазначених установ та створила б умови для нарощування внутрішніх інвестиційних ресурсів, які можна було використувати для модернізації національного господарства країни.

Соціальний напрям визначає передбачає формування нового підходу щодо стимулювання процесів суспільного розвитку та формування відповідних умов задоволення як індивідуальних, так і суспільних потреб на основі поширення принципів гуманізації, інноваційності та сталого розвитку в контексті розуміння соціальних зв'язків як певного виду ресурсу. Це стане основоположним фактором сприяння взаємодії всіх елементів соціальної сфери на засадах інноваційності.

В Україні досить значну частку у розвитку національного господарства займає тіньовий сектор економіки. За даними деяких науковців до 50%. Така ситуація безпосередньо пов'язана із значним податковим навантаженням на бізнес та неефективною державною акцизною політикою. Відомо, що нарахування на фонд оплати праці в Україні коливаються у межах від 36,76% до 49,7% у залежності від класу виробничого ризику підприємства. Навіть за умови, що суб'єкт господарювання відноситься до першого класу, він зобов'язаний на загальний фонд заробітної плати нарахувати додатково та сплатити із своїх доходів мінімум 36,76%. Враховуючи, що ставка податку на прибуток в нашій країні складає на сьогодні 19%, то виплати державі складають досить значний обсяг загальних доходів підприємства. Така ситуація обумовлює формування тіньового сектору економіки та призводить до уникнення сплати податків. Тому на нашу думку актуальними стають питання реформування соціальної сфери всієї країни та, відповідно, поступове зменшення соціального навантаження на суб'єктів господарювання, що сприятиме виводу заробітних плат з тіні та зростанню обсягів сплачених податків і інших відрахувань до всіх державних фондів.

Узагальнюючи наведені напрями та враховуючи необхідність удосконалення існуючих механізмів активізації інвестиційної діяльності в контексті модернізаційних структурних змін нами було запропоновано структуру системи забезпечення формування та реалізації інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України (рис.5.3).

Рис. 5.3. Блок-схема структури системи забезпечення формування та реалізації інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України на синергетичних засадах*

**Джерело: розроблено автором*

З метою реалізації зазначених підсистем обґрунтованою є необхідність застосування е-технологій для вдосконалення підходів, які знайшли своє відтворення в розробці науково-прикладних положень щодо формування та оцифрування складових платформи інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки (рис. 5.4).

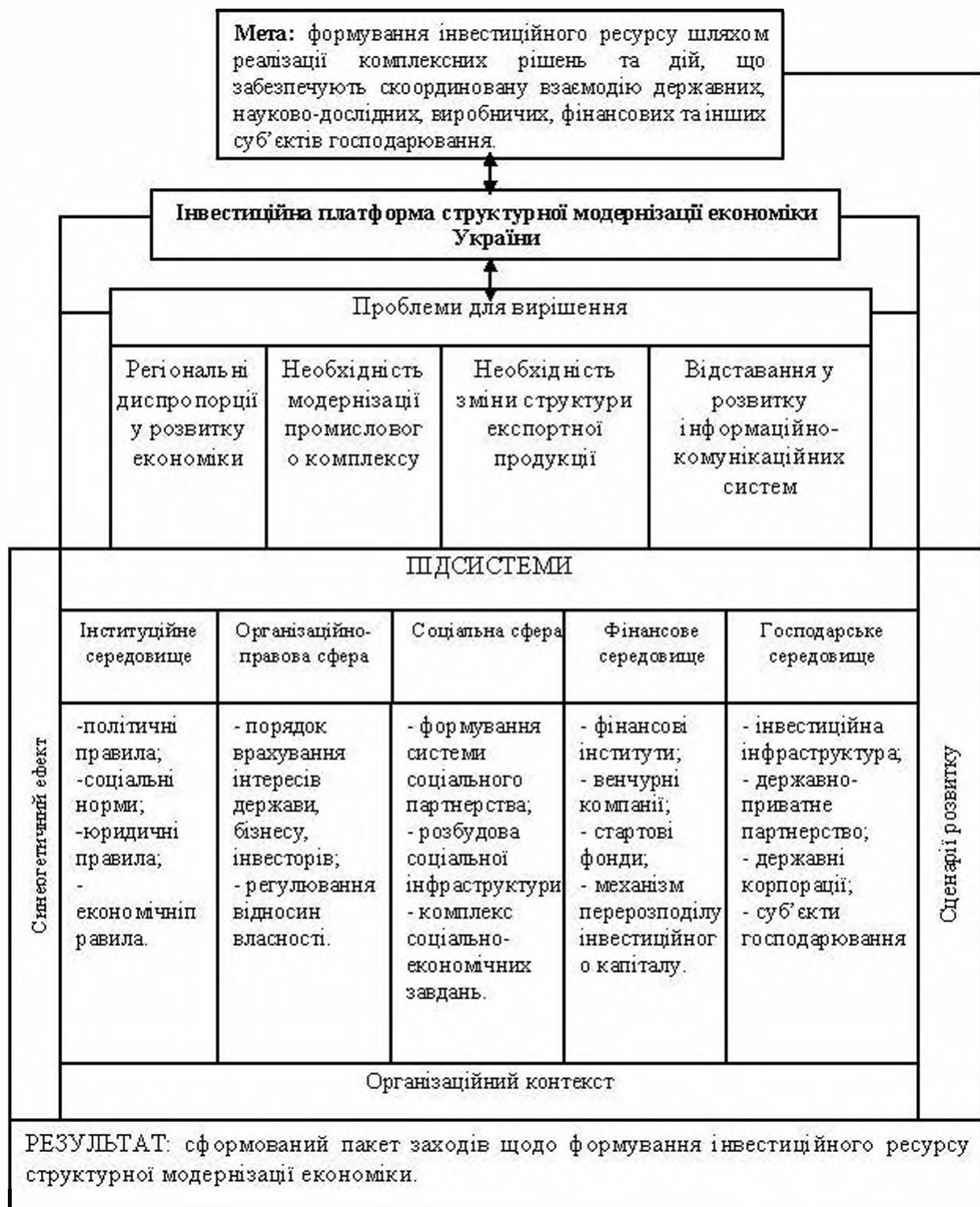

Рис. 5.4 Модель платформи формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки*

Джерело: розроблено авторкою.

Запропонована платформа являє собою лояльне середовище вибору фінансових інструментів банківської та парабанківської систем, а також механізму їх взаємодії в процесі перерозподілу тимчасово вільних грошових

коштів у вигляді інвестиційного капіталу для вирішення завдань структурування національної економіки на засадах науково-технічного прогресу. Практичне застосування запропонованої технології забезпечить створення ефективного механізму мобілізації інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України

Функціонування інвестиційної платформи має реалізовуватись через окремі підсистеми, а саме:

- підсистему інституційного середовища, яка являє собою сукупність основоположних політичних, соціальних, юридичних і економічних правил, що визначають межі поведінки суб'єктів інвестиційного процесу та утворюють базис та умови для інноваційного розвитку національної економіки;

- організаційно-правову сферу інвестиційної платформи інноваційного розвитку економіки можна охарактеризувати як систему методів і правил правового характеру та заснованих на них механізмах та процесах інноваційно-інвестиційного характеру в контексті розвитку національної економіки; соціальну сферу інвестиційної платформи несе в собі комплекс соціально-економічних завдань, пов'язаних із досягненням стабільності функціонування, економічного зростання, високого рівня конкурентоспроможності об'єктів соціальної сфери як важливої умови інноваційного розвитку економіки;

- фінансове середовище являє собою набір фінансових інститутів банківської та парабанківської систем, а також механізм їх взаємодії в процесі перерозподілу тимчасово вільних грошових коштів у вигляді інвестиційного капіталу;

- господарське середовище містить систему взаємодії суб'єктів господарювання, що є учасниками інвестиційного процесу, спрямованого на інноваційний розвиток національної економіки.

Створення зазначеної платформи сприятиме ефективному розподілу тимчасово вільних коштів і перетворенню їх в інвестиційний ресурс шляхом координування інвестиційних потреб та можливостей суб'єктів інвестиційної

діяльності за допомогою засобів сучасних інформаційних технологій, тим самим інтегруючи вітчизняні економічні відносини в діджиталізований простір.

Алгоритм реалізації моделі інвестиційної платформи структурної модернізації національної економіки представлений на рисунку 5.5.

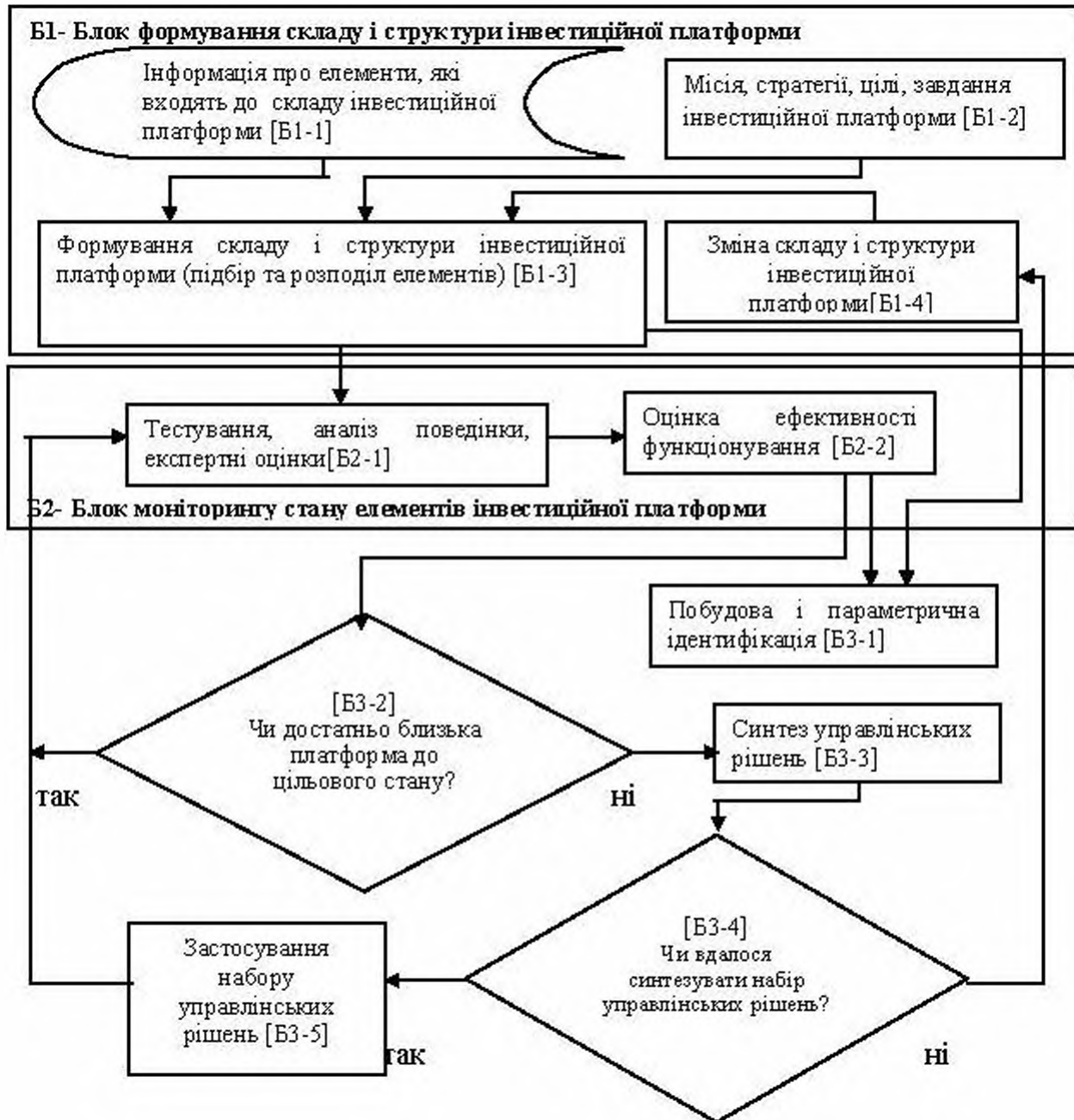

Рис. 5.5. Алгоритм реалізації моделі інвестиційної платформи інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки*

**Джерело: складено авторкою на основі [13]*

Таким чином, результатом реалізації даної моделі повинен стати комплекс заходів, виконання яких сприятиме активізації нарощення

інвестиційного ресурсу як ключового драйвера структурної модернізації економіки.

Структурні зміни будуть відбуватись через максимальне спрощення адміністрування та організацію відповідної сучасної інфраструктури та інститутів, які заохочують участь у глобальних мережах; підвищення якості освіти і кваліфікації людських ресурсів; усунення транскордонних перешкод для трансферу знань, технологій, руху товарів.

Найвагоміші трансформації у сучасному життєвому циклі товарів чи послуг, насамперед високотехнологічних, зумовили перехід до моделі «відкритих інновацій». Відтак процеси відтворення наукових і технічних знань, перетворення сировини у кінцевий продукт або надання послуг, після сервісу продажу з використанням низки засобів утворюють складні глобальні ландшафти створення доданої вартості та об'єктивізують прискорення інтеграції світової економіки за мережевим принципом, що втілюється через:

- економічну свободу;
- спрощення ведення бізнесу;
- ефективну правову систему;
- електронне врядування;
- інноваційну спроможність;
- інфраструктурну забезпеченість;
- цифрову доступність;
- охоплення населення якісною освітою;
- персональну забезпеченість ІКТ;
- найширше використання ІКТ бізнесом[2].

Ключовим інтегратором глобальних мереж є інформаційно-комунікаційні технології, що використовуються в усіх процесах: від наукових досліджень і розробок, логістики й маркетингу до управління.

Мережі доцільно розглядати як один з функціонально найбільш віддалених механізмів взаємодії зацікавлених сторін, особливо в тих випадках, коли мова йде про нові технології, які можуть бути одночасно використані в

інтересах інноваційного розвитку відразу кількох галузей. Уряд країни повинен надавати їм допомогу й підтримку, насамперед у таких напрямках: розширення віртуального спілкування за рахунок створення нових наносайтів і спеціалізованих наноportalів в Інтернеті, виявлення пріоритетів досліджень і розробок на основі технологічних «дорожніх карт», розробка спільних рекомендацій щодо напрямків нанодосліджень і оптимізації рамкових умов для їхнього проведення, координація програм бюджетної підтримки різного рівня – державного, регіонального та міжнародного[14].

Можливість залучення суб'єктів господарювання до глобальних мереж зумовлюють наступні чинники:

- 1) якість бізнес-середовища;
- 2) рівень політичного та економічного ризиків;
- 3) нормативно-правові та податкові регулятори;
- 4) розвиток технологій;
- 5) вартість та швидкість логістичних операцій;
- 6) якість цифрової передачі даних.

Отже, стратегічними можливостями для модернізації існуючих потужностей може стати формування та подальше нарощення інвестиційного ресурсу. Для реалізації зазначених можливостей необхідна система заходів, що потребує використання інвестиційної платформи як віртуального середовища взаємодії ключових підсистем: господарського середовища, інституційного середовища, фінансового середовища та організаційно-правової сфери. При цьому реалізація інвестиційного ресурсу при переході до моделі збалансованого розвитку стає вирішальним чинником модернізації національної економіки.

5.2. Розбудова механізму управління інвестиційним ресурсом у контексті структурної модернізації національної економіки

Спираючись на системно-синергетичний підхід нашого дослідження і зважаючи на трактування інвестиційного ресурсу структурної модернізації як системи певних взаємоузгоджених складових, логічним є формулювання питання про відповідний механізм управління ним в контексті трактування його ролі для модернізаційних структурних перетворень вітчизняної економічної системи.

Управління інвестиційним ресурсом в контексті структурної модернізації національної економіки ми розглядаємо як процес реалізації функцій планування, стимулювання, організації, оцінки, контролю та прогнозування інвестиційного ресурсу та його впливу на структурні економічні зміни модернізаційного характеру. Головне завдання такого управління полягає у формуванні таких умов інвестиційного середовища, щоб забезпечити функціонування інвестиційного процесу, який би задовольняв потреби структурної перебудови економіки в Україні на засадах модернізації.

Формування інвестиційного ресурсу як фактору модернізації та об'єкта управління має базуватися на:

- нових цінностях особистості та суспільства, які потрібні сформувати та довести до кожного суб'єкта господарювання;
- постіндустріальній, матеріально-технічній базі;
- новому відтворюючому впливу на довкілля учасників суспільного виробництва;
- новому механізмі державного управління соціально-економічним розвитком та нових рушійних силах, достатніх для створення суспільної мотивації виробничої діяльності суб'єктів, які б гарантували безкризовий розвиток економіки та суспільства (існуюче штучне протиставлення державних та ринкових механізмів впливу на господарський розвиток в економічній теорії і на практиці призводить до величезних нерациональних витрат ресурсів

суспільства, що вже гальмує суспільний розвиток, є такими негативними та ганебними для сучасного суспільного устрою явищами, як хабарництво, корупція, бюрократизм, тіньова економіка тощо) тільки ринковими механізмами самоорганізації, тому що вони пристосовані до розв'язання фінансових проблем окремих суб'єктів господарювання, а не суспільства в цілому. Для врахування умов трансформаційного періоду в Україні, глобальних інвестиційних тенденцій державі слід свідомо формувати умови простого й розширеного відтворення [15].

Відповідно до визначених завдань нами було розроблено алгоритм управління інвестиційним ресурсом структурної модернізації економіки України (рис. 5.6) на основі встановлення національних пріоритетів модернізації економіки та встановлення національних пріоритетів інвестиційної діяльності.

Даний алгоритм деталізується за такими етапами:

- 1) встановлення національних пріоритетів модернізації економіки країни та встановлення національних пріоритетів інвестиційної діяльності;
- 2) визначення напрямів модернізації національної економіки та ключових напрямів інвестування;
- 3) оцінка інноваційного потенціалу структурної модернізації економіки;
- 4) трансформація інноваційного потенціалу в інвестиційний ресурс як частину інвестиційного потенціалу національної економіки;
- 5) формування оптимальної структури системи інвестиційного ресурсу України;
- 6) моделювання інвестиційної платформи інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки;
- 7) розміщення на національному ринку інвестиційного ресурсу;
- 8) моніторинг і оцінювання стану інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки.

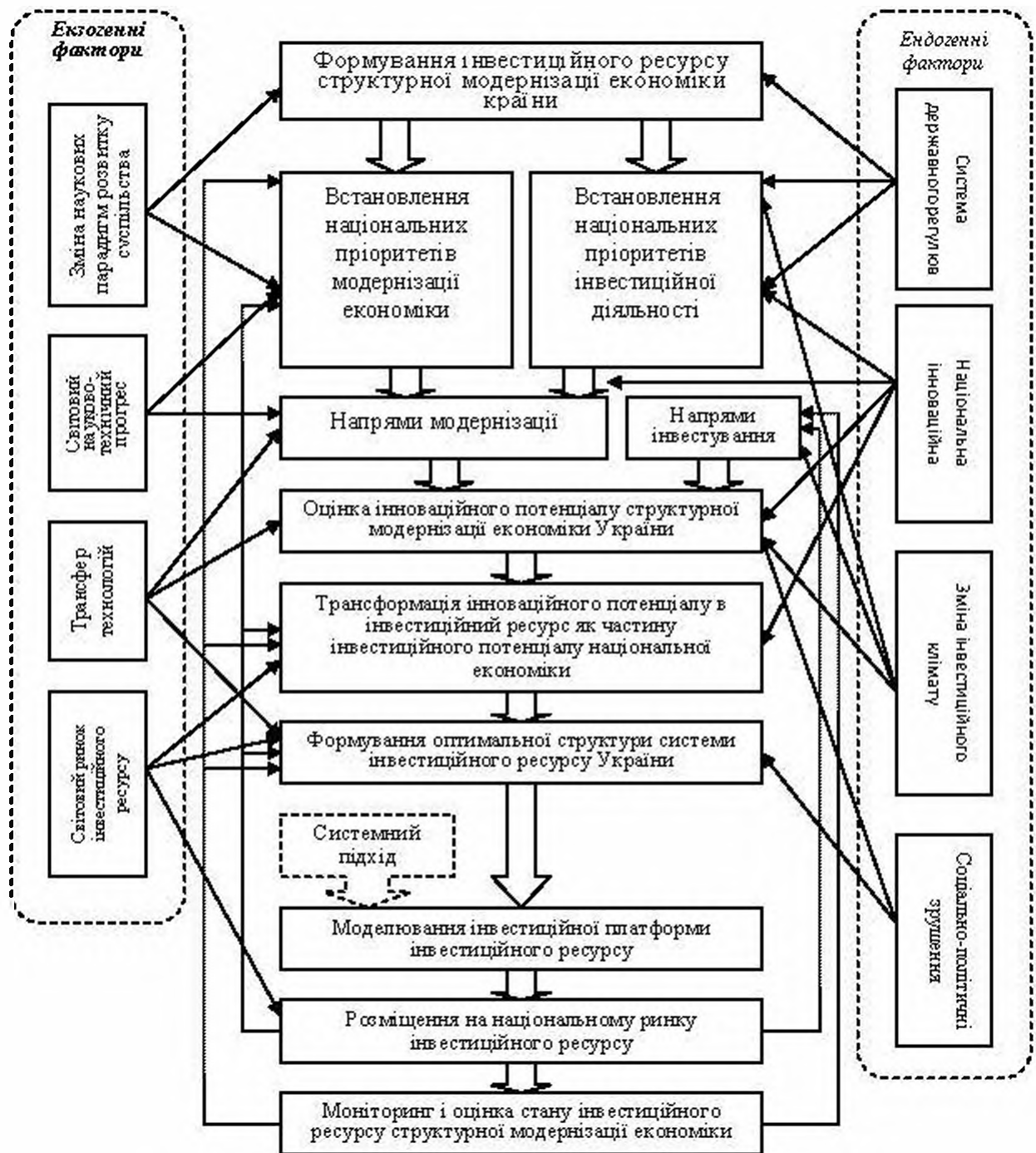

Рис. 5.6. Алгоритм управління інвестиційним ресурсом структурної модернізації економіки*

Джерело: розроблено авторкою

Практична значимість застосування описаного алгоритму включає врахування ключових факторів ендогенного та екзогенного впливу на формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України. До ключових ендогенних факторів належать:

1) система державного регулювання (вона була проаналізована нами в підрозділі 3.3). Держава здійснює свій вплив на інвестиційну діяльність шляхом участі в процесі інвестування, а також виконуючи роль джерела нормативно-правового та організаційного забезпечення інвестування в країні. Інституційна складова державного регулювання полягає в здійсненні контролю та гарантуванні прозорості та законності інвестиційних процесів в національній економіці.

2) національна інноваційна інфраструктура забезпечує організаційну, правову й економічну підтримку інноваційної та інвестиційної діяльності на різних рівнях і в різних формах, являючи собою сукупність підприємств, організацій, установ, їхніх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні, тренінгові тощо) [16];

3) зміна інвестиційного клімату здійснює безпосередній вплив на рівень інвестиційного ресурсу через зниження або зростання інвестиційної активності як іноземних, так і вітчизняних інвесторів;

4) соціально-політичні зрушення можуть як сприяти, так і стримувати активізацію інвестиційної діяльності через зміну інвестиційної привабливості країни.

Екзогенні фактори впливу на формування і реалізацію інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки репрезентовані представленим алгоритмом так:

1) зміна наукових парадигм розвитку суспільства спричиняють переосмислення ключових аспектів економічних відносин в контексті інноваційної діяльності, а отже і модернізаційних процесів, які є об'єктом інвестиційної підтримки;

2) світовий науково-технічний прогрес є рушійним фактором модернізаційного вектора як у виробництві, так і в економіці в цілому, а отже формує структуру інвестиційного ресурсу економіки країни;

3) трансфер технологій – процес передачі нового знання (технології) від стадії розробки до впровадження в реальне виробництво[17], формує інвестиційний попит залежно від рівня і стадії модернізаційних процесів структурної перебудови економіки країни;

4) світовий ринок інвестиційного ресурсу формує загальні тенденції потреб та структури інвестиційного ресурсу в контексті його використання для виконання завдань модернізації вітчизняної економіки.

Встановлення національних пріоритетів модернізації економіки та національних пріоритетів інвестування є взаємопов'язаними та взаємообумовленими, оскільки макроекономічні тенденції модернізації них змін спричиняють потребу в окремих напрямках інвестування та обсягах інвестиційного ресурсу.

Напрями модернізації вітчизняної економіки було визначено нами в попередніх розділах і на сучасному етапі обґрунтовано такими аспектами:

- технологічна модернізація промислового комплексу;
- забезпечення відтворення основного капіталу;
- подолання енерго-, ресурсовитратного характеру вітчизняних виробництв;
- зміна структури експортної продукції;
- запровадження систем управління якістю;
- подолання відставання у розвитку інформаційно-комунікаційних систем.

Наступним етапом є здійснення оцінювання інноваційного потенціалу структурної модернізації економіки України. Нами запропоновано використовувати систему індикаторів оцінки інноваційної діяльності країн за методикою ОЕСР. Навідміну від європейської системи, що оцінює інноваційний потенціал тільки розвинених країн, експерти ОЕСР наводять дані й по окремих країнах, що не є її членами. Оцінка рівня інноваційного розвитку країни відповідно до методики ОЕСР здійснюється за наступними напрямками:

- 1) створення й поширення знань:

- інвестиції в знання (сума видатків на наукові дослідження й розробки,
- витрати на вищу освіту й програмне забезпечення);
- числovidаних патентів;
- чисельність зайнятих у сфері науки й високі технології;

2) інформаційна економіка:

- інвестиції в телекомунікаційне встаткування й програмне забезпечення;
- число користувачів Інтернету;
- внесок телекомунікаційного сектора в міжнародну торгівлю;

3) глобальна інтеграція економічної активності;

4) міжнародна торгівля;

5) обсяг прямих іноземних інвестицій;

6) продуктивність і структура економіки:

- продуктивність праці по галузях;
- темпиросту продуктивності праці;
- торгівля у високотехнологічних галузях [18].

Трансформація інноваційного потенціалу в інвестиційний ресурс як частину інвестиційного потенціалу національної економіки відбувається шляхом комерціалізації інновацій, коли ідея перетворюючись у готовий продукт стає об'єктом або стимулом для інвестування, а отже формування відповідного інвестиційного ресурсу шляхом перерозподілу тимчасово вільних коштів серед суб'єктів економічної діяльності, які їх потребують.

Формування оптимальної структури інвестиційного ресурсу України передбачає таке співвідношення його компонент, яке дає максимально позитивний ефект від його реалізації за умови прийняттого рівня затрат. Також передбачається, що за такої структури буде досягнуто визначені цілі та виконано ключові пріоритетні завдання модернізації вітчизняної економіки.

Моделювання інвестиційної платформи інвестиційного ресурсу (як було зазначено в попередньому підрозділі) має на меті формування он-лайн середовища для ефективного формування та нагромадження інвестиційного

ресурсу шляхом застосування інформаційних технологій та прискорення цифровізації інвестиційних процесів в Україні.

Як наслідок успішного використання інвестиційної платформи – розміщення на національному ринку інвестиційного ресурсу з метою ефективного використання для модернізаційних структурних перетворень. Це може бути здійснено за участі фінансово-кредитних установ, інвестиційних та фінансових компаній. Інвестиційних і венчурних фондів, страхових компаній тощо.

Завершальним етапом є моніторинг і оцінка стану інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки.

Реалізація запропонованого алгоритму можливі при формуванні відповідного механізму управління інвестиційним ресурсом у контексті структурної модернізації національної економіки. Доцільність обґрунтування необхідності розбудови такого механізму пояснюється тим, що досягнення достатнього темпу економічного зростання української економіки ґрунтуванням на сукупність важелів стимулювання інвестиційних можливостей – формалізований, але продуктивний шлях усвідомлення ефективної структури вітчизняної економіки з позиції модернізаційних змін. Тому значну увагу слід приділити, насамперед, особливостям їх укорінення в контексті сучасних державотворчих реалій. З огляду на підвищену складність, певну суперечливість та не лінійність процесів набуття Україною оптимальних фінансово-економічних характеристик, існує нагальна необхідність розробки стадій, етапів і процедур реалізації дії даного механізму управління.

Перш ніж надати дефініції не визначення механізму управління інвестиційним ресурсом у контексті структурної модернізації національної економіки та здійснити введення його в науковий обіг, логічним є з'ясування сутності поняття «механізм» як економічної категорії.

Відповідно до визначення класичної економічної теорії «механізм – це система прямих і опосередкованих взаємозв'язків між економічними явищами і процесами, насамперед між їх протилежними сторонами, а також між

підсистемами і елементами економічних систем» [19]. Тобто механізм характеризується певною кінцевою множиною елементів та взаємозв'язків між ними, що відбувається за допомогою відповідних важелів та системоутворюючих регуляторів.

Існують різні погляди стосовно визначення механізму управління будь-якої природи. Одним з прикладів є трактування його як «системи методів, способів та прийомів формування і регулювання відносин об'єктів із внутрішнім і зовнішнім середовищем» [20].

Беручи за основу змістовну характеристику даної категорії можна виокремити особливості механізму управління, які визначаються характером наступних дій щодо організації дієвої системи управління та активізації процесів формування та нагромадження інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки, а саме дії щодо:

- побудови і формування цілого, як сукупності взаємопов'язаних та взаємодіючих частин, об'єднання яких обумовлено цілями створення цілого – керуючої системи інвестиційного зростання;
- проектування структури інвестиційного ресурсу як системи ендогенного зростання;
- проектування елементів структури, її частин як підсистем;
- забезпечення внутрішньої впорядкованості, підпорядкування, взаємодії більш або менш диференційованих та автономних частин структури;
- приведення у відповідність структурних елементів національної економіки зі стратегічною місією, цілями і характером модернізації;
- розроблення інформаційно-методичного забезпечення для оцінки, ранжування та вибору оптимальних управлінських рішень щодо інвестиційного аспекту структурної модернізації національної економіки;
- моделювання та прогнозування інвестиційного розвитку економіки країни з погляду результатів впровадження нових технологій та нововведень;

- реалізація вдосконалення структури прискорених циклів інноваційної діяльності для вдосконалення структури інвестиційного ресурсу в національному господарстві;
- запровадження інтегральної концепції управління інвестиційним ресурсом та ідентифікації ендogenous інвестиційного зростання держави [21];
- адаптації адаптивної структури інвестиційного ресурсу з урахуванням змін в ендogenous та екзогенному середовищі.

Характер наведених вище дій визначає необхідність розробки і застосування тих методичних підходів, методики та прийомів, які характеризують механізм управління інвестиційним ресурсом структурної модернізації національної економіки. Це методи поділу цілого на елементи та методи сполучення (злиття, комбінування) та об'єднання окремих компонент в макроструктуру.

Перші представлені в механізмі управління графічними методами, методами структуризації, евристичними методами, способами оптимізації, матрицями взаємозв'язків та залежностей; інші – мережевими методами планування та прогнозу, функціонально-вартісним аналізом, методами оптимізації рішень, графічними та економіко-математичними методами моделювання та оптимізації тощо.

Тому розроблення структурних елементів концепції формування сутності, змісту і функцій механізму управління інвестиційним ресурсом в контексті структурної модернізації національної економіки за рахунок погодження системних зв'язків в об'єкті дослідження (системі забезпечення ендogenous зростання) сформує підґрунтя для економічного розвитку за рахунок інтегральної концепції формування інвестиційного ресурсу (п.п. 2.2), що і зумовить досягнення синергетичного ефекту (рис. 5.7).

Ефектами реалізації зазначеного механізму можуть бути:

- підвищення оперативності реалізації функцій управління як інвестиційним ресурсом, так і стратегічним потенціалом вітчизняної економіки;

Рис. 5.7. Структурні елементи концепції розбудови механізму управління інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України*

Джерело: побудовано авторкою

- налагодження внутрішніх і зовнішніх зв'язків між зовнішнім і внутрішнім середовищем;
- покращення кінцевих результатів діяльності національної економіки з позиції модернізаційних структурних змін.

Очікуваний ефект від реалізації запропонованої концепції передбачає освоєння власного інвестиційного потенціалу та проведення реструктуризації економіки, забезпечення ефективного використання інвестиційного ресурсу та модернізацію виробництва, розвиток сучасних організаційних форм, інтеграцію та раціональне співвідношення централізації та децентралізації управління.

Економічна складова механізму управління інвестиційним ресурсом проявляється у складі структурно-функціональних важелів, що забезпечують дію управлінських та організаційних елементів, а економічними важелями механізму управління виступають такі системо утворюючі регулятори:

- ціноутворення;
- фінансування та кредитування;
- економічне стимулювання інвестиційної активності та інноваційної здатності;
- спідвищення технологічної конкурентоспроможності національної економіки.

На нашу думку, саме економічна складова управлінського механізму інвестиційного ресурсу забезпечує побудову та формування системної основи запропонованих до впровадження управлінських та організаційних елементів даного механізму, оскільки його ключові ознаки обумовлені особливостями розвитку національного господарства.

Слід зазначити, що процес становлення системи забезпечення ендогенного зростання – важливий напрям наукових розробок сучасності, стосовно якого простежується тенденція якісного удосконалення тематичного, методологічного, історико-фактологічного забезпечення об'єктивної рефлексії проблематик такої галузі економічної науки, як економіка та управління національним господарством. Проте погляд у розрізі інвестиційного впливу на

модернізацію структури національної економіки – новий зріз можливостей національного господарства, яке з нашої точки зору, здатне поглибити системне бачення української економіки в динаміці розвитку її стратегічного потенціалу і практичної діяльності на рівні міжнародного економічного простору.

Слід зазначити, що проведення будь-якого комплексу послідовних заходів щодо підвищення рівня інвестиційної активності з позиції структурної перебудови економіки зустрінеться з об'єктивними умовами, зумовленими існуванням ризиків і загроз, що призводить до незбалансованого стану національної економіки та значної залежності України від імпорту високотехнологічної продукції та інноваційних технологій, неефективної інвестиційної та дотаційної політик, а саме:

- високий та постійно зростаючий рівень енергоємності ВВП;
- багатоукладність промислового сектору;
- регіональна диспропорція інвестиційного ресурсу;
- відсутність моделі трансформації промислового виробництва при відсутності оптимальної моделі інвестиційного розвитку та економічного зростання, яка б відповідала сучасним соціально-економічним змінам в українському соціумі;
- прогресуюче відставання технологічного потенціалу країни;
- відсутність чіткого розуміння ролі і значення розвитку наукоємних та базових галузей;
- відсутність системи просування інвестицій та формування інвестиційного іміджу України;
- низький рівень інвестиційної інфраструктури;
- необ'єктивність сучасної системи прогнозування, що має характер недосяжних програмних завдань для обґрунтування рішень, обумовлене лише політичною діяльністю.

Узагальнюючи та обґрунтовуючи вищенаведені твердження, механізм управління інвестиційним ресурсом в контексті структурної модернізації національної економіки доцільно представити як впорядковану взаємодію його

складових елементів, наслідком чого є структурно-функціональна оптимізація механізму до вигляду на рисунку 5.8., якість якого дозволить вирішувати актуальні проблеми та забезпечити ефективний інвестиційний розвиток національної економіки. Така впорядкованість може бути досягнута двома основними способами.

Перший – за рахунок екзогенних стосовно інноваційно-інвестиційної політики факторів державного, регіонального і глобального походження, що дозволяє розкрити проблеми економічної політики в державі.

Другий – за рахунок внутрішньо узгодженої взаємодії елементів, які утворюють зростання стратегічних позицій національної економіки, що дозволяє визнати існування самоорганізаційних чинників еволюції держави.

Реалізація запропонованих до запровадження методологічних підходів дозволить створити об'єктивну концепцію розбудови механізму управління інвестиційним ресурсом структурної модернізації національної економіки як визначальну складову економічного зростання.

Тому для обґрунтування оптимізаційних рішень вважаємо за доцільне запровадити систему адаптованих із закордонного досвіду заходів, що були запропоновані нами раніше.

Слід зазначити, що результатом вирішення питань щодо формалізації моделі механізму управління інвестиційним ресурсом структурної модернізації національної економіки стало врахування сукупності процесів об'єктивного та суб'єктивного характеру. Під об'єктивним процесом слід розуміти певну динаміку явищ, що відбувається за економічними законами без втручання суб'єктів управління інвестиційною діяльністю (механізм-процес). Відповідно, під суб'єктивним – цілеспрямований вплив суб'єкта на об'єктивний процес оцінки та прогнозування інвестиційного ресурсу (механізм-апарат) [21].

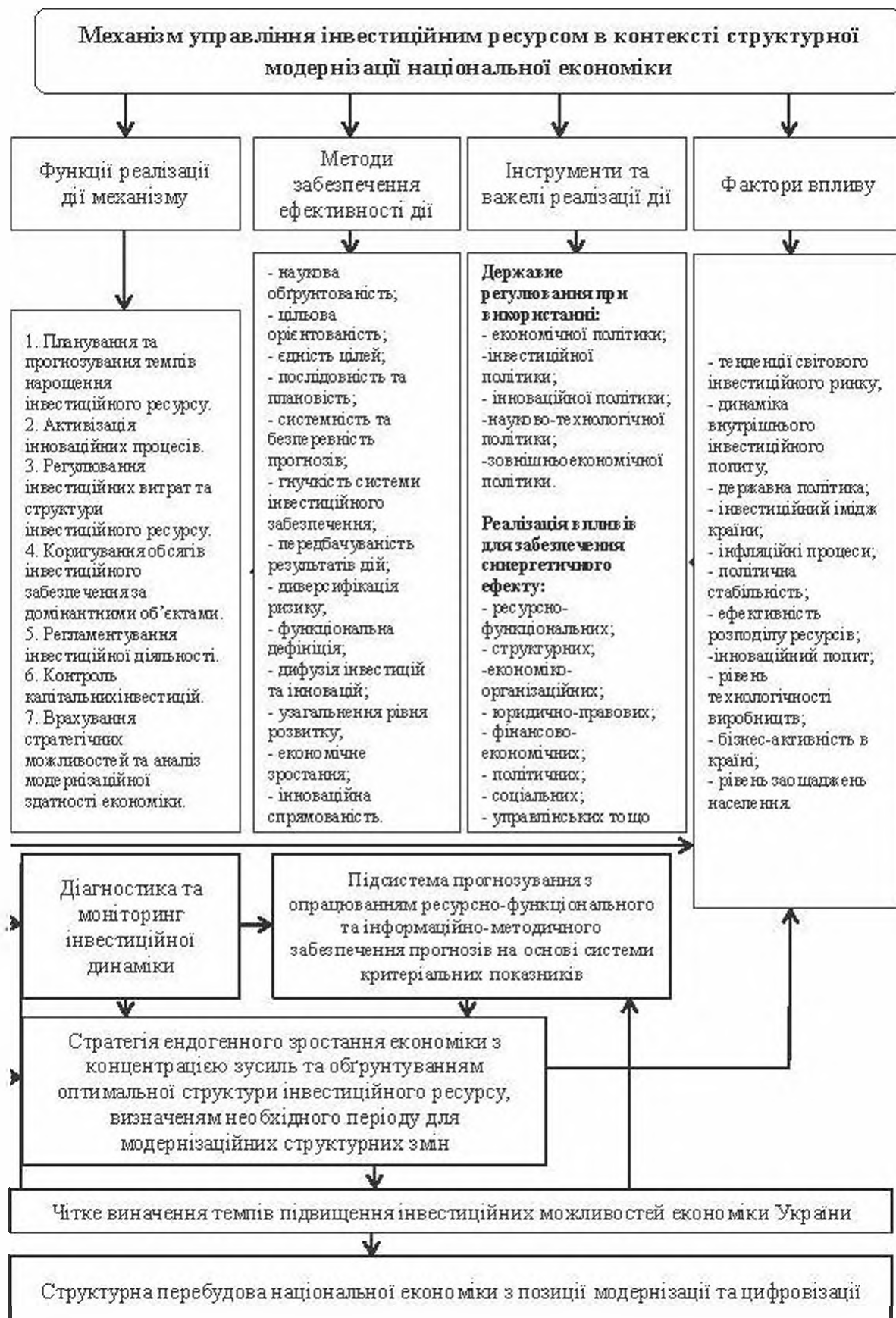

Рис.5.8. Механізм управління інвестиційним ресурсом з позиції структурної модернізації економіки України*

Джерело: побудовано авторкою

Для кожного з механізмів-процесів існує свій механізм-апарат. Тому можна стверджувати, що механізм управління інвестиційним ресурсом структурної модернізації національної економіки є діалектичною єдністю об'єктивних та суб'єктивних основ, а найбільший результат досягається лише тоді, коли буде обрано управлінські дії, методи і засоби, які адекватно відображатимуть об'єктивно існуючі економічні відносини та суперечності.

Чітке розуміння об'єктивного і суб'єктивного, загального та індивідуального в управлінському механізмі є важливим методологічним базисом його розбудови в певних визначених історичних умовах існування нашої країни, що відображають багатоаспектність інвестиційних інтересів різних суб'єктів економічної системи України[22].

Таким чином, системно-синергетичний підхід до формування та проектування механізму управління інвестиційним ресурсом структурної модернізації національної економіки передбачає врахування всі об'єктивних умов функціонування інвестиційного ресурсу економіки України, а сам механізм повинен мати конкретні елементи, схему їх взаємодії, що адекватні реальним соціально-економічним процесам в країні.

У зв'язку із зазначеним, особливої уваги та концентрування дій вимагає вирішення проблеми оцінювання та прогнозування ефективності механізму управління інвестиційним ресурсом структурної модернізації національної економіки з урахуванням макроекономічної динаміки, що визначається здатністю країни забезпечити виконання, так званого, закону економічного порядку чи перетворення економічного хаосу в економічний порядок.

Ще одним критерієм ефективності запропонованого механізму є досягнення збалансованості (ефективної пропорційності) суспільного відтворення, оскільки без збалансованого зростання елементів економічної системи не буде відтворено нормальний процес відтворення виробництва та його розширення. Оскільки якісне удосконалення (модернізація) виробництва –

ключова критеріальна характеристика механізму управління інвестиційним ресурсом структурної модернізації національної економіки.

Соціально-політичний підхід при оцінюванні ефективності пропонуваного до впровадження механізму управління інвестиційним ресурсом передбачає засосування комплексних категорій оцінювання (на практиці господарська оцінка, як правило, не збігається із соціально-політичною за рівем – і це є нормою).

Тобто, господарські показники ефективності функціонування національної економіки можна вважати оптимальними лише у випадку досягнення максимального соціально-політичного та економічного ефекту від реалізації механізму управління інвестиційним ресурсом структурної модернізації національної економіки. Таким чином, ідеально налагодженим механізмом можна вважати тільки такий, в якому узгоджено взаємодіють усі системні елементи для досягнення найбільшого задоволення дійсних суспільних потреб, реалізації економічних інтересів особистості, колективів підприємств, галузей, регіонів, держави в цілому.

Особливості розробленого механізму визначаються ще й у тому, що окремі його частини містять у собі частини загального механізму управління ендogenous спрямування щодо зростання національної економіки, оскільки запропонований нами механізм буде коректним, коли включатиме цілі конкретного суб'єкта інвестиційної діяльності, суб'єкта управління та визначатиме ключові конститутивні важелі впливу на темпи зростання інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки.

Виокремлення на даному етапі дослідження закономірностей реалізації дії управлінського механізму інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки дозволяє сформулювати правила принципового характеру, дотримання яких забезпечить високу ефективність реалізації інвестиційного ресурсу з позиції структурної модернізації національної економіки та визначає упорядкованість системи забезпечення ендogenous зростання. Визначальною рисою сучасного історичного етапу розвитку України

є, зокрема, те, що інноваційні чинники виникнення принципово нового типу розширеного виробництва набувають першочергового значення, а це вимагає фінансового забезпечення і налагодження процесу формування і реалізації інвестиційного ресурсу економіки України.

5.3. Просторово-часова динаміка та прогнозування інвестиційного розвитку структурної модернізації економіки України

У попередніх розділах, досліджуючи інвестиційний ресурс як складну систему що містить елементи різної природи нами неодноразово наголошувалось на відсутності адекватного критерію і на неможливості використання лише натуральних або вартісних показників для його оцінки. Одним зі шляхів вирішення даної проблеми є вимір інвестиційного ресурсу за допомогою оцінки його складових з можливістю їх поєднання в універсальний сукупний показник.

Оцінка досягнутих результатів діяльності – одне з основних завдань управління будь-якою економічною та соціальною системами, що є основою для прийняття управлінських рішень при формуванні інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки. Поряд із цим вирішення прикладних проблем оцінки залежить від теоретичної позиції розробників, що визначають підхід до оцінювання і створюють методичний інструментарій. Особливої актуальності набувають питання розрахунку інтегральних показників, результати яких мають бути покладені в основу прийняття управлінських рішень в напрямі розвитку інвестиційного ресурсу. Це завдання розглянемо в рамках підходу до моделювання інтегральних показників оцінки інвестиційного розвитку структурної модернізації національної економіки (рис. 5.9).

Інтегральна оцінка доповнює і розширює можливості традиційного аналізу, базується на використанні вже існуючих методів оцінки та системи

показників. Вона дає змогу порівнювати показники неоднакові за розмірністю та ознаками [23].

Рис. 5.9. Методика визначення інтегрального показника ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки*

Джерело: розроблено авторкою

Інтегральні показники ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки визначаються сумою комплексних показників з урахуванням їх значимості. Вони можуть розглядатися як характеристика не стільки об'єкта, скільки генеральної сукупності ознак результативності в цілому.

Слід зазначити, що при формуванні єдиного інтегрального показника інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України виключено індикатори регіонального розподілу, оскільки їх значення неможливо адаптувати до загального сукупного показника.

На першому етапі здійснюється збір вихідних даних і розраховуються значення показників, що вже здійснено в підрозділі 3.2 (табл. 5.1).

Таблиця 5.1

Індикатори інвестиційних структурних зрушень у національній економіці*

Рік	S'	R'	F'	V'	L	IC'
2008	1,21	0,89	0,82	0,65	10,9	-
2009	1,12	0,92	0,89	0,74	11,0	1,18
2010	1,33	0,97	0,75	0,72	11,4	0,87
2011	1,25	0,98	0,8	0,8	11,4	0,95
2012	1,31	1,0	0,76	0,91	7,1	0,98
2013	1,11	0,93	0,9	0,89	5,9	0,64
2014	0,95	0,95	1,05	0,76	4,5	1,08
2015	0,97	1,01	1,03	0,72	5,5	1,6
2016	1,03	1,07	0,97	0,71	4,4	0,95
2017	1,02	1,05	0,98	0,68	4,3	0,93
2018	1,01	1,03	0,9	0,64	4,8	0,87

Джерело: розраховано і складено авторкою

На другому етапі формується матриця спостережень, що описує об'єкт дослідження через значення приватних ознак, отриманих на першому етапі.

	1,21	0,89	0,82	0,65	10,9	-
	1,12	0,92	0,89	0,74	11,0	1,18
	1,33	0,97	0,75	0,72	11,4	0,87
	1,25	0,98	0,8	0,8	11,4	0,95
	1,31	1,0	0,76	0,91	7,1	0,98
	1,11	0,93	0,9	0,89	5,9	0,64
X=	0,95	0,95	1,05	0,76	4,5	1,08
	0,97	1,01	1,03	0,72	5,5	1,6
	1,03	1,07	0,97	0,71	4,4	0,95
	1,02	1,05	0,98	0,68	4,3	0,93
	1,01	1,03	0,9	0,64	4,8	0,87

На третьому етапі звужується ознаковий простір з метою підвищення раціональності дослідження і виключення ознак, що суттєво не впливають на результативний показник. Для цього розраховується коефіцієнт варіації за формулами (5.1), (5.2), (5.3) [24].

$$V_j = \frac{S_j}{\bar{x}_j}, \quad (5.1)$$

$$S_j = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (x_{ij} - \bar{x}_j)^2}, \quad (5.2)$$

$$\bar{x}_j = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m x_{ij}, \quad (5.3)$$

де x_{ij} – значення i -го показника для j -го року;

$\bar{x}_j$ - середнє арифметичне значення i -го показника;

S_j - середньоквадратичне відхилення i -го показника;

V_j - коефіцієнт варіації i -го показника.

За кожним j -им показником перевіримо наступну нерівність:

$$V_i < e, \quad (5.4)$$

де e - гранична величина.

Якщо значення показника V_j менше величини $e = 0,01$, то такі показники є квазіпостійними і виключаються з подальшого дослідження, а усі показники, що залишилися після виключення зайвих і квазіпостійних, вважаються рівнозначними [25]. Проведений аналіз показав, що в нашому випадку жодний з показників не є квазіпостійним.

Ознаки, включені в матрицю спостережень, неоднорідні, оскільки описують різні властивості об'єктів, мають різні одиниці виміру. Тому належить виконати попереднє перетворення, яке полягає в стандартизації ознак. Це перетворення здійснюється відповідно до формули (5.5) [24]:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_j}{S_j}, \quad (5.5)$$

де x_{ij} – значення j -го показника для i -го періоду;

$\bar{x}_j$ – середнє арифметичне значення j -го показника;

S_j – середньоквадратичне відхилення j -го показника.

Отже, матриця нормованих показників має такий вигляд – таблиця 5.2:

Таблиця 5.2

**Інтегральні показники (індекси) ефективності інвестиційного ресурсу
структурної модернізації національної економіки***

Рік	I_e	I_r	I_f	I_v	I_l	I_{se}
2008	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
2009	1,00	1,05	0,99	0,96	1,04	1,08
2010	0,96	1,07	0,95	0,95	1,05	1,05
2011	0,97	1,02	0,97	0,97	1,04	1,09
2012	0,98	0,99	0,97	0,98	0,97	1,11
2013	0,97	0,96	0,98	0,97	0,75	1,02
2014	0,97	0,97	0,97	0,96	1,03	1,10
2015	0,96	0,98	0,95	0,95	1,01	1,03
2016	0,96	0,92	0,96	0,97	1,02	1,06
2017	0,95	0,95	0,95	0,95	0,90	1,04
2018	0,94	0,94	0,94	0,94	0,88	1,02

Джерело: розраховано і складено авторкою

Зведена динаміка інтегральних індикаторів ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки представлена на рисунку 5.10. Як ми бачимо, динаміка зміни індексів є різною по періодах і факторах. Наприклад, у 2014 і 2016 роках значення більшості індексів знизилися, а в 2009 році знизилися всі індекси як наслідок глобальної економічної кризи.

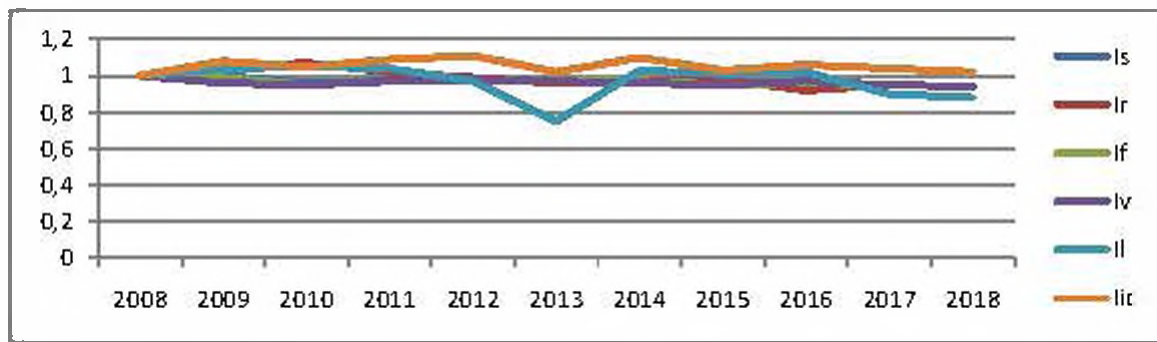

Рис. 5.10. Динаміка інтегральних показників ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України*

Джерело: побудовано авторкою

З метою інтерпретації тенденцій формування інвестиційного ресурсу в Україні ми пропонуємо використовувати шкалу оцінки темпів трансформації індексів інтегрального індикатора інвестиційного ресурсу (табл. 5.3).

Розроблена шкала дає можливість оцінити динаміку зміни інтегральних показників єдиного універсального сукупного показника ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки.

Таблиця 5.3

Шкала оцінки темпів трансформації індексів формування інтегрального індикатора інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки*

Значення індексів інтегрального індикатора інвестиційного ресурсу	Характеристика темпу
<i>Падіння</i>	
<0,50	Гіпершвидке
0,50-0,59	Дуже швидке
0,60-0,69	Швидке
0,70-0,79	Вище середнього
0,80-0,89	Середнє
0,90-0,99	Помірне
1,00	Стagnaція
<i>Зростання</i>	
1,01-1,20	Помірне
1,21-1,40	Середнє
1,41-1,60	Вище середнього
1,61-1,80	Швидке
1,81-2,00	Дуже швидке
>2,00	Гіпершвидке

Джерело: запропоновано автором

Так, використовуючи дані табл. 5.2, на основі розробленої шкали можна зробити висновок про те, що більшість показників зазнали помірного падіння.

Для того щоб розрахувати зведений інтегральний показник інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки, нами було здійснено моделювання кожного інтегрального показника за допомогою програми Microsoft Office Excel.

Згідно із розробленою у дисертації методикою оцінки інвестиційного структурної модернізації національної економіки, розробці рекомендацій передують прогнозування результативних показників з урахуванням тенденції минулих періодів. Прогнозне моделювання результативності здійснюється з урахуванням цілей і завдань, наявних фінансових, матеріально-технічних та інших видів ресурсів.

Основа прогнозування становить виявлення результативності інвестиційної діяльності. У ході аналізу закономірностей і тенденцій розвитку інвестиційного ресурсу було виявлено вплив результативності та рівень їх ефективності. Від ступеня достовірності прогнозів залежать плановані темпи і масштаби розвитку інвестиційного ресурсу.

Мета досліджень – систематизація методів перспективного прогнозування результативних показників формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки з урахуванням тенденції минулих періодів з метою використання отриманих прогнозів у системі державного регулювання їх діяльності та розробки дієвого механізму підтримки.

Таким чином, необхідність оволодіння інформацією про майбутній результат формування інвестиційного ресурсу не викликає сумніву. У роботі запропоновано методичний підхід для визначення прогнозової результативності на середньострокову перспективу, який доступний і може бути використаний органами державної влади для проведення прогнозних розрахунків результатів інвестиційної діяльності та використанні для

розрахунку відповідної фінансової допомоги, а також для планування обсягів інвестицій на середньострокову.

Як вже було зауважено, при прогнозуванні використовують кореляційно-регресійний аналіз для визначення впливу факторів на розмір рівня, яким характеризується явище. Кореляційні моделі оцінки факторів, що впливають на зміну результативності інвестиційної діяльності, дають можливість коригувати окремі напрями і заходи механізму управління інвестиційним ресурсом.

Для моделі зведеного інтегрального показника інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки оберемо незалежні змінні:

- інтегральний індикатор загальних інвестиційних структурних зрушень у році;
- інтегральний індикатор загального інвестиційного структурного зрушення за весь період;
- інтегральний індикатор інтенсивності інвестиційних структурних зрушень;
- інтегральний індикатор випередження інвестиційних структурних зрушень;
- інтегральний індикатор прогресивності інвестиційних структурних зрушень;
- інтегральний індикатор структурних зрушень прямих іноземних інвестицій в основний капітал наведені в табл. 5.4.

Таблиця 5. 4

Вхідні дані для побудови моделі узагальненого інтегрального показника ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки*

Роки	Інтегральний індикатор загальних інвестиційних структурних зрушень у році	Інтегральний індикатор загального інвестиційного структурного зрушення за весь період	Інтегральний індикатор інтенсивності інвестиційних структурних зрушень	Інтегральний індикатор випередження інвестиційних структурних зрушень	Інтегральний індикатор прогресивності інвестиційних структурних зрушень	Інтегральний індикатор структурних зрушень ПІІ в основний капітал
1	2	3	4	5	6	7

2008	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
2009	1,00	1,05	0,99	0,96	1,04	1,08

Продовження таблиці 5.4

1	2	3	4	5	6	7
2010	0,96	1,07	0,95	0,95	1,05	1,05
2012	0,97	1,02	0,97	0,97	1,04	1,09
2013	0,98	0,99	0,97	0,98	0,97	1,11
2014	0,97	0,96	0,98	0,97	0,75	1,02
2015	0,97	0,97	0,97	0,96	1,03	1,10
2016	0,96	0,98	0,95	0,95	1,01	1,03
2017	0,96	0,92	0,96	0,97	1,02	1,06
2018	0,95	0,95	0,95	0,95	0,90	1,04

*Джерело: розраховано авторкою

Для реалізації поставленого завдання застосуємо табличний процесор «Microsoft Excel».

На підставі 10 спостережень ($n = 10$), за статистичними даними 2008-2010р., побудуємо економетричну модель інтегрального показника ефективності інвестиційного ресурсу. Для спрощення побудови лінійної моделі застосовано стандартну функцію ЛПНІНА пакету Microsoft Excel, що дозволяє визначити оцінки параметрів моделі, стандартні погрішності цих оцінок, коефіцієнт детермінації та інше. Формат цієї функції має наступний вигляд: =ЛИНЕЙН(відомі значення Y; відомі значення X; конст.; статистика)[25]. Результати розрахунків наведені в табл. 5.5.

Таблиця 5.5

Параметри лінійної моделі узагальненого інтегрального показника інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки*

b4	b3	b2	b1	b0
1,34	-1,79	0,43	0,60	0,07
$Y = 0,07 + 0,6X_1 + 0,43X_2 - 1,79X_3 + 1,34X_4$				
R ² =	0,91			
R=	0,98			
F=	96,12			

*Джерело: розраховано автором

Перший рядок результатів розрахунку містить оцінки параметрів моделі, другий – стандартні похибки оцінки параметрів моделі, третій -показники R^2 і σ_u , четвертий – характеристики F-критерію та ступенів свободи (n-m). Значення коефіцієнтів детермінації і коефіцієнтів кореляції для даної економетричної моделі вказують на статистичну значущість зв'язку, оскільки вони наближаються до одиниці.

Розраховані критерії Фішера значно більші за табличні. Це підтверджує висновок про існування тісного зв'язку між функцією та обраними незалежними змінними. Отже, знайдене регресійне рівняння достовірне і може використовуватись для дослідження і знаходження прогнозних значень[24].

Після побудови моделі і доведення достовірності її параметрів виконаємо економіко-математичний аналіз, тобто обчислимо для моделі основні економічні характеристики взаємозв'язку інтегрального показника результативності від обраних факторів (табл. 5.6).

Таблиця 5.6

**Значення інтегрального показника ефективності інвестиційного
ресурсу структурної модернізації України
протягом 2008-2018 рр.***

Показник	Роки										
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Інтегральний показник ефективності інвестиційного ресурсу	1,0	1,083	1,052	1,183	1,033	0,824	1,016	1,179	0,913	0,932	0,928

**Джерело: розраховано авторкою*

Графічне зображення фактичних та теоретичних обсягів (рис. 5.11) майже повністю збігається, що підтверджує достовірність моделі.

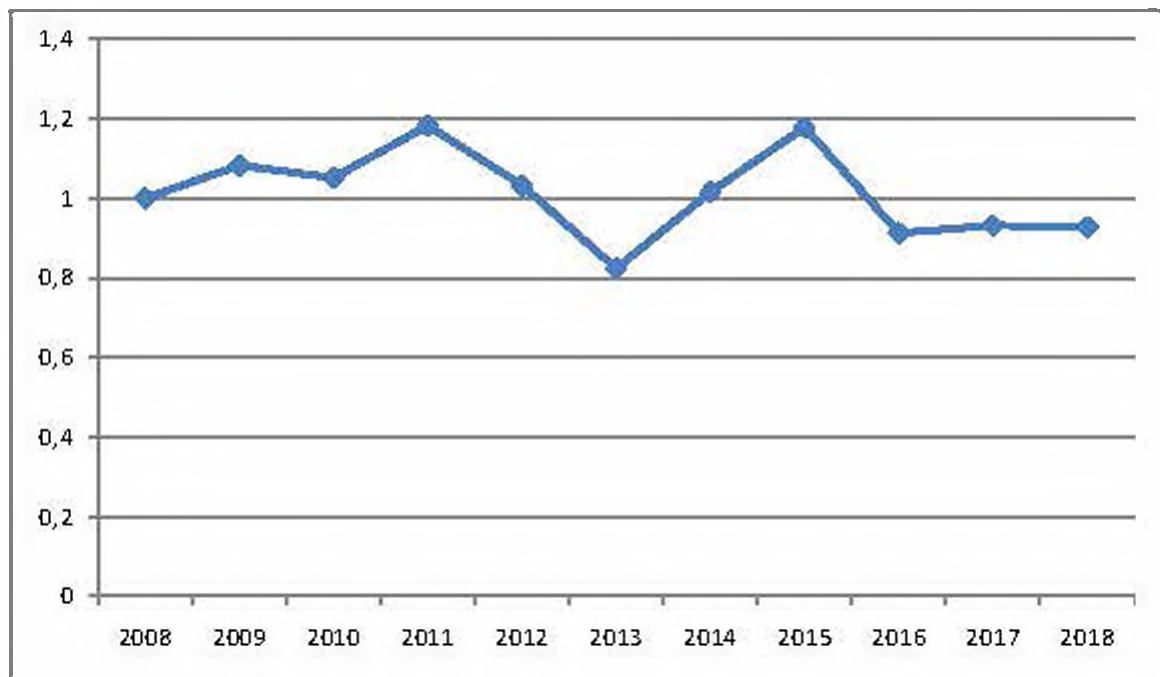

Рис. 5.11. Динаміка інтегрального індикатора ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки*

**Джерело: розраховано авторкою*

Методика застосування програмного забезпечення пакету Microsoft Excel для побудови та оптимізації моделі узагальненого інтегрального індикатора інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки представлено на рисунках 5.12 і 5.13.

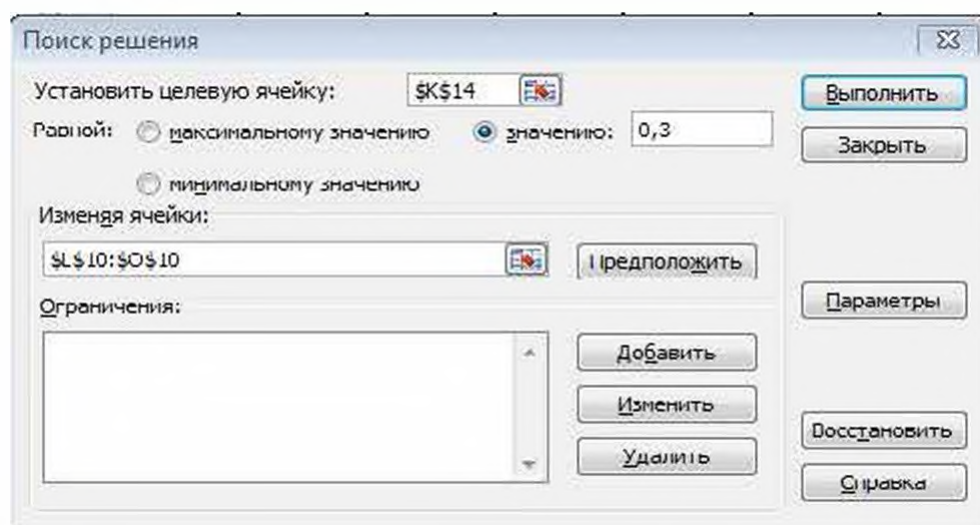

Рис. 5.12. Діалогове вікно «Поиск решения» для оптимізації інтегрального показника*

**Джерело: побудовано авторкою на основі [25]*

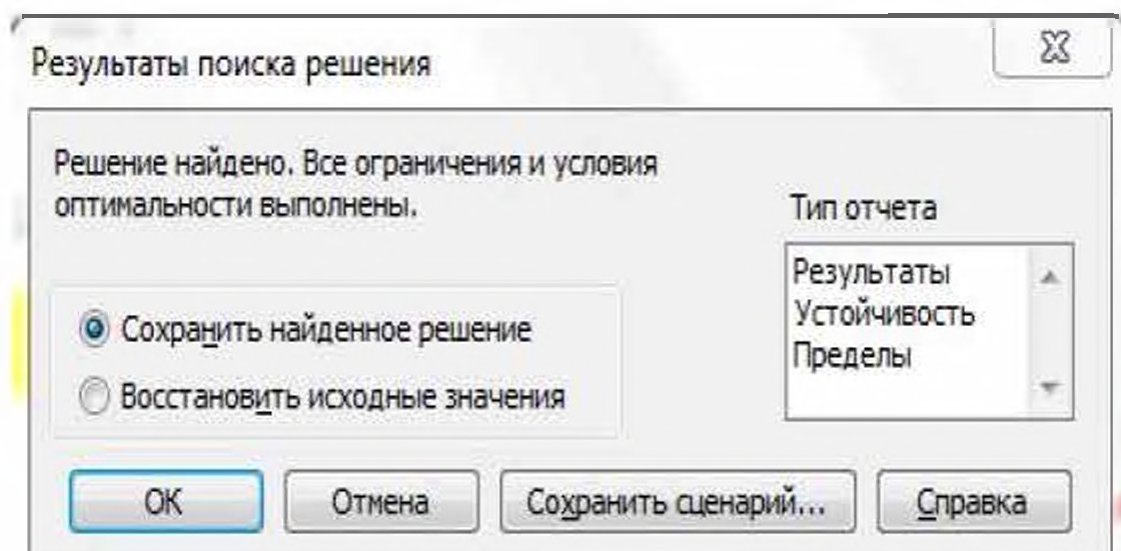

Рис. 5.13. Результаты процедуры «Поиск решения»*

*Джерело: побудовано на основі [25]

У ході дослідження нами був запропонований сценарний підхід до формування інвестиційного ресурсу який визначає застосування:

- базового сценарію;
- песимістичного сценарію;
- оптимістичного сценарію.

До переваг сценарного моделювання слід віднести:

- визначення та виявлення факторів, які впливають на бізнес;
- оперування фінансовими показниками як результатами, а не вихідними даними для планування;
- усунення (як мінімум часткове) сподівань, які не ґрунтуються на реальності;
- перевірка надійності та гнучкості стратегії за несприятливих умов;
- більш ефективне управління ризиком та невизначеністю шляхом моделювання сценаріїв, які не відповідають поточним тенденціям;
- більш творчий підхід;
- розглядання можливостей, які в іншому випадку були б проігноровані.

На сьогодні виділяється два основні методи сценарного прогнозування

1) дедуктивний (від загальних альтернатив до часткових сценаріїв), заснований на аналізі чинників, що впливають на поведінку об'єкта прогнозування;

2) індуктивний (від конкретних ситуацій і дій – до сценаріїв), заснований на покроковому аналізі поведінки в рамках певної ситуації.

Обидва методи дозволяють вирішувати обидва типи прогнозованих завдань: чи то побудова нормативного, чи пошукового прогнозу.

Таким чином, на стадії вибору методу потрібно проаналізувати чотири можливих альтернативи:

- створення пошукового сценарного прогнозу дедуктивним методом;
- створення нормативного сценарного прогнозу дедуктивним методом;
- створення пошукового сценарного прогнозу індуктивним методом;
- створення нормативного сценарного прогнозу індуктивним методом.

Варто зазначити, що кожен з методів має свої переваги і недоліки та тому має свої сфери використання.

Метод побудови сценарію — один із методів прогнозування, що ґрунтується на встановленні послідовності станів об'єкта прогнозування за різних прогнозів зміни фону, на якому перебуває об'єкт.

Отже, треба розрізняти два аспекти в характеристиці сценаріїв:

1) визначення та оцінювання головних параметрів розвитку об'єктів сценарного прогнозування;

2) ствердження, що люди своїми рішеннями можуть впливати на майбутній розвиток.

Процес підготовки сценарію складається з розглянутих далі етапів.

1. Створення уявлення про всю систему, включаючи її цілі, оточення, ресурси, що використовуються, рішення, що приймалися та приймаються, та всі найважливіші елементи системи, для якої складається сценарій, у їхньому взаємозв'язку та взаємозалежності.

Таке уявлення дає змогу ідентифікувати систему та її найважливіші підсистеми в масштабах часу, простору (зокрема, географічного розташування),

інтересів угруповань, які стосуються функціонування системи (особливо — акціонерів і менеджерів, якщо йдеться про акціонерне товариство). Важливо визначити закони, закономірності, правила та обмеження функціонування системи, що є об'єктом досліджень.

2. Точне визначення «відправної точки», з якої сценарій починає розроблятися. Цей етап передбачає оцінювання та вибір початкового рубежу для системи, для якої сценарій буде складатися.

3. Розвиток системи базових посилянь і критеріїв. Базові посилення та критерії включаються до сценаріїв (наприклад, оцінки соціальних, політичних, юридичних, економічних та технологічних процесів і факторів, що їх формують).

4. Визначення цілей розробки кожного сценарію і можливостей його використання конкретними замовниками в певних умовах.

5. Вибір типу сценарію, включаючи «відправні точки» та методологію розробки.

6. Збирання представницьких вибірок необхідної інформації для визначення стратегічних проблем, що визначаються.

7. Точне визначення механізмів, через які система може змінюватись. Це може охоплювати причинно-наслідкові зв'язки подій та рішень, які приймаються в тій чи іншій системі для проведення стратегічних змін. Головним підходом може бути механізм балансування вимог зовнішнього середовища та можливостей системи, пошук шляхів і напрямків балансування, визначення факторів, які впливають на зміни в системі, та механізмів їхнього впливу під час обрання того чи іншого шляху змін, можливі реакції системи на порушення балансу і дії щодо запобігання такій ситуації.

8. Розробка сценарію чи сценаріїв, зокрема й альтернативних.

Далі проаналізуємо стандартне прогнозування, тобто передбачені значення для результуючих змінних у моделі і побудуємо прогноз на період до 2030 року за базовим трендом, оптимістичним і песимістичним сценаріями (табл. 5.7).

Таблиця 5.7

Прогнозні сценарії інвестиційного розвитку структурної модернізації України

Рік	Фактичне значення інтегрального індикатору інвестиційного ресурсу	Ефективність інвестиційного ресурсу, грн/грн	Базовий тренд		Песимістичний сценарій		Оптимістичний сценарій	
			Інтегральний індикатор інвестиційного ресурсу	Ефективність інвестиційного ресурсу, грн/грн	Інтегральний індикатор інвестиційного ресурсу	Ефективність інвестиційного ресурсу, грн/грн	Інтегральний індикатор інвестиційного ресурсу	Ефективність інвестиційного ресурсу, грн/грн
2008	1,000	4,10	1,001	4,121	-	-	-	-
2009	1,083	4,30	1,084	4,304	-	-	-	-
2010	1,052	5,00	1,055	5,006	-	-	-	-
2011	1,183	3,70	1,118	3,708	-	-	-	-
2012	1,033	3,80	1,041	3,804	-	-	-	-
2013	0,824	4,00	0,886	4,005	-	-	-	-
2014	1,016	4,20	1,013	4,209	-	-	-	-
2015	1,179	3,00	1,177	3,003	-	-	-	-
2016	0,913	3,00	0,899	3,004	-	-	-	-
2017	0,932	2,90	0,937	2,906	-	-	-	-
2018	0,928	2,9	0,946	3,094	-	-	-	-
2019	-	-	0,947	3,111	0,940	2,849	1,004	3,548
2020	-	-	0,949	3,372	0,939	2,843	1,007	3,786
2021	-	-	0,956	3,558	0,935	2,835	1,021	4,089
2022	-	-	0,950	3,875	0,924	2,823	1,026	4,441
2023	-	-	1,005	4,048	0,923	2,815	1,091	4,801
2024	-	-	1,012	4,686	0,922	2,804	1,161	5,277
2025	-	-	1,019	5,041	0,920	2,795	1,163	5,768
2026	-	-	1,035	5,664	0,918	2,784	1,222	6,339
2027	-	-	1,119	6,043	0,916	2,776	1,333	6,967
2028	-	-	1,121	6,054	0,914	2,772	1,398	7,015
2029	-	-	1,123	6,057	0,902	2,768	1,406	7,025
2030	-	-	1,127	6,062	0,887	2,761	1,421	7,032

Джерело: розраховано і побудовано авторкою

При дотриманні песимістичного сценарію інвестиційного розвитку, що є властивим для України на сучасному етапі, збережеться системна проблема зниження темпів формування інвестиційного ресурсу і як наслідок гальмування процесів структурної модернізації національної економіки.

Розраховані прогнозні дані при оптимістичному сценарії засвідчують підвищення рівня інвестиційного ресурсу України. Однак, як ми зазначали раніше, для реалізації такої стратегії необхідна реалізація агресивного інвестування науково-технічної, інноваційної діяльності в країні, що є неможливим в сучасних кризових умовах.

Дані базового тренду свідчать про поступову активізацію формування інвестиційного ресурсу і як наслідок нарощення структурної модернізації національної економіки.

Зважаючи на отримані результати логічним є проведення аналогій зі Стратегічними сценаріями майбутнього економіки України у візії Всесвітнього економічного форуму (Додаток Р) та Форсайтними дослідженнями, які прогнозують імовірність розгортання таких сценаріїв у довгостроковій перспективі до 2030 р.:

- «Збалансований розвиток».
- «Чужа суб'єктність».
- «Сіра зона».
- «Дезінтеграція»[29].

Ймовірність здійснення сценарію за умови збереження існуючої моделі, за експертними розрахунками, призведе, у кращому разі, у довгостроковій перс

пективі до перетворення України в «Сіру зону», тобто з позицій десятої економіки Європи в 1991 р. Україна перетвориться на сировинний придаток Європи в 2030 р. Ймовірність такого розвитку подій оцінюється на рівні 50–60 %.

Дотримання сценарію «Консервування кризи» призведе до втрати суверенітету України «Чужа суб'єктність» та її внутрішньої «Дезінтеграції» вдовгостроковій перспективі. Тоді як прогнозоване МВФ зростання на 3 % неминуче спричинить «Суверенний дефолт».

За експертними оцінками, для стрімкого зростання Україна має мобілізувати свої зусилля й досягти рівня, що становить більше 10 % щорічного економічного зростання. Нижчий рівень соціально-економічних результатів не надасть Україні можливості здолати кризові явища.

За умови перевищення 10% щорічного економічного зростання Україна спроможна отримати перспективу приєднання до топ-30 конкурентоспроможних країн світу, але ймовірність досягнення таких показників оцінюється у 3 %.

У разі збереження старої економічної моделі найімовірнішими сценаріями для України є «Консервування кризи» та «Суверенний дефолт», а в періоді 2020–2030 рр. – «Чужа суб'єктність» з можливістю сповзання до розвитку сценаріїв «Сіра зона» та «Дезінтеграція», ймовірність яких експерти оцінюють на рівні 97 %.

Ми вважаємо, що впровадження розроблених теоретико-методологічних положень формування інвестиційного ресурсу дозволить створити необхідні передумови для прискореної структурної модернізації і сприятиме розбудові постіндустріального суспільства в Україні, а отже можливості наближення до сценарію збалансованого розвитку.

Висновки до розділу 5

1. Розгортання якісного структурування національної економіки можливе за умови реалізації комплексу за трьома основними напрямками, а саме: організаційно-правовий, економічний та соціальний напрями. Результатом реалізації організаційно-правового напрямку стане формування єдиного організаційно-правового поля, що сприятиме прозорості інвестиційних процесів, а отже, нарощуванню інвестиційного ресурсу для

подальшої модернізації економіки країни. Очікуваний ефект від економічного напрямку напрямку – реалізація потенційних резервів нарощення інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України. Соціальний напрям стане основоположним фактором сприяння взаємодії всіх елементів соціальної сфери на засадах інноваційності.

2. З метою реалізації зазначених напрямів було обґрунтовано необхідність застосування е-технологій для вдосконалення підходів, які знайшли своє відтворення в розробці науково-прикладних положень щодо формування та оцифрування складових платформи інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки. Результатом реалізації даної моделі повинен стати комплекс заходів, виконання яких сприятиме активізації нарощення інвестиційного ресурсу як ключового драйвера структурної модернізації економіки.

3. У дисертації розроблено алгоритм управління інвестиційним ресурсом структурної модернізації економіки України на основі встановлення національних пріоритетів модернізації економіки та встановлення національних пріоритетів інвестиційної діяльності. Практична значимість застосування даного алгоритму включає врахування ключових факторів ендогенного та екзогенного впливу на формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України та ґрунтується на застосуванні системного підходу щодо реалізації моделі інвестиційної платформи інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки.

4. Реалізація запропонованого алгоритму можливі при формуванні відповідного механізму управління інвестиційним ресурсом у контексті структурної модернізації національної економіки. Доцільність обґрунтування необхідності розбудови такого механізму пояснюється тим, що досягнення достатнього темпу економічного зростання української економіки з ґрунтуванням на сукупність важелів стимулювання інвестиційних можливостей – формалізований, але продуктивний шлях усвідомлення

ефективної структури вітчизняної економіки з позиції модернізаційних змін. Тому значну увагу слід приділити, насамперед, особливостям їх укорінення в контексті сучасних державотворчих реалій. З огляду на підвищену складність, певну суперечливість та не лінійність процесів набуття Україною оптимальних фінансово-економічних характеристик, існує нагальна необхідність розробки стадій, етапів і процедур реалізації дії даного механізму управління.

5. Узагальнюючи та обґрунтовуючи вищенаведені твердження, механізм управління інвестиційним ресурсом в контексті структурної модернізації національної економіки доцільно представити як впорядковану взаємодію його складових елементів, наслідком чого є структурно-функціональна оптимізація механізму, якість якого дозволить вирішувати актуальні проблеми та забезпечити ефективний інвестиційний розвиток національної економіки.

6. У дисертаційному дослідженні запропоновані методичні підходи до розроблення прогнозних сценаріїв інвестиційного розвитку економіки. На їх основі розроблено базовий, песимістичний та оптимістичний сценарії інвестиційного розвитку економіки України станом до 2030 року, які базуються на оцінці узагальненого інтегрального показника ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки. Визначено, що найбільш вірогідним є песимістичний сценарій. Застосування запропонованого сценарного підходу стає універсальним базисом оптимізації управлінських рішень у контексті модернізаційних структурних перетворень економіки України.

Список використаних джерел до розділу 5

1. Величко О.В. Державне регулювання інвестиційної діяльності. *Фінанси України*. 2000. № 10. С. 126-134.
2. УКРАЇНА 2030: Доктрина збалансованого розвитку/ Жилінська О. та ін. Видання друге. Львів: Кальварія, 2017. 164 с.

3. Сакун О. С. Комплексний стратегічний підхід до поєднання наукового потенціалу, освітянських можливостей і виробничих потужностей в системі локальних інноваційних центрів. *Scientific journal «Progressive researches "Science & Genesis"»*. Prague, Czech Republic. 2014. P. 144-147

4. Ніколаєнко Ю. В., Сакун О. С. Пропозиції щодо удосконалення механізму фінансування локальних інноваційних центрів в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент»*. 2015. № 10. С. 89-93.

5. Ніколаєнко Ю. В., Сакун О. С. Комплексний стратегічний підхід до розвитку локальних інноваційних центрів в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2015. № 11. С. 26-29.

6. Ніколаєнко Ю. В., Сакун О. С. Банківське кредитування як джерело фінансування діяльності локальних інноваційних центрів. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 4. URL: <http://global-national.in.ua>.

7. Сакун О. С. Шляхи удосконалення інвестиційного забезпечення розвитку локальних інноваційних центрів. *Інфраструктура ринку*. 2016. Вип. 2. С. 94-100.

8. Захарін С.В. Кредитування інвестиційної діяльності. *Фінанси України*. 2004. № 4. С. 97-105.

9. Захарін С.В. Міжнародний досвід регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності й можливості його використання в Україні. *Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. Проблеми економіки та управління*. 2008. № 628. С. 523-528.

10. Коваленко В.М. Інвестиційний потенціал домашніх господарств. *Фінанси України*. 2001. № 4. С. 71-76.

11. Паславський О.Я. Індивідуальний інвестор на фінансовому ринку України. *Фінанси України*. 2004. 11. С. 47-54.

12. Майдаченко І.В. Інвестиційна діяльність страхових компаній – шлях до економічного зростання. *НТІ*. 2006. № 3. С. 41–44.

13. Ажмухамедов И.М. Управление слабоформализуемыми социотехническими системами на основе нечеткого когнитивного моделирования (на примере систем комплексного обеспечения информационной безопасности): дис. ... док. техн. наук: 05.13.01, 05.13.19. Астрахань, 2014. 334 с.

14. Яненко І. Г. Організаційно-управлінські ресурси інноваційного розвитку економіки: методологія та практика : монографія. Миколаїв: Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2012. 380 с.

15. Мартиненко В. Ф. Державне управління інвестиційним процесом в Україні: навч. посіб. К. : НАДУ, 2008. 300 с.

16. Рудь Н.Т. Економіка: організація інноваційної діяльності: навч. посіб. Луцьк: РВВ ЛДТУ, 2007. С. 171–201.

17. Лихолет С.І. Трансфер технологій у системі інноваційної діяльності. *Економіка та держава*. 2009. № 6. С.37-38.

18. The Global Competitiveness Report, 2018. URL: www.cordis.lu.

19. Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т.Т.1/За ред. Мочерного С.В. Львів: Світ, 2005. С.496.

20. Страхова О.П. О методах организации управления. Менеджмент в России и за рубежом. 2002. №5. URL: www.dis.ru/manag.

21. Данилишин Б.М., Микитенко В.В. Феноменологічні альтернативи економічного зростання України: монографія у 2-х томах. Том 1. К.: ЗАТ «Нічлава», 2008. 336 с.

22. Шкарлет С. М., Маргасова В. Г., Сакун О. С. Механізм управління в системі стратегічного забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці. *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 3 (7). С. 29-37.

23. Наконечний С. І., Терещенко Т.О., Романюк Т.П. Економетрія підручник. Вид. 4-те доп. та перероб. К.: КНЕУ, 2006. 528 с.

24. Ковалев В. В., Волкова О.Н. Анализ хозяйственной деятельности предприятия Учебник. М.: ООО «ТК Велби», 2010. 424 с.

25. Лугінін О. Є. Економетрія навчальний посібник. Вид. 2-е доп. та перероб. К.: «Центр учбової літератури», 2008. 278 с.

26. Лук'яненко І. Г. Економетрика: підручник / І. Г. Лук'яненко, Л. І. Краснікова. – К.: Товариство «Знання», КОО, 1998. – 494 с.

27. Кузык Б. Н., Яковец Ю. В. Интегральный макропрогноз инновационно-технологической и структурной динамики экономики России на период до 2030 года. М.: Институт экономических стратегий, 2006. 432 с.

28. SakunO., YankovoiR., PerminovaV., TkalenkoN. Research of management concepts of economic development and innovative activity of industrial enterprises transformation in the conditions of the external environment dynamic change. *Foresight management: formation and transformation adaptive business organizations: International collective monograph. Volume 1.* Tbilisi. Georgia, 2017. P. 57-66.

29. Маргасова В. Г., Сакун О. С. Етапи побудови та запровадження у практику адаптивних властивостей системи за безпечення стійкості національної економіки. *Формування фінансово-економічної системи управління в сучасних ринкових умовах: монографія в 2 ч.* / за наук. ред. д.е.н., проф. Маргасової В. Г., к.е.н. Андросенко О. О. Чернівці: ЧНТУ, 2019. С. 220-227.

30. Сухоруков А. І., Харазішвілі Ю. М. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України: монографія. К.: НІСД, 2012. 368 с.

31. Феофанов К. А. О сценарном подходе к прогнозированию. *Социологические исследования.* 2008. № 5. С. 67-74.

32. Маргасова В. Г., Клименко Т. В., Сакун О. С. Modelling and prognostication of macroeconomic dynamics of providing the economic sustainability to the economic security threats. *Науковий вісник Полісся.* 2017. № 1 (9). Ч. 1. С. 43–54.

33. Маргасова В. Г., Клименко Т. В., Сакун О. С. Моделювання та прогнозування макроекономічної динаміки за наслідками реалізації Стратегії

забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці в умовах інформаційної економіки. *Актуальні проблеми формування та розвитку інформаційної економіки в Україні: колективна монографія*. Чернігів: ЧНТУ, 2017. С. 61–78.

34. MarhasovaV., SakunO. *Modellingofdynamicsofprovidingtheeconomicsustainabilitytotheeconomicsecuritythreats. Статистичне та експертно-аналітичне забезпечення управління сталим розвитком економіки і соціальної сфери: монографія / за ред. В. Г. Маргасової*. Чернігів: Чернігів. нац. технол. ун-т, 2017. С. 371–384.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано нове вирішення важливої науково-практичної проблеми розроблення теоретичних, методологічних основ формування інвестиційного ресурсу та обґрунтування на цих засадах практичних рекомендацій щодо реалізації його впливу на структурну модернізацію економіки України в сучасних умовах. Проведене дослідження дало змогу зробити такі висновки:

1. Узагальнення та систематизація різних підходів до визначення сутності поняття інвестиційного ресурсу дозволили сформуванню авторську позицію щодо його розуміння, розглянути інвестиційний ресурс з позиції єдності трьох складових – внутрішньої, ресурсної та результативної. Інвестиційний ресурс запропоновано розглядати як систему взаємоузгоджених елементів, архітектура якої передбачає наявність фінансових, матеріально-технічних, інтелектуальних та інформаційно-правових складових у розпорядженні національної економіки і можуть бути спрямовані на досягнення цілей її розвитку. Запропоноване наукове пояснення суті інвестиційного ресурсу розширює межі його змістовно-функціональних характеристик у контексті впливу на структурні зміни національної економіки.

2. Встановлено вплив зворотних взаємозв'язків між модернізаційними та інвестиційними структурними зрушеннями економіки в контексті формування інвестиційного ресурсу. На основі узагальнення науково-наявних практичних підходів сформовано змістовне та конфігураційне наповнення механізму структурної модернізації економіки країни, який запропоновано розглядати як динамічну систему важелів нормативно-регулятивного характеру, що використовується суб'єктами структурної політики держави на основі вибору й використання специфічних інструментів для досягнення цілей самоорганізації її складових елементів та реалізації впливу на інвестиційний розвиток країни. Формування і

використання зазначеного механізму дозволить здійснити ефективну акумуляцію фінансових, науково-технологічних та організаційно-економічних резервів з метою стимулювання позитивної динаміки економічного зростання в рамках модернізаційної площини.

3. Сформовано та обґрунтовано вихідні методичні положення з оцінювання інвестиційного ресурсу за рахунок визначення відповідних індикаторів, які формують необхідні підвалини для визначення єдиного інтегрального показника. Оцінювання ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки запропоновано здійснювати в такій послідовності: дослідження факторів впливу; формування вимог до параметрів ефективності; обґрунтування та відбір найбільш вагомих параметрів; визначення індикаторів ефективності інвестиційної діяльності в економіці; ідентифікація індикаторів структурної модернізації економіки; обґрунтування та розрахунок індикаторів інвестиційних структурних зрушень економіки; розрахунок інтегральних показників ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки; обчислення узагальненого інтегрального показника оцінки ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки.

4. Побудовано та висвітлено наукову логіку методологічної схеми дослідження інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки на засадах системного та синергетичного підходів. Це дозволило представити інвестиційний ресурс структурної модернізації економіки як систему, здатну до самоорганізації своїх внутрішніх складових відповідно до заданих параметрів функціонування. Окреслено контури структури інвестиційного ресурсу економіки, виокремлено фактори, що визначають характер і ступінь його впливу як існування структури національної економіки, надано опис організаційно-управлінського механізму та обґрунтовано методичний інструментарій оцінювання такого ресурсу.

5. Запропоновано наукову концептуалізацію формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки, яка передбачає

виділення суб'єктно-об'єктного складу такого ресурсу, обґрунтування передумов його ефективної реалізації, встановлення принципів акумуляції та використання задля досягнення очікуваних результатів. Окреслений комплекс поглядів щодо формування та реалізації інвестиційного ресурсу структурування національної економіки був покладений в основу обґрунтування теоретичної конструкції механізму управління таким ресурсом в умовах розбалансованості та обмеженості ресурсів.

6. Аргументовано необхідність проектування системоутворюючого регулятора в контексті впливу інвестиційного ресурсу на структурування економіки країни. Створення зазначеного регулятора передбачає послідовне виконання сукупності взаємопов'язаних етапів, зокрема: системний аналіз параметрів інвестиційних структурних зрушень; вибір напрямів управління та обґрунтування ключових регресивних факторів; формування та реалізація інвестиційного ресурсу; перерозподіл резервів і ресурсів, корегування архітектури управлінської дії тощо; опрацювання та оптимізацію структури оригінального системоутворюючого регулятора та запровадження його в практику господарювання. Вибір найвагоміших важелів впливу інвестиційного ресурсу на якісні структурні зміни економіки країни, серед яких виокремлено тіх-регулювання як поєднання правових, фінансово-економічних та організаційно-адміністративних елементів.

7. Розроблено та апробовано комплекс оціночних і прогнозних процедур, які рекомендовано для застосування задля ідентифікації стану та ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки. Запропонована система індикаторів включає: вимір загального структурного зрушення за весь період; інтенсивність структурних зрушень протягом року; індекс структурних зрушень; коефіцієнт випередження структурних зрушень; індикатор прогресивності структурних зрушень. На основі зазначених індикаторів у роботі було запропоновано здійснення подальшої інтегральної оцінки ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки, виявлення оціночних та прогнозних показників, що дозволить не

тільки здійснювати моніторинг стану такого ресурсу, а і визначати можливі стратегічні орієнтири його розвитку.

8. За результатами аналізу стану інвестиційного ресурсу та його впливу на структурування економіки України продемонстрував наступні тенденції: інвестиційні структурні перетворення за технологічними рівнями відбулися нерівномірно; інвестиції у сектори економіки з рівнями технологій від середнього до високого становили суттєву меншість; скорочення темпів надходження прямих іноземних інвестицій; спостерігається зменшення суми та частки інвестицій у професійну, наукову та технічну діяльність. Отримані дані свідчать, що сучасний розподіл інвестицій в економіці не забезпечує вирішення завдань структурної модернізації національного господарства на перспективу. Встановлено низку проблем державного регулювання процесу формування інвестиційного ресурсу: відсутність цілісної взаємоузгодженої системи нормативно-правового законодавства щодо здійснення інвестиційної діяльності; відсутність спеціальних інститутів просування інвестицій; відсутність єдиної стратегії формування сприятливого інвестиційного клімату в країні; відсутність законодавчо закріплених інфраструктурних та податкових преференцій для інвесторів; недостатній рівень організаційної та інформаційної підтримки інвестиційної діяльності та розвитку системи підготовки інвестиційних програм і проєктів для залучення державних інвестицій; відсутність дієвих механізмів державно-приватного партнерства в процесі здійснення інвестиційних проєктів тощо.

9. Аргументовано вплив та розкрито зміст держави на формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки, який сприятиме вирішенню таких завдань: нарощування інвестиційного потенціалу країни; підвищення інвестиційної активності бізнес-сектору і приріст інвестицій в Україні; структурній модернізації економіки країни; трансформація інноваційного потенціалу в інвестиційний ресурс; підвищення відкритості національної економіки задля подальшої інтеграції у глобальну інвестиційну систему; сприяння випереджальному розвитку виробництва й експорту

готової продукції; формування інвестиційної платформи структурної модернізації економіки; розміщення на національному ринку інвестиційного ресурсу.

10. Систематизовано та доведено необхідність використання успішних напрацювань розвинутих країн щодо стимулювання процесів формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки. Для реалізації такого завдання в роботі було надано декомпозицію механізму інкорпорації закордонного досвіду формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки у вітчизняну практику. Також, виокремлено найбільш ефективні засоби активізації інвестиційного розвитку в розрізі таких груп: організаційно-правові; фінансові; інституційні; господарські (формування господарського середовища).

11. Обґрунтовано науково-прикладні рекомендації щодо нарощення інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України у розрізі організаційно-правового, економічного, соціального напрямів та надано пояснення очікуваних результатів від їх реалізації, зокрема: формування єдиного організаційно-правового поля, що сприятиме прозорості інвестиційних процесів; реалізація потенційних резервів нарощення інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України; забезпечення взаємодії всіх елементів соціальної сфери на засадах інноваційності.

12. Доведено, що формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки має бути спрямована на інноваційний розвиток. У цьому контексті запропоновано застосування е-технологій для досягнення цілей структурної модернізації економіки країни стосовно моделювання інвестиційної платформи, що представлена функціональною композицією таких підсистем: 1) інституційного середовища 2) організаційно-правової сфери; 3) соціальної сфери інвестиційної платформи; 4) фінансового середовища; 5) господарського середовища. Використання запропонованої е-технології надасть можливість створення інвестиційної платформи як об'єкта

цифрової інфраструктури інвестиційної діяльності, що сприятиме формуванню і реалізації дієвого механізму нагромадження інноваційного ресурсу структурної модернізації економіки України шляхом інтеграції сучасних принципів цифрової економіки та досягнення синергетичного ефекту.

13. Встановлено, що ефективне функціонування інвестиційної платформи інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України передбачає побудову відповідного алгоритму управління інвестиційним ресурсом у контексті забезпечення структурної модернізації економіки, який базується на системному підході та представлений аргументованою послідовністю дій: вибір пріоритетів модернізації економіки країни; визначення напрямів модернізації національної економіки; обчислення інноваційного потенціалу структурної модернізації економіки; формування інвестиційного ресурсу; побудова платформи інвестиційного ресурсу з використанням цифрових технологій; моніторинг і оцінка стану інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки. Особливістю і перевагою даного алгоритму є врахування ключових факторів ендогенного та екзогенного впливу на формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки України.

Наукові підходи до визначення поняття «інноваційна діяльність»*

Автор	Визначення
1	2
С. Покропивний	«Процес, спрямований на розроблення й реалізацію результатів закінчених наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень у новий чи вдосконалений продукт, реалізований на ринку, у новий чи вдосконалений технологічний процес, використовуваний у практичній діяльності, а також зв'язані з цим додаткові наукові дослідження й розробки».
Р. Фатхутдінов	«Діяльність, спрямована на використання й комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок для розширення й відновлення номенклатури та поліпшення якості продукції, що випускається (товарів, послуг), удосконалювання технології їхнього виготовлення з наступним упровадженням і ефективною реалізацією на внутрішньому й зовнішньому ринках (це стосується також інноваційно-інвестиційної діяльності)».
О. О. Поліщук, А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк	«Діяльність, спрямовану на пошук можливостей інтенсифікації виробництва та задоволення суспільних потреб у конкурентоспроможних товарах і послугах завдяки використанню науково-технічного та інтелектуального потенціалу».
Дж. Менч	«Всі наукові, технологічні, організаційні, фінансові і комерційні, кроки, які фактично приводять або призначені до здійснення нововведень».
П. Н. Завлін	«Вид діяльності, пов'язаний з трансформацією ідей (результатів наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень) у новий чи вдосконалений продукт, впроваджений на ринку, в новий чи вдосконалений технологічний процес, використаний у практичній діяльності, або в новий підхід до соціальних послуг, передбачає комплекс наукових, технологічних, організаційних, фінансових і комерційних заходів, і саме сукупно вони призводять до інновацій».
В. В. Костицький	«Діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок конкурентоспроможних товарів і послуг».
П. П. Микитюк	«Діяльність, спрямована на пошук можливостей, які забезпечують практичне використання наукового, науково-технічного результату та інтелектуального потенціалу з метою одержання нового чи поліпшеного продукту, способу його виробництва та задоволення суспільних потреб у конкурентоспроможних товарах і послугах».
С. Д. Ільєнкова	«Діяльність з доведення науково-технічних ідей, винаходів, розробок до результату, придатного у практичному використанні. В повному обсязі інноваційна діяльність охоплює всі види наукової діяльності, проектно-конструкторські, технологічні, дослідні розроблення, діяльність з освоєння новачків у виробництві і в їхніх споживачів – реалізацію інновацій».

Продовження додатка А

Продовження табл. А.1

1	2
О. В. Собкевич, А. І. Сухоруков, С. Л. Воробйов	«Процес, спрямований на реалізацію результатів закінчених наукових досліджень і розроблень або інших науково-технічних досягнень у новий або вдосконалений продукт, що реалізується на ринку, у новий або вдосконалений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, а також у пов'язані з цим додаткові наукові дослідження і розроблення».
Закон України «Про інноваційну діяльність»	«Діяльність, що спрямована на використання й комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентноздатних товарів і послуг».

* Джерело: складено авторкою на основі [71; 73; 74; 75; 76; 77; 78; 79; 80]

Таблиця А.2

Наукові підходи до визначення поняття «інноваційний процес»*

Автор	Визначення
П. С. Харів	«Сукупність комплексних, постійно здійснюваних у просторі і часі, прогресивних, науково-технічних, організаційних і соціально-економічних змін, що ведуть до підвищення ефективності суспільного виробництва та вирішення соціальних проблем».
П. П. Микитюк	«Процес перетворення наукового знання, наукових ідей і винаходів у фізичну реальність (нововведення), яка змінює суспільство».
В. Г. Федоренко	«Сукупність етапів, стадій, дій, пов'язаних з ініціюванням, розробкою та виготовленням продукції, технологій, що матимуть нові властивості, які більш ефективно задовольнятимуть існуючі потреби суспільства».
В. Ф. Оберемчук	«Послідовність дій для створення ідей можливого нововведення, маркетинг інновацій, виробництво, продаж і поширення цього нововведення, оцінка ефективності інновацій».
С. Грищенко	«Трансформація інтелектуальної власності у кінцевий продукт інноваційної діяльності».
О. Є. Кузьмін, К. О. Дорошкевич, М. М. Вороновська	«Процес послідовного перетворення інноваційної ідеї на товар, який є кінцевим результатом інноваційної діяльності. Інноваційний процес, що є складовою інноваційної діяльності, охоплює проведення наукових досліджень, дослідно-конструкторських та експериментальних робіт, виробництво, маркетинг та продаж інновацій».

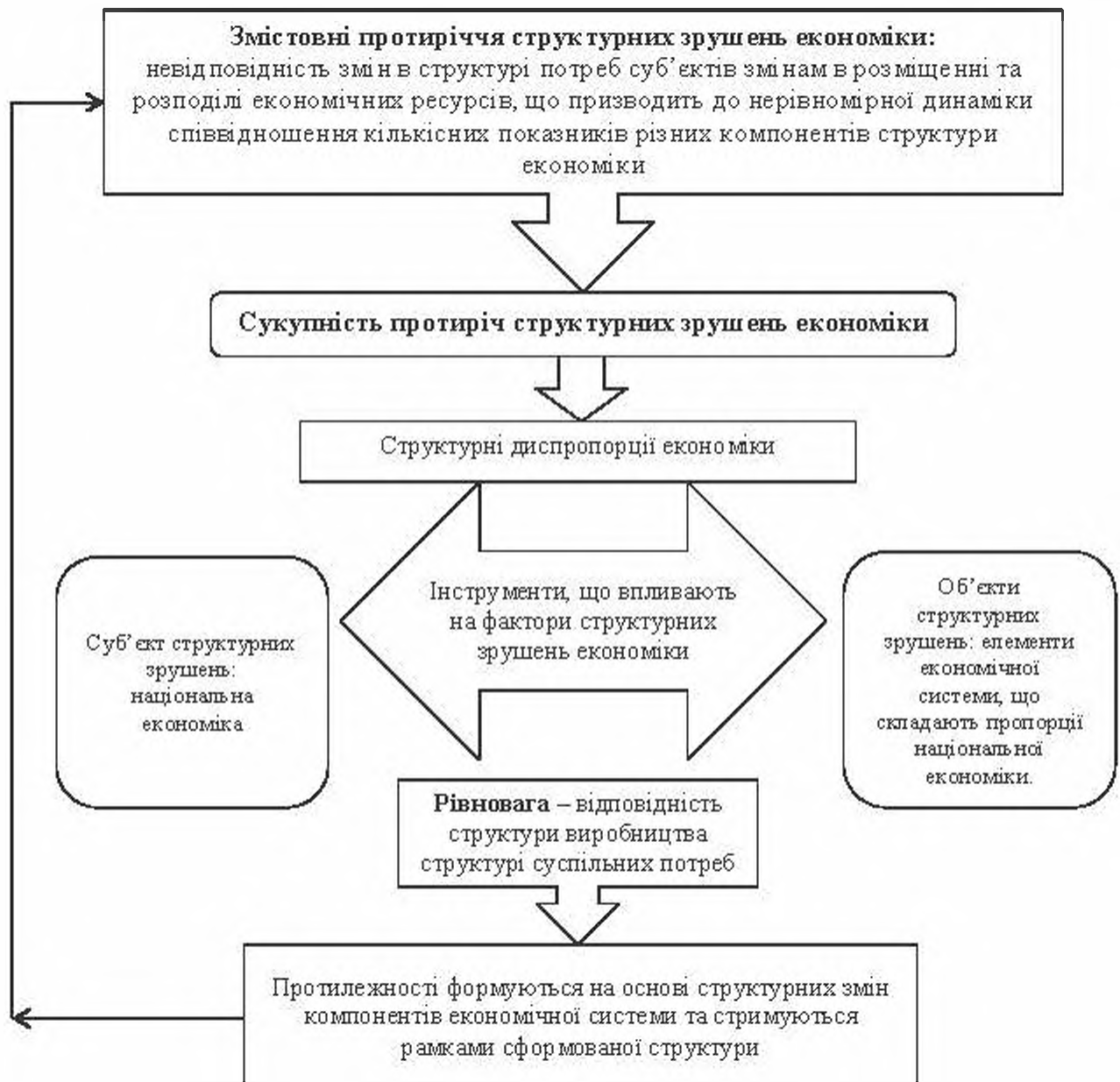
* Джерело: складено авторкою на основі [77; 89; 90; 91; 92; 93]

Стадії інноваційного процесу

**Джерело: побудовано авторкою*

Додаток В

Протиріччя , що визначають змістовне наповнення структурних зрушень

**Джерело: побудовано авторкою*

Додаток Д

Ціль: Розробка методичного підходу до багатовимірної оцінки динаміки та вибору траєкторій інвестиційного функціонування економіки України в умовах реалізації курсу модернізації

Завдання		визначення інвестиційної динаміки економіки України		аналіз ефективності та результативності функціонування із застосуванням критеріїв стабільності та стійкості		дослідження розвитку вітчизняних інвесторів		багатовимірна оцінка індикаторів ефективності інвестиційного ресурсу національної економіки		формування системи індикаторів ефективності інвестиційного ресурсу		застосування законів оптимізації в інвестиційних процесах модернізації			
Інструментарій	Кластер. аналіз				+		+		+		+				
	Корел.-регрес. аналіз				+		+		+		+				
	Аналіз головних комп.-т				+										
	А-з Парето												+		
	Стат. коефіцієнти	середнє арифметичне		+				+				+			
		варіація						+				+			
		середнє геометричне												+	
		абсолютна різниця		+											
		векторний коефіцієнт								+					
Результат		Формування методологічного підходу багатовимірної аналізу ефективності інвестиційного ресурсу структурної модернізації													
Практичне значення		Можливість тестування інвестиційних умов для модернізаційних процесів національної економіки													

Методичний конструкт багатовимірної оцінки динаміки та вибору траєкторій інвестиційного функціонування економіки України в умовах реалізації курсу модернізації*

Джерело: сформовано авторкою

Додаток Е

Теорії структурних трансформацій національної економіки в контексті впливу інвестиційного ресурсу*

Назва та автор теорії	Сутність теорії	Застосування для дослідження інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки
1	2	3
Теорія динамічного розвитку Е. Домара	Базується на концепції впливу репатріації інвестиційних доходів на економіку країни-донора.	Ця теорія розглядає необхідність імпорту капіталу та лібералізації умов його залучення в країнах з недостатнім розвитком економіки, нестачею фінансових ресурсів, нестачею реальних заощаджень, нестачею капіталу внаслідок структурних деформацій в економіці, пов'язаних із домінуванням нелегального сектору.
Теорія «трифазного розвитку» слаборозвиненої економіки Х. Ченері, А. Страут	Універсальні чинники, на основі яких відбувається структурна трансформація: спільні технологічні знання, спільність людських бажань, вільний доступ на зовнішні ринки, нагромадження капіталу, зростання рівня освіти. Період розвитку країни поділяється на три фази: перша - максимальне поглинання економікою інвестиційних ресурсів; друга фаза - нестачі інвестицій; у третій фазі зростання досягається при подоланні невідповідності структурної побудови економіки завданням експортної експансії та імпортозаміщення.	Доводиться необхідність структурної перебудови економіки за рахунок перерозподілу інвестиційних потоків, що дає можливість подолати "торговельний ліміт" - знизити граничну схильність до імпортування і забезпечити вищі темпи зростання експорту порівняно з темпами зростання ВВП.
Теорія системної динаміки світового розвитку Д. Форрестера, Д. Медоуза	Визначає основні макроекономічні та мегаекономічні пропорції, на яких базується структура світової економіки: населення; капіталовкладення; розподіл природних ресурсів. Однак у цій моделі не враховано роль держави та ринкових інституцій, системи наддержавного регулювання як відображення глобалізації світових господарських зв'язків.	Ця теорія може бути спроектована на площину структурних змін в економіці, які спричинюють потужні трансформаційні перетворення, що приводять до коригування моделей розвитку.

Продовження Додатку Е

1	2	3
Наднаціональна теорія структурних трансформацій базується на теорії "мультирівневого управління" Ф. Шарпа, Л. Шміттєра, В. Стріка	Теорія акцентує увагу на посиленні ролі наднаціональних утворень в управлінні розвитком національних економік, на оптимальному взаємозв'язку інструментарію управління довгостроковим розвитком на наднаціональному, національному і субнаціональному рівнях.	Інвестиційний ресурс розглядається як один із видів інструментарію стимулювання довгострокового розвитку національної економіки.
Теорія структурних змін («еволюційна теорія економічних змін») Й. Шумпетера	Використовується як методологічне підґрунтя для теорії економіки трансформаційного періоду. Загальними рисами такої економіки є: нестабільність умов господарювання; деформованість економічної структури; дефіцит ресурсів структурної перебудови; відсутність механізму саморегуляції економіки; незавершеність процесу приватизації та роздержавлення власності; невизначеність рушійних сил розвитку, часткова втрата керованості макроекономічними процесами.	Інвестиційний ресурс виступає одним із джерел стимулювання структурних змін за умови обмеженості і дефіциту інших видів ресурсів та нестабільності умов господарювання.
Теорія структурних реформ Шумпетера – Кондратьєва	Гносеологія макроструктурних складових економічного розвитку дає змогу виокремити такі чинники, які детермінують схильність економіки до структурних трансформацій: високий рівень заощаджень та накопичення основного капіталу, наявність активного інноваційного компонента розвитку, модернізована структура виробництва, висока інституційна активність державного сектору в контексті генерації та реалізації економічних реформ.	Високий рівень накопичення та заощаджень стають передумовами виникнення інвестиційних процесів, як необхідності отримання додаткового прибутку від тимчасово вільного капіталу, що в умовах активної інноваційної складової стає першоджерелом формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки.

Продовження Додатку Е

1	2	3
Інституційна теорія структурних трансформацій Д. Норта	Пов'язує структурні зміни в економічному розвитку з поступовою перебудовою інституційної основи національної економіки, з можливістю використовувати кращий світовий досвід інституційної трансформації, із запровадженням інноваційних змін у системі державного управління.	Теорія може бути застосована для дослідження інституційної підсистеми як складової інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки.
Теорія забезпечення національної безпеки Д. Олвея, Дж. Л. Голдена, Р. Келлі	Під дією зовнішніх та внутрішніх викликів порушується цілісність генетичних структур суспільства, з якими пов'язані стратегічні доміанти розвитку економіки. Це стимулює процеси адаптації до нових викликів, або руйнування наявних структур з метою виходу на нові тренди суспільного прогресу. Кінцевою метою таких трансформацій є розв'язання проблем національної безпеки.	Інвестиційний ресурс структурної модернізації економіки з погляду даної теорії можливо розглядати як інструмент адаптації та джерело появи нових структур та над системних утворень з метою посилення економічної безпеки країни шляхом її структурної економічної трансформації.
Концепція постіндустріального суспільства Е. Тоффлера	Теорія містить обґрунтування того, що в найближчі десятиріччя пріоритетного розвитку набудуть знання як невичерпна форма капіталу. Розвиток економіки знань стане новим вектором структурних трансформацій національної економіки.	Існування економіки знань не можливе без інвестиційного забезпечення, в тому числі інвестування інтелектуального капіталу.
Концепція інформаційного суспільства Дж. Нейсбіта	Змодельовано такі мегатренди структурної трансформації: 1) зміцнення міжнародних економічних зв'язків, посилення позицій вільної торгівлі, зростання ролі телекомунікацій у прийнятті економічних рішень, поява нових джерел сировини та ресурсів, послаблення податкового тиску і розширення підприємництва, підвищення ціни інтелектуальної власності; 2) розвиток соціально-ринкової економіки; 3) продовження процесу приватизації державного сектору економіки за зразками неоконсервативної революції; 4) зміна геополітичної ситуації у світі, посилення ролі Азіатсько-Тихоокеанського регіону; 5) зростання значення біотехнологій, розвиток наноекономіки.	Викладені в теорії тенденції зумовлюють широке застосування інвестиційного ресурсу, дають змогу розглядати його як систему, що включає інституційну, господарську, фінансову та інноваційну складову, що зумовлює структурні трансформації на макроекономічному рівні.

Джерело: складено авторкою на основі [18;19;20;21;22;23;24;25;26]

Додаток 3

Прямі іноземні інвестиції з країн світу в економіці України за видами економічної діяльності *

(млн. дол. США)

	На початок року								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	2	3	4	5	7	8	9	10	11
Усього	40053,0	44806,0	50333,9	55296,8	39175,7	43836,8	48991,4	53679,3	57056,4
Сільське, лісове та рибне господарство	680,4	730,7	736,3	728,8	669,2	719,5	725,3	717,8	776,9
Промисловість	13212,2	13747,7	15019,1	17174,8	13022,9	13526,2	14497,7	16496,4	18067,5
добувна промисловість і розроблення кар'єрів	1013,9	1153,9	1191,0	1637,2	1009,0	1098,7	1136,0	1498,5	1953,1
переробна промисловість	11827,9	12190,2	12992,2	13980,9	11685,3	12085,6	12872,8	13857,7	14894,6
постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	281,5	310,9	722,3	1459,2	250,1	264,7	389,4	1050,9	1140,8
водопостачання, каналізація, поводження з відходами	88,9	92,7	113,5	97,4	78,5	77,2	99,5	89,3	78,9
Будівництво	1272,4	1332,9	1231,0	1459,2	1082,2	1111,2	1176,8	1408,5	1580,0
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	4381,3	4723,5	5401,3	6140,0	4362,6	4702,6	5367,6	6092,1	6829,3
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	993,0	1096,0	1145,4	1506,3	923,6	1027,1	1073,1	1427,6	1535,3
Тимчасове розміщення й організація харчування	489,4	505,3	721,1	822,1	354,1	353,0	374,6	411,5	446,5
Інформація та телекомунікації	1733,2	1895,9	2144,4	2003,0	1728,8	1891,4	2139,2	1996,9	2051,2
Фінансова та страхова діяльність	12435,2	14956,9	16334,4	16430,1	12428,8	14953,8	16329,2	16424,8	15048,9
Операції з нерухомим майном	2456,5	3135,0	3624,5	3997,8	2371,3	3045,6	3508,9	3878,3	4768,3

продовження додатку 3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Професійна, наукова та технічна діяльність	1163,5	1215,5	2114,2	2883,1	3448,4	1133,1	1182,0	2072,5	2831,0	4006,8
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	918,0	1168,5	1537,6	1809,7	1964,3	872,1	1110,8	1480,3	1760,4	1686,9
Державне управління й оборона; обов'язкове соціаль- не страхування	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Освіта	41,0	16,9	7,7	10,1	14,4	25,9	7,6	6,7	9,1	12,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	111,7	115,3	115,5	130,0	144,7	49,8	51,5	51,2	60,1	60,7
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	136,1	141,8	168,0	175,4	185,8	122,4	130,9	155,2	138,7	157,0
Надання інших видів послуг	29,0	24,0	33,2	26,3	27,1	28,5	23,5	33,0	26,1	28,9

**Джерело: сформовано авторкою за даними [1]*

Додаток К

Прямі інвестиції з України в економіці країн світу*

(млн. дол. США)

	На початок року										
	2001	2006	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Усього	170,3	219,5	6226,3	6868,3	6899,7	6483,3	6204,0	6846,3	6878,9	6462,6	6597,4
Кіпр	-	2,1	5778,5	6342,5	6342,1	5811,0	5778,5	6342,5	6342,1	5811,0	5818,5
Російська Федерація	68,1	102,9	166,1	190,3	236,6	292,6	166,1	190,3	236,6	292,6	377,9
Латвія	-	-	31,9	87,9	80,4	95,5	31,9	87,9	80,4	95,5	98,6
Віргінські Острови (Брит.)	-	-	20,8	25,8	25,8	25,8	25,8	25,8	25,8	25,8	25,8
Польща	0,3	21,3	49,4	49,1	48,2	54,2	47,3	47,0	46,3	52,3	56,4
Естонія	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Угорщина	0,8	0,1	0,1	0,1	0,1	4,2	0,1	0,1	0,1	4,2	17,3
Литва	0,4	0,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Нідерланди	-	-	-	-	0,1	13,5	-	-	0,1	13,5	14,2
Республіка Молдова	-	0,9	15,2	15,2	16,7	16,9	15,2	15,2	16,7	16,9	16,9
Швейцарія	6,5	4,0	5,1	9,3	9,2	5,7	5,1	9,3	9,2	5,7	8,2
Іспанія	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Білорусь	0,2	0,7	4,7	4,1	4,1	5,8	4,7	4,1	4,1	5,8	4,1
Австрія	0,7	4,6	5,1	4,7	5,3	5,3	4,8	4,5	5,0	5,3	6,1
Інші країни світу	76,0	67,6	124,7	111,2	100,3	103,5	104,8	91,5	81,7	84,7	92,4

*Джерело: сформовано автором за даними [1]

Додаток Л

Прямі інвестиції з України за видами економічної діяльності*

(млн. дол. США)

	На початок року								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Усього	6226,3	6868,3	6899,7	6483,3	6204,0	6846,3	6878,9	6462,6	6597,4
Сільське, лісове та рибне господарство	...	...	...	...	...	...	...	...	19,0
Промисловість	95,0	129,9	138,7	151,7	92,4	127,7	136,6	149,7	174,5
добувна промисловість і розроблення кар'єрів	0,3	0,3	...	...	0,1	...	...	...	...
переробна промисловість	92,5	127,5	136,3	149,4	90,2	125,5	134,3	147,4	171,2
постачання електроенергії, газу, пари та кондиційо- ваного повітря	...	...	...	...	...	...	...	...	...
водопостачання, каналізація, поводження з відходами	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Будівництво	0,7	0,7	0,7	0,8	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	112,0	114,5	192,2	150,9	112,0	114,5	192,2	150,9	128,0
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	26,9	36,3	35,0	35,7	7,1	16,5	16,3	17,1	24,2
Тимчасове розміщування й організація харчування	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Інформація та телекомунікації	...	0,0	0,0	1,7	...	0,0	0,0	1,7	0,0
Фінансова та страхова діяльність	612,2	645,8	615,1	724,6	612,2	645,8	615,1	724,6	665,2
Операції з нерухомим майном	38,1	38,1	38,0	53,2	38,1	38,1	38,0	53,2	66,5

продовження додатку ЛІ

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Професійна, наукова та технічна діяльність	5325,7	5881,0	5865,1	5332,9	5334,7	5325,7	5881,0	5865,1	5332,9
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	_*_*_*	_*_*_*	_*_*_*	_*_*_*	_*_*_*	_*_*_*	_*_*_*	_*_*_*	_*_*_*
Освіта	_*_*_*	_*_*_*	_*_*_*	_*_*_*	_*_*_*	_*_*_*	_*_*_*	_*_*_*	_*_*_*
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-	-	-	_*_*_*	_*_*_*	-	-	-	_*_*_*

*Джерело: сформовано автором за даними [1]

***Дані вилучено з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності інформації.

Додаток М

Прямі інвестиції з регіонів України в економіці країн світу, млн. дол. США*

	На початок року								На 31.12.2015
	2001	2006	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Україна	170,3	219,5	6226,3	6868,3	6899,7	6483,3	6597,4	6350,6	6210,0
Вінницька	-	17,6	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
Волинська	-	-	***	***	***	***	***	-	-
Дніпропетровська	4,0	21,6	111,1	152,3	144,1	191,1	199,3	115,5	71,9
Донецька	4,1	9,5	5395,8	5959,1	5939,8	5426,9	5431,8	5398,0	5391,2
Житомирська	-	***	-	-	-	-	-	***	***
Закарпатська	***	-	-	***	***	***	***	***	***
Запорізька	2,0	2,4	14,0	43,0	42,1	41,6	48,1	34,0	25,0
Івано-Франківська	0,0	***	***	***	***	***	***	***	***
Київська	***	***	2,8	7,0	6,8	7,0	7,3	0,7	0,9
Кіровоградська	-	***	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
Луганська	2,1	2,5	1,7	1,8	10,9	11,1	11,6	10,3	9,4
Львівська	3,5	0,8	0,7	0,8	21,0	27,4	43,8	38,1	34,5
Миколаївська	***	0,5	0,5	0,5	0,6	0,8	0,8	0,8	0,8
Одеська	40,8	36,2	37,4	36,3	36,0	53,9	37,4	29,5	18,7
Полтавська	2,4	1,8	2,0	1,8	1,8	2,3	3,4	2,6	2,3
Рівненська	-	***	-	-	-	-	-	-	-
Сумська	-	***	2,7	2,7	2,6	2,7	3,8	2,5	1,7
Тернопільська	-	-	***	***	***	***	***	***	***
Харківська	53,2	59,3	10,2	13,4	11,2	12,9	18,4	13,6	10,3
Херсонська	***	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Хмельницька	-	-	***	***	***	***	***	***	***
Черкаська	-	***	-	-	-	***	***	***	***
Чернівецька	***	***	***	***	***	***	***	***	***
Чернігівська	-	***	***	***	-	-	-	-	-
м. Київ	7,8	43,7	617,2	619,8	656,9	671,9	778,2	693,7	633,5
м. Севастополь	***	***	***	***	***	***	-	-	-

*Джерело: сформовано автором за даними [1]

***Дані вилучено з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності інформації.

Додаток Н

Прямі іноземні інвестиції у регіонах України*

(млн дол. США)

	На початок року										
	2001	2006	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Україна	3875,0	16890,0	40053,0	44806,0	50333,9	55296,8	-	-	-	-	-
Україна**	-	-	38992,9	45370,0	48197,6	51705,3	53704,0	38356,8	32122,5	31230,3	31606,4
Автономна Республіка Крим	146,0	488,1	718,4	815,6	1176,7	1461,6	-	-	-	-	-
Вінницька	22,0	79,1	184,6	205,3	226,4	248,2	309,4	223,0	187,1	180,0	198,9
Волинська	49,0	113,4	332,4	218,6	291,4	380,5	341,3	271,2	248,1	246,1	251,3
Дніпропетровська	220,0	5872,6	7054,1	7495,1	8208,2	8432,3	9064,0	7643,2	7182,9	3491,1	3688,2
Донецька	306,8	614,4	1636,8	2278,2	2646,9	3187,0	3602,5	2168,3	1827,7	1249,6	1116,4
Житомирська	27,9	121,5	238,1	258,1	337,7	362,8	388,7	285,7	249,3	216,3	226,8
Закарпатська	92,1	261,3	363,7	364,4	348,5	406,4	437,5	334,2	311,5	317,0	325,1
Запорізька	230,0	398,6	916,2	952,8	987,6	1077,6	1125,4	1039,8	931,7	863,4	910,5
Івано-Франківська	40,1	136,7	635,1	512,5	624,0	642,7	813,8	925,9	836,6	826,6	904,7
Київська	342,7	678,9	1525,5	1611,1	1751,7	1835,2	1988,5	1787,2	1627,1	1516,8	1588,7
Кіровоградська	19,5	67,5	82,6	65,0	72,4	103,7	158,5	82,0	64,4	58,9	70,1
Луганська	31,4	268,7	637,1	687,5	766,0	838,2	879,1	630,9	582,4	436,4	438,0
Львівська	150,0	426,9	1198,6	1254,6	1387,8	1637,8	1701,4	1374,6	1248,1	833,5	930,0
Миколаївська	45,4	123,7	162,7	165,4	152,3	244,7	282,8	228,9	212,7	213,5	206,1
Одеська	203,0	399,3	1042,0	1107,3	1220,5	1629,1	1671,7	1430,4	1337,4	1228,8	1202,6
Полтавська	181,0	280,0	450,9	551,3	702,2	943,2	1065,6	1040,3	1000,6	1003,0	1008,8
Рівненська	45,6	109,6	307,6	309,2	280,4	298,8	313,4	263,4	220,2	159,5	134,2
Сумська	44,3	165,5	243,5	339,6	361,8	386,5	422,7	263,3	201,6	190,0	181,5
Тернопільська	21,3	39,3	66,5	59,8	61,9	63,9	68,9	55,8	50,1	48,2	45,0
Харківська	121,0	485,7	2082,7	2716,9	2814,3	2174,3	2131,9	1728,8	1569,5	642,5	638,3
Херсонська	35,2	109,2	197,4	203,4	206,4	251,5	275,2	208,2	210,6	201,3	218,5
Хмельницька	15,4	77,3	219,6	183,0	186,8	205,1	224,5	189,1	166,8	158,2	170,8
Черкаська	104,7	99,1	222,5	289,4	285,7	882,5	887,9	512,9	352,9	334,4	335,7
Чернівецька	8,9	28,4	61,8	61,9	61,9	64,2	80,2	68,6	59,3	57,1	42,6
Чернігівська	51,5	98,2	88,8	94,9	100,9	105,0	128,4	99,8	92,2	241,3	429,6
м. Київ	1305,0	4836,5	19225,1	21831,6	24907,7	27278,1	28693,0	22889,2	22600,4	16516,8	16343,9
м. Севастополь	15,2	110,5	158,8	153,6	165,8	155,9	-	-	-	-	-

*Джерело: сформовано автором за даними [1]

** Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя, за 2014–2018 рр. також без частини зони проведення Антитерористичної операції.

Додаток П

Прямі іноземні інвестиції з країн світу в економіці України*

(млн. дол. США)

	На початок року										
	2001	2006	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Усього	3 875	16 890	40 053	44 806	50 333,9	55 296,8	58 156,9	48 991,4	53 679,3	57 056,4	45 744,8
Кіпр	377,7	1635,9	9005,3	10044,9	13355,2	17748,6	19035,9	13002,3	17121,7	18978,5	13707,6
Нідерланди	362,2	919,5	3954,5	4683,3	4898,0	5188,5	5561,5	4873,4	5179,9	5543,7	5219,1
Німеччина	240,9	5503,7	6801,9	7083,0	7391,8	6120,9	6291,8	7338,2	5983,0	6202,4	5684,7
Російська Федерация	286,6	835,8	2566,4	3403,2	3600,4	3793,0	4287,4	3253,0	3417,5	3902,8	2715,9
Австрія	124,5	1439,5	2805,2	2731,4	3418,8	3402,6	3257,5	3226,9	3386,3	3178,8	2513,6
Велика Британія	312,0	1174,8	2307,5	2287,1	2593,4	2553,6	2714,1	2536,4	2496,9	2768,2	2153,4
Віргінські Острови (Брит.)	192,8	736,5	1342,7	1451,5	1666,0	2007,6	2493,5	1580,2	1888,2	2275,9	1988,3
Франція	39,9	87,9	1630,8	2368,1	2260,4	1766,6	1825,8	2229,5	1730,7	1740,9	1615,0
Швейцарія	163,3	456,4	796,4	862,3	947,7	1105,9	1325,4	939,3	1097,6	1351,0	1391,5
Італія	72,2	117,4	982,0	980,6	975,1	1027,6	1267,8	974,8	1027,3	1210,2	997,1
Польща	62,8	225,5	866,7	932,8	854,1	917,0	845,4	854,0	916,9	839,5	828,3
США	639,5	1387,4	1309,1	1158,1	1000,7	1013,9	991,1	966,6	976,5	934,7	701,6
Угорщина	51,9	191,0	711,5	700,5	681,4	685,8	689,4	678,5	684,3	685,9	593,2
Беліз	10,3	89,6	120,0	139,7	159,7	852,0	1055,6	151,7	809,2	1026,6	652,5
Інші країни світу	938,4	2089,1	5253,0	5979,5	6531,2	7113,2	6514,7	6386,6	6963,3	6417,3	4983,0

*Джерело: сформовано автором за даними [1]

Додаток Р

Стратегічні сценарії майбутнього економіки України у візії Всесвітнього економічного форуму*

Джерело: складено на основі [2]

Додаток С

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:*Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати**дисертації:**Монографії:*

1. Сакун О. С. Теорія та практика формування інвестиційного ресурсу національної економіки: монографія. Чернігів : ЧНТУ, 2019. 300 с. (18,4 друк. арк.).

2. Маргасова В. Г., Сакун О. С. Аналіз та інтерпретація результатів моніторингу системи стратегічного забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці. Удосконалення методики та організації обліково-аналітичної роботи в сучасних умовах господарювання: монографія. Київ: ТОВ «Кондор», 2016. С. 128–138. (0,5 др. арк.). Особ. внесок автора: запропоновано методику оцінки інвестиційного ресурсу економіки (0,25 друк. арк.).

3. Shkarlet S., Marhasova V., Sakun O. Conception of providing of the economic sustainability to the economic security threats of system-sinergistical type. *Social and economic changes of contemporary society: monograph*. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. P. 59-66. (0,4 друк. арк.). Особистий внесок автора: обґрунтовано концептуальні засади формування інвестиційного ресурсу національної економіки (0,2 друк. арк.).

4. Маргасова В. Г., Клименко Т. В., Сакун О. С. Моделювання та прогнозування макроекономічної динаміки за наслідками реалізації Стратегії забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці в умовах інформаційної економіки. *Актуальні проблеми формування та розвитку інформаційної економіки в Україні: колективна монографія*. Чернігів: ЧНТУ, 2017. С. 61–78. (0,9 друк. арк.). Особистий внесок автора: розроблено напрями структурної модернізації національної економіки (0,3 друк. арк.).

5. Marhasova V., Sakun O. Modelling of dynamics of providing the economic sustainability to the economic security threats. *Статистичне та експертно-аналітичне забезпечення управління сталим розвитком економіки і соціальної*

сфери: монографія / за ред. В. Г. Маргасової. Чернігів: Чернігів. нац. технол. ун-т, 2017. С. 371–384. (0,7 друк. арк.). *Особистий внесок автора: сформульовано теоретичні аспекти моделювання інвестиційного ресурсу національної економіки (0,4 друк. арк.).*

6. Marhasova V. G., Klymenko T. V., Sakun O. S. Government control of local innovative centers. *Current trends of public management: collective monograph / edited by Shkarlet Serhiy. Kosice, Slovakia, 2017. С. 69-92. (1,2 друк. арк.).* *Особистий внесок автора: запропоновано заходи державного стимулювання інноваційних структурних перетворень економіки (0,4 друк. арк.).*

7. Sakun O., Yankovoi R., Perminova V., Tkalenko N. Research of management concepts of economic development and innovative activity of industrial enterprises transformation in the conditions of the external environment dynamic change. *Foresight management: formation and transformation adaptive business organizations: International collective monograph. Volume 1. Tbilisi. Georgia, 2017. P. 57-66. (0,6 друк. арк.).* *Особистий внесок автора: сформульовано концептуальні засади інноваційних трансформацій промисловості (0,2 друк. арк.).*

8. Sakun O., Dzhereliuk Y. Scientific bases of formation of the system of supply the anti-crisis sustainability of the enterprise in conditions of the competitive environment. *Foresight management: formation and transformation adaptive business organizations: International collective monograph. Volume 1. Tbilisi. Georgia, 2017. P. 197-206. (0,6 друк. арк.).* *Особистий внесок автора: обґрунтовано заходи підтримки інвестиційної активності підприємств (0,3 друк. арк.).*

9. Маргасова В. Г., Сакун О. С. Етапи побудови та запровадження у практику адаптивних властивостей системи забезпечення стійкості національної економіки. *Формування фінансово-економічної системи управління в сучасних ринкових умовах: монографія в 2 ч. / за наук. ред. д.е.н., проф. Маргасової В. Г., к.е.н. Андросенко О. О. Чернігів: ЧНТУ, 2019. С. 220-227. (0,4 друк. арк.).* *Особистий внесок автора: розроблено послідовність впровадження стимулів формування інвестиційного ресурсу національної економіки (0,2 друк. арк.).*

Статті у наукових фахових виданнях України та у наукових періодичних виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз:

10. Сакун О. С. Інструменти державної фінансової підтримки інвестиційної основи структурної модернізації економіки. *Приазовський економічний вісник*. 2019. № 4 (15). С. 56-61. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,6 друк. арк.).

11. Сакун О. С. Структурна політика та модернізація структурних перетворень в економіці. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. № 6. Т. 2 (276). С. 265-270. [Index Copernicus, фахове видання]. (0,6 друк. арк.).

12. Сакун О. С. Системні концепти реалізації інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 34. С. 65-74. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,68 друк. арк.).

13. Сакун О.С. Інвестиційна основа структурних трансформацій національної економіки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. №. 4. Т.2 (272). С. 82-88. [Index Copernicus, фахове видання] (0,7 друк. арк.).

14. Сакун О. С. Особливості структурної модернізації та індикатори модернізаційних структурних зрушень в економіці. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 42. С. 40-45. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,63 друк. арк.).

15. Marhasova V., Sakun O., Zhytar M. Specialty of realization of investment resource of structural modernisation of economy. *International Journal of Advanced Biotechnology and Research (IJABR)*. 2019. Special Issue 1. P. 538-543. URL: <http://www.bipublication.com>. [Міжнародна наукометрична база: Web of Science]. (0,45 друк. арк.). *Особистий внесок автора: визначено особливості реалізації інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки* (0,15 друк. арк.).

16. Burlutskiy S., Burlutska S., Marhasova V., Sakun O. The relationship between short-term fluctuations and stages of economic cycle: The case of Ukraine. *Revista ESPACIOS*. 2019. Vol. 40 (№ 10). P. 10. URL: <http://www.revistaespacios.com/a19v40n10/19401010.html>. [Міжнародна наукометрична база: Web of Science]. (0,57 друк. арк.). *Особистий внесок автора: розкрито особливості інвестиційних структурних зрушень в короткостроковому періоді фази підйому економічного циклу (0,14 друк. арк.).*

17. Сакун О. С. Інвестиційний ресурс структурних перетворень в економіці. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2018. № 6.(264). Т. 2. С. 182-188. [Index Copernicus, фахове видання] (0,8 друк. арк.).

18. Сакун О. С., Ніколаєнко Ю. В. Роль і значення інвестиційного ресурсу в контексті інноваційних структурних перетворень в економіці. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018. № 4(16). С. 188-198. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,78 друк. арк.). *Особистий внесок автора: розкрито напрями формування інвестиційного ресурсу для структурної модернізації економіки (0,5 друк. арк.).*

19. Сакун О. С. Механізм та інструменти сприяння інвестиційному розвитку: зарубіжний досвід. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. № 3. Т. 3 (258). С. 281-290. [Index Copernicus, фахове видання]. (0,5 друк. арк.).

20. Сакун О. С. Основи взаємозв'язку модернізаційних та інвестиційних структурних трансформацій національної економіки. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. № 6. Т. 2 (264). С. 12-18. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,64 друк. арк.).

21. Сакун О. С. Формування та реалізація інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки. *Фінансові дослідження*. 2018. № 2(5). URL: <https://fr.stu.cn.ua/?l=ua>. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,5 друк. арк.).

22. Сакун О. С. Інвестиційний ресурс інноваційного розвитку економіки. *Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції*. 2017. № 26(15). С. 102-108. [Фахове видання]. (0,5 друк. арк.).

23. Сакун О. С. Витоки наукового розуміння сутності та специфічних ознак інвестиційного ресурсу. *Молодий вчений*. 2017. № 2 (42). С. 322-326. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,46 друк. арк.).

24. Sakun O., Yevtushenko Y. Foreign experience of financial instruments of assistance to investment development. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 6, Т. 3 (253). С. 69-73. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,62 друк. арк.). *Особ.внесок автора: узагальнено світовий досвід стимулювання інвестиційної діяльності*. (0,31 друк. арк.).

25. Сакун О. С. Зарубіжний досвід державної підтримки розвитку інновацій. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 17. С. 52-56. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,57 друк. арк.).

26. Маргасова В. Г., Клименко Т. В., Сакун О. С. Modelling and prognostication of macroeconomic dynamics of providing the economic sustainability to the economic security threats. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 1 (9). Ч. 1. С. 43–54. [Міжнародна наукометрична база Web of Science, фахове видання]. (1,03 друк. арк.). *Особистий внесок автора: розробка методичних підходів щодо моделювання структурних трансформацій економіки*. (0,35 друк. арк.).

27. Сакун О. С. Шляхи удосконалення інвестиційного забезпечення розвитку локальних інноваційних центрів. *Інфраструктура ринку*. 2016. Вип 2. С. 94-100. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,63 друк. арк.).

28. Шкарлет С. М., Маргасова В. Г., Сакун О. С. Механізм управління в системі стратегічного забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці. *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 3 (7). С. 29-37. [Міжнародна

наукометрична база Web of Science, фахове видання]. (0,72 друк. арк.).
Особистий внесок автора: формулювання стратегічних напрямів формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації економіки (0,24 друк. арк.).

29. Ніколаєнко Ю. В., Сакун О. С. Пропозиції щодо удосконалення механізму фінансування локальних інноваційних центрів в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент»*. 2015. № 10. С. 89-93. [Фахове видання]. (0,5 друк. арк.).
Особистий внесок автора: розробка пропозицій щодо сприяння нарощенню інвестиційного ресурсу підтримки інновацій (0,35 друк. арк.).

30. Ніколаєнко Ю. В., Сакун О. С. Комплексний стратегічний підхід до розвитку локальних інноваційних центрів в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2015. № 11. С. 26-29. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,47 друк. арк.).
Особистий внесок автора: розроблено механізм трансформації інноваційного потенціалу в інвестиційний ресурс (0,25 друк. арк.).

31. Ніколаєнко Ю. В., Сакун О. С. Банківське кредитування як джерело фінансування діяльності локальних інноваційних центрів. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 4. URL: <http://global-national.in.ua>. [Міжнародна наукометрична база: Index Copernicus, фахове видання]. (0,58 друк. арк.).
Особистий внесок автора: запропоновано підходи щодо формування доходної частини місцевого бюджету (0,3 друк. арк.).

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

32. Marhasova V., Sakun O. The most popular financial tools for support of investment resource. *Modern Science – Moderní věda*. Praha. Ceska Republika. 2019. № 3. Р. 88-93. (0,42 друк. арк.).
Особистий внесок автора: узагальнено світову практику формування інвестиційного ресурсу економіки (0,21 друк. арк.).

33. Сакун О. С. Комплексний стратегічний підхід до поєднання наукового потенціалу, освітянських можливостей і виробничих потужностей в системі

локальних інноваційних центрів. *Scientific journal «Progressive researches "Science & Genesis"»*. Prague, Czech Republic. 2014. P. 144-147. (0,3 друк. арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

34. Сакун О. Сучасні проблеми інвестиційної діяльності в економіці України. *Проблеми і тенденції розвитку сучасної економіки в умовах інтеграційних процесів: теоретичні та практичні аспекти: тези доп. IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 17-18 жовтня 2019 р.)*. Херсон, 2019. С. 10. (0,1 друк. арк.).

35. Сакун О. С. Інноваційні напрями інвестиційної діяльності в економіці України. *Маркетингові технології в умовах глобалізації економіки України: тези доп. XIV міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 28-30 листопада 2019 р.)*. Хмельницький, 2019. С. 18. (0,1 друк. арк.).

36. Сакун О. С. Зарубіжний досвід фіскального стимулювання інвестиційної діяльності. *Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку: тези доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 27 листопада 2019 р.)*. Чернігів, 2019. С. 159-160. (0,18 друк. арк.).

37. Shkarlet S., Marhasova V., Sakun O. Foreign experience of financial assistance to investment development. *Innovation and Entrepreneurship: collection of scientific articles*. Montreal, Canada, 2019. P. 18-22. (0,26 друк. арк.).
Особистий внесок автора: узагальнено закордонний досвід фінансової підтримки інвестиційного ресурсу економіки (0,1 друк. арк.).

38. Маргасова В. Г., Сакун О. С. Податкові інструменти як стимулятори інноваційного розвитку національної економіки. *Державний фінансовий контроль, незалежний аудит та аналіз: проблеми та перспективи розвитку: матеріали I всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ірпінь, 18-20 грудня 2018 р.)*.

Ірпінь, 2019. С. 283-287. (0,2 друк. арк.). *Особистий внесок автора: окреслено податкові інструменти сприяння інноватизації економіки (0,1 друк. арк.).*

39. Маргасова В. Г., Сакун О. С. Моделювання макроекономічної динаміки за наслідками реалізації стратегії забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці. *Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти: VII міжнар. наук.-практ. конф. студ., асп. і мол. вч. (м. Чернігів, 12 грудня 2018 р.).* Чернігів, 2018. URL: <https://www.stu.cn.ua/media/files/conference/inoroz2018-p.pdf>. (0,2 друк. арк.). *Особистий внесок автора: розроблено теоретичні основи моделювання структурних зрушень економіки (0,1 друк. арк.).*

40. Margasova V. G., Sakun O. S. Foreign experience of support to investment development. *Статистичне та експертно-аналітичне забезпечення управління сталим розвитком економіки і соціальної сфери. Сучасні комп'ютерні технології аналізу даних та статистики: зб. матеріалів IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 5 грудня 2018 р.).* Чернігів, 2018. С. 66-70. (0,41 друк. арк.). *Особистий внесок автора: виокремлено ключові фактори успіху інвестиційного розвитку зарубіжних країн (0,2 друк. арк.).*

41. Маргасова В. Г., Сакун О. С. Роль інвестиційного ресурсу в структурній модернізації економіки. *Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку: тези доп. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 27 листопада 2018 р.).* Чернігів, 2018. С. 91-92. (0,2 друк. арк.). *Особистий внесок автора: доведено особливий аспект впливу інвестиційного ресурсу на структурування економіки (0,1 друк. арк.).*

42. Ніколаєнко Ю. В., Сакун О. С. Модель інтеграції секторів вищої освіти, бізнесу та держави в умовах інформаційної економіки. *Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах інформаційного суспільства: зб. тез I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 9 листопада 2018 р.).* Чернігів, 2018. С. 124-126. URL: <https://www.stu.cn.ua>. (0,24 друк. арк.). *Особистий внесок автора: аргументовано підхід щодо формування інноваційного потенціалу інвестиційного ресурсу економіки (0,12 друк. арк.).*

43. Сакун О. С. Інвестиційні важелі фінансового механізму розвитку вітчизняних підприємств. *Професійний менеджмент в сучасних умовах розвитку ринку: VІІ наук.-практ. конф. з міжнар. уч. (м. Харків, 1 листопада 2018 р.)*. Харків, 2018. С. 12-15. (0,12 друк. арк.).

44. Сакун О. С. Інвестиційний ресурс як провідний важіль структурної модернізації економіки. *Issues and trends in modern economy under integration: theoretical and practical aspects: ІІІ International Scientific and Practical Conference*. (м. Херсон, 11-12 жовтня 2018 р.). Херсон, 2018. С. 17-20. (0,12 друк. арк.).

45. Сакун О. С. Фінансово-інвестиційні важелі механізму розвитку вітчизняних підприємств. *Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика: матеріали V юв. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький – м. Мукачєво, 5-7 жовтня 2018 р.)*. Хмельницький, 2018. С. 34-37. (0,13 друк. арк.).

46. Margasova V. G., Sakun O. S. Investment resource as instrument of innovative development of economy. *Ukraine – EU. Innovations in Education, Technology, Business and Law: collection of international scientific papers*. Chernihiv, 2018. P. 312-315. (0,28 друк. арк.). *Особистий внесок автора: ідентифіковано інвестиційний ресурс як стимул інноваційного розвитку (0,14 друк. арк.)*.

47. Маргасова В. Г., Сакун О. С. Сутність санації як механізм фінансової стабілізації підприємств. *Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку: тези доп. ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 27 листопада 2017 р.)*. Чернігів, 2017. С. 140-141. (0,17 друк. арк.). *Особистий внесок автора: виокремлення інвестиційного ресурсу як інструменту санації (0,08 друк. арк.)*.

48. Margasova V. G., Sakun O. S., Perminova V. A. Policy of management sanitation measures as constituent of crisis management system of enterprise. *Форсайт-менеджмент: країці світові практики розвитку та інтеграції освіти, науки і бізнесу: матеріали І міжнар. наук.-практ. конф. (Грузія, м. Тбілісі, 24-30 жовтня 2017 року)*. Херсон, 2017. С. 129-133. (0,35 друк. арк.).

Особистий внесок автора: розробка стратегічних рішень щодо активізації інвестиційної діяльності підприємств (0,12 друк. арк.).

49. Sakun O. S., Perminova V. A. Financial safety and its role in innovative development of the economic entities Ukraine. *Форсайт-менеджмент: краєві світові практики розвитку та інтеграції освіти, науки і бізнесу: матеріали I міжнар. наук.-практ. конф. (Грузія, м. Тбілісі, 24-30 жовтня 2017 року). Херсон, 2017. С. 151-154. (0,4 друк. арк.).* *Особистий внесок автора: визначення значення інвестиційного ресурсу для інноваційного розвитку суб'єктів господарювання (0,2 друк. арк.).*

50. Сакун О. С. Теорія інвестиційного ресурсу інноваційного розвитку економіки. *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: виклики постіндустріальної економіки: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 18–19 травня 2017 р.). Львів, 2017. С. 840-843. (0,2 друк. арк.).*

51. Маргасова В. Г., Сакун О. С. Інвестиційний ресурс інноваційного розвитку як чинник забезпечення управління економічним потенціалом. *Статистичне та експертно-аналітичне забезпечення управління сталим розвитком економіки і соціальної сфери: зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 5 грудня 2017 р.). Чернігів, 2017. С. 64-67. (0,3 друк. арк.).* *Особистий внесок автора: визначення особливостей інвестиційного ресурсу інноваційного розвитку економіки. (0,15 друк. арк.).*

52. Сакун О. С. Наукові підходи до розуміння сутності та специфічних функцій інвестиційного ресурсу. *Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 10-річчю факультету міжнародного туризму та управління персоналом Запорізького національного технічного університету: в 2 т. / за заг. ред. проф. В. М. Зайцевої (м. Запоріжжя, 30–31 березня 2017 р.). Запоріжжя, 2017. Т. 2. С. 383-385. (0,2 друк. арк.).*

53. Margasova V., Sakun O. Financial mechanisms and instruments of assistance to investment development: foreign experience. Ukraine – EU. Modern Technology, Business and Law: collection of international scientific papers: in 2

parts. Part 1. Modern Priorities of Economics. Societal Challenges. Chernihiv, 2017. P. 33-35. (0,28 друк. арк.). *Особистий внесок автора: узагальнення зарубіжної практики використання фінансових інструментів підтримки інвестиційного ресурсу (0,14 друк. арк.).*

54. Sakun O. Theoretical dominants and methodological bases of forming and realization of investment resource of innovative economy. *Perspective scientific research: proceedings of 4th International Scientific Conference.* (США, м. Моррісвілл, 29 березня 2017 р.). Morrisville, 2017. P. 77-80. (0,19 друк. арк.).

55. Маргасова В. Г., Сакун О. С. Роль і значення податкових інструментів для розвитку локальних інноваційних центрів. *Трансформація фіскальної політики України в умовах євроінтеграції: зб. наук. пр. за матеріалами VIII наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ірпінь, 1–15 грудня 2016 р.).* Ірпінь, 2016. С. 148-151. (0,18 друк. арк.). *Особистий внесок автора: визначення функцій податкових інструментів для стимулювання інноваційної діяльності (0,1 друк. арк.).*

56. Маргасова В. Г., Возна Н. І., Сакун О. С. Стратегічне забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці. *Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку: тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 30 листопада 2016 р.).* Чернігів, 2016. С. 162-163. (0,2 друк. арк.). *Особистий внесок автора: визначення стратегічних імперативів формування інвестиційного ресурсу національної економіки (0,1 друк. арк.).*

57. Маргасова В. Г., Сакун О. С. Необхідність формування механізму управління в системі стратегічного забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці. *Global Challenges Of National Economies Development = Глобалізаційні виклики розвитку національних економік: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Ч. 1 / відп. ред. А. А. Мазаракі (м. Київ, 19 жовтня 2016 р.).* Київ, 2016. С. 338-349. (0,6 друк. арк.). *Особистий внесок автора: визначено особливості управління стратегічного забезпечення стійкості економіки в контексті інвестиційних перетворень (0,3 друк. арк.).*

58. Сакун О. С. Формування організаційно-економічних механізмів підтримки локальних інноваційних центрів в Україні. *Економіка і менеджмент: сучасні трансформації в епоху глобалізації*: Міжнар. наук.-практ. конф.(Литва, м. Клайпеда, 29 січня 2016 р.). Клайпеда, 2016. С.24-28. (0,25 друк. арк.).

59. Сакун О. С. Створення локальних інноваційних центрів як пріоритетний напрямок розвитку економіки знань. *Україна – ЄС. Сучасні технології, економіка і право*: зб. міжнар. наук. пр. I міжнар. наук.-практ. конф. Частина 1. Сучасні пріоритети економіки, управління та суспільного розвитку. Охорона навколишнього середовища. (Словаччина, м. Кошице, березень 30 – квітень 2, 2015 р.). Чернігів, 2015. С. 237-239. (0,26 друк. арк.).

60. Сакун О. С. Удосконалення фінансування локальних інноваційних центрів в Україні. *The global systemic crisis: new milestone in development or an impasse?: professional scientific publication of the International Scientific and Practical Congress of Economists and Jurists*. (Швейцарія, м. Давос, 28 липня 2015 р.). Давос, 2015. Р. 8-10. (0,19 друк. арк.).